

ՀԱՅ-ՌՈՒ ՍԱԿԱՆ (ՍԼ ԱՎՈՆԱԿԱՆ) ՀԱՄԱԼ ՍԱՐԱՆ

ԱԼԼԱ ՄՅԵՐԻ ՀԱՐՈՒ ԹՅՈՒՆՅԱՆ

ԿԱԶՄԱԿԵՐՊՈՒ ԹՅՈՒՆՆԵՐԻ ՖԻՆԱՆՍԱԿԱՆ ԿԱՅՈՒՆՈՒ ԹՅԱՆ ՎԵՐԼՈՒՄԻ ԹՅԱՆ և ՎԵՐԱՀՍԿՈՂՈՒ ԹՅԱՆ ԿԱՏԱՐԵԼ ԱԳՈՐՃՄԱՆ ՈՒՂԻՆԵՐԸ ՀՀ-ՈՒ Մ (ԽԻՉՔՆԵՐԻ ԱՐՏԱԴՐՈՒ ԹՅԱՆ ՕՐԻՆԱԿՈՎ)

ԱՏԵՆԱԿՈՍՈՒ ԹՅՈՒՆ

Ը.00.03 -«Ֆինանսներ, հաշվապահական հաշվառում»
մասնագիտությունը տնտեսագիտությունը թեկնածուի
գիտական աստիճանի հայցման համար

Գիտական ղեկավար
Տնտեսագիտություն դոկտոր, պրոֆեսոր
Ա.Վ.Մաթևոսյան

ԵՐԵՎԱՆ 2018թ.

ԲՈՎԱՆԴԱԿՈՒԹՅՈՒՆ

ՆԵՐԱՃՈՒԹՅՈՒՆ	2
ԳԼՈՒԽ1. ՖԻՆԱՆՍԱԿԱՆ ԿԱՅՈՒՆՈՒԹՅԱՆ ՎԵՐԼՈՒԾՈՒԹՅԱՆ ԵՎ ՎԵՐԱՅՍԿՈՂՈՒԹՅԱՆ ՍԵՐՈՂԱԲԱՆԱԿԱՆ ՀԻՍՔԵՐԸ	9
1.1. Կազմակերպության նկարագրի ֆինանսական կայունության և տնտեսական բովանդակությանը և դրավրա ազդող գործոնները	9
1.2. Ֆինանսական կայունության վերլուծության և կանխատեսման մեթոդները	26
1.3. Արտադրական կազմակերպության նկարագրի ֆինանսական կայունության վերահսկողության ժամանակակից մոտեցումները	33
ԳԼՈՒԽ2. ՖԻՆԱՆՍԱԿԱՆ ԿԱՅՈՒՆՈՒԹՅԱՆ ՎԵՐԼՈՒԾՈՒԹՅԱՆ ԵՎ ՎԵՐԱՅՍԿՈՂՈՒԹՅԱՆ ՄՈՏԵՑՈՒՄՆԵՐԸ ԽԻՉՔՆԵՐ ԱՐՏԱԴՐՈՂ ԿԱԶՄԱԿԵՐՊՈՒԹՅՈՒՆՆԵՐՈՒՄ	48
2.1. Ֆինանսական կայունության գործոնային վերլուծությանը և լուծման ենթակախնդիրները	48
2.2. Ֆինանսական կայունության ներքին վերահսկողության համեմատական վերլուծությանը	70
2.3. Ֆինանսական կայունության և վարկունակության փոխկապակցության խնդիրները խմիչքների արտադրող կազմակերպության նկարագրի	81
ԳԼՈՒԽ3. ՖԻՆԱՆՍԱԿԱՆ ԿԱՅՈՒՆՈՒԹՅԱՆ ՎԵՐԱՅՍԿՈՂՈՒԹՅԱՆ ԿԱՏԱՐԵԼԱԳՈՐԾՄԱՆ ՈՒՂԻՆԵՐԸ	102
3.1. Ֆինանսական կայունության ներքին վերահսկողության մոտեցումը խմիչքների արտադրող ՀՀ կազմակերպության նկարագրի	102
3.2. Ֆինանսական կայունության ներքին վերահսկողության վարկանշման վրահիմնված մոտեցումը	117
ԵԶՐԱԿԱՑՈՒԹՅՈՒՆՆԵՐ	131
ՕԳՏԱԳՈՐԾՎԱԾ ԳՐԱԿԱՆՈՒԹՅԱՆ ՑԱՆԿ	137
ՀԱՎԵԼՎԱԾ	146

ՆԵՐԱՃՈՒ ԹՅՈՒՆ

Յետադուտության թեմայի արդիականությունը: Տնտեսավարման շուկայական հարաբերությունների իրացումը հայրենական արտադրական կազմակերպություններին հնարավորություն է ընձեռեց ինքնուրույն ավանավորել արտադրական և ֆինանսական միջոցները, իրականացնել ինչպես սեփական կազմակերպության, այնպես էլ բիզնեսի գծով գործընկեր կազմակերպությունների ֆինանսական վիճակի վերլուծություններ: Մեծ թվով կազմակերպություններ այդ պայմաններում բավեցին ֆինանսական կայունության ապահովման հիմնախնդրի հետ՝ նպատակ ունենալով նվազեցնել ու ֆինանսական անկայուն վիճակում հայտնվելու հավանականությունը: Նշված հիմնախնդրի հետադուտության նշանակությունը և դրա լուծումների անհրաժեշտությունը Էականորեն բարձրացավ 2008թ. համաշխարհային ֆինանսատնտեսական ճգնաժամի և մասնավորապես ՀՀ-ում 2009 և 2014 թթ. տեղի ունեցած ՀՀ դրամ/ԱՄՆ դոլար փոխարժեքային տատանումների հետևանքներով:

Ասրանքների պահանջարկի անկումը, ֆինանսական միջոցների պակասորդը, հայրենական արժույթի՝ դրամի արժեզրկումը կազմակերպություններին դրեցին գոյատևման խնդրի առջև՝ հանգեցնելով արտադրության ծավալների և աշխատողների հարկադրողական կրճատման:

Արտերկրյա փորձը ցույց է տալիս, որ նման պայմաններում նույնիսկ խոշոր կազմակերպությունների գոյատևումը հնարավոր է առանց պետական աջակցության նպատակային ֆինանսավորման ձևի կիրառման:

Կազմակերպությունների ֆինանսական կայունության ամրապնդման և բարձրացման առնչվող հիմնախնդիրներն իրենց լուծումներն են ստացել ֆինանսական կառավարման տեսական և կիրառական մոտեցումներով:

Ֆինանսական կայունության գնահատման հիմնախնդիրները նույնպես դասվում են ոչ միայն ֆինանսական այլ և ընդհանուր տնտեսական առավել կարևոր հիմնախնդիրների թվին, քանի որ ֆինանսական ցածր կայունությունը կարող է հանգեցնել ոչ միայն կազմակերպության արտադրության զարգացման, այլ և ընթացիկ

գործունեության ֆինանսավորման համար միջոցների սղության, անվճարունակության, իսկ վատագույն դեպքում՝ նաև սնանկացման: Միաժամանակ ֆինանսական բարձր կայուն վիճակը պաշարների ֆինանսավորման աղբյուրների կառուցվածքի տեսակյունից փաստում է տնտեսվարման ցածր արդյունավետությունը: Ուստի կազմակերպության համար ֆինանսական կայունության սահմանների որոշումը նույնպես դասվում է առավել կարևոր և հրատապ լուծումներ պահանջող տնտեսական խնդիրների թվին:

Չնայած հայ տնտեսագետ գիտնականները մեծ թվով հրապարակումներ են նվիրել կազմակերպության ֆինանսական կայունության վերլուծության հարցերին, կարծում ենք, որ դեռևս համակարգված չեն և տարբեր են նաև նրանց կողմից կիրառված վերլուծության մեթոդները: Ուստի անհրաժեշտ է մշակել ճյուղային կտրվածքով ցուցանիշների միասնական համակարգ, որոնք հնարավորություն կընձեռեն բավարարել կազմակերպության ֆինանսական կայունության վերաբերյալ շահագրգիռ անձանց տեղեկատվության նկատմամբ առկա պահանջմունքը:

Կազմակերպությունների ֆինանսական կայունության գնահատման, վերլուծության և կանխատեսման, այդ թվում նաև ներքին վերահսկողության նոր մոտեցումների և գործիքների կիրառման անհրաժեշտությունն էլ պայմանավորել է ընտրված թեմայի արդիականությունն ու հրատապությունը:

Հիմնախնդրի ուսումնասիրության աստիճանը:

Կազմակերպության ֆինանսական կայունության հիմնախնդրի ուսումնասիրությամբ զբաղվել են ինչպես արտերկրյա, այնպես էլ հայրենական մեծ թվով հետազոտողներ: Կազմակերպությունների ֆինանսական վիճակի վերլուծությանը, այդ թվում ֆինանսական կայունության հիմնախնդիրներին արտերկրյա հեղինակներից իրենց աշխատություններում անդրադարձել են Ա.Ճերեմետը, Մ.Բականովը, Ի.Բլանկը, Վ.Բոչարովը, Գ.Կապանաձեն, Մ.Կրեյնիևան և այլք: Հայ հետազոտողներից կազմակերպությունների ֆինանսական կայունության վերլուծության և գնահատման հիմնախնդիրներին անդրադարձել են Լ. Սահակյանը, Ռ. Միքայելյանը, Թ. Ստեփանյանը, պրոֆեսորներ Ա. Բայադյանը, Ա. Մաթևոսյանը: Նշվածով հարևներ՝ կարծում ենք, որ վերափոխվող տնտեսական հարաբերությունների

պայ մանկերում կազմակերպության ֆինանսական կայունության տեսական և գործնական նշանակությունն ունեցող հարցերը դեռևս շարունակում են մնալ հրատապ քննարկման նյութ: Հայրենական արտադրական կազմակերպությունները միշտ էլ ունեն ֆինանսական կառավարման արտերկրյա նոր մոտեցումների տեղայնացման կարիք: Միաժամանակ կարծում ենք, որ ֆինանսական կայունության ներքին վերահսկողության հարցերին տրվող լուծումները սակավաթիվ են. այս ուղղությամբ ևս խիստ անհրաժեշտ է մշակել և կիրառել նոր մոտեցումներ:

Հետազոտության նպատակը և խնդիրները: Ատենախոսության նպատակն է ՀՀ խմիչքների արտադրության կազմակերպությունների ֆինանսական կայունության վերլուծության մեթոդների և վերահսկողության մոտեցումների կատարելագործումը: Դրված նպատակին հասնելու համար մեր կողմից կարևորվել են հետևյալ խնդիրները՝

- ուսումնասիրել կազմակերպության ֆինանսական կայունության տնտեսագիտական բովանդակությունը, բնութագրական մոտեցումները և ներկա փուլում խմիչքներ արտադրող կազմակերպությունների տեսանկյունից դասկարգել առավել էական գործոնները,

- պարզաբանել ֆինանսական կայունության վերլուծության և կանխատեսման մեթոդները,

- ուսումնասիրել արտադրական կազմակերպություններում ֆինանսական կայունության վերահսկողության ժամանակակից մոտեցումները

- խմիչքներ արտադրող կազմակերպություններում ֆինանսական կայունության գործոնային վերլուծության միջոցով վեր հանել այդ գործընթացում լուծման ենթակա խնդիրները,

- իրականացնել հետազոտվող կազմակերպություններում ֆինանսական կայունության ներքին վերահսկողության համեմատական վերլուծությունն,

- քննարկել խմիչքներ արտադրող կազմակերպություններում ֆինանսական կայունության և վարկունակության փոխկապակցության խնդիրը և մշակել գնահատման նոր մոտեցում,

- խմիչքներ արտադրող հայրենական կազմակերպությունների

փաստացի տվյալների հիման վրա որոշել վարկանշման և ներքին վերահսկողության նպատակով կիրառվող ցուցանիշների սահմանային միջակայքերը,

- առաջարկել ֆինանսական կայունության ներքին վերահսկողության կատարելագործման ուղիներ,

- մշակել վարկանշման վրահիմնված ֆինանսական կայունության ներքին վերահսկողության մոտեցում:

Հետազոտության օբյեկտը և առարկան: Հետազոտության օբյեկտը ՀՀ խմիչքների արտադրության կազմակերպության ներքին ֆինանսական կայունության վերլուծության մոտեցումները, գործիքները և վերահսկողության համակարգերն են: Հետազոտության առարկան տնտեսական մեխանիզմի վերափոխումներին համահունչ ՀՀ խմիչքների արտադրության կազմակերպության ֆինանսական կայունության վերլուծության, կանխատեսման և վերահսկողության մոտեցումների կատարելագործմանն ուղղված հիմնահարցերն են:

Հետազոտության տեսալեռնական հիմքերը և տեղեկատվության ապահովումը: Ատենախոսության համար տեսական - մեթոդաբանական ելակետ են ծառայել հայ և արտերկրյա հեղինակների գիտական հետազոտություններն ու մեթոդաբանական բնույթի աշխատանքները:

Հետազոտության հիմքում դրվել են \$ՄՅՍ-1-ը, ՀՀ կառավարության այս ոլորտին առնչվող համապատասխան որոշումները, միջազգային այլ կազմակերպությունների կազմակերպած գիտաժողովների, սեմինարների նյութերը և նրանց կողմից մշակված մեթոդական ցուցումները: Հետազոտության համար անհրաժեշտ վիճակագրական տեղեկատվությունն ընդգրկում է Հայաստանի վիճակագրական տարեգրքերից և հետազոտված խմիչքների արտադրող կազմակերպությունների ֆինանսական հաշվետվություններից վերցված նյութերը:

Կիրառվել են ուսումնասիրության հաշվապահական հաշվառման, տնտեսական գործունեության վերլուծության, վիճակագրական, տնտեսամաթեմատիկական մոդելավորման, կանխատեսման մեթոդներ:

Հետազոտության հիմնական գիտական արդյունքները և նորոշյալը: Ատենախոսությունում հիմնվելով ՀՀ խմիչքների արտադրական կազմակերպությունների գործունեության

արդյունքների վրա առաջարկվել են ճյուղի կազմակերպությանների ֆինանսական կայունության վերլուծության, կանխատեսման և վերահսկողության կատարելագործման ուղիներ: Հետազոտության ընթացքում ձեռք են բերվել մի շարք արդյունքներ, որոնցից գիտական նորույթ են.

- Առաջարկվել է ֆինանսական կայունության գնահատման համալիր մոտեցում ըստ գործոնների, որի կիրառմամբ խմիչքներ արտադրող կազմակերպությանների համար գնահատվել են ֆինանսական վիճակի վրա կապիտալ ով ապահովվածության, վճարունակության, իրացվելիության, գործարար ակտիվության և շահութաբերության ազդեցության աստիճանները:

- Առաջարկվել են ՀՀ ալկոհոլային և ոչ ալկոհոլային խմիչքներ արտադրող կազմակերպությանների ֆինանսական կայունության ներքին վերահսկողության սցենարային լուծումներ:

- Մշակվել է ֆինանսական կայունության և վարկունակության կորելացիոն կապի վրա հիմնված մոտեցում, որի շրջանակներում դասակարգվել են ռեսուրսների օգտագործման ինտենսիվության փուլերը և գնահատվել է ռեսուրսների օգտագործման ակտիվությունից կախված վարկային ռիսկը:

- Բանկային համակարգում կիրառվող վարկանշման մոտեցումներին որպես այլընտրանք, մշակվել է ֆինանսական կայունության ներքին վերահսկողության մոտեցում, հիմնվելով՝ կապիտալի ներգրավման, հաշվեկշռի իրացվելիության և գործառնական կառավարման ընթացքում առաջացող ռիսկերի վրա:

Արեւախոտության տեսական և կիրառական նշանակությունը:

Կատարված հետազոտությունը կարևոր քայլ է ՀՀ խմիչքների արտադրության կազմակերպությանների ֆինանսական կայունության վերլուծության, գնահատման և ներքին վերահսկողության բարելավման ուղղությամբ: Հետազոտության ընթացքում մշակվել են և գործնականում կիրառվել են ֆինանսական կայունության ներքին վերահսկողության նոր մոտեցումներ:

Կառուցված ֆինանսական կայունության գործոնային գնահատման համալիր մոտեցումը լայն ընտրանքի դեպքում հնարավորություն է տալիս վեր հանել ճյուղային կտրվածքով կազմակերպությանների ֆինանսական կայունությանը թուլացնող

Էական գործոնները և միջոցներ ձեռնարկել ներքին վերահսկողության արդյունավետությանը բարձրացնելու ուղղությամբ:

Վերլուծական մեթոդների կատարելագործման առումով կարևորում ենք ֆինանսական կայունության և վարկունակության փոխկապակցությունը գնահատող, իսկ ներքին վերահսկողության աշխատանքերի որակի բարձրացման տեսանկյունից վարկանշման վրա հիմնված ֆինանսական կայունության մոտեցումները:

Ատենախոսության արդյունքների փորձարկումը և

հրապարակումները: Հետազոտության դրույթները քննարկվել են ՀՊՏՀ «Կառավարչական հաշվառման ու աուդիտի» ամբիոնի նիստում (արձանագրություն թիվ 12), ՀՀ տնտեսական մրցակցության պաշտպանության պետական հանձնաժողովում, գործարարների համաժողովներում, կարևորագույն արդյունքները ներկայացվել են հետազոտված խմիչքներ արտադրող կազմակերպություններ: Հետազոտության մի շարք արդյունքներ ներդրվել են «ՍԻՍ ՆԱՏՈՒՐԱԼ» ՓԲԸ-ում և նշանակալիորեն բարելավել են կազմակերպության ֆինանսական կայունության ներքին վերահսկողության գործընթացը:

Ատենախոսության հիմնական արդյունքները հրապարակվել են գիտական 6 հոդվածներում:

Ատենախոսության կառուցվածքը և ծավալը: Ատենախոսությունը բաղկացած է ներածությունից, երեք գլխից, եզրակացություններից, օգտագործված գրականության ցանկից, հավելվածներից: Աշխատանքի ծավալը կազմում է 133 էջ՝ առանց հավելվածների:

ԳԼՈՒԽ 1. ՖԻՆԱՆՍԱԿԱՆ ԿԱՅՈՒՆՈՒԹՅԱՆ ՎԵՐԼՈՒԾՈՒԹՅԱՆ ԵՎ ՎԵՐԱՅՍԿՈՂՈՒԹՅԱՆ ՄԵԹՈԴԱԲԱՆԱԿԱՆ ՀԻՄՔԵՐԸ

1.1. Կազմակերպության ու ներքին ֆինանսական կայունության տնտեսական բովանդակությունը և դրավորա ազդող գործոնները

Կազմակերպության ֆինանսական կայունությունը համարվում է ազգային տնտեսական համակարգի արդյունավետ զարգացման կարևոր պայմանը: Երկրի և նրա տնտեսվարող սուբյեկտների ֆինանսական կայունության տեսական և կիրառական բնույթի հիմնախնդիրների նշանակությունը որոշվում է օբյեկտիվ և սուբյեկտիվ պատճառների, ներքին և արտաքին գործոնների ազդեցության հանրագումարի արդյունքում: Այսպես, համաշխարհային ֆինանսատնտեսական ճգնաժամի պայմաններում էականորեն բարձրացավ տնտեսության իրական հատվածի կազմակերպությունների ֆինանսական կայունության նշանակությունը: 2008թ. համաշխարհային ճգնաժամը ցույց տվեց հայրենական տնտեսության անկայունությունը և համաշխարհային տնտեսության մեջ տեղի ունեցող խորքային փոփոխություններից կախվածությունը: Հարկ է նշել, որ կազմակերպությունների ֆինանսական կայունության պարզաբանմանը նվիրվել են արևմտյան¹ և հայրենական տնտեսագետ գիտնականների մեծ թվով հետազոտություններ և գիտական հրատարակումներ²: Սակայն, որոշ հարցերի վերաբերյալ առկա չէ միասնական տեսակետ, երբեմն ձևակերպումներում հանդիպում են հակասություններ: Միաժամանակ նշենք, որ Տնտեսության զարգացման ժամանակակից պայմաններում կազմակերպության ռազմավարական նպատակների ձեռքբերումը, ֆինանսական ներուժի և հնարավորությունների կանխատեսումը, կայուն ֆինանսատնտեսական գործունեության ապահովումը հնարավոր չէ առանց

¹ Григорьев, В.В. Оценка предприятия: теория и практика. / В.В. Григорьев. – М.: НОРМА-ИНФРА-М, 2006. 320 с.
Валдайцев, С.В. Оценка бизнеса и управление стоимостью предприятия: Учебное пособие для вузов. / С.В. Валдайцев. – GUMER-INFO, 2007. 720 с

² Մելքումյան Մ. և ուրիշներ. Ձեռնարկատիրական գործունեության կազմակերպում, Չանգակ-97, ՍՊԸ, Երևան 2014թ., 512 էջ : Матевосян А.В. „Проблема финансовой устойчивости и пути развития МСП в Республике Армения“, Актуальные вопросы экономических наук: сборник материалов XXII Международной научно-практической конференции: в 2-х частях. Часть 2/Под общ. Ред. Ж. А. Мингалевой, С. С. Чернова.-Новосибирск: Издательство НГТУ, 2011. ст.181-186.

հստակ բնորոշել ու կազմակերպության ֆինանսական կայունությունն հասկացողությունը:

Ռուսական դպրոցի տնտեսագետ գիտնականներից Ա. Շերեմետի և Մ. Բականովի տեսակետի համաձայն՝ ֆինանսական կայունությունը դրսևորվում է կազմակերպության վճարունակությունը, իրացվելիությունը, շահույթաբերությունը, ֆինանսական ռեսուրսների և գույքի օգտագործման արդյունավետությունը, հոսսավիությունը և մրցունակությունը³: Նրանք ընդգծում են ֆինանսական վիճակի ազդեցությունը կազմակերպության գործունեության բոլոր ոլորտների վրա, մասնավորապես մատակարարների հետ հարաբերություններում՝ նյութերի և տեխնիկայի դիմաց վճարումներն իրականացնելու կարողությունը, ֆինանսավարկային կազմակերպությունների հետ հարաբերություններում՝ վարկը մարելու կարողությունը, պետական մարմինների հետ հարաբերություններում՝ հարկային պարտավորությունների կատարումը, վարձու աշխատողների և ծառայողների հետ հարաբերություններում՝ աշխատավարձի գծով վճարումները:

Մեկ այլ տեսակետում Ա. Շերեմետը և Ե. Նեգաշևը տարանջատել են ֆինանսական վիճակի չորս տեսակներ՝ բացարձակ կայունություն, բնական կայունություն, անկայուն վիճակ և ճգնաժամային վիճակ⁴:

Բնութագրելով կազմակերպության ֆինանսական վիճակի էությունը՝ Գ. Սավիցկայան իր հետազոտություններում շեշտադրել է կապիտալի վիճակը դրա շրջապատելի գործընթացում և ժամանակի ֆիկսված փուլում տնտեսավարող սուբյեկտի կողմից իր գործունեությունը ֆինանսավորելու կարողությունը⁵:

Գ. Սավիցկայան⁶ և Օ. Գրիշենկոն⁷ իրենց տեսակետում ֆինանսական վիճակը բնորոշել են որպես կազմակերպության ինքնաֆինանսավորման կարողություն: Ընդ որում, Օ. Գրիշենկոն ֆինանսական վիճակի հիմնական բնութագրիչներ է դիտել ֆինանսական

³ Баканов М.И., Шеремет А.Д. Теория экономического анализа. Учебник. 4-е изд., доп и перераб. М.: Финансы и статистика, 2002. 416 с.

⁴ Шеремет А.Д., Негашев Е.В. Методика финансового анализа деятельности коммерческих организаций. 2-е изд., перераб. и доп. — М.: ИНФРА-М, 2008. ст. 155-158.

⁵ Экономический анализ: Учебник / Г.В. Савицкая. - 14-е изд., перераб. и доп. - М.: НИЦ ИНФРА-М, 2013. ст. 122-128.

⁶ Савицкая, Г.В. Теория анализа хозяйственной деятельности. / Г.В. Савицкая. - М.: Инфра-М, 2007. ст. 251-252.

⁷ Грищенко О.В. Анализ и диагностика финансово-хозяйственной деятельности предприятия: Учебное пособие. / О.В. Грищенко. - Таганрог: Изд-во ТРТУ, 2007.

ռեսուրսներով ապահովվածություները, դրանց ձևավորումը, տեղաբաշխումը և օգտագործումը, վճարունակությունն ու ֆինանսական կայունությունը: Այս հետազոտողի կողմից տարբերակվել են ֆինանսական վիճակի երեք տեսակ՝ կայուն, անկայուն և ճգնաժամային⁸:

Որոշ հետազոտություններում կայունությունը բնութագրվում է որպես ծախսերի և կորուստների ռիսկից դուրս հաստատուն վիճակ, իսկ համակարգի կայունությունը, որպես նախկին վիճակի բերելու կարողություն, որն էական նշանակություն է ստանում կոորպորատիվ կառավարման շրջանակներում⁹:

Մասնագիտական գրականության մեջ հաճախ տարբերակվում են ֆինանսական վիճակ և ֆինանսական կայունություն հասկացությունները ելնելով երկու հիմնարար մոտեցումներից¹⁰.

1. կայունությունը վիճակի բնութագրիչ է, ուստի վերլուծելով ֆինանսական վիճակը՝ իրականացվում է նաև ֆինանսական կայունության վերլուծություն,
2. կազմակերպության ֆինանսական կայունությունը ընդունվում է ընդհանրացնող բնութագրիչ, իսկ ֆինանսական վիճակը միայն կայունության դրսևորման բաղադրիչ:

Ծուկայական տնտեսության պայմաններում ֆինանսական կայունության ապահովումը ձեռք է բերել կարևոր նշանակություն, ինչն էլ պայմանավորում է հայ և արտերկրյա հետազոտող գիտնականների կողմից այդ հիմնախնդրի նկատմամբ բարձր հետաքրքրությունը: Չնայած տվյալ հիմնախնդրի վերաբերյալ մեծաթիվ հրապարակումներին՝ դեռևս մեկ միասնական տեսակետ կազմակերպության ֆինանսական կայունության բնութագրման վերաբերյալ առկա չէ: Մեր կողմից իրականացված տեսական մոտեցումների վերլուծության արդյունքներով կարևոր նշանակություն են տրվել ստորև ներկայացվող տեսակետներին:

Առաջին մոտեցմանը հարող հետազոտողների կողմից

⁸ Грищенко О.В. Анализ и диагностика финансово-хозяйственной деятельности предприятия: Учебное пособие. / О.В. Грищенко. - Таганрог: Изд-во ТРТУ, 2007. ст. 52-68.

⁹ Хайруллин, А.Н. Факторы корпоративной устойчивости / А.Н. Хайруллин, В.Г. Тимирязов, Л.М. Рабинович -- Казань: Татгилмат ИЭУиП, 2006. 43 с.

¹⁰ Горская Н. В. Сравнительный анализ методик оценки финансовой устойчивости // Молодой ученый. .2015. №10.2. ст. 106-108.

կազմակերպության ֆինանսական կայունությունը հասկացությունը հիմնվել է ֆինանսական վիճակի հիմնական ցուցանիշների՝ վճարունակություն, իրացվելիություն, շահութաբերություն, վարկունակություն, օգտագործման վրա: Յենց այդ պատճառով այս մոտեցման մեջ ներառվող տեսակետների հեղինակները մեծ մասամբ ֆինանսական կայունությունը բնորոշումը նույնացրել են վճարունակությունը հասկացության հետ: Այսպես՝ Մ.Աբրյուտինան և Ա.Գրաչևն իրենց տեսակետում ֆինանսական կայունությունը կապել են վճարունակության հետ և լիարժեք չեն զբաղվել ֆինանսական վիճակի ու կայունության փոխադարձ կապերի հետազոտությամբ: Ըստ այս հետազոտողների՝ կազմակերպության ֆինանսական կայունությունը երաշխավորված վճարունակությունը, շուկայական համակարգված քի պատահականություններից և գործընկերների վարքագծից անկախությունն է¹¹:

Նույն խմբում ներառված հետազոտողներից Ն.Դևան¹², Մ Ֆեդոտովան և Լ.Բելիխը¹³ ֆինանսական կայունությունը տակընկալել են կազմակերպության որոշակի վիճակ, որը երաշխավորում է երկարաժամկետ փողի ու վճարունակությունը:

Իրենց համառոտ տեսակետում Ն. Սելեզնևան և Ա.Իոնովան կարծում են, որ ֆինանսական կայունությունը կազմակերպության ակտիվների այնպիսի վիճակ է, որը երաշխավորում է կազմակերպության մշտական վճարունակությունը¹⁴: Մեր կարծիքով, այս տեսակետում նպատակահարմար է օգտագործել ոչ թե ակտիվների վիճակը, այլ հենց դրանց ձևավորման աղբյուրներով ապահովվածությունը:

Ռուս հետազոտողներից Ա. Ֆիլիմոնենկովը ֆինանսական կայունությունը բնորոշել է որպես կազմակերպության այնպիսի վիճակ, որի դեպքում նրա գույքի մեծությունը բավարար է պարտավորությունները մարելու համար, այսինքն

¹¹ Анализ финансово-экономической деятельности предприятий [Текст] : учебно-практическое пособие / М. С. Абрютин, А. В. Грачев. - 2-е изд., испр. ... [Текст] : учеб. пособие / М. С. Абрютин. - Москва: Дело и сервис, 2000. ст. 51-52.

¹² Деева Н. М. Финансовый анализ / Н. М. Деева, О. І. Дедіков. – К. : Центр учбової літератури, 2007. ст. 61-62.

¹³ Бельх Л. П. Реструктуризация предприятия / Л. П. Бельх, М. А. Федотова. – М. : ЮНИТИ, 2004. ст. 53-54.

¹⁴ Селезнева Н. Н. Финансовый анализ. Управление финансами / Н. Н. Селезнева, А. Ф. Ионова. – М. : ЮНИТИ, 2003. С. 311-315.

կազմակերպությունը համարվում է վճարունակ¹⁵:

Վ.Բորիսովան իր տեսակետում պնդում է, որ ֆինանսական կայունությունը կազմակերպության հաշիվների որոշակի վիճակ է, որը կազմակերպությանը երաշխավորում է մշտական վճարունակություն¹⁶:

Իրենց տեսակետներում Ն.Ռադիոնովան¹⁷ և Ի.Բլանկը¹⁸ նույնպես հակված են այն ուղղությանը, ըստ որի՝ կազմակերպության ֆինանսական կայունությունն այնպիսի ֆինանսատնտեսական վիճակ է, որի դեպքում կազմակերպությունը համարվում է իրացվելի, վճարունակ և ունենում է բնականոն գործունեության համար բավարար ծավալի միջոցներ:

Մեր կարծիքով, առաջին խմբում ներառված բոլոր այն տեսակետներում, որոնցում ֆինանսական կայունությունը հավասարեցվում է վճարունակությանը, իրացվելիությանը չեն կարող ամբողջական համարվել, քանի որ ֆինանսական կայունությունը առավել լայն հասկացություն է, որը փոխկապակցում է կազմակերպության վճարունակության և հաշվեկշռի իրացվելիության ֆինանսական կառավարման գործընթացը մեկ ամբողջական շղթայում: Հատկանշական է, որ կարճաժամկետ կտրվածքում իրացվելիության, վճարունակության և շահույթաբերության ցուցանիշների վիճակի բարելավումը ոչ միշտ է ցույց տալիս կազմակերպության ֆինանսական կայունության բարելավումը, քանի որ երկարաժամկետ հեռանկարում շահույթի ավելացումը մեծ մասամբ հանգեցնում է ռիսկերի բարձրացմանը, որն էլ իր հետևանքներն է ունենում ֆինանսական կայունության վրա:

Երկրորդ մոտեցումը հիմնված է կազմակերպության կապիտալի կառուցվածքի և մեծության հետազոտության վրա: Այս մոտեցմանը հարող հետազոտողներից են Մ.Բականովը, Մ Մելնիկը, Ա. Շերեմետը, Գ. Սալիցկայան, Վ. Չանչենկոն, Յու. Կոպչակը, Ա.Սայֆուլինը, Ս. Չուպրովը և այլք:

¹⁵ Філімоненков О. С. Фінанси підприємства / О. С. Філімоненков. – К. : Вид-во «Ніка-Центр», 2002. . ст. 303-305/

¹⁶ Борисова В. А. Методологічні основи аналізу фінансового стану підприємств агропромислового виробництва / В. А. Борисова // Фінанси України. – 2000. – № 10. ст. 66-68.

¹⁷ Родионова В. М. Финансовая устойчивость предприятия в условиях инфляции / В. М. Родионова, М. А. Федотова. – М. : Перспектива. – 1995. ст. 15.

¹⁸ Бланк И.А. Основы финансового менеджмента. Том 2 DJVU ... : Эльга, Ника-Центр, 2007. ст. 475.

Նշված հեղինակներից մասնավորապես Մ Բականովը և Ա.Շերեմետն իրենց համատեղ տեսակետում¹⁹ պնդում են, որ կազմակերպության ֆինանսական կայունությունը գնահատվում է վճարունակության մակարդակով և սեփական ընթացիկ ակտիվների ապահովվածությամբ:

Մ. Բականովի, Մ. Մելնիկի և Ա. Շերեմետի համատեղ տեսակետում²⁰ ֆինանսական վիճակը համարվել է կայուն, եթե կազմակերպությունը տնօրինում է կապիտալի բավարար ծավալ, որպեսզի ապահովի արտադրանքի արտադրության և իրացման հետ կապված սեփական գործունեության անընդհատությունը, ինչպես նաև ամբողջությամբ և ժամանակին կատարելու աշխատակիցների նկատմամբ աշխատավարձ վճարելու իր պարտավորությունները, բյուջեի հանդեպ հարկային վճարումները, մատակարարների հանդեպ վճարային պարտավորությունները, ձևավորել ոչ ընթացիկ ակտիվների նորացման համար միջոցներ:

Մեկ այլ տեսակետի համաձայն²¹ (Ա.Շերեմետ և Ռ. Սայֆուլին)՝ ֆինանսական վիճակը բնութագրում է կազմակերպության միջոցների բաշխումն ու օգտագործումը: Այն պայմանավորված է ֆինանսական պլանի կատարման աստիճանով և շահույթի ու այլ աղբյուրների հաշվին սեփական միջոցները համալրելու ունակությամբ և կապիտալի շրջապտույտի արագությամբ: Գ.Սավիցկայան իր տեսակետում²² նշում է, որ ֆինանսական կայունությունն արտացոլվում է կազմակերպության կապիտալի որակում, ինչպես նաև դրա շրջապտույտում և աճելու կարողությամբ: Ֆինանսական կայունության արտաքին դրսևորում, որն անընդհատ փոփոխվում է կազմակերպության գործունեությամբ պայմանավորված կապիտալի շրջապտույտում, ըստ Գ. Սավիցկայայի համարվում է վճարունակությունը: Ելնելով ֆինանսատնտեսական գործունեության արդյունքներից՝ այս հեղինակն առաջարկել է կազմակերպության ֆինանսական վիճակի կայուն և անկայուն և վտանգավոր տեսակները:

¹⁹ Баканов М.И., Шеремет А.Д. Теория экономического анализа. Учебник. 4-е издание. М.: Финансы и статистика, 2001. ст. 28-30.

²⁰ Баканов М.И., Мельник М.В., Шеремет А.Д. Теория экономического анализа. Учебник. 5-е издание, перераб. и доп. М.: ФиС, 2007. ст. 146-152.

²¹ Шеремет А.Д., Сайфулин Р.С. Финансы предприятий. М.: ИНФРА-М, 1998. ст. 287-288.

²² Савицкая Г.В. Анализ хозяйственной деятельности предприятия. М.: Инфра-М, 2009. ст. 172-174.

Մ. Կրեյնինայի տեսակետի²³ համաձայն՝ ֆինանսական կայունությունը բնութագրում է կազմակերպության կայուն ֆինանսական վիճակը, որը կախված է միջոցների ձևավորման աղբյուրների կազմում սեփական կապիտալի մասնաբաժնից: Մասնավորապես, փոխառու կապիտալը կազմակերպության կողմից օգտագործվում է միայն այն մասնաչափով, որի մասով կազմակերպությունը կարող է ժամանակին վերադարձնել, իսկ ընթացիկ պարտավորությունները չպետք է գերազանցեն ընթացիկ ակտիվների բաղադրիչներից պաշարների և անավարտ արտադրության մնացորդների հանրագումարը:

Ռուսական հեղինակներից Ս.Չուրովն իր տեսակետում²⁴ կարևորել է կազմակերպության ֆինանսական կայունության արդյունավետ վերահսկողության մեխանիզմների կիրառման անհրաժեշտությունը և հիմնական ուղղություններից է համարել ֆինանսական կայունությունը բնութագրող գործակիցների նորմատիվային նշանակությունների մշակումը:

Քննարկված տեսակետներում էական դեր չի տրվել կազմակերպության կապիտալի վերահսկողության հարցերին, որն էական դեր ունի ֆինանսական կայունության ապահովման գործում: Ուստի, մեր կարծիքով, կազմակերպության կապիտալի շրջապտույտից կախված ֆինանսական կայունության պահպանման ինդիկորը արդյունավետ լուծելու համար անհրաժեշտ է հետևել ստորև ներկայացվող սկզբունքներին՝

- փոխառու կապիտալի ներգրավման ռացիոնալ քաղաքականության իրականացում, որը մշակվում է ֆինանսական լծակի արդյունավետության տեսությունների հիման վրա՝ նպատակ ունենալով կանխարգելել սնանկացման հավանական վտանգը,
- կապիտալի անհրաժեշտ և բավարար շահույթաբերության մակարդակի ապահովում, ինչը ենթադրում է, որ տնտեսական շահույթաբերության մակարդակը պետք է ապահովվի սեփական կապիտալի այն մասնաբաժնով ավելացմամբ, որն անհրաժեշտ է կայուն գործունեության համար:

²³ Крейнина М. Н. Анализ финансовой деятельности предприятия для совершенствования бизнеса: учеб. пособие / Учеб.-методол. центр при М-ве РФ по налогам и сборам. – М.: УМЦ, 2002. ст. 31-33.

²⁴ Чупров С. Повышение эффективности управления устойчивостью предприятий // Проблемы теории и практики управления. 2004. N 4. ст. 114-118.

Իր հերթին կազմակերպության կայուն գործունեության պայմաններից ներկայից լուծվելու կարևորում ենք հետևյալները՝

1. հիմնական միջոցների նորացումը և երկարաժամկետ ֆինանսական ներդրումները,
2. սեփական ընթացիկ ակտիվների համալրումը, ինչը բավարար կլինի ընթացիկ իրացվելիության և վճարունակության պահպանման համար,
3. կազմակերպության վարձու աշխատողների նյութական խթանումը,
4. բաժնետիրական ընկերությունների դեպքում բաժնետերերի շահերը բավարարող շահաբաժինների վճարում:

Հարկ է նշել, որ գործող կապիտալը նախընտրելի մակարդակում պահպանելու սկզբունքը պահանջում է սեփական և փոխառում միջոցների միջև որոշակի հարաբերակցության սահմանում և դրանց ռացիոնալ տեղաբաշխում, իսկ կապիտալի դինամիկ գործունեության սկզբունքը նախատեսում է շրջապտույտի բոլոր փուլերում բավարար արագության ապահովում: Հակառակ դեպքում կազմակերպությունը սկսում է կորցնել իրացվելիությունը, իսկ դրանով պայմանավորված նվազում են նաև ֆինանսական կայունությունը և ֆինանսական անկախությունը:

Արտադրական կազմակերպությունների ֆինանսական կայունություն վերլուծության, գնահատման և բարելավման խնդիրներին անդրադարձել են նաև հայ տնտեսագետ գիտնականները: Ֆինանսական կայունության ընդհանուր բնութագրության, գնահատման ցուցանիշներին և բարելավման խնդիրներին անդրադարձել են պրոֆեսորներ Ա. Յ. Բայադյանը²⁵, Ա. Վ. Մաթևոսյանը²⁶, Յ. Գ. Մնացականյանը²⁷, տնտեսագիտության թեկնածուներ Կ. Ռ. Արմենակյանը²⁸, Լ. Մ. Հարությունյանը²⁹, Թ. Ա. Ստեփանյանն³⁰ և այլք,

²⁵Բայադյան Ա. Յ.՝ «Ձեռնարկությունների ֆինանսական դրություն գնահատումը», Եր. Ասոդիկ, 2002, 298 էջ:

²⁶Ֆինանսական կառավարման հիմնախնդիրները ՀՀ արդյունաբերական կազմակերպություններում, Աշոտ Մաթևոսյան, Եր.: Ռսկան Երևանցի, 2011, 368 էջ:

²⁷Մնացականյան Յ. Գ. Առողջիտրական գործունեության զարգացման հիմնախնդիրները լուծման ուղիները Հայաստանի Հանրապետությունում, տնտեսագիտության դոկտորի հացյման ատենախոսություն, Երևան 2012, 340 էջ:

²⁸Արմենակյան Կ.՝ Ռ. Կազմակերպության ֆինանսական վիճակի վերլուծության և կանխատեսման հիմնախնդիրները՝ (ՀՀ օրինակով), տնտ. թեկնածուի գիտական աստիճանի հայցման ատենախոսություն, Երևան 2005, 149 էջ,

որոնք ժամանակի պահանջներին համահունչ առաջարկել են քննարկվող հիմնախնդրի վերաբերյալ արդյունավետ և ուժեղ մեթոդներ: Եթե պրոֆեսոր Ա. Յ. Բայարյանն³¹ առավել շեշտադրել է ֆինանսական կայունության գնահատման ցուցանիշների և ավագույն համախմբերի փնտրման խնդիրները, ապա պրոֆեսոր Ա. Վ. Մաթևոսյանը³² հիմնական շեշտադրումը կատարել է գործնական գնահատման հիմնախնդիրների և կանխատեսման մեթոդաբանության կատարելագործման ուղղությամբ: Պրոֆեսոր Յ. Գ. Մնացականյանի կողմից³³ առավել կարևորվել են աուդիտի շրջանակներում ֆինանսական վերահսկողության խնդիրները: Ինչ վերաբերում է հայ այլ հետազոտողների տեսակետներին, ապա մասնավորապես Լ. Մ. Յարուբյանյանն³⁴ իր ատենախոսության ունեցած ֆինանսական կայունության հարցերը քննարկել է սնանկացման կանխարգելման և առողջացման հայ ցեղակարգային դրույթների համատեքստում:

Կ.Ռ.Արմենակյանի կողմից³⁵ առավել շեշտադրվել են ֆինանսական կայունության գնահատման խնդիրները և դրանց վերաբերյալ նորմատիվային նշանակությանն առնչվող և ուժեղ մեթոդները:

Թ. Ա. Ստեփանյանն իր ատենախոսության ունեցած հանգել այն տեսակետին, որ «...ֆինանսական կայունությանը ձևավորվում է արտադրատնտեսական գործընթացի բոլոր փուլերում և համարվում է տնտեսավարող սուբյեկտի ընդհանուր

²⁹ Յարուբյանյան Լ.Մ. Յ. Յ. Արմենակյանի արտադրության կազմակերպության ունեցած անվճարունակության և սնանկացման հիմնախնդիրները, տնտ. թեկնածուի գիտական աստիճանի հայ ցման ատենախոսության ունեցած, Երևան 2011թ., 141 էջ:

³⁰ Ստեփանյան Թ. Ա. Ֆինանսական կայունության գնահատման և բարելավման հիմնախնդիրները (Յ. Գ. Մնացականի արտադրության կազմակերպության ունեցած օրինակով), տնտեսագիտության թեկնածուի գիտական աստիճանի հայ ցման ատենախոսության ունեցած, Երևան 2013թ., 201 էջ:

³¹ Բայարյան Ա. Յ. 'Ձեռնարկության ունեցած ֆինանսական դրության գնահատումը', Եր. Ասողիկ, 2002, էջեր 24-37:

³² Ֆինանսական կառավարման հիմնախնդիրները Յ. Գ. Մնացականի արտադրության կազմակերպության ունեցած ունեցած -մ./Աշոտ Մաթևոսյան, Եր.: Ոսկան Երևանցի, 2011, էջեր 28-43 և 207.232:

³³ Մնացականյան Յ. Գ. Աուդիտորական գործունեության զարգացման հիմնախնդիրների և ունեցած ուղիները Յ. Գ. Մնացականի ատենախոսության ունեցած, Երևան 2012, էջեր 43-59:

³⁴ Յարուբյանյան Լ.Մ. Յ. Արմենակյանի արտադրության կազմակերպության ունեցած անվճարունակության և սնանկացման հիմնախնդիրները, տնտ. թեկնածուի գիտական աստիճանի հայ ցման ատենախոսության ունեցած, Երևան 2011թ., էջեր 85-96:

³⁵ Արմենակյան Կ. Ռ. Կազմակերպության ֆինանսական վիճակի վերլուծության և կանխատեսման հիմնախնդիրները' (Յ. Գ. Մնացականի օրինակով), տնտ. թեկնածուի գիտական աստիճանի հայ ցման ատենախոսության ունեցած, Եր. 2005, էջեր 34-67:

կայ ու նու թյ ան հիմնական ցուցանիշը...»³⁶:

Այսպիսով՝ կայ ու նու թյ ու նը տնտեսական համակարգի կարողությունն է՝ պահպանել ու իր ուրակը փոփոխվող արտաքին և ներքին միջավայրի պայմաններում: **Մեր կարծիքով, կազմակերպության ֆինանսական կայ ու նու թյ ու նը հնարավոր է ապահովել միայն կապիտալի ձևավորման, բաշխման և օտարործման փուլ էրում արդյունավետ ամբողջական ներքին վերահսկողության մեխանիզմների կիրառման դեպքում:**

Կազմակերպությունների ֆինանսական կայ ու նու թյ ան վրա ազդում են մեծ թվով գործոններ, որոնք կարելի է դասակարգել ըստ առաջացման տեղի՝ ներքին և արտաքին, ըստ արդյունքների հնարավորության՝ առաջնային և երկրորդային, ըստ կառուցվածքի՝ պարզ և բարդ, ըստ ժամանակի գործողության հաստատուն և փոփոխական գործոնների³⁷:

Ներքին գործոնները կախված են կազմակերպության աշխատանքների կազմակերպման հետ: Արտաքին գործոնները հասկանալի պատճառներով որևէ կերպ կապված չեն կազմակերպության ղեկավար անձակազմի և աշխատանքային կուլտիվի որոշումներից:

Կազմակերպության ղեկավար անձանց արհեստավարժությունը և համարժեքությունը, ներքին միջավայրում նրանց կողմից փոփոխությունները հաշվի առնել ու ունակությունը, աշխատանքային բարդությունները մեծ մասամբ համարվում են ֆինանսական կայ ու նու թյ ան ամենակարևոր գործոն: Բացի նշվածներից, ներքին գործոններին դասվում են

1. թողարկվող արտադրանքի և մատուցվող ծառայությունների կազմը ու կառուցվածքը, շուկայի որոշակի մասնաբաժին զբաղեցնել ու կազմակերպության ներուժային հնարավորությունը,
2. ակտիվների նախընտրելի կազմն ու կառուցվածքը, ինչպես նաև ակտիվների կառավարման արդյունավետ ռազմավարության ճիշտ

³⁶ Ստեփանյան Թ. Ա. Ֆինանսական կայ ու նու թյ ան գնահատման և բարելավման հիմնախնդիրները (ՀՀ ծխախոտի արտադրության կազմակերպությունների օրինակով), տնտ. թեկնածուի գիտական աստիճանի հայցման ատենախոսություն, Երևան 2013թ, էջ 28:

³⁷ Пястолов С.М. Экономический анализ деятельности предприятия: учебник /С.М. Пястолов. – М.: Академический Проект, 2010. ст. 336-337.

ընտրությանը,

3. կազմակերպության գույքային վիճակը, ֆինանսական ռեսուրսների կազմն ու կառուցվածքը, դրանց վերահսկման ռազմավարության ու մարտավարության ճիշտընտրությունը,
4. փոխառվական շուկայից ներգրավված միջոցները,
5. կազմակերպության ճյուղային պատկանելությունը:

Արտաքին գործոններին վերագրվում են տնտեսվարման ընդհանուր տնտեսական ու սոցիալական պայմանների ազդեցությունը, մասնավորապես, տնտեսական զարգացման մակարդակը ճյուղում, բնակչության վճարունակ պահանջարկը, կառավարության տնտեսական քաղաքականությունը, դրա կայունությունը և հիմնավորվածությունը, տնտեսական գործունեության օրենսդրավական բազան:

Մասնավորապես խմիչքների արտադրության կազմակերպությունների ֆինանսական կայունության արդյունավետ կառավարման համար պահանջվում է ֆինանսական կայունության ռազմավարական վերլուծություն, որը պետք է նպաստակառնողված լինի դրա արտաքին և ներքին գործոններին ուսումնասիրմանը: Արտաքին գործոնները ներառում են երկու խումբ՝

1. մակրոմիջավայրի գործոններ, որոնք օբյեկտիվորեն պայմանավորված են տնտեսական գործընթացների կարգավորման հնարավորությամբ և անհրաժեշտությամբ: Այդ գործոնները անմիջականորեն չեն վերաբերում տնտեսվարող սուբյեկտի գործունեությանը, բայց կարող են ազդել նրա կառավարչական որոշումների վրա և գտնվել կարգավորման վերահսկողությունից դուրս: Մակրոմիջավայրը ներառում է տնտեսական, քաղաքական, սոցիալական, իրավական, տեխնոլոգիական և էկոլոգիական գործոններ, որոնք արտացոլում են երկրում և հասարակության մեջ ամբողջությամբ սոցիալ տնտեսական հարաբերությունները³⁸:
2. միկրոմիջավայրի գործոններ, որոնք ձևավորվում են տնտեսվարող սուբյեկտի մակարդակով, կապված են շուկայում նրա դիրքի և արտաքին միջավայրի սուբյեկտների փոխհարաբերությունների հետ: Այդ գործոններից Գ.

³⁸Теория экономического анализа : учебник /А. Д.Шеремет. - 2-е изд., дополненное. - Москва : Инфра-М, 2010. ст. 42-71.

Լիֆերենկոն³⁹ կարևորել է սպառողներին, մատակարարներին, կրեդիտորներին, մրցակիցներին, վարձու աշխատողներին, պետական մարմիններին:

Ելնելով ՀՀ խմիչքների արտադրության կազմակերպչությունների արտաքին և ներքին միջավայրերի վերլուծության արդյունքներից՝ կարծում ենք, որ վերը թվարկվածներին որպես լրացնող մակրոմիջավայրի գործոններից են տնտեսականը, քաղաքականը, նորմատիվաիրավականը, տեխնոլոգիականը, էկոլոգիականը, որոնք էական ազդեցություն են ունենում ապրանքաշրջանառության ծավալի ու կառուցվածքի, այդ թվում նաև ուղղակի ներդրումների ներհոսքի վրա:

Մեր կարծիքով, միկրոմիջավայրի հիմնական տարրերին են վերաբերում բոլոր այն բաղադրիչները, որոնք ուղղակիորեն ներգործում են խմիչքների արտադրության կազմակերպչությունների գործունեության վրա և նպաստում են վերջիններիս մրցակցային դիրքի ամրապնդմանը, մրցունակության բարձրացմանը: Եվրասիական տնտեսական համագործակցության շրջանակներում կարևոր նշանակություն պետք է տրվի գնորդների աշխարհագրական, և մասնավորապես նաև ԵՏՄ շուկայի շրջանակներում մրցակիցների զբաղեցրած դիրքին: Հեռանկարում նշված բաղադրիչներից մեծապես կախված կլինի խմիչքների արտադրությանը զբաղվող հայերնական կազմակերպչությունների ֆինանսական անվտանգությունը:

Հայտնի դրույթ է, որ որքան բարձր է մրցակցությունը, այնքան դժվար է կազմակերպչության համար գոյատևելը և սեփական ֆինանսական կայունության ապահովելը: Այդ հարցում էական նշանակություն են ստանում միկրոմիջավայրի գործոնները, որոնցից նշենք գործունեության ճյուղային առանձնահատկությունները՝ միջճյուղային շահութաբերությունը, ճյուղում մրցակցության աստիճանը, իրացման ծախսերի ծավալը և կառուցվածքը, ճյուղում ներդրումային ակտիվությունը, մրցակցության հինգ ուժերը⁴⁰

³⁹Финансовый анализ предприятия: Учебное пособие /Г.Н. Лиференко.— М: Издательство «Экзамен», 2005. ст.124-150.

⁴⁰Портер М. Конкурентное преимущество: Как достичь высокого результата и обеспечить его устойчивость / Майкл Е. Портер ; [пер. с англ.] — М. : Альпина Бизнес Букс, 2005. ст. 221-247.

հաշվի առնելով՝ խմիչքների արտադրության առանձնահատկությունները, մրցակից ընկերությունների միջև մրցակցությունը, թողարկվող արտադրատեսակների գծով մրցակցությունը, նոր մրցակիցների ի հայտ գալու վտանգը, մատակարարների տնտեսական հնարավորություններն ու կարողությունները, խմիչքներ սպառողների-գնորդների տնտեսական հնարավորությունները: Նկատի ունենալով ՀՀ-ում արտարժույթի փոխարժեքի տատանման ռիսկը՝ արտաքին գործոնների շարքում էական ենք համարում արտարժույթի փոխարժեքի փոփոխությունը:

Նշված ուժերը նշանակալիորեն ազդում են մրցակցային պայքարի վրա և կարող են հանգեցնել ցանկացած կազմակերպության մրցակցային դիրքի փոփոխության:

Միկրոմիջավայրի հիմնական բաղադրիչներից, վերոնշյալով հանդերձ, կարևորում ենք նաև խմիչքների արտադրության ճյուղում սեզոնայնությունը: Բացի դրանից, կարևոր պահ է համարվում ֆինանսական կայունություն կանխատեսման գործընթացում արտաքին միջավայրի այն փոփոխականներին, որոնք ազդում են կոնկրետ խմիչքների ենթաճյուղերից որևէ մեկի արտադրական կազմակերպությունների գործունեությանը: Այս տեսանկյունից ոչ ալկոհոլային խմիչքներն առավել սեզոնային արտադրանք են, որի սպառումը կախված է կլիմայից և բնական պայմաններից: Օրինակ՝ 2010թ. շոգը նպաստեց տվյալ ենթաճյուղում վաճառքի ծավալի աճին գրեթե 65 տոկոսով: Բացի նշվածից կարևոր գործոն է համարվում բնակչության եկամուտների մակարդակը, որի աճին համապատասխան էլ ավելանում է ոչ ալկոհոլային խմիչքների սպառումը: Որոշ երկրների առումով համեմատականը ներկայացվել է թիվ 1.1.1 աղյուսակում:

Աղյուսակ 1.1.1

Արտաքին միջավայրի որոշ էական փոփոխականներ, որոնք ազդում են ոչ ալկոհոլային խմիչքների շուկայի զարգացման վրա⁴¹

Երկիրը	Սպառումը (լիտր)	Միջին ամսական աշխատավարձը (ԱՄՆ դոլար)	Միջին ջերմաստիճանը
Չեխիա	196	1280	7,3

⁴¹Саакян Т.Г. Прогнозное моделирование финансовой устойчивости предприятий отрасли по производству безалкогольных напитков на основе рейтинговой оценки. [Текст]. Т.Г.Саакян. Молодой ученый. 2013. N 11. ст. 451-456.

Լեհաստան	182	1700	8
Էստոնիա	120	1270	4,8
Ռուսաստանի Դաշնություն	87	760	-5,5
ԱՄՆ	331	4100	13,4

Ներքին գործոնները կախված են ոչ միայն կազմակերպության գործունեությունից, այլև ցույց են տալիս կազմակերպության ֆինանսական ներուժը, դրա օգտագործման արդյունավետությունը: Այդ գործոնների բացասական կամ դրական ազդեցությունը հիմնականում որոշվում է կառավարման քաղաքականության գրագիտությամբ⁴²: Ըստ Լ. Չվյագինի տեսակետի՝ կազմակերպության զարգացման նպատակ է համարվում անխափան արտադրական գործընթացի ապահովման համար ֆինանսական ռեսուրսների օպտիմալ տեղաբաշխումը⁴³: Բերված տեսակետից հետևում է, որ կազմակերպության ֆինանսական կայունությունը կախված է ֆինանսատնտեսական և արտադրական գործոնների ամբողջական կառավարման որակից և որոշում է կազմակերպության գործունեության արդյունքները:

Խմիչքների արտադրության կազմակերպությունների ֆինանսական կայունության վրա ազդող ներքին գործոններին էլ ընդհանուր առաջարկում ենք հետևյալները.

- տեխնոլոգիան, տեխնիկական ապահովվածությունը և նորամուծությունների մակարդակը,
- շահութաբաժնային քաղաքականությունը,
- աշխատողների մոտիվացիոն համակարգը,
- կազմակերպության կազմակերպական կառուցվածքը,
- մատուցվող ծառայությունների և թողարկվող արտադրանքի կազմը և կառուցվածքը,
- կապիտալի կազմը, կառուցվածքը և դրակառավարման արդյունավետությունը,
- ակտիվների, ֆինանսական ռեսուրսների կառավարման մարտավարությունն ու ռազմավարությունը:

Կազմակերպության ֆինանսական կայունություն ներքին

⁴²Шеремет А. Д. Теория экономического анализа : учебник / А. Д. Шеремет. – М. : Инфра-М, 2011. ст. 42-49.

⁴³Звягин Л. С. Системный анализ как новое направление исследования процессов управления [Текст] / Л. С. Звягин // Молодой ученый. 2014. №3. ст. 420-424.

գործունեությունը կախված են անմիջականորեն սեփական գործունեության և մասնավորապես ֆինանսական ծառայության բաժնի աշխատանքների կազմակերպումից:

Խմիչքների արտադրության կազմակերպությունների գործունեության հաջողությունը հիմնականում կախված է թողարկվող արտադրանքի տեսականուց և որակից: Կարևոր նշանակություն ունի շուկայում բարձր պահանջարկ ունեցող արտադրատեսակների գծով ձեռք բերված ծավալների պահպանումը, ինչպես նաև էական դեր է ունենում կառավարման կիրառվող մոդելը: Դրանից կախված են կազմակերպության գործունեության ֆինանսական արդյունքները և հետևաբար նաև ֆինանսական կայունությունը: Ֆինանսական կայունության բնույթի և դերի ուսումնասիրման համար կարևոր է բացահայտել կապիտալի բաղկացուցիչ մասերը: Սեփական և փոխառու կապիտալների միջև ցանկալի հարաբերակցության հաստատումը, դրան վերահսկողության նպատակով ճիշտ ռազմավարության ու մարտավարության ընտրությունը համարվում է կազմակերպության ֆինանսական կայունության բարձրացման կարևոր ներքին գործիք:

Կազմակերպության ֆինանսական կայունության վերահսկողության մեկ այլ կարևոր գործիքներից է ակտիվների օպտիմալ կառուցվածքը և դրանց արդյունավետ կառավարումը: Այդ գործիքի ազդեցության մեխանիզմը հանգում է հետևյալին՝

շրջանառու կապիտալը շրջապտույտի ընթացքում անընդհատ փոխում է իր ձևը՝ վերածվելով դրամական միջոցներից ապրանքային պաշարների, իսկ այնուհետ դեբիտորական պարտքեր և վերջապես նորից դրամական ձևի՝ ավարտելով շրջանառու ակտիվների շրջապտույտի փուլը: Որպես կանոն կազմակերպության ընթացիկ ակտիվներն անհրաժեշտ է ձևավորել սեփական կապիտալի և կարճաժամկետ փոխառու կապիտալի, իսկ ոչ ընթացիկ ակտիվները՝ ի հաշիվ սեփական և երկարաժամկետ փոխառու կապիտալի:

Ինչպես ցույց են տալիս դիտարկումները, խմիչքներ արտադրող հայրենական արտադրական կազմակերպությունների ֆինանսական կայունությունը կախված է մեծ թվով ներքին և արտաքին գործունեությունից, որոնք գործունեության արդյունավետության վրա ցուցաբերում են ինչպես դրական, այնպես էլ բացասական

ազդեցություն: Ուստի հաշվի առնելով խմիչքների արտադրության ենթաճյուղերի կազմակերպությունների ֆինանսական կայունության ապահովման մեխանիզմների առանձնահատկությունները՝ ատենախոսության հետագա շարադրանքում կփորձենք վեր հանել այդ գործընթացին բնորոշ հիմնական օրինաչափությունները: Տնտեսության մեջ ճգնաժամային գործընթացների առաջացման պատճառների ուսումնասիրությունն ու վերլուծությունը, որոնք անմիջականորեն ազդում են կազմակերպությունների ֆինանսական կայունության վրա, հնարավորություն է ընձեռում դրանք դասակարգել ըստ ազդեցության աստիճանի՝ արտաքինի և ներքինի: Մեր կողմից ամփոփ ձևով թիվ 1.1.2 աղյուսակում ներկայացվել է նման դասակարգման հեղինակային մոտեցում:

Աղյուսակ 1.1.2.

Կազմակերպությունների ֆինանսական կայունության վրա ազդող ճգնաժամային գործընթացների առաջացման պատճառների դասակարգում⁴⁴

Ներքին	Արտաքին
<p>Կատարյալ ակուն</p> <ul style="list-style-type: none"> • կազմակերպության կազմակերպարարական անարդյունավետձև՝ նկատի ունենալով օրենսդրական և հարկային հետևանքները, • կառավարման անարդյունավետ կամ ոչ համարժեք կառուցվածք, • կադրերի որակավորման ցածր աստիճան, • անարդյունավետ մեջմեջներկա, • կառավարման մեջ ճկունություն և օպերատիվություն բացակայություն, • կառավարման ռազմավարություն և մարտավարություն անհամապատասխանություն, <p>Աղյուսակ 1.1.2-ի շարունակություն</p> <ul style="list-style-type: none"> • կազմակերպության կառավարման ժամանակակից մեխանիզմների և գործիքների ոչ լիարժեք օգտագործում: 	<p>Չամաշխարհային զարգացման գլոբալ սցենարներ</p> <ul style="list-style-type: none"> • ժամանակի և տարածության մեջ համաշխարհային ճգնաժամերով և փոփոխություններով պայմանավորված անորոշությունը, • ֆինանսական ցուցանիշների վերահսկման ցածր արդյունավետությունը, ինչը կապված է միջազգային ֆոնդային շուկաներում տեղի ունեցող փոփոխությունների հետ, • ասրանքների, աշխատանքների և ծառայությունների նորարարական ներդրումային գրավչություն, ծավալների ու պահանջարկի գլոբալ կառուցվածքային փոփոխությունները, • համաշխարհային ասպարեզում քաղաքական փոփոխությունները, որոնք արտացոլվում են երկրների ֆինանսատնտեսական համագործակցության վրա, • ազգային և համաշխարհային տնտեսության աճող փոխկապակցությունը, ինչը հանգեցնում է ճգնաժամի փոխանցմանը:
Ֆինանսահարկային	Երկրում սոցիալ-տնտեսական ընդհանուր

⁴⁴ Աղյուսակը կազմվել է հեղինակի դիտարկման արդյունքների հիման վրա:

<ul style="list-style-type: none"> • ամբողջությամբ ֆինանսական կառավարման արդյունավետ համակարգի բացակայություն, • ֆինանսական կառավարման մեթոդների ոչ լիարժեք օգտագործում, • մասնավորապես կապիտալի կառուցվածքի օպտիմալացում, արտադրական պաշարների նորմավորում, դրամական միջոցների օպտիմալ չափաբանակի որոշում, • ֆինանսական հաշվարկներում և բիզնես պլանում անճշտությունները, սխալները, • հաշվապահական և հարկային հաշվառման կազմակերպման գործընթացում սխալները, • հարկային վերահսկողություն ենթահամակարգի բացակայությունը, • ծախսերի անարդյունավետ կառավարումը և վերահսկողությունը: 	<p>Չարգացման գործոններ</p> <ul style="list-style-type: none"> • պետական կարգավորման հետևանքով տնտեսա-իրավական ոլորտներում փոփոխությունները, • երկրի Չարգացման առաջնահերթություններում փոփոխությունները, • երկրի անվտանգության չափորոշիչների գերազնահատումը, • երկրի տարածքային Չարգացման քաղաքականության ցածր արդյունավետությունը, որն առաջացնում է լրացուցիչ ֆինանսական ռիսկեր, • արժեզրկման առկայություն, դրա փոփոխման միտումները, • հարկային և մաքսային համակարգերի անկայունությունը, • բնակչության իրական եկամուտների նվազումը, • բնական մենաշնորհների ծառայությունների գծով սակագների բարձր մակարդակը:
<p>Արտադրական</p> <ul style="list-style-type: none"> • արտադրության ձևավորված կառուցվածքի իներտությունը, • հիմնական միջոցների բարոյական և ֆիզիկական մաշվածությունը, • աշխատանքի արտադրողականության ցածր մակարդակը, • ասրանքների բարձր կամ ոչ մրցունակ ինքնարժեքը: 	<p>Շուկայական գործոններ</p> <ul style="list-style-type: none"> • ներքին շուկայի ծավալների նվազում, • շուկայում մրցակցության ու ժեղացում, • արտաթույլային շուկայում ցնցումները, • արտաքին և ներքին շուկաներում գների անբարենպաստ տատանումներ, • փոխարինող ասրանքատեսակների առաջարկի աճ:
<p>Շուկայական</p> <ul style="list-style-type: none"> • առևտրային ռիսկի բարձր մակարդակը, • արտադրանքի մրցունակության մակարդակի անկումը, • մատակարարների և գնորդների սահմանափակ շրջանակներից կախվածությունը: 	<p>Այլ արտաքին գործոններ</p> <ul style="list-style-type: none"> • քաղաքական անկայունության դրևսրումները, • տնտեսական ակտիվության անկումը, • բնակչի մակայան անբարենպաստ պայմանները, • համաշխարհային տնտեսության մեջ նկատվող գլոբալ վերափոխումները:

1.2. Ֆինանսական կայունության վերլուծության և կանխատեսման մեթոդները

Խմիչքների արտադրության կազմակերպության ներքին ֆինանսական կայունության ապահովման գործընթացում էական դեր ունշանակություն ունեն վերլուծության կիրառվող մեթոդներն ու վերահսկողության գործիքները: Ուստի դրանց վեաբերյալ առկա տեսակետների համեմատական վերլուծությանն առաջին հերթին անհրաժեշտ է ֆինանսական կայունության ռազմավարությանը մշակել ու համար:

Կազմակերպության ներքին կառավարչական հաշվառման կարևոր տարր և փուլ է համարվում վերլուծությանը, որը համարվում է ֆինանսական կայունության վերահսկման գործում հիմնավորված և որակյալ որոշումների ընդունման համար գործիք:

Ըստ Մ Մելնիկի տեսակետի⁴⁵՝ կազմակերպության ֆինանսական կայունության վերլուծությանը համարվելով ֆինանսական վիճակի վերլուծության կարևոր գործընթաց՝ պետք է վերածվի ֆինանսական ռազմավարության հիմնավորման ակտիվ և գործող գործիքի և դառնա ֆինանսական գործընթացների օպերատիվ կարգավորման ու կորրեկցիայի միջոց:

Ֆինանսական կայունության վերլուծության մեթոդների կիրառումը գործնականում պետք է ապահովի հետևյալ գործառնությունները՝

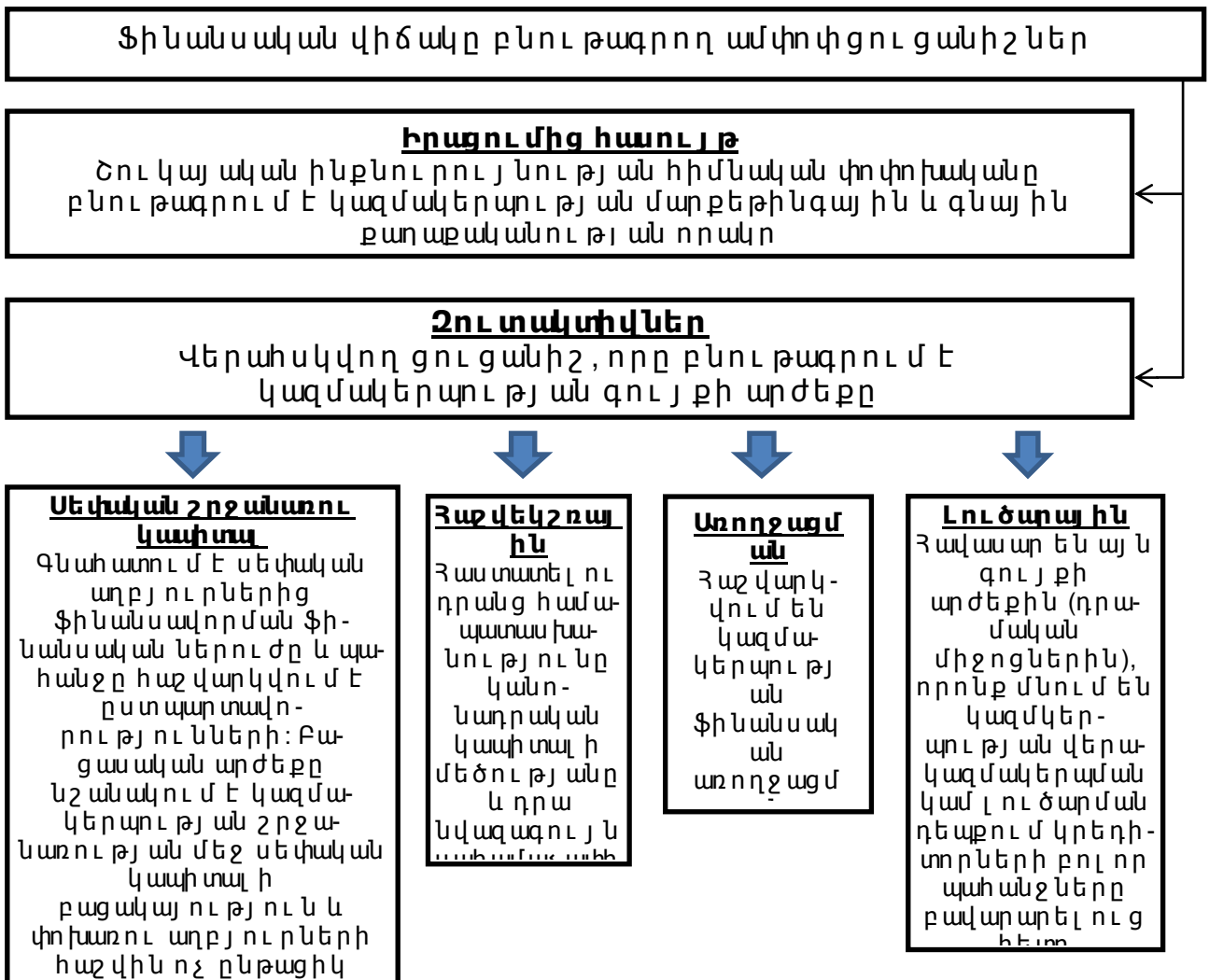
- ֆինանսական ռեսուրսների ապահովվածության և գործունեության արդյունավետության տեսանկյունից կազմակերպության ֆինանսական վիճակի հետազոտում,
- ֆինանսատնտեսական գործունեության թերությունների օպերատիվ բացահայտում,
- ֆինանսական ռեսուրսների օգտագործման բարելավման ուղղությունների որոշում և տվյալ կազմակերպության զարգացման արդյունավետ ռազմավարության հիմնավորում:

Ֆինանսական կայունության ապահովման համար կազմակերպության անհրաժեշտ է ապահովել նորմալ

⁴⁵ Мельник М.В. Организация системы внутреннего аудита и контроля в крупных организациях // Аудиторские ведомости. 2012. № 1-2. ст. 118-134.

գործունեության համար բոլոր անհրաժեշտ պայմաններով, մասնավորապես ձևավորել և օգտագործել կապիտալը այնպես, որպեսզի եկամուտները միշտ գերազանցեն ծախսերը՝ միաժամանակ ապահովելով պահանջվող վճարունակությունը: Հարկ է նշել, որ ընդունվող ֆինանսական որոշումների հիմնավորվածությունը, կառավարչական խնդիրների կատարման հաջողությունն ուղղակիորեն կախված են կազմակերպության փաստացի ֆինանսական վիճակի ամբողջական բնութագրությունից:

Ըստ ռուս հետազոտող Ն.Կազակովայի տեսակետի ընդհանրացման արդյունքում ստորև բերված թիվ 1.2.1 գծապատկերում ներկայացրել ենք ֆինանսական վիճակը բնութագրող ամփոփող ցանկիչներ:



Գծապատկեր 1.2.1

Ֆինանսական վիճակը բնութագրող ամփոփող ցանկիչների ընդհանրացված մոտեցում⁴⁶

⁴⁶ Казакова Н.А. Управленческий анализ и аудит компании в условиях кризиса. М.: Дело и сервис, 2010. 304 с. Михнюк И. Антикризисная диагностика предприятия//Антикризисное управление. Ежемесячная газета. 2010. № 6 (24). ст.12–13.

Կազմակերպության պարտավորությունները մարելու կարողության գնահատման համար կիրառվում են վճարունակության ցուցանիշներ⁴⁷:

Կազմակերպության վճարունակությունը սուբյեկտի տնտեսական գործունեության կարողությունն է ժամկետում մարելու իր կրեդիտորական պարտավորությունները: Ինչպես նշում է Վ. Բոչարովը. վճարունակությունը համարվում է կազմակերպության ֆինանսական վիճակի կայունության հանգուցային նշաններից մեկը⁴⁸:

Կազմակերպության վճարունակությունը, ըստ Ի. Լարիոնովի տեսակետի⁴⁹, բաղկացած է երկու գործոններից՝

1. ակտիվների առկայություն (գույք և դրամական միջոցներ), որոնք բավարար են կազմակերպության ունեցած բոլոր պարտավորությունները մարելու համար:
2. տնօրինած ակտիվների իրացվելիության աստիճանը բավարար է, որպեսզի դրանք փոխարկվեն պարտավորությունները մարելու համար բավարար գումարի դրամական միջոցների:

Հարկ է նկատել, որ Ի. Լարիոնովի տեսակետում բերված առաջին գործոնի վերլուծության դեպքում ուսումնասիրվում է կազմակերպության մոտգուտ, սեփական ակտիվների առկայությունը: Եթե կազմակերպության սեփական ընթացիկ ակտիվները բացասական են, այսինքն սեփական կապիտալով ապահովվածությունը բավարար չէ, ապա կազմակերպությունը չի կարող վճարել իր բոլոր պարտավորությունները, քանի որ պարտավորությունների գումարը այս դեպքում կգերազանցի կազմակերպության բոլոր ակտիվների գումարը: Նման կազմակերպությունը կարող է վճարունակ լինել կարճաժամկետ փուլում, վճարել ընթացիկ պարտքերը, բայց երկարաժամկետ փուլում մեծ է սնանկանալու հավանականությունը:

Ֆինանսական կայունության ախտորոշման մոտեցումների վերլուծության հիման վրա հնարավոր է դառնում հստակեցնել վճարունակության առավել կիրառելի մեթոդները: Ֆինանսական

⁴⁷Виноходова А.Ф., Марченкова И.Н. МЕТОДИКА ОЦЕНКИ ПЛАТЕЖЕСПОСОБНОСТИ ПРЕДПРИЯТИЯ // Фундаментальные исследования. – 2009. – № 1 ст. 53-54.

⁴⁸Бочаров В.В. Финансовый анализ Краткий курс. 2-е изд. — СПб.: Питер, 2009. ст. 18-32.

⁴⁹Антикризисное управление / рук. авт. колл, проф. И. К. Ларионов. – [6-е изд., перераб. и доп.]. – М. : Дашков и К, 2009. ст. 17-18.

կառավարման դոկտրինայի ն համապատասխան՝ ֆինանսապես կայուն կազմակերպությունը պետք է լինի վճարունակ: Գործնականում ֆինանսական կայունության մասին հնարավոր չէ դատել առանց վերլուծելու կազմակերպության վճարունակությունը: Կազմակերպության կայուն ֆինանսական վիճակը պայմանավորված է ազդող գործոնների վերահսկողության արդյունավետ համակարգերի առկայությամբ, որոնք էլ բնութագրում են տնտեսական գործունեության արդյունքները:

Կազմակերպության ֆինանսական կայունության գնահատումը հատուկ չափանիշների և դրանք բնութագրող ցուցանիշների հետազոտումն է, ինչը տալիս է ֆինանսական վիճակի վերաբերյալ օբյեկտիվ պատկեր: Վերլուծության արդյունքները հնարավորություն են ընձեռում բացահայտել գոյություն ունեցող և միայն հետազոտությամբ նկատված խնդիրները և հետևաբար դրանց լուծման համար հրավիրել ղեկավար անձնակազմի ու սեփականատերերի ուշադրությունը:

Բացարձակ ցուցանիշները հնարավորություն են տալիս որոշել, թե միջոցների ինչ աղբյուրներ են օգտագործվում պաշարների ֆինանսավորումն իրականացնելու համար:

Արտադրական կազմակերպություններում արտադրության գործընթացում տեղի է ունենում պաշարների, ապրանքանյութական արժեքների անընդհատ համալրում: Այդ պայմաններում օգտագործվում են ինչպես սեփական կապիտալը, այնպես էլ փոխառու կապիտալը, մասնավորապես կարճաժամկետ և երկարաժամկետ փոխառություններն ու վարկերը:

Հայ տնտեսագետ գիտնականերից ֆինանսական կայունության բացարձակ գնահատման իրենց մոտեցումներն են առաջարկել Ա. Բայարյանը⁵⁰ և Ա. Մաթևոսյանը⁵¹: Մասնավորապես, Ա. Մաթևոսյանի տեսակետում շեշտադրվել են ֆինանսական կայունության կարճաժամկետ, ընթացիկ և երկարաժամկետ տեսակները: Կազմակերպության ֆինանսական կայունության բարձրացման միջոցառումների մշակման և համալիր վերլուծության

⁵⁰Բայարյան Ա.Յ.՝ «Զեռնարկությունների ֆինանսական դրություն գնահատումը», Եր. Ասոդիկ, 2002, էջեր 41-52:

⁵¹Ֆինանսական կառավարման հիմնախնդիրները ՀՀ արդյունաբերական կազմակերպություններում, Աշոտ Մաթևոսյան, Եր.: Ոսկան Երևանցի, 2011, էջեր 38-41:

իրականացման նպատակով կարևորվում են հարաբերական ցուցանիշները: Ֆինանսական կայունության ցուցանիշների ընտրությունը պայմանավորված է կազմակերպությանների ճյուղային պատկանելիությունից, որում գլխավոր դեր են խաղում սեփական ընթացիկ ակտիվներով ապահովվածությունը, փոխառու կապիտալը, սեփական կապիտալի շարժունակությունը:

Ռուսաստանի Դաշնության նույն էական նշանակությունն է տրվում գուտակտիվների գնահատման մեթոդին⁵²: Սակայն առավել մեծ կիրառություն ունի գործակցային մեթոդը, որի շրջանակներում տարբերակվում են երկու ուղղություններ՝

- Կապիտալի կառուցվածքը բնութագրող գործակիցների հաշվարկ՝
- Ինքնավարության գործակիցը,
- Ֆինանսական կախվածության գործակիցը,
- Փոխառու և սեփական միջոցների հարաբերակցության գործակիցը,
- Սեփական շրջանառու միջոցներով մանևրելու գործակիցը,
- Սեփական ֆինանսավորման աղբյուրներով շրջանառու կապիտալի ապահովվածության գործակիցը,
- Սեփական միջոցներով ապահովվածության գործակիցը,
- Սեփական միջոցներով պաշարների ապահովվածության գործակիցը:
- Պարտավորությունների ծածկման մակարդակը, պարտքի սպասարկման ծախսերը որոշող գործակիցների հաշվարկ:

Սակայն պետք է նկատել, որ առավել արդյունավետ բնույթ են կրում այն մոտեցումները, որոնցում ֆինանսական դրության բաղադրիչները բնութագրող ցուցանիշների ընտրությամբ կատարվում է բալային գնահատում և դասերի որոշում⁵³:

Վճարունակության և ֆինանսական կայունության փոխկապակցության համատեքստում կարևորում ենք Դ. Դյուրանի կողմից առաջարկված մոտեցումը: Վերջինս հաշվարկվում է ստորև թիվ 1.2.1 աղյուսակում ներկայացված ցուցանիշների միջոցով, ըստ

⁵² Порядок оценки стоимости чистых активов акционерных обществ, приказ Минфина РФ № 10н, ФКЦБ РФ № – 3-6/пз от 29.01.2003.

⁵³ Система показателей и алгоритм комплексно сравнительной рейтинговой оценки// ВестникОрелГИЭТ. 2011. №6. с. 22-30. Кувшинов Д.А., Половцев П.И.. Рейтинговая оценка финансового состояния предприятия// Экономический анализ: теория и практика. - 2007. №6. ст. 25-28

որոնց վարկանշային գումարային գնահատականների՝ կատարվում է հետազոտվող կազմակերպչությունների վճարունակություն դասակարգում:

Ըստ Դ.Դյուրանի իրենց վճարունակություն գնահատականին համապատասխան կազմակերպչությունները դասակարգվում են հետևյալ խմբերում.

- Առաջին խմբում ներառվում են բարձր ֆինանսական կայունություն ունեցող կազմակերպչությունները, որոնք վստայություն են ներշնչում փոխառու միջոցների վերադարձման հարցում,
- Երկրորդ խմբում ներառվում են կազմակերպչությունները, որոնցում առկա է պարտավորությունների գծով որոշակի ռիսկ, բայց դրանք դեռևս չեն դիտարկվում ռիսկային,
- Երրորդ խմբում ներառվում են խնդրահարույց կազմակերպչությունները,
- Չորրորդ խմբում ներառվում են սնանկացման բարձր ռիսկ ունեցող կազմակերպչությունները, որոնց վիճակը չի կայունացել նույնիսկ ֆինանսական առողջացման միջոցառումների ձեռնարկելուց հետո,
- Բարձր ռիսկայնություն ունեցող կազմակերպչությունները, որոնք գործնականում սնանկ են:

Այլ ուսակ 1.2.1

Ըստվճարունակություն մակարդակի կազմակերպչության դասակարգման՝ Դ.Դյուրանի մոտեցումը⁵⁴

Ցուցանիշը	Ըստմիջակայքերի վճարունակություն դասերը				
	I դաս	II դաս	III դաս	IV դաս	V դաս
Ակտիվների շահունթաբերություն, %	30% և ավելի - 50 բալ	29,9–20% - (49,9–35 բալ)	19,9–10% - (34,9–20 բալ)	9,9–1% - (19,9–5 բալ)	փոքր է 1% - 0 բալ
Ընթացիկ իրացվելիություն գործակից	2,0 և ավելի - 30 բալ	1,99–1,7 - (29,9–20 բալ)	1,69–1,4 - (19,9–10 բալ)	1,39–1,1 - (9,9–1 բալ)	1 և փոքր - 0 բալ
Ինքնավարություն գործակից	0,7 և ավելի - 20 բալ	0,69–0,45 - (19,9–10 բալ)	0,44–0,3 - (9,9–5 բալ)	0,29–0,2 - (5–1 բալ)	Փոքր է 0,2 - 0 բալ
Դատերի սահմանային միջակայքերը	100 բալ	99–65 բալ	64–35 բալ	34–6 բալ	0 բալ

⁵⁴Платежеспособность (Методика Д. Дюрана) [Электронный ресурс] / <http://investment-analysis.ru/metodFSA2/duran-solvency.html> (дата доступа 07.04.2013).

Իրացվել ի ու թյ ան և ֆինանսական կայ ու ն ու թյ ան փոխկապակց ու թյ ան համատեքստում համեմատական վերլ ու ծ ու թյ ան նպատակով կարևորել ենք Լ. Դոնցովայ ի և Ն.Նիկիֆորովայ ի մոտեցումը, որը հիմնված է թիվ 1.2.2 աղյ ու սակ ու մ բերված ց ու ց անիշ ների և դրանց փաստացի նշանակ ու թյ ու ն ներին համապատասխան տրվող բալ այ ի ն գնահատականների, ինչպես նաև տարանջատվող ռիսկի հինգ դասերի վրա:

Լ. Դոնցովայ ի և Ն. Նիկիֆորովայ ի գ ու մ ար այ ի ն բալ այ ի ն գնահատման մոտեցմամբ սահմանվ ու մ են ռիսկայ ն ու թյ ան հինգ դասեր.

- 1-ին դաս՝ ֆինանսական կայ ու ն ու թյ ան լ ավ պաշար ու ն եց ող կազմակերպ ու թյ ու ն ներ, ինչ ը վստահ ու թյ ու ն է ներշնչ ու մ փոխառ ու միջ ոց ների վերադարձ ման առ ու մ ով,
- 2-րդ դաս՝ կազմակերպ ու թյ ու ն ներ, որոնք դրսևոր ու մ են պարտավոր ու թյ ու ն ների գծ ով որոշակի ռիսկ, բայց որպես ռիսկայ ի ն դեռևս չ են դիտարկ վ ու մ,
- 3-րդ դաս՝ խնդրահար ու յ ց կազմակերպ ու թյ ու ն ներ, որոնց տրված փոխառ ու միջ ոց ների դիմաց տոկոսագ ու մ ար ների լ ռիվ ստաց ու մ ը կասկածել ի է,
- 4-րդ դաս՝ կազմակերպ ու թյ ու ն ներ, որոնք ու ն են սնանկաց ման բարձր ռիսկ, ն ու յ նիսկ ֆինանսական առ ող ջ աց ման միջ ոց առ ու մ ներ ձեռնարկել ու դեպք ու մ,
- 5-րդ դաս՝ սկզբ ու ն քոր են ֆինանսապես անկարող ու նակ կազմակերպ ու թյ ու ն ներ:

Աղյ ու սակ 1.2.2

Կազմակերպ ու թյ ու ն ների ֆինանսական կայ ու ն ու թյ ան Լ.Դոնցովայ ի և Ն.Նիկիֆորովայ ի գ ու մ ար այ ի ն բալ այ ի ն գնահատման մոտեց ու մ ը⁵⁵

	Ց ու ց անիշ ը	Ը ս տ չ ա փ ան իշ ն եր ի դ աս եր ի ս ա հ մ ան ն եր ը				
		I	II	III	IV	V
1	Բացարձակ իրացվել ի ու թյ ան գործակից	0,5 և ավել ի = 20 բալ	0,4 = 16 բալ	0,3 = 12 բալ	0,2 = 8 բալ	0,1 = 4 բալ
2	Կրիտիկական գնահատման գործակից	1,5 և ավել ի = 18 բալ	1,4 = 15 բալ	1,3 = 12 բալ	1,2-1,1 = 9-6 բալ	1,0 = 3 բալ

⁵⁵Донцова Л.В., Никифорова Н.А. Анализ бухгалтерской отчетности. М.: Издательство «Дело и сервис», 2004. 336 с.

3	Ընթացիկ իրացվել ի ու թյան գործակից	2 նավել ի = 16,5 բալ	1,9-1,7 = 15-12 բալ	1,6-1,4 = 10,5-7,5 բալ	1,3-1,1 = 6-3 բալ	1 = 1,5 բալ
4	Ֆինանսական անկախություն գործակից	0,6 նավել ի = 17 բալ	0,59-0,54 = 16,2-12,2 բալ	0,53-0,43 = 11,4-7,4 բալ	0,47-0,41 = 6,6-1,8 բալ	0,4 = 1 բալ
5	Սեփական ֆինանսավորման աղբյուրներով ապահովվածություն գործակից	0,5 նավել ի = 15 բալ	0,4 = 12 բալ	0,3 = 9 բալ	0,2 = 6 բալ	0,1 = 3 բալ
6	Պաշարների և ծախսերի ֆինանսավորման մասով ֆինանսական անկախություն գործակից	1 նավել ի = 13,5 բալ	0,9 = 11 բալ	0,8 = 8,5 բալ	0,7-0,6 = 6,0-3,5 բալ	0,5 = 1 բալ
Դասերի նվազագույն սահմանները		100	85,2 - 66	63,4 - 56,5	41,6 - 28,3	14

Երկայացվածով հանդերձ՝ նշենք, որ վարկանշման նմանաբնույթ մոտեցումները հնարավորություն են ընձեռում իրականացնել ճյուղային կտրվածքով համեմատական վերլուծություններ և վեր հանել տվյալ ճյուղի կազմակերպություններին բնորոշ ուժեղ և թույլ կողմերը: Բայց և այնպես նոր մոտեցումների մշակումը և գործնական կիրառումը վերափոխվող տնտեսական հարաբերությունների շրջանակներում մնում է խիստ հրատապ և արդիական: Նման մոտեցումները Էական նշանակություն կարող են ստանալ ներքին վերահսկողության արդյունավետությանը բարձրացնելու համար, ուստի սույն հետազոտության շրջանակներում մեր կողմից հիմնական նպատակադրումներից մեկը կհանդիսանա ֆինանսական կայունության վերլուծության և ներքին վերահսկողության նոր մոտեցումների մշակումը:

1.3. Արտադրական կազմակերպություններում ֆինանսական կայունության վերահսկողության ժամանակակից մոտեցումները ծուկայական տնտեսությանը բնորոշ կոշտ մրցակցության պայմաններում կարողանում են գոյատևել ու զարգանալ միայն ֆինանսապես կայուն ու մրցունակ կազմակերպությունները: Միաժամանակ, շուկայական հարաբերություններն առաջ քաշեցին նյութական արտադրության ոլորտի կազմակերպություններում վերահսկողության կազմակերպման հարցերին հատուկ ուշադրություն արժանանցնելու օբյեկտիվ անհրաժեշտությունը:

Շուկայական տնտեսվարման պայմաններում արտադրական կազմակերպությունները, համարվելով ինքնակազմակերպվող սոցիալական կողմնորոշում ունեցող համակարգ, գործում են կոշտ մրցակցային միջավայրում և ունեն տնտեսական ինքնուրույնություն: Նման վիճակում կազմակերպության գործունեությունը լայն իմաստով պետք է նպաստատուղղվի շուկայական մասնաբաժնի պահպանմանն ու ավելացմանը, մրցակիցների նկատմամբ նոր առավելությունների ձեռքբերմանը: Նշվածին համապատասխան՝ կազմակերպության ներքին վերահսկողության համակարգը պետք է կոչված լինի ապահովել ներկա պայմաններում հետևյալ հիմնական ցուցանիշների արդյունավետությունը.

- Մրցակիցների համեմատաշուկայում կազմակերպության կայուն վիճակը,
- Հասարակության և շուկայի սուբյեկտների կողմից կազմակերպության ճանաչումը,
- Արտադրության և կառավարման կազմակերպման համակարգի ժամանակին հարմարվողականությունը մշտապես փոփոխվող արտաքին միջավայրին: Շուկայական տնտեսության պայմաններում, որին բնորոշ են արտաքին միջավայրի բարձր անորոշությունն ու անկայունությունը, կազմակերպության արդյունավետ կառավարումը ենթադրում է ինչպես ռազմավարական պլանավորման, այնպես էլ վերահսկողության համակարգի պարբերաբար կատարելագործում: Ժամանակակից պայմաններում ներքին վերահսկողությունը ԵՏՄ անդամակցության շրջանակներում աստիճանաբար զորու է դառնալու արտահանման միտվածությունն ունեցող արտադրական կազմակերպությունների արդյունավետ գործունեության երաշխիքներից մեկը:

Սակայն պետք է փաստենք, որ հայրենական կազմակերպություններում և մասնավորապես խմիչքների արտադրության ճյուղում, լիարժեք բացահայտված չեն ֆինանսական կայունության ներքին վերահսկողության հիմնահարցերը կազմակերպության տնտեսական վերլուծության և ֆինանսների, դրա գործառույթների, խնդիրների, սկզբունքների, գնահատման չափանիշների և համակարգային կիրառման հնարավորությունների տեսանկյունից: Հետևաբար, ֆինանսական կայունության ներքին

վերահսկողության համակարգի ձևավորումը և գործնական ներդրումը պետք է դառնան կազմակերպության ֆինանսական կայուն վիճակի ապահովման արդյունավետ գործիքներից մեկը: Որպեսզի վերահսկվի և վերլուծվի կազմակերպության ֆինանսական վիճակը, ինչպես նաև գիտականորեն հիմնավորված որոշվեն կազմակերպության ֆինանսական քաղաքականության հիմնական ուղղությունները նրա կայուն աճի նպատակով, անհրաժեշտ է բացահայտել ֆինանսական կայունության վրա հնարավոր դրական և բացասական ազդեցություններով պայմանավորված փոփոխությունները: Կազմակերպության կայունության բոլոր բաղադրիչները՝ արտադրական, մարքեթինգային և ֆինանսական, փոխապակցված են, փոխընդհանուր են միմյանց և համատեղ ապահովում են ընդլայնված վերարտադրությունը⁵⁶: Նկատենք, որ ֆինանսական կայունությունը արտացոլում է տնտեսական կայունության մյուս բոլոր բաղադրիչների արդյունքներն ու դրանց գոյությունը: Կազմակերպության ֆինանսական կայունության առկա տեսակետներին որպես լրացնող կարող ենք ընդունել մեր կողմից առաջարկվող այն բնութագրությունը, որի համաձայն ֆինանսական կայունությունը կազմակերպության կարողությունն է դիմակայել ու արտաքին միջավայրի փոփոխություններով և ներքին պատճառներով պայմանավորված ապակառուցողական տատանումներին: Քանի որ կազմակերպություններն իրենց կենսափուլի ընթացքում հաջորդաբար անցնում են ֆինանսական կայունության բացարձակ վիճակից ընդհուպ մինչև ճգնաժամային վիճակի, հետևաբար կազմակերպությունների առանց ճգնաժամային փուլերում հայտնվելու երաշխիքներից մեկը կապվում է ֆինանսական կայունության ներքին վերահսկողության համակարգի ձևավորման ու արդյունավետ կիրառման հետ:

Հարկ է նշել, որ կազմակերպության ճգնաժամ հասկացությունը ժամանակակից մասնագիտական գրականության մեջ նկարագրում է կազմակերպության կենսափուլի ընթացքում տարբեր իրավիճակները: Կազմակերպության ճգնաժամը կարելի է ընկալել որպես չալանավորված և անցանկալի, ժամանակի ընթացքում սահմանափակված

⁵⁶Нагуманова, Р.В. Независимая оценка эффективного управления предприятием. □Текст□□/ Р.В. Нагуманова // Ученые записки, 2006 г. – Казань: Казанский финансово-экономический институт, 2006. ст. 527-532.

գործընթաց, որն էականորեն կարող է խոչընդոտել կամ նույնիսկ անհնար դարձնել կազմակերպության գործունեության ունը: Ճգնաժամի ուժը որոշվում է դրա չափերի և կազմակերպության հիմնարար նպատակները վտնագի ենթարկվելու ձևից⁵⁷:

Քանի որ կազմակերպության կենսափուլը բաղկացած է կայուն զարգացման, անկման և ճգնաժամային իրար հաջորդող փուլերից, հետևաբար, կիրառելով նման մոտեցում, կարող ենք որոշել կազմակերպության ֆինանսական կայունության հետևյալ կենսափուլերը՝

- Բացարձակ կայունության ունից սովորական կայունության անցման փուլ ,
- Սովորական կայունության ունից անկայուն վիճակի անցման փուլ ,
- Անկայուն վիճակից ճգնաժամային ֆինանսական վիճակի անցման փուլ :

Նշվածով հանդերձ՝ փաստենք, որ ֆինանսական կայունության վերահսկողության համակարգի ձևավորման համար էական նշանակություն ունի կազմակերպության մրցակցային առավելության գարգացման ռազմավարության կենսափուլերի և ֆինանսական կայունության տեսակների միջև առկա փոխկապակցությունները հաշվի առնելը (տես՝ թիվ 1.3.1 աղյուսակը): Թիվ 1.3.1 աղյուսակում ներկայացված կազմակերպության մրցակցային առավելության գարգացման ռազմավարության կենսափուլերի և ֆինանսական կայունության տեսակների միջև առկա փոխկապակցությունները կանխորոշում են կայուն զարգացման հնարավորությունները:

Կազմակերպության կենսափուլի ֆինանսական կայունության վերահսկողության նպատակով տեսամեթոդաբանական մոտեցումներում էական նշանակություն են ստացել պաշարների ու դրանց ֆինանսավորման աղբյուրների համադրման⁵⁸, ոչ ընթացիկ ակտիվների ու ընթացիկ ակտիվների ու դրանց ֆինանսավորման

⁵⁷Մաթևոսյան Ա.Վ. Արդյունաբերական կազմակերպության կենսափուլի ֆինանսական առողջացման հիմնահարցերը: Եր.: Յեդիսակային հրատարակչություն, 2009, էջ 10:
⁵⁸Новикова Н. В. Определение типа, ретроспективный анализ и экспертная оценка уровня финансовой устойчивости организации [Текст] / Н. В. Новикова // Проблемы современной экономики: материалы II междунар. науч. конф. (г. Челябинск, октябрь 2012 г.). — Челябинск: Два комсомольца, 2012. ст. 124-128.

աղբյուրների համադրման⁵⁹ մեթոդիկաները, իսկ վերլուծական ընթացակարգերի առումով՝ գործակցային⁶⁰, սնանկացման հավանական վտանգի⁶¹ և ինտեգրալային գնահատման⁶² մոտեցումները:

Աղյուսակ 1.3.1

Կազմակերպության ֆինանսական կայունության տեսակների և մրցակցային առավել ությունների զարգացման ռազմավարության կենսափուլերի միջև փոխկապակցությունը⁶³

Կազմակերպության մրցակցային առավել ությունների զարգացման ռազմավարության կենսափուլերը	Կազմակերպության մրցակցային առավել ությունների կենսափուլերը	Կազմակերպության ֆինանսական կայունության տեսակները
Հարձակողական	սկզբնական փուլ	բացարձակ
	վերելք	բացարձակ/սովորական
	կայուն զարգացում	սովորական
	անկում	անկայուն ֆինանսական վիճակ
Պահպանողական	սկզբնական փուլ	անկայուն ֆինանսական վիճակ
	վերելք	սովորական
	կայուն զարգացում	բացարձակ
	անկում	անկայուն ֆինանսական վիճակ
Չափավոր	սկզբնական փուլ	բացարձակ/սովորական
	վերելք	բացարձակ/սովորական
	կայուն զարգացում	բացարձակ/սովորական
	անկում	սովորական/անկայուն ֆինանսական վիճակ
ճգնաժամ	ճգնաժամ	ճգնաժամային ֆինանսական վիճակ

Ընդհանրացնենք վերոնշյալը. ֆինանսական կայունության վերահսկողության տեսանկյունից դրանք նախտակատարմար ենք

⁵⁹Капанадзе Г.Д. Оценка финансовой устойчивости: методы и проблемы их применения // Российское предпринимательство. — 2013. — № 4 (226). ст. 52-58.

⁶⁰Турманидзе, Т. У. Анализ и диагностика финансово-хозяйственной деятельности предприятия : учебник / Т. У. Турманидзе. - Москва : Экономика, 2011. 479 с., ինչպես նաև : Ա.Մաթևոսյան ֆինանսական կառավարման հիմնական դիրքերը ՀՀ արդյունաբերական կազմակերպություններում : Մենագրություններ, Երևան 2011, Ոսկան Երևանցի, Էջեր 37-42:

⁶¹Файнова Н. А. Диагностика банкротства и антикризисное управление на предприятии [Текст] / Н. А. Файнова // Молодой ученый. — 2013. №11. ст. 488-490.

⁶²Дмитриев В.В., Дмитриев Н.В., Воскресенская В.А., Фролова А.Д., Кожеко Ю.Р. РАЗВИТИЕ МЕТОДОЛОГИИ ИНТЕГРАЛЬНОЙ ОЦЕНКИ ЭКОЛОГИЧЕСКОЙ ЦЕЛОСТНОСТИ ГЕОСИСТЕМ // Международный журнал прикладных и фундаментальных исследований. 2014. № 8 ст. 78-85.

⁶³Աղյուսակը կազմվել է՝ ելնելով հեղինակի ուսումնասիրության աղբյուրներից:

համարել համակարգել ըստերկու հիմնական հիմնադրույթների՝

1. Բացարձակի՝ ներառել ով պաշարների ու դրանց ֆինանսավորման աղբյուրների համադրման (ՊՖԱՅ) և ոչ ընթացիկ ակտիվների ու ընթացիկ ակտիվների ու դրանց ֆինանսավորման աղբյուրների համադրման (ՈՉԱ և ԸԱՖԱՅ) մեթոդիկաները,
2. Հարաբերականի՝ ներառել ով գործակցային (ԳՄ), սնանկացման հավանական վտանգի (ՍՅՎԳՄ) և ինտեգրալային գնահատման (ԻԳՄ) մոտեցումները:

Ստորև բերված թիվ 1.3.2 աղյուսակում ներկայացրել ենք առաջարկված երկու հիմնական հիմնադրույթների համեմատականը՝ ելնել ով մեր կողմից նախընտրելի ընդունված չափանիշներից:

Աղյուսակ 1.3.2

Ֆինանսական կայունության ներքին վերահսկողության համակարգի հիմքում կիրառվող հիմնական հիմնադրույթների համեմատականը⁶⁴

Ֆինանսական կայունության վերահսկողության համակարգում կիրառվող մեթոդիկաների որակի գնահատման չափանիշների համախումբը	Առաջին հիմնադրույթ		Երկրորդ հիմնադրույթ		
	ՊՖԱՅ	ՈՉԱ և ԸԱՖԱՅ	ԳՄ	ՍՅՎԳՄ	ԻԳՄ
Նպատակաուղղվածությունը՝ ֆինանսական կայունության ապահովումը	-	-	-	-	+
Անընդհատության սկզբունքը	-	-	-	-	-
Մուտքային և ելքային ցուցանիշների համադրելիությունը	-	-	-	-	-
Ֆինանսական կայունության կոնկրետ տեսակի վրա անմիջականորեն ազդեցություն ունեցող գործոնների վրահիմնվելը	-	-	+	+	+
Կազմակերպության գործունեության դինամիկ և ստատիկ վիճակների ընդհանրացումը	-	+	+	+	+
Ելքային տվյալների միանշանակ մեկնաբանումը, վերլուծաբանի սուբյեկտիվի բացառումը	+	+	-	-	-
Բացարձակ և հարաբերական ցուցանիշների կապը	-	-	-	-	-
Կազմակերպության դինամիկ զարգացմանը հետևելը	-	-	-	-	-
Ախտորոշման արդյունքների և եզրահանգումների հասանելիությունը	+	+	+	+	+
Կազմակերպության ճյուղային առանձնահատկությունները հաշվի առնելը	-	-	-	-	-

⁶⁴Աղյուսակը կազմվել է՝ ելնել ով հեղինակի ու սուսմնասիրության աղբյուրներից:

Քանի որ արտադրական կազմակերպությունը բաց սոցիալ-տնտեսական համակարգ է, հետևաբար կառավարման հիմնադրույթների վերլուծության ամբողջական հիմնավորում է կազմակերպության կայուն զարգացմանն անցնելու հնարավորության ապահովման նպատակով արտաքին և ներքին միջավայրի գործոնները հաշվի առնելու անհրաժեշտությունը⁶⁵: Բերված տեսակետից ակնհայտ է, որ կազմակերպության կայուն զարգացման գնահատումը նպատակահարմար է իրականացնել արտաքին և ներքին կայունության ուղղություններով:

Արտաքին կայունության տակ ընկալվում է արտաքին միջավայրի հետ առանց հակամարտության, մասնավորապես սպառողների, մրցակիցների, մատակարարների, ֆինանսավարկային կազմակերպությունների, ապահովագրական ընկերությունների, հարկային և վերահսկող մարմինների հետ փոխազդեցությունը:

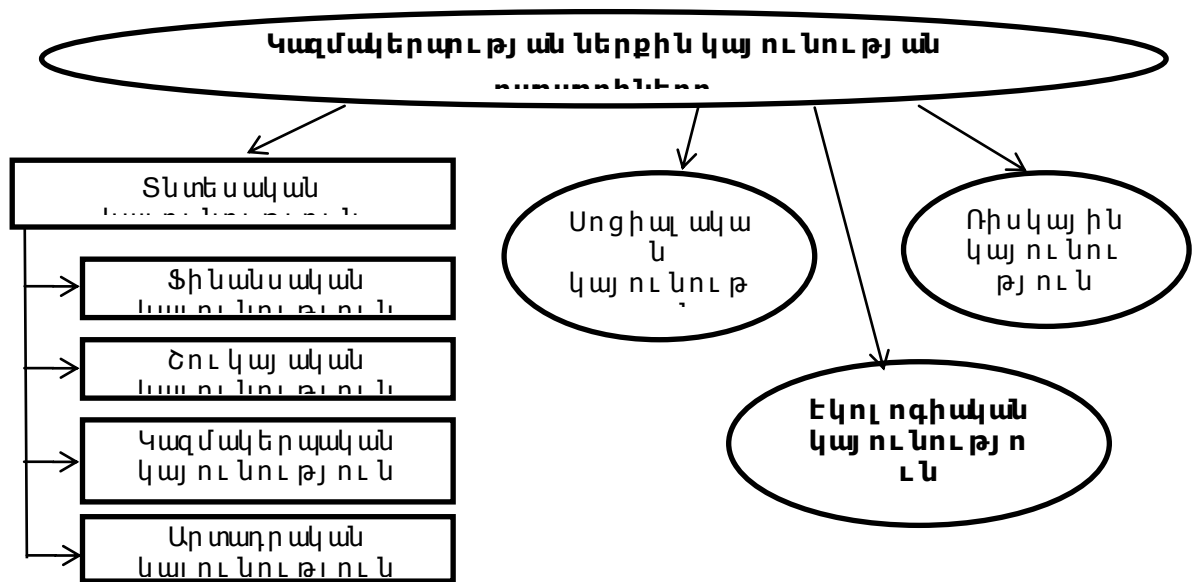
Ներքին կայունությունն արտադրական կազմակերպության բոլոր ստորաբաժանումների համամասնությունն է, որն ապահովում է գործունեության ֆինանսատնտեսական հիմնական ցուցանիշների դրական դինամիկան ընդլայնված վերարտադրություն⁶⁶:

Արտաքին և ներքին կայունության փոխազդեցությամբ ձևավորվում է ամբողջությամբ կազմակերպության կայունությունը: Արտաքին միջավայրը ազդեցություն է ունենում կազմակերպության ներքին կայունության վրա, իսկ ներքին կայունության ձեռքբերումը դրականորեն է ազդում արտաքին միջավայրի վրա՝ ապահովելով արտադրական կազմակերպության համար բարձր մրցունակություն և համապատասխան իմիջ:

Թիվ 1.3.1 գծապատկերում ներկայացրել ենք արտադրական կազմակերպության ներքին կայունության բաղադրիչները:

⁶⁵Песелис А.А. Оценка факторов риска внешней среды при реализации учебного оборудования // Российское предпринимательство. — 2013. — № 3 (225). ст. 31-35.

⁶⁶Паршенцев А.С. ФИНАНСОВАЯ УСТОЙЧИВОСТЬ ПРЕДПРИЯТИЯ // Современные наукоемкие технологии. — 2005. — № 2 ст. 66-67.



Գծապատկեր 1.3.1.

Կազմակերպության ներքին կայունության բնութագրման կառուցվածքային սխեմա⁶⁷

Արտադրական կազմակերպության ներքին կայունության բնութագրման համար էական նշանակություն ունեն տնտեսական, սոցիալական, էկոլոգիական և ռիսկային բաղադրիչները: Տնտեսական կայունությունը կապվում է կազմակերպության ֆինանսատնտեսական գործունեության շահութաբերության բարձրացմանը, գործարար ակտիվության աճին, վճարունակության և վարկունակության պահպանմանը, թույլատրելի ռիսկի պայմաններում ներդրումային ակտիվության աճին:

Սոցիալական կայունությունը ցույց է տալիս կազմակերպության անձնակազմի սոցիալական պաշտպանվածության աստիճանը:

Էկոլոգիական կայունությունը կազմակերպության տնտեսական գործունեության փոխկապացումն է նրա էկոլոգիական անվտանգության հետ, շրջակա միջավայրի վրա կազմակերպության արտադրատնտեսական գործունեության վնասակար ազդեցության նվազեցումն է:

Ռիսկային կայունությունը կազմակերպության արտադրողականության և ռիսկերի կառավարման գործընթացները միմյանց փոխկապակցելու այնպիսի կարողությունն է, որն ի գործ է

⁶⁷Գծապատկերը կազմվել է հեղինակի ուսումնասիրության արդյունքների հիման վրա:

ապահովել ու կազմակերպել յոլևը գործունեության միջավայրում առկա հնարավոր ռիսկերից:

Ներքին վերահսկողությունը միջոցառումների համակարգ է, որը կազմակերպվում է կազմակերպության ղեկավար անձանց կողմից ու իրագործվում է տնտեսական գործառնությունների իրականացնելու դեպքում բոլոր աշխատողների պարտականությունները առավել արդյունավետ կատարելու նպատակով⁶⁸:

Ներքին վերահսկողությունը ուղղված է տնտեսական գործընթացներն անընդհատ կատարելագործելուն, ինչն էլ համարվում է կազմակերպության կենսագործունեության անհրաժեշտ պայմաններից մեկը:

Մասնագիտական գրականության մեջ ներքին վերահսկողությունը դիտարկվում է երկու տեսանկյունից: Այսպես, ներքին վերահսկողությունն հասկացությունը Վ. Բուրցևի տեսակետի⁶⁹ համաձայն մեկնաբանվում է լայն իմաստով՝ որպես կազմակերպության կառավարման համակարգում ներառվող ենթահամակարգ, որը բաղկացած է միջարժեք տարրերից:

Ե.Պրոկոլովի⁷⁰, Գ.Շրեդերի⁷¹ և Է.Ուտկինի⁷² տեսակետներում ներքին վերահսկողությունը նեղ իմաստով ընդունվում է որպես կառավարման գործընթացի մի փուլ:

Ռ. Ադամսն իր տեսակետում⁷³ ներկայացրել է դասական բնորոշում, որը վերաբերում է առևդիտին՝ առանց առևդիտի չկա հաշիվների հոսսալիություն, իսկ առանց վերջինիս չկա վերահսկողություն: Ներքին առևդիտի միջոցով տրվում է կազմակերպության գործունեության անկախ գնահատականը, որը, պատասխանատվության կենտրոններին համապատասխան ծախսերի նկատմամբ ներտնտեսական վերահսկողությունն է:

Ըստ Վ. Բուրցևի տեսակետի⁷⁴՝ ներքին առևդիտի առումով պետք է

⁶⁸Кыштымова Е.А. Основы аудита: учебное пособие по направлению "Экономика" / Е. А. Кыштымова. – М.: Форум: ИНФРА-М, 2013. ст. 22-27.

⁶⁹Бурцев В. В. Организация системы внутреннего контроля коммерческой организации / В. В. Бурцев. М.: ЭКЗАМЕН, 2000. ст. 15.

⁷⁰Прокушев Е.Ф. Менеджмент первичного уровня. - М.: Дашков и К, 1999. ст. 199-207.

⁷¹Шредер Г.А. Руководить сообразно ситуации. - М.: Интерэксперт, 1994. с.142-145.

⁷²Уткин Э.А. Управление фирмой. - М.: Акалис, 1996. ст. 15-17.

⁷³Адамс Р. Основы аудита. Перевод с английского / Под ред. Я.В.Соколова. М. Аудит, ЮНИТИ 1995. ст. 5-7.

⁷⁴Бурцев В.В. Опыт использования систем внутреннего контроля организаций // Президентский контроль. 2001. № 7. ст. 32-40.

հասկանալ կազմակերպության կառավարման բոլոր օղակների գործունեության ներքին վերահսկողության կազմակերպման ձևը, որն իրականացվում է մասնագիտացված ստորաբաժանման աշխատակիցների կողմից վարչական մասին օգնելու նպատակով:

Հարկ է նշել, որ արդյունաբերական կազմակերպությունների կայուն ու արդյունավետ գործունեության համար առաջանում է ներքին վերահսկողության ու ներքին աուդիտի նոր մոտեցումների կիրառման անհրաժեշտություն:

Պլանային տնտեսության պայմաններում ներքին վերահսկողության համակարգը կողմնորոշված էր ապահովելու կազմակերպության կողմից կառավարման բարձր կանգնած օղակների առաջադրանքները: Սակայն գործնականում գործել է սոցիալ-տնտեսական զրգացման արգելակող մեխանիզմ, ուստի ներքին վերահսկողությունը կրել է ավելի ձևական բնույթ՝ չնպաստելով կազմակերպության զարգացմանը:

Ծուկայական տնտեսակարգի զարգացմանը համահունչ արտադրական կազմակերպությունները որպես ինքնակազմակերպվող սոցիալ-տնտեսական կողմնորոշում ունեցող համակարգ գործում է կոշտ մրցակցության պայմաններում և ունեն տնտեսական ինքնուրույն գործելու լայն հնարավորություններ: Նման պայմաններում արտադրական կազմակերպություններում ներքին վերահսկողության համակարգը պետք է կողմնորոշվի հետևյալ հիմնական ուղղություններով արդյունավետության ապահովմանը՝

- Ծուկայում կազմակերպության կայուն վիճակը,
- Կազմակերպության ֆինանսական վիճակի կայուն զարգացումը,
- Ծուկայական մրցակցությամբ պայմանավորված անընդհատ փոփոխվող արտաքին միջավայրում կազմակերպության արտադրության ու կառավարման համակարգերի ժամանակին հարամարվելը,
- Կազմակերպությունում տեղեկատվության պաշտպանության համակարգի որակը,
- Կազմակերպությունում՝ ներքին վերահսկողության լայն իմաստով և ներքին աուդիտի ներդրմամբ, համակարգերի որակը:

Ներքին վերահսկողության որակի անհրաժեշտությունը և ներգործությունը համարվում են ցանկացած համակարգի

գործունեության արդյունավետության հիմքը: Մասնավորապես, ներքին վերահսկողությանը ներկայացվող պահանջները ներառված են աուդիտի միջազգային ստանդարտ- ISA-220-ում՝ աուդիտորական աշխատանքների որակի վերահսկողությունն բաժնում⁷⁵:

Ուսումնասիրությունները ցույց են տվել, որ տարբեր երկրների արհեստավարժ հաստատությունները թողարկել են աուդիտի ստանդարտներ և դրանք համաձայնացրել են ISA-220-ի սկզբունքներին: Բացառություն է կազմում միայն իտալիայում Collegio Sindacale-ն, որը չի համապատասխանում իր սկզբունքներով ISA-220-ին:

Ըստ եվրոպական փորձագետների տեսակետի՝ ներկայումս գործարար շրջանակներում կազմակերպության ամբողջական ու արդյունավետ կառավարման նպատակով հաճախընդգծվում է որակյալ ներքին աուդիտի կարևորությունը: Մասնավորապես «... Կազմակերպությունները, որոնցում առկա է թույլ ներքին աուդիտ, չեն կարողանում աուդիտորական կոմիտեին տրամադրել բավարարելի տեղեկատվություն: Տեղեկատվական հոսքեր ապահովող համակարգերի արդյունավետությունը և ներքին վերահսկողության համակարգի գնահատումը պետք է իրականացվի անընդհատ...»⁷⁶:

Արտադրական կազմակերպություններում \$ինանսական կայունություն տեսանկյունից ևս ներքին վերահսկողության դերի նշանակությունը կարևորվում է մի շարք պատճառներով՝

- Կազմակերպության զարգացման ռազմավարություն,
- Կապիտալի շուկայից միջոցներ ներգրավելու հնարավորություն,
- Կազմակերպությունների մրցունակության դիրքերի թուլացում,
- Տնտեսական ինտեգրացմանն առաջվող խնդիրներով,
- Շուկայում դիրքավորումը փոփոխելու անհրաժեշտություն,
- Կազմակերպություններում իրականացվող տնտեսական բնույթի աշխատանքների ցածր որակով,
- Արտադրությունում առկա ռեզերվների և գերնորմատիվային

⁷⁵Quality Control for Audit Work”), принятого Международной федерацией бухгалтеров (IFAC) в редакции 1999. р. 17.

⁷⁶Европейская федерация экспертов (Federation dex Experts Comptables Europeens, FEE) "Обеспечение постоянного контроля. Внешний аудит в Европе" // Бухгалтерский учет и аудит. - 2002. - № 3. - ст. 55-62.

պաշարների արդյունավետ վերահսկողության մեխանիզմների կիրառման ցածր արդյունավետությամբ,

- Պատասխանատվության կենտրոնների միջոցով ծախսերի վերահսկողության համակարգերի բացակայությամբ,
- Սնանկացման ռիսկի առկայությամբ և այլն:

Ստորև բերված թիվ 1.3.3 աղյուսակում մեր կողմից տրվել է ՀՀ խիչքների արտադրության կազմակերպչություններում ֆինանսական կայունությունը ներքին վերահսկողության համակարգի ներդրման վերաբերյալ հիմնավորումները և սպասվող ակնկալիքները:

Աղյուսակ 1.3.3

Խիչքներ արտադրող ՀՀ կազմակերպչություններում կայունության ներքին վերահսկողության համակարգի ներդրման հիմնավորումները⁷⁷

Ներքին վերահսկողության կազմակերպման նախարարյալները	Ներքին վերահսկողության ուղղվածությունը	Ներքին վերահսկողության ներդրման առավել ուղյակները
1	2	3
1. ՀՀ տնտեսության աճի ցածր տեմպերը	Կազմակերպչության կողմից գործողությունները, նպատակները, ռազմավարությունը	Կազմակերպչության արդյունավետության պաշտպանության ապահովման ծեռքերի մղումը
2. Ծուկայական մրցակցության սրացումը	Կազմակերպչության գործունեության տեսակները և մաշտաբները	Կազմակերպչության յուրաքանչյուր աշխատակցի նկատմամբ ղեկավարանձանց կողմից վերահսկման քաղաքականության ապահովում
3. Չունենող եկամուտի և կատարված օգտագործողների պահանջը	Գործունեության անորոշությունը և ռիսկը	Կազմակերպչության գործունեության մեջ ժամանակին թերութայունների բացահայտումը և դրանց վերացման ուղղությամբ միջոցներ ձեռնարկելը
4. Արտաքին և ներքին վերահսկողության փոխկապակցվածությունը և փոխադրման ավարտվածությունը	Պայմանագրային կարգապահությունը	Արտադրությունում առկա ռեզերվների, գերնորմատիվային պաշարների բացահայտումն ու կենտրոնացումը
5. Ներքին վերահսկողության հիմնական ուղղությունների կարգավորումը	Կարգային քաղաքականությունը	Սեփականության պահպանության ապահովումը

⁷⁷Աղյուսակը կազմվել է հեղինակի ուսումնասիրության արդյունքների հիման վրա:

Այլ ուսակ 1.3.3-ի շարունակությունը

<p>6. Շուկայ ու մ դիրքավորումը փոփոխելու նպատակով կազմակերպության վերակազմակերպումը</p>	<p>Աշխատանքային կոլեկտիվում վեճերը</p>	<p>Աշխատանքների արդյունավետության և որակի բարձրացումը, տնտեսման ռեժիմի բարձրացումը</p>
<p>7. Կազմակերպության նույն համակարգված տնտեսական աշխատանքների բացակայությունը կամ բավարարչի ինտելը</p>	<p>Կառավարման տեղեկատվական և կոմունիկացիոն համակարգերով ապահովվածությունը</p>	<p>Կազմակերպության ղեկավար անձանց կողմից մաքուր տեղեկատվության ստացումը</p>
<p>8. Ցանկացած կազմակերպության համար ներքին վերահսկողության անհարժեշտությունը</p>	<p>Աշխատանքային գործունեության մոտիվացիան</p>	<p>Այն պատճառների և պայմանների բացահայտումը, որոնք նպաստում են կորուստների առաջացմանը և յուրացում մեծի</p>
<p>9. Կազմակերպության և կապիտալի շուկայի զագացման միտումները</p>	<p>Կադրերի արհեստավարժ վերապատրաստումը</p>	<p>Տնտեսական գործընթացների անընդհատ կատարելագործումը</p>
<p>10. Ծախքերի բախումը</p>	<p>Աշխատակիցների իրավունքների և պարտականությունների փաստաթղթային ամրագրումը</p>	<p>Կազմակերպության տնտեսական այլ ծառայությունների աշխատանքների օբյեկտիվ գնահատումը</p>
<p>11. Կազմակերպության եկամուտ տատանալու կողմնորոշումը</p>	<p>Կազմակերպության ստորաբաժանումների միջև փոխարարությունների կարգավորումը</p>	<p>Ներքին վերահսկողության կենտրոնները- պատասխանատվության կենտրոնները</p>
<p>12. Կազմակերպության ֆինանսական ինքնուրույնությունը</p>	<p>Գույքագրման իրականացման կարգը</p>	<p>Ներքին վերահսկողության իրականացման անընդհատությունը</p>
<p>13. Հավոդական տեխնիկայի օգտագործման ցածր արդյունավետությունը</p>	<p>Փաստաթղթաշրջանառության կազմակերպման կանոնները</p>	<p>Աշխատակիցներին խորհրդատվությունները, որոնք մտնում են վերահսկողների իրավասության շրջանակներում</p>
<p>14 Սնանկացման ռիսկը</p>	<p>Արտաքին ազդեցությունը</p>	<p>Կազմակերպության հիմնական ռազմավարությանը հետևելը</p>
<p>15. Կազմակերպության նույն տնտեսման ռեժիմի խախտումը</p>	<p>Հավաստիական հաշվառման տեղեկատվության պաշտպանությունը</p>	<p>Կազմակերպության նույն հատուկ իրավիճակով պայմանավորված աշխատակիցների ծառայողական հետաքննությունները</p>

16. Չհիմնավորված դուրսագրումները	Ապառքների գծով պարտավորությունները	Ակտիվների պահպանումը
----------------------------------	------------------------------------	----------------------

Առաջ արկվածի հետմիասին կարևորում ենք մեր կողմից թիվ 1.3.4 աղյուսակում ներկայացված կազմակերպություններում \$ինանսական կայունության ներքին վերահսկողության հիմնարար տարրերի հիերարխիան:

Յուրաքանչյուր արտադրական կազմակերպությունում \$ինանսական կայունության ներքին վերահսկողության հիմնական նպատակը կայուն զարգացման ապահովումն է, այնպիսի \$ինանսական քաղաքականության իրականացումը, որը կապահովի ցանկալի շահույթի ստացմանը և կազմակերպության \$ինանսական անկախության ապահովմանը:

Աղյուսակ 1.3.4

\$ինանսական կայունության ներքին վերահսկողության հիմնարար տարրերը⁷⁸

Կազմակերպության \$ինանսական կայունության ռազմավարական նպատակը
Կազմակերպության \$ինանսական կայունության լրացուցիչ նպատակը
Կազմակերպության \$ինանսական կայունության գործառնական նպատակը
Կազմակերպության \$ինանսական կայունության որակական բնութագրիչները և պահանջվող տեղեկատվությանը
Կազմակերպության \$ինանսական կայունության ներքին վերահսկողության սկզբունքները
Կազմակերպության \$ինանսական կայունության ներքին վերահսկողության նորմատիվները
Կազմակերպության \$ինանսական կայունության ներքին վերահսկողության նորմատիվների մեկնաբանումը
\$ինանսական կայունության ներքին իրականացնող մասնագետների կողմից վերահսկողության տարբեր իրավիճակների փորձի կիրառումը

\$ինանսական կայունության ներքին վերահսկողության լրացուցիչ նպատակն է աուդիտի համար անհրաժեշտ տեղեկատվության նախապատրաստումը, \$ինանսական կայունության վերահսկողության ամբողջական աշխատակիցների համար խորհրդատվության իրականացումը:

⁷⁸Աղյուսակը կազմվել է հեղինակի ուսումնասիրության ադրյունքների հիման վրա:

Ֆինանսական կայունության ներքին վերահսկողության գործառնական նպատակն է շահույթի ստացման մասով գործառնական, վիճակագրական ու հաշվապահական հաշվառման ուղղությամբ փորձաքննության հուսալիության ապահովումը:

Ընդհանուր առմամբ, արտադրական կազմակերպության ներքին վերահսկողության համակարգի կատարելագործումը առավել արդյունավետ մոտեցումների, մեթոդների, ձևերի ու ուղիների հիմնավորման ու իրացման անընդհատ գործընթաց է, որն անմիջականորեն պայմանավորված է ներքին ու արտաքին պայմաններով: Այսպիսով՝ արտադրական կազմակերպության ներքին վերահսկողության ճկունության բարձրացման համար կարևորում ենք հետևյալը՝

- Արտաքին և ներքին միջավայրերի պայմանների փոփոխության վերաբերյալ ստացվող տեղեկատվության արագությունը և հավաստիությունը,
- Ներքին վերահսկողության համակարգի օպերատիվ գործունեությունը ու կարգավորումը, ինչը պետք է ապահովվի հատուկ ստորաբաժանման ձևավորման միջոցով,
- Ներքին վերահսկողությամբ զբաղվող աշխատակիցների մասնագիտական պատրաստվածության մակարդակի բարձրացման միջոցով,
- Վերահսկողության մեթոդների արագ կողմնորոշումը,
- Տնօրինվող ռեսուրսները արագ մանևերել ու հնարավորությունները:

Հետևաբար տնտեսական ինտեգրացման ներկա փուլում հայրենական արտադրական կազմակերպության ներքին և մասնավորապես խմիչքների արտադրությունն իրականացնողները ստիպված կլինեն ապահովել ու ներքին վերահսկողության համակարգի տարրերի հաշվեկշռվածությունը այնպես, որպեսզի հնարավոր լինի առավել արդյունավետ ձևով օգտագործել կազմակերպության ներուժը և բարձրացնել նրա մրցունակությունը:

ԳԼ ՈՒ Խ2. ՖԻՆԱՆՍԱԿԱՆ ԿԱՅՈՒՆՈՒ ԹՅԱՆ ՎԵՐԼ ՈՒ ԾՈՒ ԹՅԱՆ ԵՎ ՎԵՐԱՅՍԿՈՂՈՒ ԹՅԱՆ ՄՈՏԵՑՈՒ ՄԼԵՐԸ ԽԻՉՔՆԵՐ ԱՐՏԱԴՐՈՂ ԿԱԶՄԱԿԵՐՊՈՒ ԹՅՈՒՆՆԵՐՈՒ Մ

2.1. Ֆինանսական կայ ու նու թյ ան գործոնայ ի ն վերլ ու ծ ու թյ ու ն ը և լ ու ծ մ ան ե ն թ ա կ ա խ ն դ ի թ ն ե թ ը

Կազմակերպության ֆինանսական կայ ու ն ու թյ ու ն ը համարվում է ազգային տնտեսական համակարգի արդյունավետ զարգացման կարևոր պայմանը: Երկրի և նրա տնտեսավարող սուբյեկտների ֆինանսական կայ ու ն ու թյ ան տեսական և կիրառական բնույթի հիմնախնդիրների նշանակությունը որոշվում է օբյեկտիվ և սուբյեկտիվ պատճառների, ներքին և արտաքին գործոնների ազդեցության հանրագումարի արդյունքում:

Տնտեսվարող սուբյեկտների ֆինանսների արդյունավետ կառավարումը նպաստում է ոչ միայն նրանց կայ ու ն ու թյ ան ը և զարգացմանը, այլև ապահովում է պետության հարկային եկամուտների ավելացմանը⁷⁹:

Ինչ վերաբերում է սույն հետազոտության շրջանակներում խմիչքներ արտադրող կազմակերպությունների, ըստ տնտեսական գործունեության երկնիշ դասակարգման, հիմնական ցուցանիշներին, ապա դրանք ներկայացվել են ստորև բերված թիվ 2.1.1 աղյուսակում: Բերված տվյալներից հետևում է, որ արտադրանքի (աշխատանքների, ծառայությունների ծավալը համադրելի գներով 2016թ. 2015թ. նկատմամբ դրսևորել է 0.7 տոկոս աճի միտում, իսկ նույն ցուցանիշը ընթացիկ գներով նույն ժամանակահատվածում աճել է 10.3 տոկոսով: Հատկանշական է, որ 5.4 տոկոս աճ է ապահովվել նաև պատրաստի արտադրանքի իրացումը համապատասխան տարվա ընթացիկ գներով ցուցանիշի գծով: Տվյալ ցուցանիշի մասով հիմնական ծանրությունը ընկել է այլ երկներ արտահանված խմիչքներ արտադրատեսակներին՝ աճը կազմել է 31.7 տոկոս, իսկ ԱՊՀ երկների գծով ընդամենը՝ 0.7:

⁷⁹Бобрис А.О., Решетько Н.И. Формирование механизмов развития предпринимательских структур в условиях конкуренции. Вестник Университета (Государственный университет управления). 2011. № 17. ст. 113-118.

Խմիչքների արտադրության ճյուղի կազմակերպչությունների հիմնական ցուցանիշները՝ ըստ տնտեսական գործունեության երկնիշ դասակարգման⁸⁰

	Ցուցանիշները	Փաստացի		Աճի տեմպ, %-ով
		2016թ.	2015թ.	
1	Արտադրանքի (աշխատանքների, ծառայությունների ծավալը համադրելի գներով /հազ. դրամ/)	3920136	3892966	100.7
2	Արտադրանքի (աշխատանքների, ծառայությունների ծավալը ընթացիկ գներով /հազ. դրամ/)	4297285	3892966	110.3
3	Պատրաստի արտադրանքի իրացումը համապատասխան տարվա ընթացիկ գներով /հազ. դրամ/, որից	3961007	3759835	105.4
3.1	ԱՊՅ երկներում	1239483	1230988	100.7
3.2	Այլ երկրներում	427467	324464	131.7

Խմիչքների արտադրության ճյուղում հիմնական արտադրատեսակների թողարկման համեմատական վերլուծությունը 2016թ. 2015թ. նկատմամբ ներկայացվել է թիվ 2.1.2 այլ ու սակում: Հարկ է նկատել, որ թողարկման ծավալի աճ ապահովվել է սահամանափակ արտադրատեսակների գծով, մասնավորապես՝ 12.5 տոկոս աճ է ապահովվել էթիլային սպիրտի, 4.4 տոկոս կոնյակի, 2.4 անգամ վիսկիի, 3.5 անգամ շամպայն գինիի և 6.7 տոկոս աղբյուր ջրի գծով: Մտահոգող է տոմատի հյուսիս արտադրատեսակի գծով անկումը՝ 2016թ. 2015թ. նկատմամբ այս արտադրատեսակի գծով թողարկումը նվազել է 89.9 տոկոսով: Այս առումով չափաք է մոռանալ կարևոր հանգամանք, որ լուրիկը Արարատյան դաշտավայրի հիմնական արտադրատեսակներից է, իսկ դրավրա հիմնված արտադրությունների ծավալների նմանաբնույթ կրճատումը բիզնեսի առումով խիստ մտահոգիչ է: Մեր կարծիքով. ահազանգող է նաև գինու, օղու, լիկյորի և մրգաշյութերի ծավալների կրճատումը, ինչը կապված է մեծ մասամբ ՌԴ ռուբլու հետկապված անկայուն դրսևորումներով, որն էլ իր բացասական ազդեցությունն է ունենում ՀՀ դրամի փոխարժեքի և այս խմիչքների արտադրության ճյուղի կազմակերպչությունների ֆինանսական վիճակի վրա:

Արձանագրված ցուցանիշներն իրենց դրական և բացասական ազդեցություններն են դրսևորել խմիչքների արտադրության

⁸⁰ՀՀ ԱՎԾ Արդյունաբերական կազմակերպչությունների հիմնական ցուցանիշներն ըստ տնտեսական գործունեության երկնիշ դասակարգման, Վիճակագրական տեղեկագիր, Երևան 2016թ., Տեղեկագրի ծածկագիրը՝ 1210-201, էջ 5:

ճյուղի կազմակերպությունների ֆինանսական կայունության վրա, ինչը կփորձենք համեմատական վերլուծության ենթարկել առաջարկվող գործոնային գնահատման համակարգի միջոցով:

Այլ ուսակ 2.1.2

Ոչ ալ կոհոլային և ալ կոհոլային արտադրատեսակների թողարկումը բնեղեն արտահայտությամբ⁸¹

<i>Խմիչքների արտադրատեսակների արտադրող ու ն</i>	Չափման միավորը	<i>Փաստացի թողարկումը</i>		2016թ. հունվարը 2015թ. հունվարի նկատմամբ, %-ով
		2016թ.	2015թ.	
Բնական հյութեր -ընդամենը	հազ.լիտր	557,5	834,9	66,8
այդ թվում՝				
մրգահյութեր	հազ.լիտր	553,7	797,2	69,5
տոմատի հյութեր	հազ.լիտր	3,8	37,7	10,1
Էթիլային սպիրտ (ապրանքային)	հազ.լիտր	22,5	20,0	112,5
Օղի և օղու-լիկյորի արտադրանք	հազ.լիտր	538,5	691,1	77,9
այդ թվում՝				
օղի	հազ.լիտր	537,0	689,1	77,9
լիկյոր	հազ.լիտր	1,5	2,0	75,0
Կոնյակ	հազ.լիտր	637,0	610,3	104,4
Վիսկի	հազ.լիտր	126,4	52,1	2.4 անգամ
Գինի	հազ.լիտր	247,9	378,6	65,5
Շամպայն գինի	հազ.լիտր	25,2	7,2	3.5 անգամ
Գարեջուր	հազ.լիտր	448,8	584,4	76,8
Ոչ ալկոհոլային խմիչքներ	հազ.լիտր	2813,3	2910,0	96,7
Հանքային ջրեր	հազ.լիտր	1420,2	1563,7	90,8
Աղբյուրի ջուր	հազ.լիտր	1379,0	1291,9	106,7

Ընդհանուր առմամբ ֆինանսական կայունության գնահատման տարաբնույթ մոտեցումներից ներկա պայմաններում կարևոր նշանակություն են ստացել հատկապես գործոնային գնահատման համալիր մոտեցումները⁸²: Այդ հանգամանքով էլ պայմանավորված՝ ֆինանսական դրության գնահատման գործընթացն առավել արդյունավետ բնույթ է կրում ամբողջական համակարգի կիրառման

⁸¹ՀՀ ԱՎԾ Արդյունաբերական կազմակերպություններում հիմնական արտադրատեսակների թողարկումը բնեղեն արտահայտությամբ, Վիճակագրական տեղեկագիր, Երևան 2016թ., Տեղեկագրի ծածկագիրը՝ 1210-202, Էջեր 5-6:
⁸²Когденко В.Г., Крашенинникова М.С. Особенности анализа новых форм бухгалтерской отчетности (баланс и отчет о прибылях и убытках) // Экономический анализ: теория и практика. 2012. № 18. ст. 21-32. Ильшева, Н.Н. Анализ финансовой отчетности / Н.Н. Ильшева, С.И. Крылов. – М.: Финансы и статистика, Инфра - М, 2011. 412 с.

դեպքում⁸³: Այս տեսանկյունից համալիր մոտեցման բաղադրիչներից կարևորում ենք մատրիցային մեթոդի կիրառումը ևս:

Մատրիցային մեթոդը՝ որպես գրաֆիկական վերլուծության ձև, իրենից ներկայացնում է իրական դրսևորումների, գործընթացների, հարաբերությունների, օբյեկտների, ընթացակարգերի տրամաբանական նմանակում և դրանց տարածական (ինչպես սահմանված է կոորդինատներով) դիրքավորում՝ արտացոլելով ներքին պատճառահետևանքային կապերը, համամասնությունները, ուժերն ու գործոնները, որոնք բնութագրում են օրինաչափությունները և զարգացման միտումները: Մատրիցան ունի քարտեզի տեսք, որը կոնկրետ սյուներով և տողերով աղյուսակ է: Վերլուծական և վերահսկողական տեսանկյունից մատրիցների մեթոդի կիրառման դեպքում աղյուսակի կոնկրետ վանդակները կատարում են մասշտաբային կողմնորոշիչի դեր: Դրանց միջոցով ցույց են տրվում որոշված ֆունկցիաների և հետազոտվող օբյեկտի բնութագրերը կամ դրանց դրսևորման մակարդակները: Հաճախ օգտագործվում են համեմատական կատեգորիաներ՝ ուժեղ, միջին, թույլ, առավել թույլ տեսքով: Սյուների և տողերի հատման յուրաքանչյուր կետում ֆիքսվում է օբյեկտի ընթացիկ վիճակը, նրա դիրքը աղյուսակի դաշտում: Յուրաքանչյուր դիրք ունենում է համալիր նկարագիր, որն արտացոլում է երկու կամ մի քանի գործոնների գործողության համադրությունը:

Մատրիցային մեթոդը որոշակի առումով պայմանական է, սակայն բավարար համարժեքությամբ ներկայացնում է այլընտարնաբային ռազմավարական ուղղությունները, հավանական կապերն ու ազդեցությունները, քանի որ հիմնվում է կազմակերպության հաշվառման, հաշվետվությունների կոնկրետ վերլուծության վրա, հնարավորություն է ընձեռում համեմատելու գործընթացի դինամիկան և բացահայտելու զարգացման միտումները: Նշվածի համառոտությամբ մատրիցային մեթոդի անվիճելի առավելություններից կարևորվում են հետևյալները՝

- Կոնկրետ արտադրատնտեսական վիճակին, ժամանակի փոփոխության ուսուրսային հնարավորությունների կապվածությունը:

⁸³ Анализ инвестиционной привлекательности организаций / Ендовицкий Д.А., Бабушкин В.А., Батурина Н.А. и др. – М.: КНОРУС, 2010. 376 с. Ильшева, Н.Н. Анализ финансовой отчетности / Н.Н. Ильшева, С.И. Крылов. – М.: Финансы и статистика, Инфра - М, 2011. 412 с.

Աղյուսակի դաշտում ֆիքսվում են կազմակերպության զարգացման այլ ընտրանքային տարբերակները, համակարգի թույլ և ուժեղ կողմերը:

- Չարգացման ռեզերվների վերլուծական ախտորոշման հնարավորությունը, սահմանափակ ռեսուրսների բաշխման օպտիմալացումը և ռազմավարական կանխատեսումը:
- Բազմաֆունկցիոնալ բնույթը, իրազեկումը, փաստարկները, նկարագրումը, վերահսկողությունը, պլանավորումն ու կանխատեսումը, որոշումների փնտրումն ու հիմնավորումը, համեմատական գնահատումը, վերլուծությունը և ախտորոշումը:
- Իրավիճակային վերլուծության ընթացակարգերի տեսանելիությունն ու տրամաբանությունը, նախապատասխան փաստարկները, արհեստավարժ քննարկումների հիմնավորումները, կառավարչական որոշումների ընդունումը:
- Հասանելիությունը, ընկալման պարզությունը, տեղեկացվածությունը:

Մատրիցային մեթոդը աստիճանաբար լայն կիրառում է ստացել մենեջմենթում, մարքեթինգում, տնտեսական վերլուծություններում: Մասնավորապես Ա. Կորոտկովը⁸⁴ առաջարկել է շուկայի վիճակի և զարգացման գնահատման նպատակով ներքին և արտաքին մատրիցներ՝ ներառելով դրանցում իր կողմից էական նշանակություն ստացած ցուցանիշները: Բիզնես գործընթացների, ապրանքների և անձնակազմի՝ որպես տնտեսական բնույթի օբյեկտների գնահատման նպատակով մատրիցների մեթոդի կիրառմամբ իրենց լուծումներն են առաջարկել Գ.Վ. Լոզինովն ու Ե.Վ. Պոպովը⁸⁵:

Միջազգային գործընթացում լայն ճանաչում ունի Բոստոնյան խորհրդատվական խմբի կողմից մշակված մատրիցան, որը արդյունավետ ձևով օգտագործվում է կազմակերպության արտադրանքի պրոտֆելի վերլուծության ու պլանավորման նպատակով: Մասնավորապես, շեշտադրվում են կոնկրետ

⁸⁴Коротков. А. Стратегические матрицы как объект и инструмент классификации // Маркетинг. 2004. №4. ст. 89–99.

⁸⁵Попов Е.В., Логинов Г.В. Матричные методы стратегического планирования деятельности компании // Маркетинг в России и за рубежом. 2004. №2. ст. 3–15.

ապրանքախմբերի գծով եկամուտների հոսքերը և վնասները⁸⁶: Մեր կողմից մատրիցային մեթոդը կօգտագործվի ֆինանսական վիճակը բնութագրող նախնական, միջանկյալ և վերջնական քարտեզներ կազմել ու նախատկով:

Հաշվի առնելով հիմնախնդրի կարևորությունը՝ ՀՀ խմիչքների արտադրության հետազոտված կազմակերպությունների ֆինանսական կայունությունը գործոնային համակարգի միջոցով վերլուծելու և գնահատելու համար առաջարկել ենք հետևյալ մոտեցումը՝

- Հետազոտվող կազմակերպությունների համար հաշվարկում ենք ֆինանսական վիճակի բաղադրիչները բնութագրող գործակիցների արժեքները⁸⁷:
- Ֆինանսական դրություն բաղադրիչների համար հաշվարկում ենք յուրաքանչյուր գործակցի կշռային ազդեցությունը, որից հետո կառուցվում է ֆինանսական դրության բաղադրիչների գծով գումարային գնահատականների որոշման ռեգրեսիոն հավասարումները՝ ըստ
 - կապիտալով ապահովվածություն,
 - վճարունակություն,
 - իրացվելիություն,
 - գործարար ակտիվություն,
 - շահութաբերություն:
- Կառուցվում է կազմակերպությունների ֆինանսական վիճակի ընդհանրացված գնահատականի հաշվարկման ռեգրեսիոն հավասարումը:
- Որոշվում է կազմակերպությունների ֆինանսական վիճակը՝ ըստ կայունության գոտիների և հստակեցվում են ֆինանսական վիճակի բաղադրիչների կարգավորման ուղղությամբ ձեռնարկվելիք միջոցառումները:

Առաջին քայլ. հետազոտվող կազմակերպությունների համար հաշվարկում ենք ֆինանսական վիճակի բաղադրիչներում ներառված գործակիցների մեծությունները.

- **Կապիտալով ապահովվածության բաղադրիչը բնութագրելու**

⁸⁶Ефремов В.С. Классические модели стратегического анализа и планирования: Модель BCG // Менеджмент в России и за рубежом. 1997. Июль–август. ст. 80–86.

⁸⁷Բոլոր այն ցուցանիշները, որոնք վերցվել են ֆինանսական վիճակի մասին հաշվետվություններից, հաշվարկվել են միջին տարեկան արժեքներով:

համար նախընտրելի ենք համարել հետևյալ գործակիցները.

ԿԱ₁՝ Ֆինանսական անկախության` սեփական կապիտալ /հաշվեկշռի հանրագումար ,

ԿԱ₂՝ Կապիտալ իլևերեջի` փոխառու կապիտալ /սեփական կապիտալ ,

ԿԱ₃՝ Ֆինանսական կախվածությունն` ընդհանուր

պարտավորություններ/հաշվեկշռի հանրագումար

ԿԱ₄՝ Կապիտալի մանրևայնությունն` սեփական ընթացիկ

ակտիվներ/սեփական կապիտալ :

Վերոհիշյալ գործակիցների հաշվարկային արժեքները մեր կողմից հետազոտված կազմակերպությունների համար ներկայացրել ենք թիվ 2.1.3 աղյուսակում:

➤ Վճարունակությունն բաղադրիչը բնութագրելու համար նախընտրելի ենք համարել հետևյալ գործակիցները`

ՎՃ₁` Պարտավորությունների գումար /ակտիվների գումար ,

ՎՃ₂` Երկարաժամկետ պարտավորություններ/ (երկարաժամկետ պարտավորություններ+սեփական կապիտալ),

ՎՃ₃` դեբիտորական պարտքեր վաճառքերի գծով /կրեդիտորական պարտքեր գնումների գծով:

Աղյուսակ 2.1.3

Կապիտալ ով ապահովվածության բաղադրիչը բնութագրող գործակիցների հաշվարկային մեծությունները⁸⁸

Կազմակերպություններ	ԿԱ ₁	ԿԱ ₂	ԿԱ ₃	ԿԱ ₄
Երևանի «ՎԱՆ» արտադրական ֆիրմաԲԲԸ	0,866	0,154	0,134	0,407
«Վեդի ալ կո» ՓԲԸ	0,278	2,598	0,722	2,157
Երևանի Արարատ Կոնյակի-գինու կոմբինատ ԲԲԸ	0,112	7,953	0,888	4,824
Երևանի Շամպայն գինիների գործարան ԲԲԸ	0,424	1,36	0,576	0,67
Պռոշյանի կոնյակի գործարան ՍՊԸ	0,771	0,297	0,229	0,858
Ավշարի գինու գործարան ՍՊԸ	0,151	5,627	0,849	5,347
«ԱրմենիաՎայն» Գործարան ՍՊԸ	0,021	47,674	0,979	14,2
«Ալ ֆաֆուդ սերվիս» ՍՊԸ	0,21	3,759	0,79	0,716
«Պլազասիստեմս» ՓԲԸ	-0,35	-3,855	1,35	1,335
«Ունիվերսալ-Օրդեր» ՍՊԸ	-0,107	-10,302	1,107	1,005
«Սիսնատուրալ» ՓԲԸ	0,517	0,935	0,483	1,08
«Թամարան Անի» ՍՊԸ	-0,095	-11,496	1,095	-1,181

⁸⁸Որպես տեղեկատվական բազա է ծառայել հետազոտված կազմակերպությունների 2015թ. ֆինանսական հաշվետվությունների տվյալները:

Վճարում նակույթ ան գործակիցների հաշվարկային արժեքները հետազոտված կազմակերպությունների համար ներկայացրել ենք թիվ 2.1.4 աղյուսակում:

Աղյուսակ 2.1.4

Վճարում նակույթ ուն բաղադրիչ ը բնութագրող գործակիցների հաշվարկային մեծույթ ու նները⁸⁹

Կազմակերպություններ	Վճ ₁	Վճ ₂	Վճ ₃
Երևանի «ՎԱ»ն արտադրական ֆիրմաԲԲԸ	0,134	0,117	0,498
«Վեդի ալկո» ՓԲԸ	0,722	0,607	0,948
Երևանի Արարատկոնյակի-գինու կոմբինատ ԲԲԸ	0,888	0,873	7,391
Երևանի շամպայն գինիների գործարան ԲԲԸ	0,576	0,504	1,878
Պռոշյանի կոնյակի գործարան ՍՊԸ	0,229	0,112	6,726
Ավշարի գինու գործարան ՍՊԸ	0,849	0,836	1,11
«ԱրմենիաՎայն» գործարան ՍՊԸ	0,979	0,957	0
«ԱլֆաՖուդսերվիս» ՍՊԸ	0,79	0,006	0,752
«Պլազասիստեմս» ՓԲԸ	1,35	-1,062	4,188
«Ունիվերսալ-Օրդեր» ՍՊԸ	1,107	-0,004	0,139
«Սիսնատուրալ» ՓԲԸ	0,483	0,412	3,314
«Թամարան Անի» ՍՊԸ	1,095	1,131	2,323

➤ **Իրացվել իույթ ուն բաղադրիչ ը բնութագրել ու համար նախընտրել ի ենք համարել հետևյալ գործակիցները.**

- Ի₁: ընթացիկ իրացվել իույթ ան գործակից՝ (ընթացիկ ակտիվներ-դեբիտորական պարտքեր)/կարճաժամկետ պարտավորություններ,
- Ի₂: ակնթարթային իրացվել իույթ ան գործակից՝ դրամական միջոցներ/կարճաժամկետ պարտավորություններ,
- Ի₃: բացարձակ իրացվել իույթ ան գործակից՝ (դրամական միջոցներ+կարճաժամկետ ֆինանսական ներդրումներ)/կարճաժամկետ պարտավորություններ,
- Ի₄: նյութական ծածկման գործակից՝ պաշարներ/կարճաժամկետ պարտավորություններ:

Իրացվել իույթ ան գործակիցների հաշվարկային արժեքները հետազոտված կազմակերպությունների համար ներկայացրել ենք թիվ 2.1.5 աղյուսակում:

Աղյուսակ 2.1.5

Իրացվել իույթ ուն բաղադրիչ ը բնութագրող գործակիցների

⁸⁹Որպես տեղեկատվական բազա է ծառայել հետազոտված կազմակերպությունների 2015թ. ֆինանսական հաշվետվությունների տվյալները:

հաշվարկային մեծությունները⁹⁰

Կազմակերպություններ	h ₁	h ₂	h ₃	h ₄
Երևանի «ՎԱՆ» արտադրական ֆիրմաԲԲԸ	19,52	5,02	5,02	19,93
«Վեդի ալկո» ՓԲԸ	2,19	0,03	0,03	3,05
Երևանի Արարատկոնյան պի-գինուկոմբինատԲԲԸ	4,02	0,16	0,16	5,43
Երևանի շամպայն գինիների գործարան ԲԲԸ	2,04	0,01	0,01	2,96
Պռոշյանի կոնյակի գործարան ՍՊԸ	3,86	0,27	0,27	6,01
Ավշարի գինու գործարան ՍՊԸ	10,35	0,18	0,18	11,26
«Արմենիավայն» գործարան ՍՊԸ	1,56	0,01	0,01	1,56
«Ալֆաֆուդսերվիս» ՍՊԸ	0,88	0,14	0,14	1,19
«Պլազասիստեմս» ՓԲԸ	0,54	0,1	0,1	0,6
«Ունիվերսալ-օրդեր» ՍՊԸ	0,84	0,25	0,32	0,9
«Սիսնատուրալ» ՓԲԸ	2,18	0,04	0,04	5,64
«Թամարան Անի» ՍՊԸ	1,08	0,01	0,13	1,41

➤ Գործարար ակտիվությունն բաղադրիչը բնութագրելու համար նախընտրելի ենք համարել հետևյալ գործակիցները.

ԳԱ₁՝ իրացուցից գուտհասույթ/ակտիվներ,

ԳԱ₂՝ իրացուցից գուտհասույթ/սեփական կապիտալ,

ԳԱ₃՝ իրացուցից գուտհասույթ/հիմնական միջոցներ,

ԳԱ₄՝ իրացուցից գուտհասույթ/ընթացիկ ակտիվներ,

ԳԱ₅՝ իրացուցից գուտհասույթ/դեբիտորական պարտքեր,

ԳԱ₆՝ իրացուցից գուտհասույթ/պաշարներ:

Գործարար ակտիվության գործակիցների հաշվարկային արժեքները ներկայացրել ենք թիվ 2.1.6 աղյուսակում:

Աղյուսակ 2.1.6

Գործարար ակտիվությունը բնութագրող գործակիցների հաշվարկային մեծությունները⁹¹

Կազմակերպություններ	ԳԱ ₁	ԳԱ ₂	ԳԱ ₃	ԳԱ ₄	ԳԱ ₅	ԳԱ ₆
Երևանի «ՎԱՆ» արտադրական ֆիրմա ԲԲԸ	0,15	0,17	9,39	0,41	19,95	0,56
Վեդի ալկո ՓԲԸ	0,52	1,88	5,56	0,59	2,07	0,84
Երևանի Արարատկոնյան պի-գինուկոմբինատ ԲԲԸ	0,32	2,83	1,1	0,48	1,84	0,67
Երևանի Շամպայն գինիների գործարան ԲԲԸ	0,35	0,82	0,61	0,81	2,62	1,18
Պռոշյանի կոնյակի գործարան ՍՊԸ	0,68	0,89	3,31	0,86	2,41	1,53

⁹⁰Որպես տեղեկատվական բազա է ծառայել հետազոտված կազմակերպությունների 2015թ. ֆինանսական հաշվետվությունների տվյալները:

⁹¹Որպես տեղեկատվական բազա է ծառայել հետազոտված կազմակերպությունների 2015թ. ֆինանսական հաշվետվությունների տվյալները:

Ավշարի գինու գործարան ՍՊԸ	0,3	1,98	2,72	0,34	4,18	0,38
«Արմենիավայն» Գործարան ՍՊԸ	0,03	1,25	0,16	0,03	131,14	0,03
«Ալ ֆաֆուդ» Սերվիս ՍՊԸ	0,64	3,05	11,7	0,68	2,65	1,94
«Պլ ազասիստեմս» ՓԲԸ	1,24	-3,53	4,38	1,76	17,47	13,6
«Ունիվերսալ -օրդեր» ՍՊԸ	0,27	-2,47	530,09	0,27	3,9	1,28
«Սիսնատուրալ» ՓԲԸ	0,88	1,71	2,74	1,3	2,12	3,59
«Թամարան Անի» ՍՊԸ	1,55	-16,23	2,51	4,02	16,84	6,09

➤ **Շահույթաբերություն և բաղադրիչը բնութագրելու համար նախընտրելի ենք համարել հետևյալ գործակիցները.**

ՇԲ₁ Ակտիվների շահույթաբերություն և գործակից՝ զուտ շահույթ/ակտիվներ

ՇԲ₂ Սեփական կապիտալի շահույթաբերություն և գործակից՝ զուտ շահույթ/սեփական կապիտալ ,

ՇԲ₃ Վաճառքի շահույթաբերություն և գործակից՝ իրացումից շահույթ/իրացումից զուտ հասույթ:

Շահույթաբերության գործակիցների հաշվարկային արժեքները հետազոտված կազմակերպությունների համար ներկայացրել ենք թիվ 2.1.7 աղյուսակում:

Աղյուսակ 2.1.7

Շահույթաբերություն և նրա բնութագրող գործակիցների հաշվարկային մեծությունները⁹²

Կազմակերպություններ	ՇԲ ₁	ՇԲ ₂	ՇԲ ₃
Երևանի «ՎԱՆ» արտադրական ֆիրմա ԲԲԸ	0,027	0,031	0,13
Վեդիալ կո ՓԲԸ	-0,013	-0,047	0,125
Երևանի Արարատկոնյակի-գինու կոմբինատ ԲԲԸ	0,019	0,169	0,171
Երևանի շամպայն գինիների գործարան ԲԲԸ	0,01	0,023	-0,024
Պռոշյանի կոնյակի գործարան ՍՊԸ	0,058	0,075	0,106
Ավշարի գինու գործարան ՍՊԸ	0,022	0,148	0,1
«Արմենիավայն» Գործարան ՍՊԸ	0,023	1,139	0,912
«Ալ ֆաֆուդ սերվիս» ՍՊԸ	0,143	0,679	0,225
«Պլ ազասիստեմս» ՓԲԸ	0,65	-1,854	0,8
«Ունիվերսալ -օրդեր» ՍՊԸ	0,129	-1,2	0,534
«Սիսնատուրալ» ՓԲԸ	0,016	0,032	0
«Թամարան Անի» ՍՊԸ	0,08	-0,84	0,1186

⁹²Որպես տեղեկատվական բազա է ծառայել հետազոտված կազմակերպությունների 2015թ. ֆինանսական հաշվետվությունների տվյալները:

Հիմնվելով Ա. Մաթևոսյանի առաջարկած մոտեցման⁹³ վրա՝ ստորև կազմել ենք մեր կողմից հետազոտված կազմակերպությունների համար նախնական ֆինանսական վերահսկողության ալյուսակը՝ ըստ գումարային գնահատականների, ֆինանսական դրության հինգ բաղադրիչների գծով:

Ալյուսակ 2.1.8

Կապիտալով ապահովվածության բաղադրիչի գծով նախնական ֆինանսական վերահսկողության ալյուսակ

Կազմակերպություններ	ԿԱ ₁	ԿԱ ₂	ԿԱ ₃	ԿԱ ₄	ΣԿԱ
Երևանի «ՎԱՆ» արտադրական ֆիրմաԲԲԸ	max 0,866		min 0.134		1,561
Վեդի ալյումինիումի ֆաբրիկա					5,755
Երևանի Արարատկոնյան ալյումինիումի-գինու կոմբինատԲԲԸ					13,776
Երևանի շամպայն գինիների գործարան ԲԲԸ					3,031
Պռոշյանի կոնյակի գործարան ՍՊԸ					2,154
Ավշարի գինու գործարան ՍՊԸ					11,974
«Արմենիավայն» գործարան ՍՊԸ		max 47.674		max 14.2	max 62,874
«Ալֆաֆոնդ» Սերվիս ՍՊԸ					5,475
«Պլազասիստեմս» ՓԲԸ	min -0.35		max 1.35		-1,52
Ունիվերսալ-օրդեր ՍՊԸ					-8,298
«Սիսնատուրալ» ՓԲԸ					3,014
«Թամարան Անի» ՍՊԸ		min -11.496		min -1.181	min -11,677

Ալյուսակ 2.1.9

Վճարունակությունների բաղադրիչի գծով նախնական ֆինանսական վերահսկողության ալյուսակ

Կազմակերպություններ	ՎՃ ₁	ՎՃ ₂	ՎՃ ₃	ΣՎՃ
Երևանի «ՎԱՆ» արտադրական ֆիրմա ԲԲԸ	min 0.134			min 0,749
Վեդի ալյումինիումի ֆաբրիկա				2,277
Երևանի Արարատկոնյան ալյումինիումի-գինու կոմբինատԲԲԸ			max 7.391	max 9,152
Երևանի շամպայն գինիների				2,959
Պռոշյանի կոնյակի գործարան ՍՊԸ				7,067
Ավշարի գինու գործարան ՍՊԸ				2,796
«Արմենիավայն» գործարան ՍՊԸ			min 0.0004	1,937
«Ալֆաֆոնդ» Սերվիս ՍՊԸ				1,548
«Պլազասիստեմս» ՓԲԸ	max 1.35	min -1.062		4,476
«Ունիվերսալ-օրդեր» ՍՊԸ				1,242
«Սիսնատուրալ» ՓԲԸ				4,209

⁹³ Մաթևոսյան Ա. Ֆինանսական կառավարման հիմնախնդիրները ՀՀ արդյունաբերական կազմակերպություններում: Մենագրություն, Երևան 2011, Ոսկան Երևանցի, Էջեր 231-252:

«Թամարան Անի» ՍՊԸ		max1,131		4,549
-------------------	--	----------	--	-------

Այլ ուսակ 2.1.10

Իրացվել ի ու թյ ու ն բաղադրիչի գծով նախնական ֆինանսական վերահսկողության այլ ուսակ

Կազմակերպության ու ներ	h ₁	h ₁	h ₃	h ₄	Σh
Երևանի ՎԱՆ արտադրական ֆիրմաԲԲԸ	max 19.52	max 5.02	max 5.02	max 19.93	max 49,49
Վեդի ալ կո ՓԲԸ					5,3
Երևանի ԱրարատԿոնյ ալի-գինու կոմբինատԲԲԸ					9,77
Երևանի Շամայյ ն գինիների գործարան ԲԲԸ					5,02
Պռոշյանի կոնյ ալի գործարան ՍՊԸ					10,42
Ավշարի գինու գործարան ՍՊԸ					21,98
Արմենիավայ ն Գործարան ՍՊԸ					3,13
Ալ ֆաֆոնդ Սերվիս ՍՊԸ					2,36
Պլ ազասիստեմս ՓԲԸ	min 0.54	min 0.01	min 0.01	min 0.6	min 1,34
Ու նիվերսալ -օրդեր ՍՊԸ					2,31
Սիս նատուրալ ՓԲԸ					7,9
Թամարան Անի ՍՊԸ					2,63

Այլ ուսակ 2.1.11

Գործարար ակտիվություն ն բաղադրիչի գծով նախնական ֆինանսական վերահսկողության այլ ուսակ

Կազմակերպության ու ներ	ԳԱ ₁	ԳԱ ₂	ԳԱ ₃	ԳԱ ₄	ԳԱ ₅	ԳԱ ₆	ΣԳԱ
Երևանի «ՎԱՆ» արտադրական ֆիրմաԲԲԸ							30,63
Վեդի ալ կո ՓԲԸ							11,46
Երևանի Արարատկոնյ ալի-գինու կոմբինատԲԲԸ					min 1.84		7,23
Երևանի Շամայյ ն գինիների գործարան ԲԲԸ							min 6,39
Պռոշյանի կոնյ ալի գործարան ՍՊԸ							9,68
Ավշարի գինու գործարան ՍՊԸ	min 0.03						9,9
«Արմենիավայ ն» Գործարան ՍՊԸ			min 0.16	min 0.03	max 131.14	min 0.003	132,64
«Ալ ֆաֆոնդ» Սերվիս ՍՊԸ		max 3.049					20,66
«Պլ ազասիստեմս» ՓԲԸ						max 13.6	34,91
«Ու նիվերսալ -օրդեր» ՍՊԸ							max

«Սիս նատուրալ» ՓԲԸ							12,34
«Թամարան Անի» ՍՊԸ	max 1.55	min -16.23	max 530.09	max 4.02			14,78

Աղյուսակ 2.1.12

Շահութաբերությունն բաղադրիչի գծով նախնական ֆինանսական վերահսկողության աղյուսակ

Կազմակերպություններ	ՃԲ ₁	ՃԲ ₂	ՃԲ ₃	ΣՃԲ
Երևանի «ՎԱՆ» արտադրական ֆիրմաԲԲԸ				0,188
Վեդի ալկո ԲԲԸ	min -0.013			0,065
Երևանի Արարատկոնյան կի-գինու կոմբինատ ԲԲԸ				0,359
Երևանի շամպայն գինիների գործարան ԲԲԸ			min -0.024	0,009
Պռոշյանի կոնյակի գործարան ՍՊԸ				0,239
Ավշարի գինու գործարան ՍՊԸ				0,27
«Արմենիավայն» գործարան ՍՊԸ		max 1.139	max 0.912	max 2,075
«Ալֆաֆուդ» Սերվիս ՍՊԸ				1,047
«Պլազասիստեմս» ՓԲԸ	max 0.65	min -1.854		-0,404
«Ունիվերսալ-օրդեր» ՍՊԸ				-0,537
«Սիս նատուրալ» ՓԲԸ				0,048
«Թամարան Անի» ՍՊԸ				min -0,641

Ըստ կազմված նախնական ֆինանսական վերահսկողության աղյուսակների կապիտալով ապահովվածությունն բաղադրիչի գծով վատագույն գումարային գնահատական ստացել է «Թամարան Անի» ՍՊԸ-ն՝ -11.677, իսկ լավագույն գնահատական՝ «Արմենիա Վայն» գործարան ՍՊԸ-ն՝ 62.874:

Վճարունակությունն բաղադրիչի գծով վատագույն գումարային գնահատական ստացել է Երևանի «ՎԱՆ» արտադրական ֆիրմաԲԲԸ-ն՝ 0,749, իսկ լավագույն գնահատական՝ «Երևանի Արարատ կոնյակի-գինու կոմբինատ» ԲԲԸ -ն՝ 9.152:

Իրացվելիությունն բաղադրիչի գծով վատագույն գումարային գնահատական ստացել է՝ «Պլազասիստեմս» ՓԲԸ-ն՝ 1.34, իսկ լավագույն գնահատական՝ Երևանի «ՎԱՆ» արտադրական ֆիրմա ԲԲԸ-ն՝ 49.49: Գործարարակապիտալությունն բաղադրիչի գծով վատագույն գումարային գնահատական ստացել է «Երևանի շամպայն գինիների գործարան» ԲԲԸ-ն՝ 6.39, իսկ լավագույն գնահատական՝ «Ունիվերսալ - օրդեր» ՍՊԸ-ն՝ 533.3: Շահութաբերությունն բաղադրիչի գծով վատագույն գումարային գնահատական ստացել է «Թամարան Անի» ՍՊԸ-ն՝ -0,641, իսկ լավագույն գնահատական՝ «Արմենիա Վայն» գործարան ՍՊԸ-ն՝ 2.075:

Երկրորդ քայլ. Վերոհիշյալ աղյուսակների տվյալներով կառուցել ենք գումարային գնահատականի հաշվարկման ռեգրեսիոն հավասարումներ, որոնց փոփոխականների կշռային գործակիցները որոշել ենք հետևյալ հաջորդականությամբ.

- Ելակետային ընդունված աղյուսակների տվյալներով կառուցել ենք ֆինանսական դրույթանյութաբանչյուր բաղադրիչի գծով համադրելի աղյուսակ՝ $\frac{A_{ij}}{A_{ij\text{միջին}}}$,
- Ըստ համադրելի աղյուսակների (տես թիվ 2.1.1 հավելվածում բերված աղյուսակները)՝ փոքրագույն քառակուսիների մեթոդով որոշել ենք գումարային գնահատականի հաշվարկման համար կիրառված փոփոխականների կշիռները, հաշվարկների համար կիրառվել է Excel ծրագրային փաթեթում կիրառվող ռեգրեսիոն վերլուծությունը: Կապիտալով բավարարողան բաղադրիչի գծով գումարային գնահատականի հաշվարկման հավասարումը, կշռային գործակիցները հաշվի առնելու դեպքում, կունենա հետևյալ տեսքը (հաշվարկման վերաբերյալ տվյալները ներկայացվել են թիվ 2.1.2.1 հավելվածի թիվ 2.1.2.1 աղյուսակում).

$$Y_{\text{գւ}} = 0.051 + 0.02 * Y_{\text{գւ}_1} + 0.507 * Y_{\text{գւ}_2} + 0.066 * Y_{\text{գւ}_3} + 0.356 * Y_{\text{գւ}_4}, \quad (2.1.1):$$

Վճարունակությունն բաղադրիչի գծով գումարային գնահատականի հաշվարկման հավասարումը, կշռային գործակիցները հաշվի առնելու դեպքում, կունենա հետևյալ տեսքը (հաշվարկման վերաբերյալ տվյալները ներկայացվել են թիվ 2.1.2.1 հավելվածի թիվ 2.1.2.2 աղյուսակում).

$$Y_{\text{ւճ}} = -0.0002 + 0.2143 * Y_{\text{ւճ}_1} + 0.1046 * Y_{\text{ւճ}_2} + 0.6813 * Y_{\text{ւճ}_3}, \quad (2.1.2)$$

Իրացվելիությունն բաղադրիչի գծով գումարային գնահատականի հաշվարկման հավասարումը, կշռային գործակիցները հաշվի առնելու դեպքում, կունենա հետևյալ տեսքը (հաշվարկման վերաբերյալ տվյալները ներկայացվել են թիվ 2.1.2.1 հավելվածի թիվ 2.1.2.3 աղյուսակում).

$$Y_{\text{ր}} = 0.00031 + 0.40333 * Y_{\text{ր}_1} + 0.05392 * Y_{\text{ր}_2} + 0.04998 * Y_{\text{ր}_3} + 0.49266 * Y_{\text{ր}_4}, \quad (2.1.3):$$

Գործարար ակտիվությունն բաղադրիչի գծով գումարային

գնահատականի հաշվարկման հավասարումը, կշռային գործակիցները հաշվի առնելու դեպքում, կունենա հետևյալ տեսքը (հաշվարկման վերաբերյալ տվյալները ներկայացվել են թիվ 2.1.2.1 հավելվածի թիվ 2.1.2.4 աղյուսակում)։

$$Y_{qu} = -0.0006 + 0.0094 * QU_1 - 0.0093 * QU_2 + 0.697 * QU_3 + 0.0138 * QU_4 + 0.2516 * QU_5 + 0.038 * QU_6, (2.1.4):$$

Շահութաբերությունն բաղադրիչի գծով գումարային գնահատականի հաշվարկման հավասարումը, կշռային գործակիցները հաշվի առնելու դեպքում կունենա հետևյալ տեսքը (հաշվարկման վերաբերյալ տվյալները ներկայացվել են թիվ 2.1.2.1 հավելվածի թիվ 2.1.2.5 աղյուսակում)։

$$Y_{cp} = 0.4286 * CF_1 - 0.605 * CF_2 + 1.1764 * CF_3, (2.1.2)$$

Կառուցված հավասարումներին համապատասխան ֆինանսական դրություն միջանկյալ և նախնական գնահատականների համեմատական վերլուծությունը ներկայացրել ենք մատրիցային մեթոդի հիման վրակառուցված թիվ 2.1.13 - 2.1.17 աղյուսակներում։

Աղյուսակ 2.1.13

Կապիտալ ով ապահովվածությունն բաղադրիչի գծով նախնական և միջանկյալ ֆինանսական վերահսկողության աղյուսակների համեմատականը

Կազմակերպություններ	Y _{qu}	Y _{qu} -ի ըստ 2.1.1 հավասարման	Շեղումը՝ 2-3
1	2	3	4
Երևանի «ՎԱՆ» արտադրական ֆիրմա	1,561	0,3	1,261
«Վեդի ալ կո» ՓԲԸ	5,755	2,189	3,566
Երևանի Արարատկոնյ ակի-գինու կոմբինատ ԲԲԸ	13,776	5,861	7,915
Երևանի շամպայ և գինիների գործարան ԲԲԸ	3,031	1,026	2,005
Պռոշյանի կոնյակի գործարան ՍՊԸ	2,154	0,537	1,617
Ավշարի գինու գործարան ՍՊԸ	11,974	4,867	7,107
«ԱրմենիաՎայն» Գործարան ՍՊԸ	max 62.874	max 29 max 29,342	33,532
«Ալ ֆաֆուդ սերվիս» ՍՊԸ	5,475	2,268	3,207
«ՊԼ ազասիստեմս» ՓԲԸ	-1,52	-1,346	-0,174
«Ունիվերսալ -Օրդեր» ՍՊԸ	-8,298	-4,744	-3,554
«Սիս նատուրալ» ՓԲԸ	3,014	0,951	2,063

«Թամարան Անի» ՍՊԸ	min - 11,677	min -6,128	-5,549
-------------------	-----------------	------------	--------

Աղյ ու սակ 2.1.14

Վճարող նակու թյ ու ն բաղադրիչ ի գծով նախնական և միջանկյ ալ ֆինանսական վերահսկողո թյ ան աղյ ու սակների համեմատականը

Կազմակերպու թյ ու ններ	Y ₄₆	Y ₄₆ -ն՝ ըստ 2.1.2 հավասարման	Ծեղու մը՝ 1-2
	1	2	3
Երևանի «ՎԱՆ» արտադրական ֆիրմա	min	0,380	0,369
«Վեդի ալ կո» ՓԲԸ	2,277	0,864	1,413
Երևանի Արարատկոնյ ալի-գինու կոմբինատԲԲԸ	max 9,152	max 5,317	3,835
Երևանի շամպայ ն գինիների գործարան ԲԲԸ	2,959	1,456	1,503
Պռոշյ անի կոնյ ալի գործարան ՍՊԸ	7,067	4,643	2,424
Ավշարի գինու գործարան ՍՊԸ	2,796	1,026	1,770
«ԱրմենիաՎայ ն» Գործարան ՍՊԸ	1,937	min 0,310	1,627
«Ալ ֆաֆու դ սերվիս» ՍՊԸ	1,548	0,682	0,866
«Պլ ազասիստեմս» ՓԲԸ	4,476	3,031	1,445
«Ու նիվերսալ -օրդեր» ՍՊԸ	1,242	0,331	0,911
«Սիս նատուրալ» ՓԲԸ	4,209	2,404	1,805
«Թամարան Անի» ՍՊԸ	4,549	1,935	2,614

Աղյ ու սակ 2.1.15

Իրացվել ի ու թյ ու ն բաղադրիչ ի գծով նախնական և միջանկյ ալ ֆինանսական վերահսկողո թյ ան աղյ ու սակների համեմատականը

Կազմակերպու թյ ու ններ	Y _h	Y _h -ն ըստ 2.1.3 հավասարման	Ծեղու մը՝ 1-2
	1	2	3
Երևանի «ՎԱՆ» արտադրական ֆիրմա	max	max 18,213	31,277
«Վեդի ալ կո» ՓԲԸ	5,3	2,39	2,91
Երևանի Արարատկոնյ ալի-գինու կոմբինատԲԲԸ	9,77	4,311	5,459
Երևանի շամպայ ն գինիների գործարան ԲԲԸ	5,02	2,282	2,738
Պռոշյ անի կոնյ ալի գործարան ՍՊԸ	10,42	4,549	5,871
Ավշարի գինու գործարան ՍՊԸ	21,98	9,744	12,236
«ԱրմենիաՎայ ն» Գործարան ՍՊԸ	3,13	1,397	1,733
«Ալ ֆաֆու դ սերվիս» ՍՊԸ	2,36	0,959	1,401
«Պլ ազասիստեմս» ՓԲԸ	min	min 0,524	0,816
«Ու նիվերսալ -օրդեր» ՍՊԸ	2,31	0,814	1,496
«Սիս նատուրալ» ՓԲԸ	7,9	3,663	4,237
«Թամարան Անի» ՍՊԸ	2,63	1,138	1,492

Այլ ուսակ 2.1.16

Գործարար ակտիվություն և բաղադրիչի գծով նախնական և միջանկյալ ֆինանսական վերահսկողություն և այլ ուսակների համեմատականը

Կազմակերպություններ	Y _{qu}	Y _{qu-n} ըստ 2.1.4 հավասարման	Ճեղուկ մը՝ 1-2
	1	2	3
Երևանի «ՎԱՆ» արտադրական ֆիրմա ԲԲԸ	30,63	11,59	19,04
«Վեդի ալկո» ՓԲԸ	11,46	4,42	7,04
Երևանի Արարատկոնյակի-գինու կոմբինատ ԲԲԸ	7,23	1,24	5,99
Երևանի շամպայն գինիների գործարան ԲԲԸ	min 6,39	min 1,14	5,25
Պռոշյանի կոնյակի գործարան ՍՊԸ	9,68	2,98	6,7
Ավշարի գինու գործարան ՍՊԸ	9,9	2,95	6,95
«ԱրմենիաՎայն» գործարան ՍՊԸ	132,64	33,09	99,55
«Ալֆաֆոնդ սերվիս» ՍՊԸ	20,66	8,88	11,78
«Պլազասիստեմս» ՓԲԸ	34,91	8,03	26,88
«Ունիվերսալ-օրդեր» ՍՊԸ	max 533,33	max 370,53	162,8
«Սիսնատուրալ» ՓԲԸ	12,34	2,59	9,75
«Թամարան Անի» ՍՊԸ	14,78	6,44	8,34

Այլ ուսակ 2.1.17

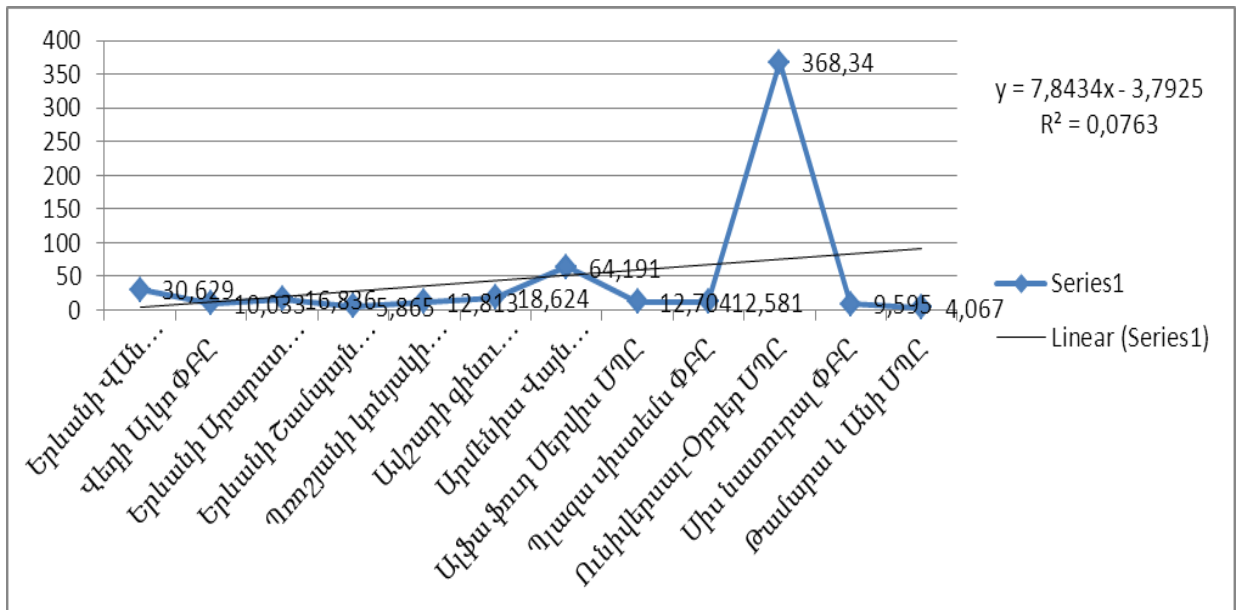
Շահույթներ և բաղադրիչի գծով նախնական և միջանկյալ ֆինանսական վերահսկողություն և այլ ուսակների համեմատականը

Կազմակերպություններ	Y _{cp}	Y _{cp-n} ըստ 2.1.5 հավասարման	Ճեղուկ մը՝ 1-2
	1	2	3
Երևանի «ՎԱՆ» արտադրական ֆիրմա ԲԲԸ	0,188	0,146	0,042
«Վեդի ալկո» ՓԲԸ	0,065	0,17	-0,105
Երևանի Արարատկոնյակի-գինու կոմբինատ ԲԲԸ	0,359	0,107	0,252
Երևանի շամպայն գինիների գործարան ԲԲԸ	0,009	-0,039	0,048
Պռոշյանի կոնյակի գործարան ՍՊԸ	0,239	0,104	0,135
Ավշարի գինու գործարան ՍՊԸ	0,27	0,037	0,233
«ԱրմենիաՎայն» գործարան ՍՊԸ	max 2,075	0,394	1,681
«Ալֆաֆոնդ սերվիս» ՍՊԸ	1,047	min -0,085	1,132
«Պլազասիստեմս» ՓԲԸ	-0,404	max 2,342	-2,746
«Ունիվերսալ-օրդեր» ՍՊԸ	-0,537	1,409	-1,946
«Սիսնատուրալ» ՓԲԸ	0,048	-0,013	0,061
«Թամարան Անի» ՍՊԸ	min -0,641	0,682	-1,323

Ֆինանսական դրույթան միջանկյալ գնահատականի արդյունքներով նախնական գնահատման արդյունքների նկատմամբ վերահսկողության առումով արձանագրում ենք հետևյալը.

- Կապիտալով ապահովվածության բաղադրիչի գծով միտումները պահպանվել են:
- Վճարունակությունն բաղադրիչի գծով լավագույն գնահատականով միտումը նույնն է, իսկ վատագույնի մասով փոխվել է՝ «ԱրմենիաՎայն» գործարան ՍՊԸ-ն՝ 0.310:
- Իրացվել իությունն բաղադրիչի գծով միտումները պահպանվել են:
- Գործարար ակտիվությունն բաղադրիչի գծով միտումները պահպանվել են:
- Ծահույթաբերությունն բաղադրիչ գծով պատկերն ամբողջությամբ փոխվել է: լավագույն գնահատական ստացել է «Պլազա սիստեմ» ՓԲԸ-ն՝ 2.342, իսկ վատագույն գնահատական՝ «Ալֆաֆուդ սերվիս» ՍՊԸ-ն՝ -0.085:

Միաժամանակ փաստենք, որ միջանկյալ ֆինանսական վերահսկողության աղյուսակում գումարային գնահատականի հաշվարկման համար կառուցված ռեգրեսիոն հավասարմամբ որոշված արդյունքները ավելի իրատեսական են ներկայացնում խմիչքների արտադրությամբ զբաղվող հետազոտված կազմակերպությունների դասակարգումը: Միջանկյալ ֆինանսական վերահսկողության աղյուսակի արդյունքներով ըստ ֆինանսական դրույթան բոլոր բաղադրիչների գումարային գնահատականի լավագույնը «Ունիսվերսալ օրդեր» ՍՊԸ-ն՝ 368.34, իսկ վատագույն գումարային գնահատական՝ «Թամարա և Անի» ՍՊԸ-ն՝ 4.067: Վերոնշյալի մասով համեմատական վերլուծությունը ներկայացվել է թիվ 2.1.1 գծապատկերում:



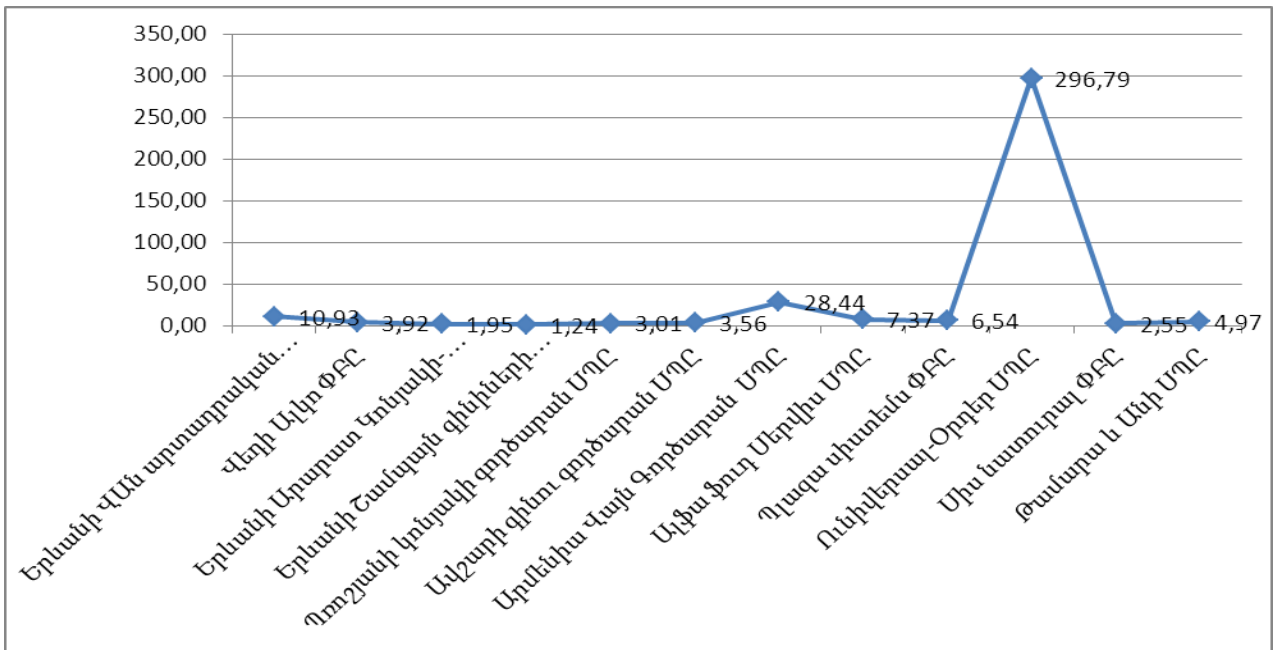
Գծապատկեր 2.1.1

Ջեոագրոտված կազմակերպությունների համեմատական գնահատականները՝ ըստ միջանկյալ ֆինանսական վերահսկողության և աղյուսակի արդյունքների

Երրորդ քայլ. Կառուցել ենք կազմակերպության ֆինանսական վիճակի ընդհանրացված վերջնական գնահատականի հաշվարկման ռեգրեսիոն հավասարում, որը մեր կողմից կատարված հաշվարկների հիման վրա վերջնարդյունքում ստացել է հետևյալ տեսքը (հաշվարկման համար կիրառվել են 2.1.1-2.1.5 ռեգրեսիոն հավասարումներով որոշված ֆինանսական դրուժյան հինգ բաղադրիչների միջանկյալ ֆինանսական վերահսկողության աղյուսակի կազմման հիմքում կիրառված գումարային գնահատականները, որոնք դարձվել են միջին արժեքների հիման վրա համադրելի (տես հավելված 2.1.3), այնուհետև դրանց հիման վրա excel ծրագրային փաթեթի ռեգրեսիոն վերլուծությամբ որոշվել են (2.1.6) ռեգրեսիոն հավասարման ֆինանսական դրուժյան բաղադրիչների կշռային ազդեցությունները, տվյալները ներկայացվել են թիվ 2.1.4 հավելվածում)։

$$Y_{գումար} = 0.0614 * Y_{գու} + 0.0395 * Y_{գե} + 0.0883 * Y_{դ} + 0.8015 * Y_{գու} + 0.0093 * Y_{գբ} \quad (2.1.6)$$

Կառուցված (2.1.6) ռեգրեսիոն հավասարման միջոցով հաշվարկել ենք ինտեգրացված կազմակերպությունների ֆինանսական վիճակի ամփոփ գնահատականները, որոնք ներկայացրել ենք ստորև բերված թիվ 2.1.2 գծապատկերում։



Գծապատկեր 2.1.3

Ֆինանսական դրուժյան ամփոփգնահատականները և դասակարգման արդյունքները

Ֆինանսական դրուժյան ամփոփիչ գնահատականի արդյունքներով հետազոտված խմիչքի արտադրության կազմակերպության ներքին լավագույնը համարվել է «Ունիվերսալ օրդեր» ՍՊԸ-ն՝ 296.79 միավոր, իսկ վատագույնը՝ «Երևանի շամպայն գինիների գործարան» ԲԲԸ-ն՝ 1.235 միավոր:

Ֆինանսական դրուժյան ամփոփիչ գնահատականի արդյունքներով եզրահանգել ենք հետևյալը.

- Ամենաբարձր ազդեցությունն դրսևորող գործոն է տարբերակվել «գործարար ակտիվություն» բաղադրիչը, որի համար վերջնական գործարային գնահատականի համար հաշվարկված կշռային ադեցությունը կազմել է 0.8015:
- Որպես երկրորդ կարևոր գործոն է տարբերակվել «իրացվելիություն» բաղադրիչը, որի համար հաշվարկված կշռային ադեցությունը կազմել է 0.0883:
- Երրորդ գործոն է տարբերակվել «կապիտալով ապահովվածություն» բաղադրիչը, որի համար հաշվարկված կշռային ադեցությունը կազմել է 0.0614:
- Չորրորդ գործոն է տարբերակվել «վճարունակություն» բաղադրիչը, որի համար հաշվարկված կշռային ադեցությունը կազմել է 0.0395:

- Ամենացածր ազդեցությունը ունի դրսևորող գործուն է տարբերակվել «շահութաբերություն» բաղադրիչը, որի համար հաշվարկված կշռային ազդեցությունը կազմել է 0.0093:

Փաստորեն հետազոտված կազմակերպությունների ամփոփիչ գնահատականի մեծությունն անմիջականորեն կախված է կապիտալի անհրաժեշտ ծավալ ներգրավելու, կապիտալի օպտիմալ կառուցվածք ձևավորելու խնդրին ցուցաբերվող համարժեք լուծումներից, միջոցները շահութաբեր նախագծերում ներդնելուց, ինչպես նաև վճարունակության ու շահութաբերության բարձրացմանն ուղղված միջոցառումների ձեռնարկումից ու բավարար ծավալի իրացվելի միջոցներ կուտակելու կարողությունից:

Հիմք ընդունելով վերլուծության արդյունքները հետազոտված խմբի քննարկության կազմակերպությունների համար կատարել ենք հետևյալ եզրահանգումներն ու առաջարկները..

- ՀՀ խմբի քննարկության զարգացման համար առաջնային լուծման ենթակա խնդիր ենք համարում բարձրակ և միջազգայնորեն մրցունակ արտադրանքի թողարկումը, ԵԱՏՄ շուկաներում վաճառքի ծավալների աճը, քանի որ հետազոտված կազմակերպություններն ունեն արտադրական բարձր ներուժ, սակայն միջոցների տեղաբաշխումը դրանցում դեռևս օպտիմալ չէ, պետք է հետազոտված կազմակերպությունները փորձեն բարելավել գործարար ակտիվությունը՝ ապահովելով դրամական հոսքերի խիստ անհրաժեշտների հոսքերը:
- Հանրապետությունում կոնյակի և գինու արտադրության ծավալների ավելացման համար հատուկ ուշադրություն պետք է դարձնել խաղողագործության զարգացմանը, կարևորելով նոր սորտերի մշակումը: Դրա իրականացումը կախանա Ֆինանսավորման նոր մեխանիզմների կիրառում և կլուծի հետազոտված կազմակերպություններում առկա հեռանկարային իրացվելիության կարգավորման խնդիրը, ինչն էլ կբարձրացնի գործընկերային հարաբերություններում դրանց նկատմամբ վստահությունը:
- Ֆինանսական կայունության բարձրացման նպատակով, մեր կարծիքով, անհրաժեշտ է ավելացնել սեփական կապիտալի հաստատուն մասը, քանի որ շահույթի աճի տեմպը հայրենական

Կազմակերպություններում բարձր է:

2.2. Ֆինանսական կայունության ներքին վերահսկողության համեմատական վելուծության ունը

Արտադրական կազմակերպությունների ֆինանսական կայունության գնահատականը կարևոր նշանակություն ունի ինչպես արտաքին, այնպես էլ ներքին շահառուների համար⁹⁴: Մասնագիտական գրականության մեջ վարկանշային գնահատման մոտեցումները մեծ մասամբ մեկնաբանվում և առաջարկվում են փոխառուի վարկունակության գնահատման նպատակով⁹⁵: Արևմտյան հետազոտողների կողմից վարկանշման մոտեցումներ են առաջարկվել նաև ռեգրեսիոն հավասարումների միջոցով⁹⁶:

Արտադրական կազմակերպությունների ֆինանսական վիճակի և սնանկացման հավանական վտանգի վարկանշման գնահատման համակարգի մշակումը պահանջում է մի քանի փուլերով որոշակի աշխատանքների իրականացում: Ի դեպ, աշխատանքների յուրաքանչյուր փուլ նախատեսում է իրականացման մի քանի տարբերակներ, ինչն էլ պայմանավորում է գործնականում կիրառվող վարկանշման տարաբնույթ մոտեցումների օգտագործումը: Ամբողջական առումով տարբերակվում են չորս փուլեր:

Առաջին փուլում անհրաժեշտ է որոշել գնահատող ցուցանիշների համախմբերը:

Երկրորդ փուլում հստակեցվում են ֆինանսական վիճակի ախտորոշման մեթոդաբանական տարբերակները.

- Ցուցանիշների նորմատիվային նշանակությունների սահմանում,
- Ցուցանիշների փոփոխության թույլ ատրելի միջակայքերի որոշում,
- Ցուցանիշների փոփոխության թույլ ատրելի միտումների որոշումը,
- Համակցված մոտեցում, որը հաշվի է առնում առանձին

⁹⁴ Анализ хозяйственной деятельности предприятия. Савицкая Г.В. 5-е изд., перераб. и доп. - М.: Инфра-М, 2009. 536 с. Бердникова, Т.Б. Анализ и диагностика финансово-хозяйственной деятельности предприятия/Т.Б. Бердникова.- М. Инфра-М 2005. с. 204. Ендовицкий, Д.А. Анализ и оценка кредитоспособности: заемщика Учебно-практ. пособие/ Д. А. Ендовицкий, И. В. Бочарова.- М.- Прогресс,- 2005. 272 с.

⁹⁵Ендовицкий, Д.А. Анализ и оценка кредитоспособности: заемщика Учебно-практ. пособие/ Д. А. Ендовицкий, И. В. Бочарова.- М.- Прогресс,- 2005. 272 с.

⁹⁶Altman E.I. Further Empirical Investigation of the Bankruptcy Cost Question //Journal of Finance, September 1984, pp. 1077 – 1082. Core Principles Methodology, Basel, Switzerland, October 2006, 54 p,

ցուցանիշների անհատական առանձնահատկությունները:

Վարկանշման գնահատման աշխատանքների երրորդ փուլում անհրաժեշտ է որոշել ֆինանսական վիճակի դասերի քանակը, որոնց համապատասխան էլ կատարվում է դասակարգում:

Չորրորդ փուլում հարկ է լինում տարբերակել գնահատող ցուցանիշների բնութագրություններին համապատասխան կազմակերպության ֆինանսական վիճակի դասը:

Ժամանակի պահանջներին համահունչ մշակվել և գործնականում կիրառվել են կազմակերպությունների ֆինանսական անկայուն վիճակը կանխատեսող մոտեցումներ, որոնցում իրենց նշանակություն ամբ առանձնացվում են վարկանշման գնահատման մեթոդները: Սույն հետազոտության շրջանակներում մեր կողմից տարանջատված խնդիրներից մեկը կապվում է վարկանշման մոտեցումների համեմատական վերլուծությանը և, մասնավորապես խիչքներ արտադրող հայրենական կազմակերպությունների վարկանշման համեմատական վերլուծությանը:

Կիրառվող տեսագործական մոտեցումներից առաջին քայլում մեր կողմից էական նշանակություն է ստվել Դ.Դյուրանի մոտեցմանը⁹⁷, որի միջոցով երկարաժամկետ հեռանկարում ֆինանսական կայունությունը որոշելու և սնանկացման հավանական վտանգը կանխատեսելու համար իրականացվում է կազմակերպության վճարունակություն վերլուծություն: Դյուրանի մոտեցմամբ ճեպընթաց վերլուծության միջոցով որոշվում է ֆինանսական կայունության գումարային (ինտեգրալային) գնահատականը: Դ.Դյուրանի մոտեցմամբ ոչ պարզաբան խիչքներ արտադրող ՀՀ կազմակերպությունների համար ստացված արդյունքները ներկայացվել է ստորև բերված թիվ 2.2.1 աղյուսակում:

Աղյուսակ 2.2.1

Ոչ պարզաբան խիչքներ արտադրող ՀՀ կազմակերպությունների համար

Դ. Դյուրանի մոտեցմամբ ստացված արդյունքները

Ցուցանիշը	Ալֆաֆոնդ Սերվիս ՄՊԸ	ՊլազաՍիս-տեմս ՓԲԸ	Ղևիվերսալ-Օրդեր ՄՊԸ	Սիսնատուրալ ՓԲԸ	Ջերմուկ գրուպ ՓԲԸ	Թամարան Անի ՍՊԸ
------------------	----------------------------	--------------------------	----------------------------	------------------------	--------------------------	------------------------

⁹⁷Платежеспособность (Методика Д. Дюрана) [Электронный ресурс] / <http://investment-analysis.ru/metodFSA2/duran-solvency.html> (дата доступа 07.04.2013).

	Փաստացի մակարդակ	Տրվող բավ. 0	Փաստացի մակարդակ	Տրվող բավ. 0	Փաստացի մակարդակ	Տրվող բավ. 0	Փաստացի մակարդակ	Տրվող բավ. 0	Փաստացի մակարդակ	Տրվող բավ. 0	Փաստացի մակարդակ	Տրվող բավ. 0
Ակտիվների շահույթաբերություն, %	19.01	34.9	119,5	50	15.5	27.2	15.1	26.5	37,38	50	41,2	50
Ընթացիկ իրացվելիություն գործակից	1.89	28.4	0.52	0	0.903	0	5.64	30	1,85	27.79	1,41	10
Ինքնավարություն գործակից	0.21	1	-0.35	0	-0.11	0	0.516	14.7	0,03	0	-0,095	0
Դատերի խմբերը և սահմանային միջակայքերը	3-րդ դաս	64.3	3-րդ դաս	50	5-րդ դաս	27.2	2-րդ դաս	71.2	2-րդ դաս	77.79	3-րդ դաս	60

Ամփոփելով թիվ 2.2.1 աղյուսակի արդյունքները կարող ենք նշել, որ հետազոտված ոչ ակտիվային խմբերը արտադրող կազմակերպություններից՝ ըստ Դ.Դյուրանի մոտեցման, վճարունակության բաղադրիչից կախված, ֆինանսական կայունության երկրորդ դաս է շնորհվել «Սիս Նատուրալ» ՓԲԸ-ին և «Զերմուկ Գրուպ» ՓԲԸ-ին, կայունության երրորդ դաս են ստացել «Ալ ֆա ֆուդ Սերվիս» ՍՊԸ-ն, «Պլազա սիստեմս» ՓԲԸ-ն և «Թամարա և Անի» ՍՊԸ-ն: Կայունության հինգերորդ դաս է ստացել «Ունիվերսալ օրդեր» ՍՊԸ-ն: Չնայած, Դ. Դյուրանի մոտեցումը հիմնված է երեք ցուցանիշների վրա, այնուամենայնիվ ստացված հետազոտական արդյունքները ֆինանսական կայունության տեսանկյունից հուսադրող չեն, ինչից հետևում է, որ ոչ ակտիվային խմբերը արտադրող հետազոտված հայրենական կազմակերպություններում առկա է ֆինանսական կայունության բարելավման հիմնախնդիր, որն անմիջականորեն պայմանավորված է նաև այդ ուղղությամբ ներքին վերահսկողության արդյունավետ մեխանիզմների բացակայությամբ:

Ինչ վերաբերում է ակտիվային խմբերը արտադրող հետազոտված հայրենական կազմակերպությունների վերաբերյալ Դ. Դյուրանի մոտեցմամբ ստացված արդյունքներին, ապա դրանք ներկայացվել են թիվ 2.2.2 աղյուսակում:

Թիվ 2.2.2 աղյուսակի տվյալներից հետևում է, որ հետազոտված ակտիվային խմբերը արտադրող կազմակերպություններից՝ ըստ Դ. Դյուրանի մոտեցման, վճարունակության բաղադրիչից կախված, ֆինանսական կայունության երկրորդ դաս է շնորհվել Երևանի «Վան» արտադրական ֆիրմա ԲԲԸ-ին և Պռոշյանի կոնյակի գործարան ՍՊԸ-ին, կայունության երրորդ դաս են ստացել «Վեդի ալկո» ՓԲԸ-ն, Երևանի

Արարատ կոնյակի-գինու կոմբինատ ԲԲԸ-ն, Երևանի շամպայ և գինիների գործարան ԲԲԸ-ն և Ավշարի գինու գործարան ՍՊԸ -ն: Կայ ու նույն ժամանակ չորրորդ դաս է ստացել «Արմենիա վայ և» գործարան ՍՊԸ-ն: Վերլուծության արդյունքներից հետևում է, որ վճարունակության բաղադրիչը ֆինանսական կայունության ապահովման առումով դրական է ազդել, ըստ էության, Երևանի «Վան» արտադրական ֆիրմա ԲԲԸ-ի և Պռոշյանի կոնյակի գործարան ՍՊԸ-ի համար, միջին ազդեցություն է դրսևորել 3-րդ դաս ստացած կազմակերպությունների համար, և բացասաբար է անդրադարձել «Արմենիա վայ և» գործարան ՍՊԸ-ի համար:

Այլ ուսակ 2.2.2

Ալ կոհոլային խմիչքներ արտադրող 33 կազմակերպությունների համար

Դ. Դյունրանի մոտեցմամբ ստացված արդյունքները

Ցուցանիշը	Երևանի ՎԱՆ արտադրական ֆիրմա ԲԲԸ		Վեդի Ալկո ՓԲԸ		Երևանի Արարատ կոնյակի-գինու կոմբինատ ԲԲԸ		Երևանի Շամպայ և գինիների գործարան ԲԲԸ		Պռոշյանի կոնյակի գործարան ՍՊԸ		Ավշարի գինու գործարան ՍՊԸ		Արմենիա Վայ և գործարան ՍՊԸ	
	Փաստացի մակարդակը	Տրվող բաժնի	Փաստացի մակարդակը	Տրվող բաժնի	Փաստացի մակարդակը	Տրվող բաժնի	Փաստացի մակարդակը	Տրվող բաժնի	Փաստացի մակարդակը	Տրվող բաժնի	Փաստացի մակարդակը	Տրվող բաժնի	Փաստացի մակարդակը	Տրվող բաժնի
Ակտիվների շահույթաբերությունը, %	9,21	18,5	12,97	22,74	10,76	18,87	6,18	12,42	14,96	26,23	5,22	10,49	2,57	5,16
Ընթացիկ իրացվելիության գործակից	19,93	30	3,05	30	5,43	30	2,96	30	6,01	30	11,26	30	1,56	23,4
Ինքնավարության գործակից	0,87	20	0,28	4,82	0,11	0	0,42	9,44	0,77	20	0,15	0	0,02	0
Դասերի խմբերը և սահմանային միջակայքերը	2-րդ դաս	68,5	3-րդ դաս	57,56	3-րդ դաս	48,87	3-րդ դաս	51,86	2-րդ դաս	76,23	3-րդ դաս	40,49	4-րդ դաս	28,59

Համեմատական վերլուծության առաջին քայլում արձանագրում ենք, որ հայրենական ոչ ալկոհոլային և ալկոհոլային խմիչքներ արտադրող հետազոտված կազմակերպությունների ֆինանսական

կայ ու նույն ժամանակվա վճարումն ապահովելու և բաղադրիչը դրսևորել է որպես էական ազդեցություն և ցուցաբերած գործոն, ինչը և անհրաժեշտ է հաշվի առնել ներքին վերահսկողության սցենարները մշակելիս:

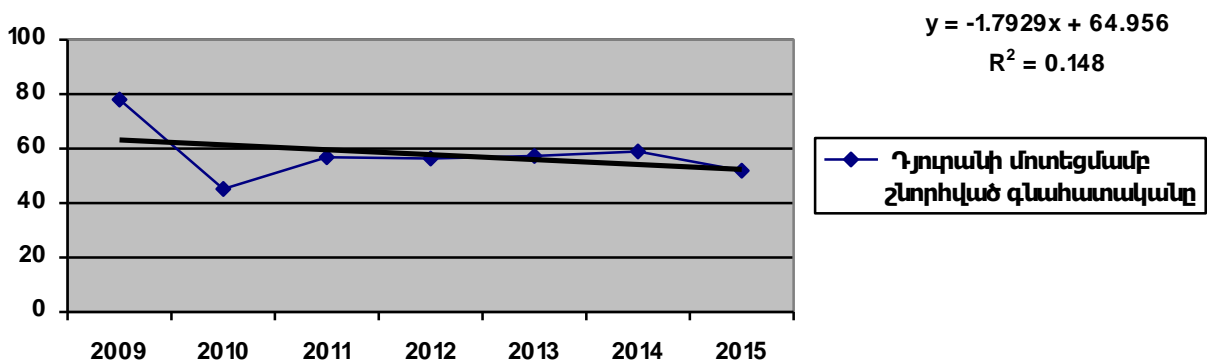
Համեմատական վերլուծության առաջին փայլումը նպատակահարմար ենք համարել ֆինանսական կայունության ներքին վերահսկողության կատարելագործման նոր մոտեցում մշակելու առումով հետազոտել նաև Երևանի շամպայն գինիների գործարան ԲԲԸ-ի 2009-2015թթ. ընկած ժամանակահատվածը: Մասնավորապես, Դ Դյուրանի մոտեցմամբ ստացված արդյունքներն այս կազմակերպության համար ներկայացվել են թիվ 2.2.3 աղյուսակում:

Աղյուսակ 2.2.3-ի տվյալներից հետևում է, որ Երևանի Շամպայն գինիների գործարան ԲԲԸ-ն, որպես ճյուղի առաջատար կազմակերպություններից, հետազոտված ժամանակահատվածում դրսևորել է ֆինանսական կայունության կայուն վարքագիծ, ինչի վկայությունն է բացառությամբ 2009թ., կայունության 3-րդ դասի դրսևորումը:

Աղյուսակ 2.2.3
Երևանի շամպայն գինիների գործարան ԲԲԸ-ի համար Դ. Դյուրանի մոտեցմամբ ստացված արդյունքները

Ցուցանիշը	2009		2010		2011		2012		2013		2014		2015	
	Փաստացի մակարդակը	Տրվող բաժ	Փաստացի մակարդակը	Տրվող բաժ	Փաստացի մակարդակը	Տրվող բաժ	Փաստացի մակարդակը	Տրվող բաժ	Փաստացի մակարդակը	Տրվող բաժ	Փաստացի մակարդակը	Տրվող բաժ	Փաստացի մակարդակը	Տրվող բաժ
Ակտիվների շահույթաբերություն, %	15,99	28	3,86	7,75	9,31	18,71	9,07	18,23	9,03	18,15	10,18	20	6,18	12,42
Ընթացիկ իրացվելիության գործակից	3,54	30	2,50	30	2,90	30	2,97	30	3,30	30	2,37	30	2,96	30
Ինքնավարության գործակից	0,77	20	0,33	7,4	0,36	8,1	0,36	8,1	0,41	9,2	0,40	8,99	0,42	9,44
Դասերի խմբերը և սահմանային միջակայքերը	2-րդ դաս	78	3-րդ դաս	45,15	3-րդ դաս	56,81	3-րդ դաս	56,33	3-րդ դաս	57,35	3-րդ դաս	58,99	3-րդ դաս	51,86

Չպետք է անտեսել նաև այն հանգամանքը, որ 2009-2015թթ. ընկած ժամանակահատվածում կազմակերպությունն իր գործունեության վրակրել է համաշխարհային ֆինանսատնտեսական ճգնաժամի, դրանով պայմանավորված 2009թ. մարտին և 2014թ. դեկտեմբերին ՀՀ դրամի արժեզրկման հետևանքները, որոնք ֆինանսական կայունության վրա ունեցել են խիստ բացասական ազդեցություն: Այս կազմակերպության վերաբերյալ արձանագրված միտումները փաստում են, որ, ըստ կիրառված երեք ցուցանիշների, կազմակերպությունում վճարունակությունն բաղադրիչից կախված՝ ֆինանսական կայունության ներքին վերահսկողությունը գտնվել է բավարար մակարդակում, առանց որի հնարավոր չէ ապահովել ֆինանսական կայունության հաստատուն վարքագիծ: Ինչ վերաբերում է, Դ.Դյուրանի մոտեցմամբ այս կազմակերպության համար ստացված արդյունքների, մաթեմատիկական տրենդով որոշված գնահատականներին, ապա դրանք ներկայացվել են թիվ 2.2.1 գծապատկերում:



Գծապատկեր 2.2.1 Երևանի շամպայն գինիների գործարան ԲԲԸ-ի համար Դ.Դյուրանի մոտեցմամբ ստացված գնահատականների մաթեմատիկական տրենդը

Գծապատկեր 2.2.1-ից հետևում է, որ վճարունակության բաղադրիչից կախված՝ ֆինանսական կայունության բարելավման միջոցառումներ ձեռնարկելիս անհրաժեշտ է հաշվի առնել մաթեմատիկական տրենդի գնահատականներով և ավագույն տարբերակված 2009 և 2014թթ.: Եականն այստեղ համարում ենք այն հանգամանքը, որ 2009 և 2014թթ.-ից հետո ՀՀ տնտեսության մեջ դրսևորվել են ճգնաժամային միտումներ, տեղի է ունեցել ՀՀ դրամի արժեզրկում, ինչ էլ ազդել է Երևանի շամպայն

գիտելների գործարան ԲԲԸ-ի վճարունակության, ինչպես նաև ֆինանսական կայունության ընդհանուր վիճակի վրա:

Ֆինանսական կայունության վարկանշման համեմատական վերլուծությունն իրականացնելու նպատակով երկրորդ քայլում կիրառել ենք Լ.Դանցովայի և Ն.Նիկիֆորովայի մոտեցումը, ըստ որի ոչ ալկոհոլային խմիչքներ արտադրող հայրենական կազմակերպությունների համար ստացված արդյունքները ներկայացվել են աղյուսակ 2.2.4-ում:

Թիվ 2.2.4 աղյուսակի տվյալներով վերահաստատվում են այն օրինաչափությունները, որոնք ոչ ալկոհոլային խմիչքներ արտադրող ՀՀ կազմակերպությունների համար ստացվել են Դ.Դյուրանի մոտեցմամբ: Կրկին ֆինանսական կայունության տեսանկյունից շահավետ դիրքում է «Սիս Նատուրալ» ՓԲԸ-ն՝ վերագրվելով երկրորդ դասին: Մյուս կազմակերպություններում, ֆինանսական կայունության վիճակից ելնելով տրվել է կայունության հինգերորդ դաս: Փաստորեն, Լ.Դանցովայի և Ն.Նիկիֆորովայի գումարային բալային գնահատման մոտեցմամբ ստացված արդյունքներով ավելի խորացվեց հետազոտված հայրենական ոչ ալկոհոլային խմիչքներ արտադրող կազմակերպություններում ֆինանսական կայունության թույլ վերահսկողության բարդույթը, որը հաստատվել է նաև թիվ 2.2.2 գծապատկերում բերված մաթեմատիկական տրենդի գնահատականներով: Լավագույն փորձ արձանագրվել է «Սիս Նատուրալ» ՓԲԸ-ում:

Աղյուսակ 2.2.4

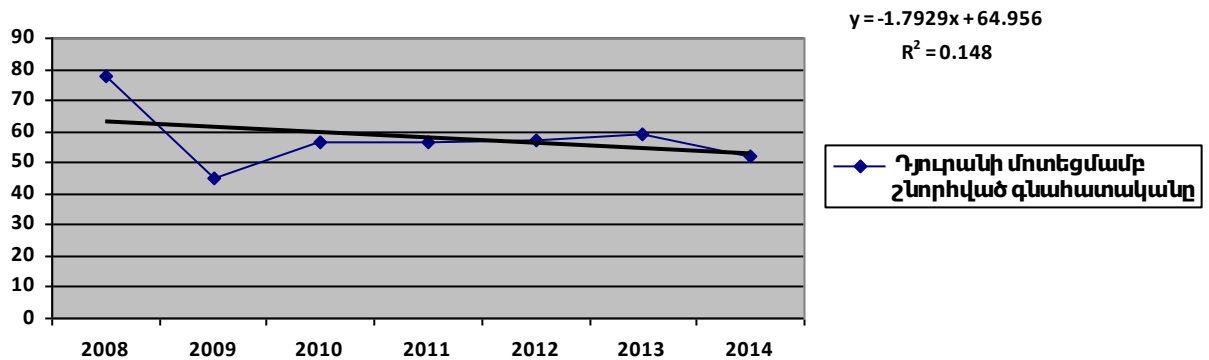
Ոչ ալկոհոլային խմիչքներ արտադրող ՀՀ կազմակերպությունների համար

Լ. Դանցովայի և Ն.Նիկիֆորովայի մոտեցմամբ ստացված արդյունքները⁹⁸

Ցուցանիշը	Ալ ֆա ֆուդ		Պլ ազա Սիստեմս		Ղևիվերսալ -Օրդեր ՍՊԸ		Սիս Նատուրալ		Ջերմուկ ԳրուպՓԲԸ		Թամարան Անի ՍՊԸ	
	Փաստացի միլիարդ	Սթյուդիո	Փաստացի միլիարդ	Սթյուդիո	Փաստացի միլիարդ	Սթյուդիո	Փաստացի միլիարդ	Սթյուդիո	Փաստացի միլիարդ	Սթյուդիո	Փաստացի միլիարդ	Սթյուդիո

⁹⁸ Հետազոտության ընթացքում հաշվարկների համար կիրառվել են ընտրված կազմակերպությունների տարեկան ֆինանսական հաշվետվություններից և առևդիտորական եզրակացություններից վերցված 2015 թ. տվյալները:

Բացարձակ իրացվել իրության գործակից	0.119	4	0.3	12	0.088	4	0.042	16	0,07	4	0,009	4
Կրիտիկական գնահատման գործակից	0.419	3	0.506	3	0.089	3	0.635	3	0,24	3	0,347	3
Ընթացիկ իրացվել իրության գործակից	1.19	3	0.903	1.5	0.52	1.5	5.64	16.5	1,85	14.6	1,413	7,5
Ֆինանսական անկախություն գործակից	0.21	1	-0.11	1	-0.35	1	0.516	10.9	0,03	1	-0,09	1
Սեփական ֆինանսավորման աղբյուրներով ապահովման գործակից	0.158	6	-0.11	3	-0.074	3	0.3	9	-1,04	3	-1,35	3
Պաշարների և ծախսերի ֆինանսավորման մասով ֆինանսական անկախության գործակից	0.394	1	-0.52	1	-0.429	1	2.68	13.5	-7,07	1	-23,9	1
Դասերի խմբերը և սահմանային մեծությունները	5-րդ դաս	18	5-րդ դաս	21.5	5-րդ դաս	13.5	2-րդ դաս	68.9	5-րդ դաս	26.6	5-րդ դաս	19,5



Գծապատկեր 2.2.2

Ոչ ալ կոհուլ այ ին խմիչ քներ արտադրող հայ երևական հետազոտված կազմակերպություններում Լ.Դանցովայի և Ն.Նիկիֆորովայի գումարային բալային գնահատման մոտեցմամբ ստացված գնահատականների մաթեմատիկական տրենդը

Ինչ վերաբերում է ալ կոհուլային խմիչ քներ արտադրող հետազոտված ՀՀ կազմակերպությունների վերաբերյալ Լ.Դանցովայի և Ն.Նիկիֆորովայի գումարային բալային գնահատման մոտեցմամբ ստացված արդյունքներին, ապա դրանք ներկայացվել են թիվ 2.2.5 աղյուսակում:

Աղյուսակ 2.2.5

Ալ կոհուլային խմիչ քներ արտադրող կազմակերպությունների համար Լ. Դանցովայի և Ն.Նիկիֆորովայի մոտեցմամբ ստացված

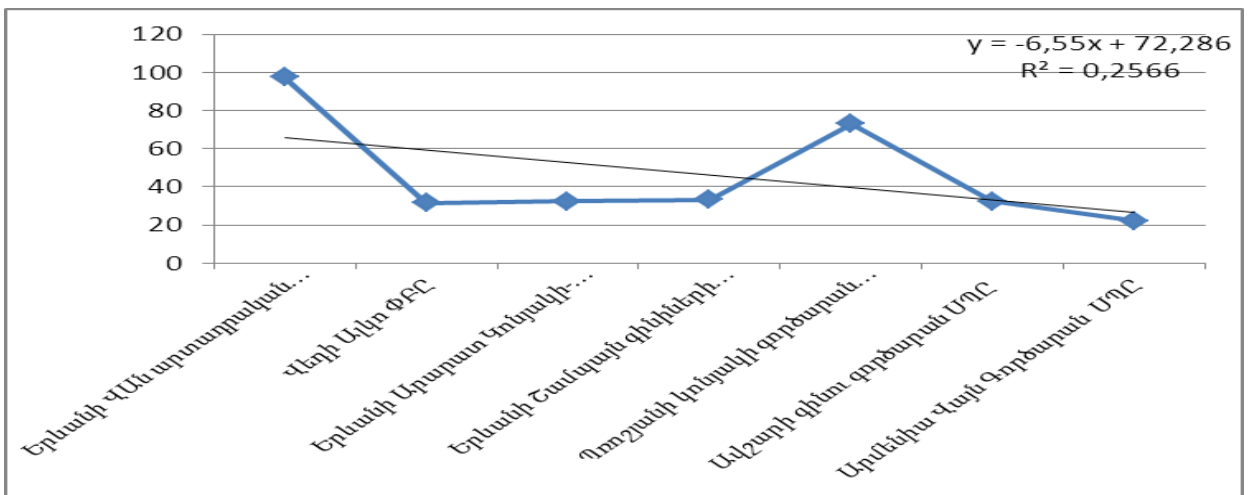
արդյ ու նքները⁹⁹

Ցուցանիշը	Երևանի ՎԱՆ արտադրական ֆիրմա ԲԲԸ		Վեդի Ալ կո ԲԲԸ		Երևանի Արարատ Կոնյակի-գինու կոմբինատ ԲԲԸ		Երևանի Շամայն գինիների գործարան ԲԲԸ		Պռոշյանի կոնյակի գործարան ՍՊԸ		Ավշարի գինու գործարան ՍՊԸ		Արմենիա Վայն Գործարան ՍՊԸ	
	Փաստացի մակարդակը	Տրվող բաժ	Փաստացի մակարդակը	Տրվող բաժ	Փաստացի մակարդակը	Տրվող բաժ	Փաստացի մակարդակը	Տրվող բաժ	Փաստացի մակարդակը	Տրվող բաժ	Փաստացի մակարդակը	Տրվող բաժ	Փաստացի մակարդակը	Տրվող բաժ
Բացարձակ իրացվել ի ու թյան գործակից	5,02	20	0,03	4	0,16	8	0,01	4	0,27	8	0,18	8	0,01	4
Կրիտիկական գնահատման գործակից	5,02	18	0,04	3	0,16	3	0,03	3	0,29	3	0,37	3	0,01	3
Ընթացիկ իրացվել ի ու թյան գործակից	19,93	16,5	3,05	16,5	5,43	16,5	2,96	16,5	6,01	16,5	11,26	16,5	1,56	10,2
Ֆինանսական անկախություն գործակից	0,87	17	0,28	1	0,11	1	0,42	5,89	0,77	17	0,15	1	0,02	1
Սեփական ֆինանսավորման աղբյուրներով ապահովվածություն գործակից	0,64	15	0,19	6	-0,34	3	-0,34	3	0,71	15	0,04	3	-0,20	3
Պաշարների և ծախսերի ֆինանսավորման մասով ֆինանսական անկախություն գործակից	0,88	11	0,27	1	-0,49	1	-0,50	1	1,26	13,5	0,05	1	-0,21	1
Դասերի խմբերը և սահմանային միջակայքերը	1ին-2րդ դաս	97,5	4-րդ դաս	31,5	5-րդ դաս	32,5	4-րդ դաս	33,4	2-րդ դաս	73	4-րդ դաս	32,5	5-րդ դաս	22,2

Թիվ.2.2.5 արյ ու սակի տվյալներով պարհուլային խմիչքներ արտադրող ՀՀ կազմակերպությունների համար ֆինանսական կայունություն տեսանկյունից շահավետ դիրքում են Երևանի «Վան» արտադրական ֆիրմա ԲԲԸ-ն և Պռոշյանի կոնյակի գործարան ՍՊԸ-ն՝ վերագրվելով երկրորդ դասին: Մյուս կազմակերպություններում ֆինանսական կայունություն վիճակը գնահատվում է ոչսկային: Ըստ

⁹⁹ Ե տազոտությունը նթացքում հաշվարկների համար կիրառվել են ընտրված կազմակերպությունների տարեկան ֆինանսական հաշվետվություններից և առողջիտորակական եզրակացություններից վերցված 2015թ.տվյալները:

Երևան, «Վեդի ալկո» ՓԲԸ-ում՝ 4-րդ դաս, Երևանի շամպայն գինիների գործարան ԲԲԸ-ում՝ 4-րդ դաս, Ավշարի գինու գործարան ՍՊԸ-ում՝ 4-րդ դաս, Երևանի Արարատ կոնյակի-գինու կոմբինատ ԲԲԸ-ում՝ 5-րդ դաս և «Արմենիավայն» Գործարան ՍՊԸ-ում՝ 5-րդ դաս Լ.Դանցովայի և Ն. Նիկիֆորովայի գումարային բալային գնահատման մոտեցմամբ ստացված արդյունքներով հստակեցվեց հետազոտված հայրենական ալկոհոլային խմիչքներ արտադրող կազմակերպություններում ֆինանսական կայունության ճգնաժամը: Ներքին վերահսկողության քաղաքականությունը մշակելիս լավագույն փորձ՝ ըստ մաթեմատիկական տրենդի գնահատականների (տես՝ ստորև բերված թիվ 2.2.3 գծապատկերը) Երևանի «Վան» արտադրական ֆիրմա ԲԲԸ-ում և Պռոշյանի կոնյակի գործարան ՍՊԸ-ում:



Գծապատկեր 2.2.3

Ալկոհոլային խմիչքներ արտադրող հայրենական հետազոտված կազմակերպություններում Լ.Դանցովայի և Ն. Նիկիֆորովայի գումարային բալային գնահատման մոտեցմամբ ստացված գնահատականների մաթեմատիկական տրենդը

Երևանի շամպայն գինիների գործարան ԲԲԸ-ի 2009-2015թթ. ընկած ժամանակահատվածի համար Լ. Դանցովայի և Ն. Նիկիֆորովայի գումարային բալային գնահատման մոտեցմամբ ստացված արդյունքները ներկայացվել են թիվ 2.2.6 աղյուսակում:

Աղյուսակ 2.2.6

Երևանի շամայ և գինիների գործարան ԲԲԸ-ի համար

Լ. Դանցովայի և Ն.Նիկիֆորովայի մոտեցմամբ ստացված արդյունքները¹⁰⁰

Ցուցանիշը	2009		2010		2011		2012		2013		2014		2015	
	Փաստացի միլիոնի միավոր	Սխիջում	Փաստացի միլիոնի միավոր	Սխիջում	Փաստացի միլիոնի միավոր	Սխիջում	Փաստացի միլիոնի միավոր	Սխիջում	Փաստացի միլիոնի միավոր	Սխիջում	Փաստացի միլիոնի միավոր	Սխիջում	Փաստացի միլիոնի միավոր	Սխիջում
Բացարձակ իրացվել ի ու թյան գործակից	0,18	8	0,15	8	0,05	1	0,03	1	0,07	1	0,01	1	0,01	1
Կրիտիկական գնահատման գործակից	0,20	3	0,15	3	0,05	3	0,03	3	0,07	3	0,01	3	0,03	3
Ընթացիկ իրացվել ի ու թյան գործակից	3,54	16,5	2,50	16,5	2,90	16,5	2,97	16,5	3,30	16,5	2,37	16,5	2,96	16,5
Ֆինանսական անկախության գործակից	0,77	17	0,33	1	0,36	1	0,36	1	0,41	1,8	0,40	1	0,42	1,8
Սեփական ֆինանսավորման աղբյուրներով ապահովվածության գործակից	0,72	15	-0,61	3	-0,71	3	-0,57	3	-0,37	3	-0,39	3	-0,34	3
Պաշարների և ծախսերի ֆինանսավորման մասով ֆինանսական անկախության գործակից	0,82	8,5	-0,95	1	-0,85	1	-0,86	1	-0,58	1	-0,53	1	-0,50	1
Դատերի խմբերը և սահմանային միջակայքերը	2-րդ դաս	68	4-րդ դաս	32,5	5-րդ դաս	25,5	5-րդ դաս	25,5	5-րդ դաս	26,3	5-րդ դաս	25,5	5-րդ դաս	26,3

Թիվ 2.2.6 արդյունակի տվյալներից հետևում է, որ Երևանի շամայ և գինիների գործարան ԲԲԸ-ն՝ ըստ Լ. Դանցովայի և Ն. Նիկիֆորովայի գումարային բալային գնահատման մոտեցման, 2011թ ունեցել է ֆինանսական կայունության մակարդակի նվազում: Դա հիմնականում պայմանավորված է համաշխարհային ֆինանսատնտեսական ճգնաժամի և դրանով պայմանավորված ՀՀ տնտեսական ակտիվության նվազմամբ:

¹⁰⁰Հետազոտության ընթացքում հաշվարկների համար կիրառվել են ընտրված կազմակերպության տարեկան ֆինանսական հաշվետվություններից և առևտրորակային եզրակացություններից վերցված 2009-2015թթ. տվյալները:

2.3. Ֆինանսական կայունության և վարկունակության փոխկապակցության խնդիրները խմիչքներ արտադրող կազմակերպչություններում

Տնտեսական վերափոխումներին համահունչ կազմակերպչական ֆինանսական վիճակի գնահատման նպատակով առաջարկվում են նոր լուծումներ, որոնցում գերակայող են ֆինանսական գործակիցների հաշվարկման տարաբնույթ մոտեցումներ և դրանց վերահսկողության երաշխավորվող նշանակություններ¹⁰¹: Մեծ մասամբ արտադրական կազմակերպչությունների ֆինանսական վիճակի գնահատման նշանակությունները որոշող մոտեցումները կառուցվում են գործակցային մեթոդի հիման վրա՝ օգտագործելով ստոխաստիկ մոդելները: Ինչ վերաբերում է առևտրային բանկերի և վարկային կազմակերպչությունների կողմից վարկային միջոցների վերադարձման կամ հավանական կորուստների գնահատման մոտեցումներին, ապա դրանց առանցքային մասն են կազմում ֆինանսական վիճակի գնահատականներով որոշվող լավ, միջին կամ վատ վարկունակության դասերը¹⁰²: Հարկ է նշել, որ տվյալ դեպքում գնահատման տարբերակներից մեկի ընտրության համար բերվում են մեծ թվով լրացուցիչ պայմաններ, ինչը հանգեցնում է ցուցանիշների մեծ թվաքանակի: Ներկա պայմաններում ՀՀ առևտրային բանկերի և վարկային կազմակերպչությունների կողմից վարկունակության գնահատման կիրառվող մեթոդիկաներում լիարժեք ուշադրության չեն արժանանում կազմակերպչական վճարունակությունը բնութագրող հիմնական ցուցանիշները, որոնց միջոցով հնարավոր կլինի հաշվի առնել նաև սնանկանալու հավանականությունը:

Գերակայող մոտեցումներում կազմակերպչական վարկունակությունը որոշելու համար բալային գնահատականներով տարբերակվում են համապատասխան դասեր¹⁰³: Այս իրավիճակում

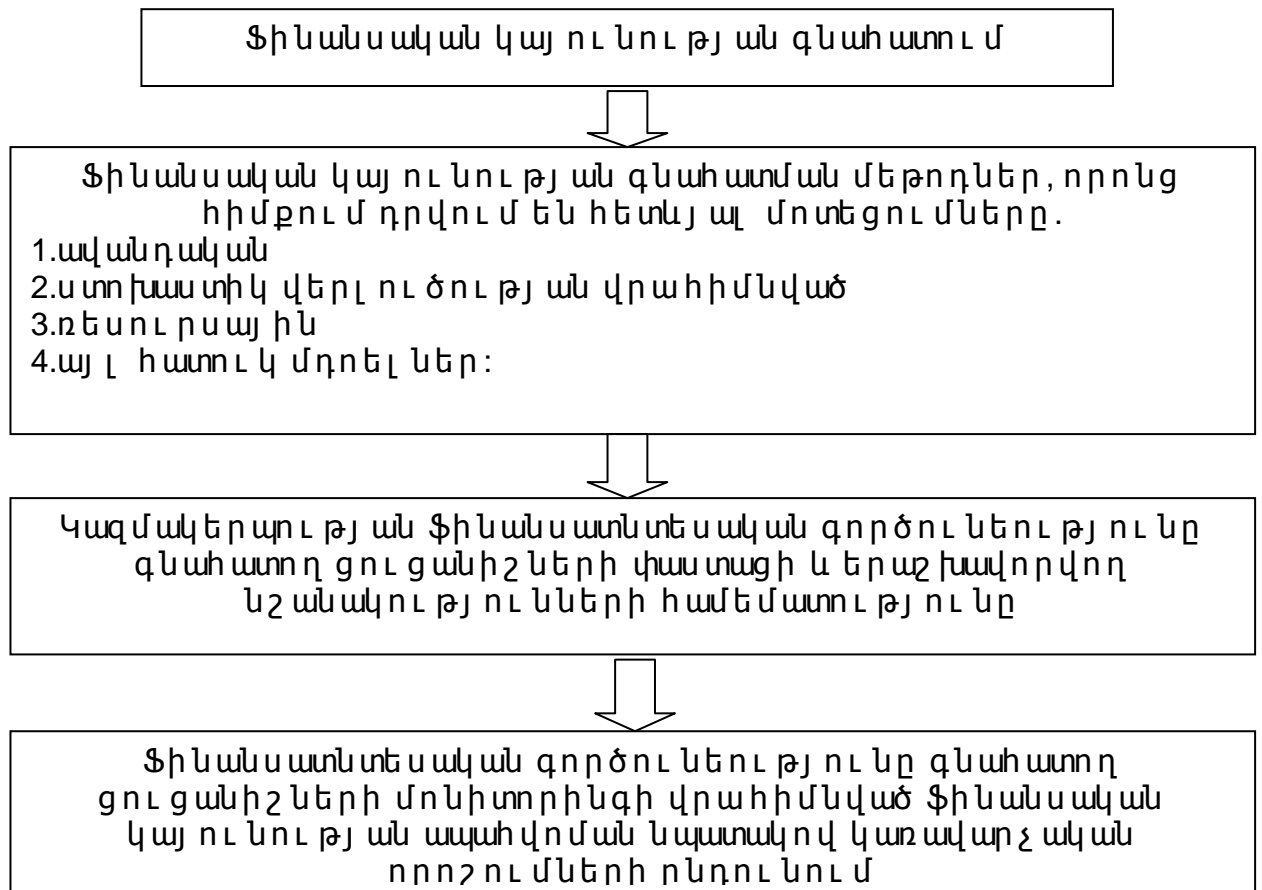
¹⁰¹Քոչարյան Ա.Ռ., Արտադրական կազմակերպչական վարկունակության գնահատման հիմնախնդիրները (ՀՀ արդյունաբերության օրինակով), Հայաստան, Ֆինանսներ և Էկոնոմիկա, 3 (92), մարտ, 2008թ., էջեր 38-43:

¹⁰²Порозова Ю. М. Методика формирования кредитными организациями резервов на возможные потери как финансовый механизм регулирования экономики // Молодой ученый. 2012. №5. ст. 199-201.

¹⁰³Քոչարյան Ա.Ս., Կազմակերպչական ֆինանսական վիճակի համակարգային գնահատականի դերը վարկունակության բնութագրման գործընթացում, Հայաստան, Ֆինանսներ և Էկոնոմիկա, 3 (92), մարտ, 2008թ., էջեր 43-46:

յուրաքանչյուր բանկ կիրառում է իր կողմից նախընտրելի քաղաքականություները, ինչի արդյունքում էլ բացակայում է ֆինանսական կայունության և վարկունակության փոխկապակցության ինդիքի լուծման վերաբերյալ միասնական, համընդհանուր նշանակություներ ունեցող մոտեցում:

Կազմակերպության ֆինանսական վիճակի կարևորագույն բնութագրիչներից է երկարաժամկետ հեռանկարում դրսևորվող կայունությունը: Վերջինս հանդես է գալիս կազմակերպության ֆինանսական գործունեության բարելավման գործոն: Թիվ 2.3.1 գծապատկերում մեր կողմից ներկայացվել է կազմակերպության կայունության գնահատման սխեմա:



Գծապատկեր 2.3.1

Կազմակերպության կայունության գնահատման սխեմա

Ավանդական մոտեցումն իր արտացոլումն է ստացել նորմատիվային նշանակություները հաշվի առնող մեթոդիկաներում և օգտագործում է ցուցանիշներ, որոնք բնութագրում են կազմակերպության ակտիվները, դրանց ձևավորման

աղբյուրները և ֆինանսատնտեսական գործունեության այլ կողմերը: Դա իր հերթին հանգեցնում է կիրառվող ցուցանիշների բազմազանության, իսկ դրանց դասակարգման վերաբերյալ կոնկրետ միասնական հիմքերի բացակայությունը դժվարացնում է ֆինանսական կայունության գնահատման գործընթացը:

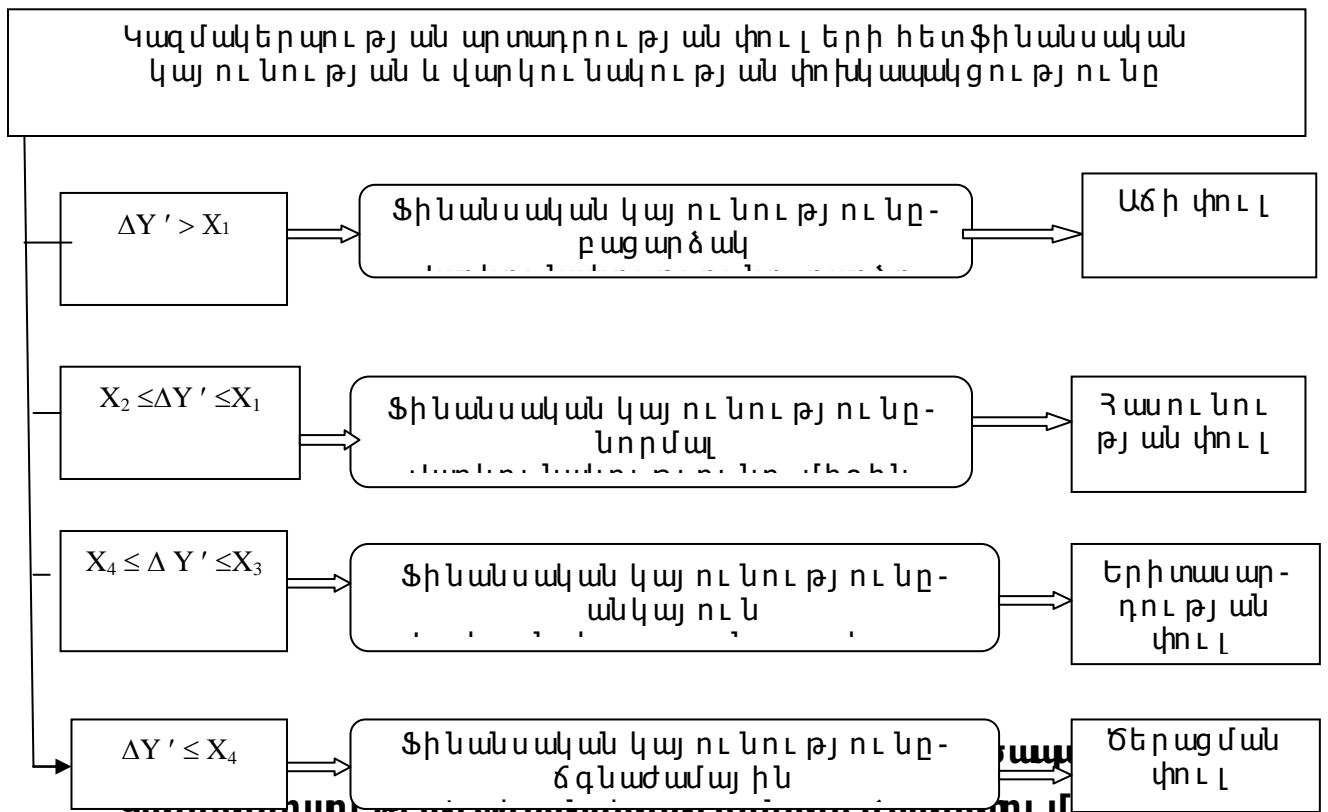
Ավանդական մոտեցման տարատեսակներից է համարվում կազմակերպության ֆինանսական կայունության գնահատումը պաշարների ֆինանսավորման աղբյուրների ավելցուկի կամ պակասի հիման վրա, ըստ որի տարբերակվում են ֆինանսական կայունության չորս տեսակներ՝ բացարձակ, նորմալ, անկայուն և ճգնաժամային¹⁰⁴: Միաժամանակ նշենք, որ ավանդական մոտեցման օգտագործումը լիարժեք հնարավորություն չի տալիս բացահայտել կազմակերպության ֆինանսական վիճակի վատթարացման պատճառները և այն գործոնները, որոնք կօժանդակեն բարելավելու ֆինանսական վիճակը:

Ռեսուրսային մոտեցման էությունը հանգում է նրան, որ ռեսուրսները դիտարկվում են որպես արտադրության գործոններ և ներգրավված են արդյունք ձեռք բերելու համար: Դրանց առկայությունը, կազմը և օգտագործման արդյունավետությունը որոշում են հասույթը, ինքնարժեքը, շահույթը: Հասույթի, օգտագործվող ռեսուրսների և դինամիկայի տարբեր համադրումները և դրանց արդյունավետության աստիճանը որոշում են կազմակերպության տնտեսական զարգացման տեսակը, ինչը հնարավոր է դարձնում տարանջատել այն հիմնական ցուցանիշները, որոնք բնութագրում են փոխառու կազմակերպության ֆինանսական վիճակը: Կազմակերպության ֆինանսական կայունության և վարկունակության գնահատման չափանիշներից էական նշանակություն ունի հասույթը:

Փոխառու կազմակերպության հիմնական ֆինանսական ռեսուրսը՝ իրացումից հասույթը, տնտեսական զարգացման տարբեր փուլերում մշտապես փոփոխվում է: Հասույթի մեծությունից, որը նպատակահարմար է հետազոտել կոնկրետ կազմակերպության կենսափուլի ընթացքում, կախված է շուկայում զբաղեցրած դիրքը,

¹⁰⁴Шеремет А.Д., Негашев Е.В. Методика финансового анализа деятельности коммерческих организаций. - М.: ИНФРА-М, 2011. ст. 336. Ковалев В.В., Волкова О.Н. Анализ хозяйственной деятельности предприятия. - М.:ЮНИТИ-ДАНА, 2009. ст. 132.

շահույթի ծավալը, ֆինանսական կայունությունը և վարկունակությունը: Տնտեսական զարգացման առանձին փուլերի նկարագրումն իրականացվում է որակական առումով: Ստորև, թիվ 2.3.2 գծապատկերում, ներկայացրել ենք մեր կողմից առաջարկված մոտեցումը, որը հնարավորություն է ընձեռում քանակապես գնահատել կազմակերպության արտադրության համահունչ տնտեսական զարգացման փուլերը:



առնելով արտադրության տնտեսական զարգացման փուլերը¹⁰⁵

Նշենք, որ յուրաքանչյուր արտադրական կազմակերպության հիմնական նպատակը առավելագույն շահույթի ստացումն է, արտադրության արդյունավետության բարձրացումը: Ուստի շահույթի ավելացման գործոններից է համարվում ապանքերի արտադրության և ծառայությունների մատուցման ծավալների ընդլայնումը: Արտադրության աճ հնարավոր է ապահովել երկու

¹⁰⁵Քանակական և որակական գործոնների ազդեցությունը՝ X_1, X_2, X_3 և X_4 ցուցանիշների արժեքները՝ որպես սահմանային միջակայքերի ելակետեր, որոշում ենք քանակական գործոնների հաշվարկային տվյալների հիման վրա: X_1 ընտրվում է որպես $(0,9 \cdot \max X_i)$, X_2 -ը՝ $(0,5 \cdot \max X_i)$, X_3 -ը՝ $(X_2 - 0,01)$, X_4 -ը՝ որպես $\text{minimum } X_i$:

ուղով՝

1. Էքստենսիվ՝ ավելացնելով արտադրությունը ներգրավված գործունեների թիվը,
2. Ինտենսիվ՝ ի հաշիվ տեխնոլոգիաների բարելավման:

Կազմակերպության զարգացման էքստենսիվ գործունեքն ապահովում են արտադրական գործունեքի պարզ քանակական ավելացման հաշվին արտադրության աճ, մասնավորապես. աշխատողների թվաքանակի ավելացում՝ առանց նրանց որակավորման բարձրացման, նյութական ռեսուրսների սպառման ընդլայնում՝ առանց դրանց օգտագործման արդյունավետության բարձրացման, առանց տեխնոլոգիական բարելավման կապիտալ ներդրումների աճ: Տվյալ դեպքում արտադրության գործունեքի արտադրողականությունը, արդյունավետությունը չի փոխվում:

Զարգացման ինտենսիվ ուղին իրենից ներկայացնում է արտադրության աճ ի հաշիվ արտադրության գործունեքի առավել արդյունավետ օգտագործման, այսինքն ներդրվում են առավել արդյունավետ տեխնոլոգիաներ, նորացվում են հիմնական միջոցները, ձևավորվում են տնտեսական նոր հարաբերություններ, ներդրվում է կառավարման նոր համակարգ, արագացվում է կապիտալ շրջապտույտը, գործունեությունը գիտելիքահենք¹⁰⁶ հիմքերի վրա կազմակերպելու միջոցով բարձրացվում է աշխատանքի արտադրողականությունը: Այս ուղու դեպքում արտադրողականությունը բարձրանում է, նվազում է նյութատարությունը և հիմնական արտադրության աշխատատարությունը, ինչն էլ նպաստում է շահույթի աճին և շահութաբերության բարձրացմանը:

Արտադրության զարգացման ինտենսիվ գործունեքը սերտորեն կապված են կազմակերպության նորաստեղծական գործունեության հետ: Ինտենսիվությունը հասարակական արտադրության զարգացման գործընթաց է, որը հիմնված է աշխատանքի առավել արդյունավետ գործիքների և առարկաների, համապատասխան գիտատեխնիկական առաջընթացի աշխատանքի և տեխնոլոգիական գործընթացների կազմակերպման ավելի կատարելագործված ձևերի կիրառման վրա:

¹⁰⁶Վարդանյան Գ.Ի. Գիտելիքահենք տնտեսությունը, ԶԶ ԳԱԱ Գիտությունը և հրատարակչությունը, Երևան 2008թ., էջ 283:

Ուստի, Նկատի ունենալով վերոնշյալը, հետազոտության այս քայլում որպես գնահատման չափանիշներ ընտրվել են արտադրության տնտեսական զարգացման համար հասույթի՝ որպես հիմնական ֆինանսական ռեսուրսի, ձևավորման էքստենսիվ և ինտենսիվ գործոնները:

Վերջին համաշխարհային ֆինանսատնտեսական ճգնաժամը ցույց տվեց, որ գլոբալացման պայմաններում ռիսկ-կառավարում հիմնադրույթը լիարժեք կատարելագործման կարիք ունի, մասնավորապես ռազմավարության փոփոխության տեսանկյունից: Ուստի նման իրավիճակում բարձրանում է գնահատման մեթոդների դերը, որոնք հնարավորություն են տալիս հստակեցնել դիրքորոշումը կազմակերպչությունների դիսամիկ գործընթացների և կայունության վերաբերյալ: Նկատի ունենալով համաշխարհային տնտեսության մեջ տեղի ունեցող խորքային վերափոխումները և քննարկվող հիմնախնդրի կարևորությունը սույն հետազոտության շրջանակներում մեր կողմից, վարկունակության կիրառվող մեթոդներին որպես այլընտրանք, առաջարկում ենք նոր մոտեցում, որը հիմնված է փոխառու կազմակերպչության ռեսուրսների բնութագրական չափանիշների միջոցով վարկային ռիսկի գնահատման գործընթացի վրա:

1-ն փուլ՝ հասույթի ձևավորման վրա ազդող գործոնների տարբերակում և խմբավորում: Առաջին փուլում հստակեցվում են այն ռեսուրսները, որոնք էապես ազդեցություն ունեն կազմակերպչության հասույթի ձևավորման վրա: Մեր կողմից սույն ատենախոսության շրջանակներում էական են համարվել փոփոխականների հետևյալ կախվածությունները.

$$\text{Նշանակություն 1: } SR \equiv \overline{FA} * \lambda^{FA}, (2.3.1)$$

$$\text{Նշանակություն 2: } SR \equiv \overline{CA} * \lambda^{CA}, (2.3.2)$$

$$\text{Նշանակություն 3: } SR \equiv MC^D * \lambda^{MC,D}, (2.3.3)$$

$$\text{Նշանակություն 4: } SR \equiv \overline{NM} * \lambda^{NM}, (2.3.4)$$

որտեղ՝

SR-ը իրացումից հասույթն է, դրամ,

\overline{FA} -ը հիմնական միջոցների միջին տարեկան մնացորդն է, դրամ,

λ^{FA} -ը հիմնական միջոցների ֆոհիդատարությունն է, դրամ/դրամ,

\overline{CA} -ը ընթացիկ ակտիվների միջին տարեկան մնացորդն է, դրամ,

λ^{CA} -ն ընթացիկ ակտիվների շրջանառելիությունն է,

MC^D -ը նյութական ծախսն է, դրամ

$\lambda^{MC,D}$ -ը նյութատարողությունն է, դրամ

NM -ը աշատողների միջին թվաքանակն է, մարդ,

λ^{NM} -ը աշխատողների արտադրողականությունն է:

Առաջին քայլում երևանի շամպայն գինիների գործարան ԲԲԸ-ի 2009-2015 թթ. կտրվածքով հասույթի վրա ազդող ռեսուրսների նշանակությունն աստիճաններին վերաբերող հաշվարկները ներկայացրել ենք թիվ 2.3.1 աղյուսակում:

Աղյուսակ 2.3.1

Հասույթի վրա ազդող ռեսուրսների նշանակությունն աստիճանները

	2009	2010	2011	2012	2013	2014	2015
Նշանակություն 1	5027051	1051917	1257771	1531817	1436861	1583845	693961
Նշանակություն 2	1290921	970886	1335720	1608401	1436303	1577443	693961
Նշանակություն 3	362832,6	1348847	1227209	1207728	1228395	1381767	1393964
Նշանակություն 4	302669	163009	359402	372095	379887	413998	242483

2-րդ փուլը՝ փոխառու կազմակերպության ֆինանսական ռեսուրսի ձևավորման գործընթացում ինտենսիվ և էքստենսիվ գործոնների տեսակարար կշռի որոշումը: Առաջին քայլում ներկայացված նշանակություններին համապատասխան հաշվարկվում են հասույթի վրա ազդող ինտենսիվ և էքստենսիվ գործոնների մասնաբաժինները, տեսակարար կշիռը: Այնուհետև օգտվելով ինդեքսային մեթոդից¹⁰⁷, որոշում ենք արդյունքային ցուցանիշի վրա քանակական գործոնի ազդեցությունը.

$$\Delta y(x) \equiv \frac{h^{n,p}(x)}{h^{n,p}(y)}, (2.3.5),$$

¹⁰⁷Региональные индексы изменения сметной стоимости на территории Томской области на 3 кв. 2014 г. // ТомскСтройЦена. 2014. № 3 (86) 839 с.

որտեղ՝

$\Delta y(x)$ -ը արդյունքային ցուցանիշի վրա քանակական ցուցանիշի ազդեցությունն է,

$h^{n,p}$ -ն՝ քանակական ցուցանիշի հավելյալ աճի տեմպն է,

$h^{n,p}$ -ն՝ արդյունքային ցուցանիշի հավելյալ աճի տեմպն է,

Որակական գործոնի ազդեցությունը որոշելու համար օգտվում ենք հետևյալ բանաձևից.

$$\Delta y(\text{quality}) \equiv 1 - \Delta y(x), (2.3.6) \text{ որտեղ՝}$$

$\Delta y(\text{quality})$ -ին՝ արդյունքային ցուցանիշի վրա որակական ցուցանիշի ազդեցությունն է:

Այս քայլում հաշվարկված արդյունքները երևանի շամպայն գինիների գործարան ԲԲԸ-ի համար ներկայացվել են թիվ 2.3.2 աղյուսակում:

Աղյուսակ 2.3.2

Երևանի շամպայն գինիների գործարան ԲԲԸ-ի ֆինանսական կայունության գնահատումը՝ ըստ քանակական գործոնների ազդեցության

	2010	2011	2012	2013	2014	2015
Նշանակություն 1	6,15	1,14	0,85	0,98	0,96	4,13
Նշանակություն 2	1,93	2,19	0,80	1,69	0,92	4,12
Նշանակություն 3	-21,13	-0,52	-0,06	-0,27	1,17	-0,06
Նշանակություն 4	3,59	7,01	0,14	-0,33	0,84	3,05

Ինչ վերաբերում է ֆինանսական կայունության գնահատման որակական գործոնների ազդեցության որոշմանը՝ ըստ տարբերակված 1-4 նշանակությունների, ապա կատարված հաշվարկները ներկայացվել են թիվ 2.3.3 աղյուսակում:

Աղյուսակ 2.3.3

Երևանի շամպայն գինիների գործարան ԲԲԸ-ի ֆինանսական կայունության գնահատումը՝ ըստ որակական գործոնների ազդեցության

	2010	2011	2012	2013	2014	2015
Նշանակություն 1	-5,15	-0,14	0,15	0,02	0,04	-3,13
Նշանակություն 2	-0,93	-1,19	0,20	-0,69	0,08	-3,12
Նշանակություն 3	22,13	1,52	1,06	1,27	-0,17	1,06

Նշանակություն 4	-2,59	-6,01	0,86	1,33	0,16	-2,05
-----------------	-------	-------	------	------	------	-------

Երրորդ փուլ՝ Փոխառու կազմակերպության ֆինանսական կայունության տեսակի որոշում: Մեր կողմից առաջարկվող մոտեցման շրջանակներում առաջնահերթ ենք համարել հետազոտվող կազմակերպության ֆինանսական կայունության տեսակների դասակարգումն իրականացնել նախ ավանդական մոտեցմամբ, որի կիրառմամբ ստացված արդյունքները ներկայացվել են թիվ 2.3.4 աղյուսակում:

Աղյուսակ 2.3.4

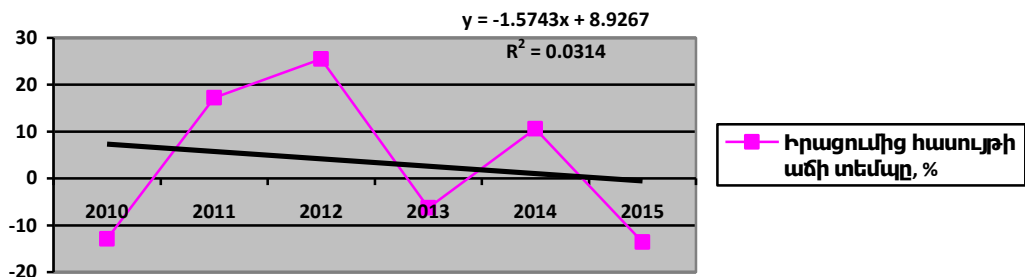
Ֆինանսական կայունության գնահատմանը Երևանի շամպայն գինիների գործարան ԲԲԸ-ում՝ ըստավանդական մոտեցման

Տարեթիվը	Բացարձակ կայունություն	Նորմալ կայունություն	Անկայուն վիճակը	ճգնաժամային կայունություն
2009	1 328 040 < 1 366 407			
2010	1 103 866 < 1 603 203			
2011	1 202 171 < 1 263 813			
2012	1 106 659 < 1 670 144			
2013	1 155 349 < 1 868 189			
2014	1 298 462 < 1 565 451			
2015	1 177 199 < 1 595 217			

Ավանդական մոտեցմամբ ակոհոլային խմիչքներ արտադրող կազմակերպություններից Երևանի շամպայն գինիների գործարան ԲԲԸ-ի 2009-ից 2015թթ. ընկած ժամանակահատվածում դրսևորել է բացարձակ կայունություն: Ավանդական մոտեցմամբ կազմակերպությունն ապահովված է սեփական ընթացիկ ակտիվներով, իսկ պաշարների ֆինանսավորման համար պակասող անհրաժեշտ ֆինանսական միջոցները միայն 2012 և 2013 թթ. ծածկվել են վարկային

միջոցների հաշվին՝ համապատասխանաբար պաշարների չբավարարող պահանջը կազմել է 12005 հազ, դրամ և 108842 հազ.դրամ: Սակայն, հիմնական խոնիրը արտադրական գործոնների արդյունավետության տեսանկյունից գնահատելն է, ինչ ներկայացվում է ստորև: Կոնկրետ փոխառու կազմակերպության տնտեսական զարգացման տեսակը որոշում ենք հասույթի, օգտագործվող ռեսուրսների և դրանցից ստացվող արդյունքների տարբեր համադրումների միջոցով: Մի շարք դեպքերում, երբ տնտեսական իրավիճակից կախված նկատվում է հասույթի տեմպերի փոփոխության նվազման միտում, տնտեսական զարգացման տեսակի որոշումը դժվարանում է: Նկատի ունենալով այդ հանգամանքը, մեր կողմից առաջարկվել է ֆինանսական կայունության՝ տնտեսական զարգացման տեսակից կախված, ընդլայնված դասակարգման մոտեցում:

Յետազոտվող կազմակերպության՝ Երևանի շամպայն գինիների գործարան ԲԲԸ-ի համար 2009-ից 2015թթ. ընկած ժամանակահատվածում, իրացումից հասույթի աճի տեմպի փոփոխության վարքագիծը ներկայացվել է թիվ 2.3.3 գծապատկերում:



Գծապատկեր 2.3.3 Երևանի շամպայն գինիների գործարան ԲԲԸ-ում իրացումից հասույթի աճի տեմպի փոփոխման միտումները, %-ով

Բերված տվյալներից հետևում է, որ 2010, 2013 և 2015թթ. Յետազոտվող կազմակերպությունում նկատվել է իրացումից հասույթի աճի տեմպի նվազում, ընդ որում ՅՅ-ում փոխարժեքային տատանումներով պայմանավորված տնտեսական իրավիճակի ապակայունացման երկու փուլում էլ՝ 2010 և 2015 թթ. Երևանի շամպայն գինիների գործարան ԲԲԸ-ն հիմնական ֆինանսական ռեսուրսի վերահսկման գործում ունեցել է բավականին դժվարություններ: Դա է փաստում նաև մաթեմատիկական տրենդի որոշված գնահատկանքը:

Հիմք ընդունելով թիվ 2.3.2 աղյուսակում կատարված հաշվարկները ստորև, թիվ 2.3.5 աղյուսակում՝ մեր կողմից ներկայացվել է փոխառու կազմակերպության տնտեսական զարգացման տեսակին համապատասխանող ֆինանսական կայունության միջակայքեր՝ ըստ քանակական գործոնների ազդեցության:

Աղյուսակ 2.3.5

Փոխառու կազմակերպության ֆինանսական կայունության դասակարգում՝ հաշվի առնելով ֆինանսական վիճակը բնութագրող ոսկե համաանունության սկզբունքը և ռեսուրսների օգտագործման ինտենսիվությունը (քանակական գործոններ)

Ինտենսիվ գործոնների փոփոխության սահմանները	Ֆինանսական կայունության տեսակը
Նշանակություն 1	
5,53-ից ավելի	բացարձակ
3,07-ից մինչև 5,53	նորմալ
0,85-ից մինչև 3,06	անկայուն
0,85-ից փոքր	ճգնաժամային
Նշանակություն 2	
3,71-ից ավելի	բացարձակ
2,06-ից մինչև 3,71	նորմալ
0,80-ից մինչև 2,05	անկայուն
0,80-ից փոքր	ճգնաժամային
Նշանակություն 3	
1,06-ից ավելի	բացարձակ
0,59-ից մինչև 1,06	նորմալ
-21,13-ից մինչև 0,58	անկայուն
-21,13-ից փոքր	ճգնաժամային
Նշանակություն 4	
6,31-ից ավելի	բացարձակ
3,50-ից մինչև 6,31	նորմալ
-0,33-ից մինչև 3,49	անկայուն
-0,33-ից փոքր	ճգնաժամային

Հիմք ընդունելով Երևանի շահայն գիւնիների գործարան ԲԲԸ-ի համար առաջարկված քանակական գործոնների համար որոշված միջակայքերը, ստորև որոշել ենք 2010-2015թթ. կտրվածքով այս կազմակերպության ֆինանսական կայունության դասերը (տես՝

թիվ.2.3.6 աղյուսակը):

Աղյուսակ 2.3.6

Երևանի շահապատասխան գինիների գործարան ԲԲԸ-ի ֆինանսական կայունության գնահատումը՝ ըստքանակական գործոնների ազդեցությամբ

	2010	2011	2012	2013	2014	2015
Նշանակություն 1	6,15	1,14	0,85	0,98	0,96	4,13
Ֆինանսական կայունության տեսակը	բացարձակ	անկայուն	անկայուն	անկայուն	անկայուն	նորմալ
Նշանակություն 2	1,93	2,19	0,80	1,69	0,92	4,12
Ֆինանսական կայունության տեսակը	անկայուն	նորմալ	անկայուն	անկայուն	անկայուն	բացարձակ
Նշանակություն 3	-21,13	-0,52	-0,06	-0,27	1,17	-0,06
Ֆինանսական կայունության տեսակը	անկայուն	անկայուն	անկայուն	անկայուն	նորմալ	անկայուն
Նշանակություն 4	3,59	7,01	0,14	-0,33	0,84	3,05
Ֆինանսական կայունության տեսակը	նորմալ	բացարձակ	անկայուն	անկայուն	անկայուն	անկայուն

Քանակական գործոնների ազդեցությունը Երևանի շահապատասխան գինիների գործարան ԲԲԸ-ի ըստ նշանակություն 1-ի ֆինանսական կայունության ճգնաժամի մեջ է եղել 2011- 2014թթ., բացարձակ կայուն եղել է 2010: Յուրաքանչյուր 2015թ. արձանագրված միտումները, ինչը հիմք է տալիս եզրահանգելու որ ֆինանսական կայունացման ուղղված միջոցառումները որոշակիորեն տվել են իրենց արդյունքները:

Ըստ նշանակություն 2-ի ֆինանսական կայունության ճգնաժամային է եղել 2010- 2014 թթ., իսկ 2015թ. ապահովվել է բացարձակ կայուն վիճակ:

Ինչ վերաբերում է Նշանակություն 3-ի և 4-ի ազդեցության գնահատականներին, ապա Երևանի Շամայան գիւղերի գործարան ԲԲԸ-ն 2011-2015թթ. գտնվել է ֆինանսական անկայուն վիճակում:

Որակական գործոնների ազդեցությամբ այս մասնավորված փոխառու կազմակերպության ֆինանսական կայունության տեսակների դասակարգումը ներկայացվել է թիվ 2.3.7 աղյուսակում:

Աղյուսակ 2.3.7

Փոխառու կազմակերպության ֆինանսական կայունության դասակարգում՝ հաշվի առնելով ֆինանսական վիճակը բնութագրող ոսկե համախառնության սկզբունքը և ռեսուրսների օգտագործման ինտենսիվությունը (որակական գործոններ)

Ինտենսիվ գործոնների փոփոխության սահմանները	Ֆինանսական կայունության տեսակը
Նշանակություն 1	
0,13-ից ավելի	բացարձակ
0,07-ից մինչև 0,13	նորմալ
-5,15-ից մինչև 0,06	անկայուն
-5,15-ից փոքր	ճգնաժամային
Նշանակություն 2	
0,18-ից ավելի	բացարձակ
0,10-ից մինչև 0,18	նորմալ
-3,12-ից մինչև 0,09	անկայուն
-3,12-ից փոքր	ճգնաժամային
Նշանակություն 3	
19,91-ից ավելի	բացարձակ
11,06-ից մինչև 19,91	նորմալ
-0,17-ից մինչև 11,05	անկայուն
-0,17-ից փոքր	ճգնաժամային
Նշանակություն 4	
1,20-ից ավելի	բացարձակ
0,67-ից մինչև 1,20	նորմալ
-6,01-ից մինչև 0,66	անկայուն
-6,01-ից փոքր	ճգնաժամային

Հիմք ընդունելով Երևանի Շամայան գիւղերի գործարան ԲԲԸ-ի համար առաջարկված որակական գործոնների համար որոշված միջակայքերը՝ ստորև որոշել ենք 2010-2015թթ. կտրվածքով այս կազմակերպության ֆինանսական կայունության դասերը (տես՝ թիվ 2.3.8 աղյուսակը):

Աղյ ու սակ 2.3.8

Երևանի շամպայ և գինիների գործարան ԲԲԸ-ի ֆինանսական կայ ու նու թյ ան գնահատումը՝ ըստ որակական գործոնների ազդեց ու թյ ան

	2010	2011	2012	2013	2014	2015
Նշ անակ ու թյ ու ն 1	-5,15	-0,14	0,15	0,02	0,04	-3,13
Ֆինանսական կայ ու ն ու թյ ան տեսակ ը	անկայ ու ն	անկայ ու ն	բացարձակ	անկայ ու ն	անկայ ու ն	անկայ ու ն
Նշ անակ ու թյ ու ն 2	-0,93	-1,19	0,20	-0,69	0,08	-3,12
Ֆինանսական կայ ու ն ու թյ ան տեսակ ը	անկայ ու ն	անկայ ու ն	բացարձակ	անկայ ու ն	անկայ ու ն	անկայ ու ն
Նշ անակ ու թյ ու ն 3	22,13	1,52	1,06	1,27	-0,17	1,06
Ֆինանսական կայ ու ն ու թյ ան տեսակ ը	բացարձակ	անկայ ու ն	անկայ ու ն	անկայ ու ն	անկայ ու ն	անկայ ու ն
Նշ անակ ու թյ ու ն 4	-2,59	-6,01	0,86	1,33	0,16	-2,05
Ֆինանսական կայ ու ն ու թյ ան տեսակ ը	անկայ ու ն	անկայ ու ն	նորմալ	բացարձակ	անկայ ու ն	անկայ ու ն

Երևանի շամպայ և գինիների գործարան ԲԲԸ-ում՝ ըստ Նշ անակ ու թյ ու ն 1-ի, հիմնական միջոցների օգտագործան արդյ ու նակ տես ու թյ ան բ պայ մանակ որ ված, 2012թ., եղել է բացարձակ կայ ու ն վիճակ, իսկ մնացած տարիներին՝ անկայ ու ն վիճակ:

Ըստ Նշ անակ ու թյ ու ն 2-ի նկատվել է նույն միտումը, ինչը արձանագրվել է Նշ անակ ու թյ ու ն 1-ի դեպքում: Փաստորեն, որակական գործոնների գնահատականներով պայ մանակ որ ված, հիմնական միջոցների և ընթացիկ ակտիվների օգտագործման ցածր արդյ ու նակ տես ու թյ ու ն ը դարձել է Երևանի շամպայ և գինիների գործարան ԲԲԸ-ի ֆինանսական կայ ու ն ու թյ ան թուլացան պատճառ: Ահազանգող է՝ ըստ ստացված, նաև Նշ անակ ու թյ ու ն 3-ի և Նշ անակ ու թյ ու ն 4-ի գծով կատարված դասակարգումը: Նյ ու թական ծախսերի կառավարման և աշխատանքայ ին ռեսուրսների օգտագործման ցածր արդյ ու նակ տես ու թյ ան պատճառով Երևանի շամպայ և գինիների գործարան ԲԲԸ-ն դրսևորել է անկայ ու ն ֆինանսական վիճակ:

4-րդ փուլը՝ փոխառու կազմակերպության վարկունակության դասի որոշում: Այս փուլում ելնելով՝ հասույթի վրա ռեսուրսների քանակական և որակական գործոնների ազդեցության գնահատականներից, կատարենք վարկունակության դասակարգում: Այդ նպատակով որոշենք Նշանակություններ 1-4-ի համապատասխան քանակական և որակական գործոնների ազդեցությամբ պայմանավորված փոխառու կազմակերպության վարկունակության դասերը: Փոխկապակցումը կատարել ենք Երևանի Շամպայն գինիների գործարան ԲԲԸ-ի ֆինանսական վիճակի գումարային գնահատականի¹⁰⁸ և Նշանակություններ 1-4-ի: Այս քայլում հաշվարկված արդյունքները Երևանի շամպայն գինիների գործարան ԲԲԸ-ի համար ներկայացվել են թիվ 2.3.9 աղյուսակում:

Աղյուսակ 2.3.9

Երևանի շամպայն գինիների գործարան ԲԲԸ-ի համար վարկունակության գնահատումը՝ ըստ քանակական գործոնների ազդեցության

	2010	2011	2012	2013	2014	2015
Նշանակություն 1	1,24	0,61	-1,18	1,12	1,92	4,78
Նշանակություն 2	0,39	1,18	-1,11	1,94	1,85	4,77
Նշանակություն 3	-4,25	-0,28	0,09	-0,31	2,35	-0,08
Նշանակություն 4	0,72	3,78	-0,19	-0,38	1,69	3,53

Ինչ վերաբերում է վարկունակության գնահատման որակական գործոնների ազդեցության որոշմանը՝ ըստ տարբերակված 1-4 նշանակությունների, ապա կատարված հաշվարկները ներկայացվել են թիվ 2.3.10 աղյուսակում:

Աղյուսակ 2.3.10

Երևանի շամպայն գինիների գործարան ԲԲԸ-ի վարկունակության գնահատումը՝ ըստ որակական գործոնների ազդեցության

	2010	2011	2012	2013	2014	2015
--	------	------	------	------	------	------

¹⁰⁸Հիմք են ընդունել թիվ 3.1.9 աղյուսակում կատարված հաշվարկները:

Նշանակություն 1	-0,24	0,39	2,18	-0,12	-0,92	-3,78
Նշանակություն 2	0,61	-0,18	2,11	-0,94	-0,85	-3,77
Նշանակություն 3	5,25	1,28	0,91	1,31	-1,35	1,08
Նշանակություն 4	0,28	-2,78	1,19	1,38	-0,69	-2,53

Հիմք ընդունելով թիվ 2.3.10 աղյուսակում կատարված հաշվարկները ստորև, թիվ 2.3.11 աղյուսակում, մեր կողմից ներկայացվել է փոխառու կազմակերպության տնտեսական գարգացման տեսակին համապատասխանող վարկունակության միջակայքեր՝ ըստ քանակական գործոնների ազդեցության:

Աղյուսակ 2.3.11

**Փոխառու կազմակերպության վարկունակության դասակարգում՝
հաշվի առնելով ֆինանսական վիճակը բնութագրող ոսկե
համամասնության սկզբունքը և ռեսուրսների օգտագործման
ինտենսիվությունը (քանակական գործոններ)**

Ինտենսիվ գործոնների փոփոխության սահմանները	Ֆինանսական կայունության տեսակը
Նշանակություն 1	
4.30-ից ավելի	Բարձր
2.39-ից մինչև 4.30	Միջին
-1.18-ից մինչև 2.38	Բավարար
-1.18-ից փոքր	Տածր
Նշանակություն 2	
4.29-ից ավելի	Բարձր
2,38-ից մինչև 4.29	Միջին
-1,11-ից մինչև 2,37	Բավարար
-1.11-ից փոքր	Տածր
Նշանակություն 3	
2.11-ից ավելի	Բարձր
1.17-ից մինչև 2.11	Միջին
-4.25-ից մինչև 1.16	Բավարար
-4.25-ից փոքր	Տածր
Նշանակություն 4	
3.40-ից ավելի	Բարձր
1.89-ից մինչև 3.40	Միջին
-0,38-ից մինչև 1.88	Բավարար
-0,38-ից փոքր	Տածր

Յիմք ընդունելով Երևանի շամայն գինիների գործարան ԲԲԸ-ի համար առաջարկված քանակական գործոնների համար որոշված միջակայքերը, ստորև որոշել ենք 2010-2015թթ. կտրվածքով այս կազմակերպության վարկունակության դասերը (տես՝ թիվ.2.3.12 աղյուսակը):

Աղյուսակ 2.3.12

Երևանի շամայն գինիների գործարան ԲԲԸ-ի վարկունակության գնահատումը՝ ըստքանակական գործոնների ազդեցության

	2010	2011	2012	2013	2014	2015
Նշանակություն 1	1,24	0,61	-1,18	1,12	1,92	4,78
Վարկունակության դասը	Բավարար	Բավարար	Բավարար	Բավարար	Բավարար	Բարձր
Նշանակություն 2	0,39	1,18	-1,11	1,94	1,85	4,77
Վարկունակության դասը	Բավարար	Բավարար	Բավարար	Բավարար	Բավարար	Բարձր
Նշանակություն 3	-4,25	-0,28	0,09	-0,31	2,35	-0,08
Վարկունակության դասը	Բավարար	Բավարար	Բավարար	Բավարար	Բարձր	Բավարար
Նշանակություն 4	0,72	3,78	-0,19	-0,38	1,69	3,53
Վարկունակության դասը	Բավարար	Բարձր	Բավարար	Բավարար	Բավարար	Բարձր

Քանակական գործոնների ազդեցությունը Երևանի շամայն գինիների գործարան ԲԲԸ-ի վարկունակության վրա ըստ Նշանակություն 1-ի գնահատվում է բավարար, ինչը պայմանավորված է կազմակերպության ֆինանսական կայունության վիճակից: Յուսադրող են 2015թ. արձանագրված միտումները, ինչը հիմք է տալիս եզրահանգելու, որ ֆինանսական կայունացմանն ուղղված միջոցառումները դրականորեն են նպաստել վարկունակության մակարդակի բարձրացմանը:

Ըստ Նշանակություն 2-ի արձանագրվել են նույն միտումները, որոնք բացահայտել ենք Նշանակություն 1-ի դեպքում:

Նշանակություն 3-ի ազդեցության գնահատվածը Երևանի շամայն գինիների գործարան ԲԲԸ-ի վարկունակության վրա բարձր է եղել 2014թ.իսկ մյուս տարիներին կրկին գտնվել է բավարար մակարդակում:

Նշանակություն 4-ի ազդեցության գնահատականը դրական է եղել 2011 և 2015թթ.՝ վարկունակությունը գնահատվել է բարձր, մնացած տարիներին այս կազմակերպության վարկունակությունը աշխատանքային ռեսուրսների օգտագործման արդյունավետության տեսանկյունից եղել է բավարարմանարժան:

Այսպիսով, ինչպես ֆինանսական կայունության, այնպես էլ վարկունակության առումով՝ ըստ քանակական գործոնների ազդեցության, Երևանի շաքարի գինիների գործարան ԲԲԸ-ն ունի կարգավորման խնդիրներ: Որակական գործոնների ազդեցությամբ պայմանավորված փոխառու կազմակերպության վարկունակության դասակարգման միջակայքերը ներկայացվել է թիվ 2.3.13 աղյուսակում:

Աղյուսակ 2.3.13

**Փոխառու կազմակերպության վարկունակության դասակարգում՝
հաշվի առնելով ֆինանսական վիճակը բնութագրող ոսկե
համաձայնության սկզբունքը և ռեսուրսների օգտագործման
ինտենսիվությունը (որակական գործոններ)**

Ինտենսիվ գործոնների փոփոխության սահմանները	Ֆինանսական կայունության տեսակը
Նշանակություն 1	
1.96-ից ավելի	Բարձր
1.09-ից մինչև 1.96	Միջին
-3.78-ից մինչև 1.08	Բավարար
-3.78-ից փոքր	Ցածր
Նշանակություն 2	
1.90-ից ավելի	Բարձր
1.05-ից մինչև 1.90	Միջին
-3,77-ից մինչև 1.04	Բավարար
-3,77-ից փոքր	Ցածր
Նշանակություն 3	
4.72-ից ավելի	Բարձր
2.62-ից մինչև 4.72	Միջին
-1.35-ից մինչև 2.52	Բավարար
-1.35-ից փոքր	Ցածր
Նշանակություն 4	
1,24-ից ավելի	Բարձր
0,69-ից մինչև 1,24	Միջին

-2.78-ից մինչև 0,68	Բալարար
-2.78-ից փոքր	Ցածր

Հիմք ընդունելով Երևանի շամպայն գինիների գործարան ԲԲԸ-ի համար առաջարկված որակական գործոնների համար որոշված միջակայքերը, ստորև որոշել ենք 2010-2015թթ. կտրվածքով այս կազմակերպության վարկուսակույթի դասերը (տես՝ թիվ.2.3.14 աղյուսակը):

Աղյուսակ 2.3.14

Երևանի շամպայն գինիների գործարան ԲԲԸ-ի վարկուսակույթի գնահատումը՝ ըստ որակական գործոնների ազդեցության

	2010	2011	2012	2013	2014	2015
Նշանակույթ ուն 1	-0,24	0,39	2,18	-0,12	-0,92	-3,78
Վարկուսակույթի դասը	Բալարար	Բալարար	Բարձր	Բալարար	Բալարար	Բալարար
Նշանակույթ ուն 2	0,61	-0,18	2,11	-0,94	-0,85	-3,77
Վարկուսակույթի դասը	Բալարար	Բալարար	Բարձր	Բալարար	Բալարար	Բալարար
Նշանակույթ ուն 3	5,25	1,28	0,91	1,31	-1,35	1,08
Վարկուսակույթի դասը	Բարձր	Բալարար	Բալարար	Բալարար	Բալարար	Բալարար
Նշանակույթ ուն 4	0,28	-2,78	1,19	1,38	-0,69	-2,53
Վարկուսակույթի դասը	Բալարար	Բալարար	Միջին	Բարձր	Բալարար	Բալարար

Երևանի շամպայն գինիների գործարան ԲԲԸ-ում՝ ըստ նշանակույթ ուն 1-ի, հիմնական միջոցների օգտագործան արդյունավետությամբ պայմանավորված, 2012թ., եղել է վարկուսակույթի բարձր մակարդակ, իսկ մնացած տարիներին՝ բավարար մակարդակ: Ըստ երկրորդ արդյունքները լիովին համընկնում են ֆինանսական կայունության վերաբերյալ այս գործոնով ստացված գնահատականներին:

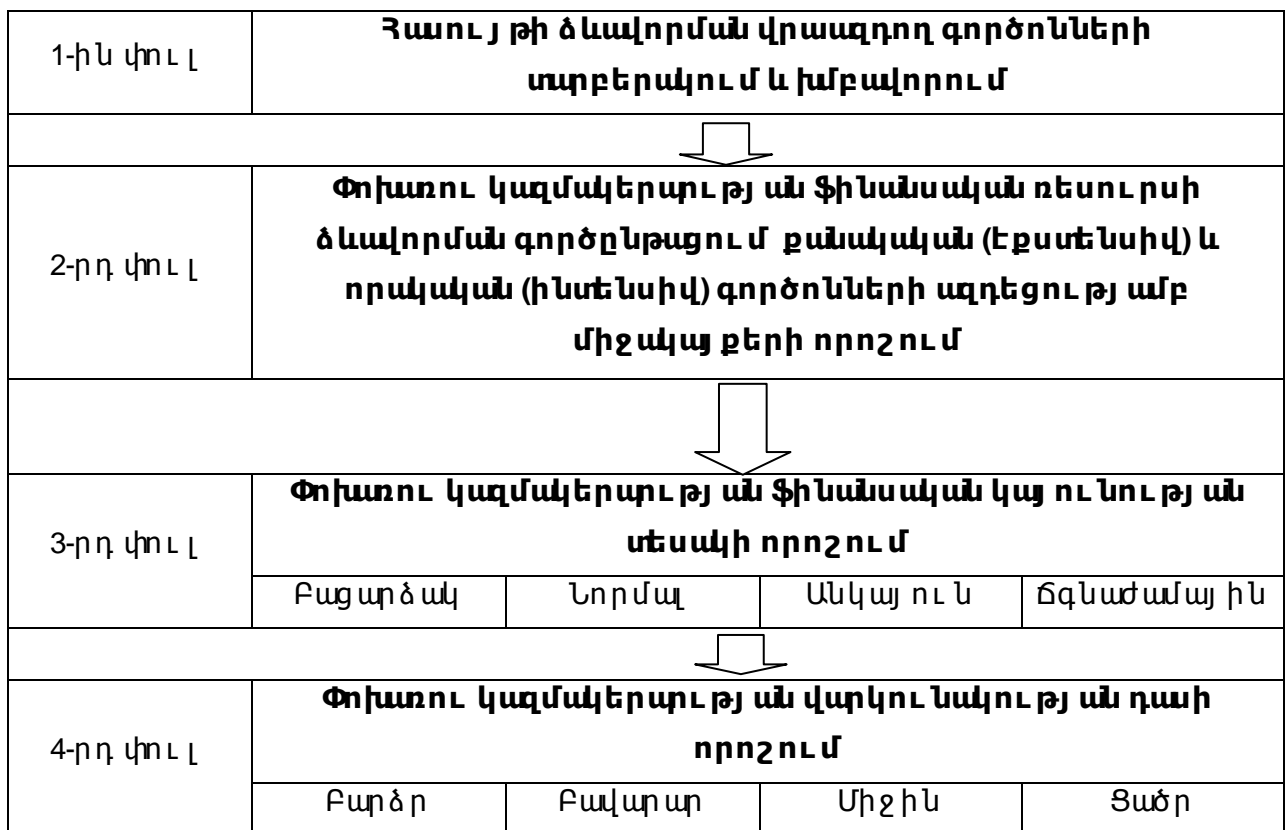
Ըստ նշանակույթ ուն 2-ի նկատվել է նույն միտումը ինչը արձանագրվել է նշանակույթ ուն 1-ի դեպքում: Փաստորեն, որակական գործոնների գնահատականներով պայմանավորված, հիմնական միջոցների և ընթացիկ ակտիվների օգտագործման ցածր արդյունավետությունը դարձել է Երևանի շամպայն գինիների գործարան ԲԲԸ-ի վարկուսակույթի մակարդակի նվազման պատճառ:

Նշանակույթ ուն 3-ի և նշանակույթ ուն 4-ի գծով կատարված դասակարգումը ևս փաստում է, որ նյութական ծախսերի կառավարման

և աշխատանքային ռեսուրսների օգտագործման ցածր արդյունավետության պատճառով Երևանի շահայն գիւնիների գործարան ԲԲԸ-ն նույնպես ունեցել է վարկունակության մակարդակի անկում:

Առաջարկված մոտեցման փուլերն ամփոփ տեսքով ներկայացվել են թիվ **2.3.4** գծապատկերում:

Ֆինանսական կայունության և վարկունակության փոխկապակցության համատեքստում առաջարկված չափանիշների օգտագործումը հնարավորություն է ընձեռում բնութագրել կազմակերպության ֆինանսական վիճակը և դրահիման վրակայացնել կառավարչական որոշումներ:



Գծապատկեր 2.3.4.

Երևանի շահայն գիւնիների գործարան ԲԲԸ-ի օրինակով առաջարկված ֆինանսական կայունության և վարկունակության փոխկապակցության մոտեցման փուլերը

Այսպիսով՝ փոխառու կազմակերպության ֆինանսական կայունության և վարկունակության փոխկապակցության գնահատումը առաջարկված մոտեցման միջոցով հնարավորություն է

ընձեռում բնութագրել կազմակերպության ընդհանուր ֆինանսական վիճակը և բարելավել արտադրական ռեսուրսների օգտագործման նկատմամբ ներքին վերահսկողության աշխատանքների արդյունավետությունը:

ԳԼՈՒԽ 3. ՖԻՆԱՆՍԱԿԱՆ ԿԱՅՈՒՆՈՒԹՅԱՆ ՎԵՐԱՅՍԿՈՂՈՒԹՅԱՆ ԿԱՏԱՐԵԼ ԱԳՈՐԾՄԱՆ ՈՒՂԻՆԵՐԸ

3.1 . Ֆինանսական կայունության ներքին վերահսկողության մոտեցումը խափչքների արտադրող ՋՋ կազմակերպության նկատմամբ

Մեր կողմից հետազոտված խափչքների արտադրության կազմակերպության նկատմամբ ֆինանսական կայունության բարձրացման և դրա վերահսկողության արդյունավետության կատարելագործման համար կարևորել ենք ֆինանսական կայունության կանխատեսման ստորև առաջարկվող մոտեցումը:

Հարկ է նշել, որ արտադրական կազմակերպության նորամուծական տեսանկյունից որոշումների և դրանց արդյունքում սպասվող հավանական ռիսկերի կանխատեսվող սցենարների վերաբերյալ տեսակետներ են ներկայացրել Մ. Չգուրովսկուն և Ա. Գվիշիանին¹⁰⁹, Ս. Իլյաշենկոն¹¹⁰, Ն.Կուզնեցովը¹¹¹, Վ.Չերնովը¹¹², Օ. Լիխաչևան և Ս.Շուրովը¹¹³, Ն. Լյուբուշինը¹¹⁴, Բ. Անիկինը¹¹⁵, Ա. Գոդինը¹¹⁶ և այլք: Պետք է նշենք, որ բերված հեղինակների տեսակետներում տեղի ունեցող և կանխատեսվող գործընթացների դինամիկային տրվում է կարևոր դեր:

Ժամանակային շարքերի մշակման գոյություն ունեցող մեթոդներից, որոնք հնարավորություն են ընձեռում որոշելու դինամիկ համակարգերի առավել կարևոր ցուցանիշները, սույն մոտեցման շրջանակներում մեր կողմից նախընտրվել են համարվել դինամիկան նկարագրող առավել քիչ փոփոխականներ պարունակող մեթոդները: Առաջարկվող մոտեցման սխեման ներկայացվել է թիվ 3.1.1

¹⁰⁹Згуровский М. З. Глобальное моделирование процессов устойчивого развития / М. З. Згуровский, А. Д. Гвишиани. – К. : Політехніка, 2008. 348 с.

¹¹⁰Ильяшенко С.Н. Факторы риска поиска целевых рынков // Бизнес Информ. - 1998. - №3. ст. 68-71.

¹¹¹Кузнецов Н.В. Управление рисками: учеб. пособие. - Владивосток: Издательство Дальневосточного университета, 2004. С. 38-64.

¹¹²Чернов В.А. Анализ коммерческого риска. - М.: Финансы и статистика, 1998. ст. 54-63.

¹¹³Долгосрочная и краткосрочная финансовая политика предприятия: учебное пособие / О. Н. Лихачева, С. А. Щуров. – Москва: Вузовский учебник, 2008. 286 с.

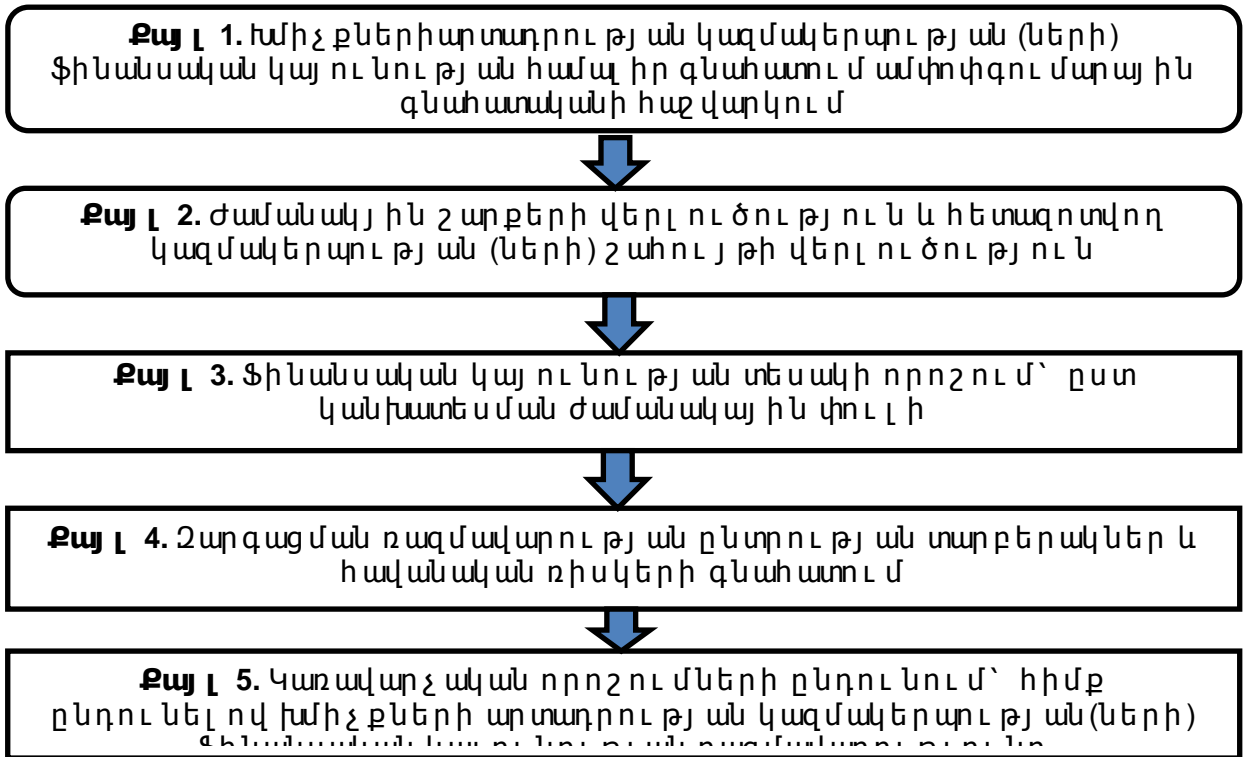
¹¹⁴Любушин, Н. П. Анализ финансового состояния организации: учебное пособие " / Н. П. Любушин. – Москва: Eksmo education: Эксмо, 2007. 254 с.

¹¹⁵Аникин Б.А. Логистика / Б.А. Аникин. - М.: Проспект, 2013. 406 с.

¹¹⁶Годин, А. М. Статистика: учебник / А. М. Годин. – Москва: Дашков и К°, 2012. 451 с.

գծապատկերում:

Այժմ ստորև դիտարկենք թիվ 3.1.1 գծապատկերում ներկայացված



յուրաքանչյուր քայլի բովանդակությունը:

Գծապատկեր 3.1.1

Խմիչքների արտադրության կազմակերպության (ներքին) ֆինանսական կայունության գնահատման և կանխատեսման գործիքակազմը

Քայլ 1. Խմիչքների արտադրության կազմակերպության (ներքին) ֆինանսական կայունության համալիր գնահատում

Կազմակերպության ֆինանսական կայունության համալիր գնահատումը հնարավորություն է ընձեռում ժամանակին և բավարար ծավալով որոշելու ֆինանսական վիճակը՝ հաշվի առնելով տվյալ կատեգորիայի նշանակությունը և կարևորությունը:

Խմիչքների արտադրության կազմակերպության (ներքին) ֆինանսական կայունության համալիր գնահատման փուլեր մեր կողմից տարանջատվել են հետևյալները՝

- Կազմակերպության ֆինանսական վիճակի մասին հաշվետվության (հաշվապահական հաշվեկշռի) հիմնական հոդվածների գծով տրենդային գնահատում,
- Կազմակերպության կապիտալով ապահովվածության վերլուծություն,
- Կազմակերպության վճարունակության վերլուծություն,

- Կազմակերպության հաշվեկշռի իրացվել ի ու թյան վերլուծություն,
- Գործարարակապակցության վերլուծություն,
- Շահութաբերության վերլուծություն,
- Կազմակերպության ֆինանսական վիճակի ամփոփարդյունքային ցուցանիշի հաշվարկում¹¹⁷:

Քայլ 2. Ժամանակային շարքերի վերլուծություն և հետազոտվող կազմակերպության(ների) շահույթի վերլուծություն

Հաշվետու (վիճակագրական) տվյալները, որոնք բնութագրում են կազմակերպությունների գործունեությունը, իրենցից ներկայացնում են ժամանակային շարքեր¹¹⁸: Անհրաժեշտ տեղեկատվության տվյալների մեծ հավաքածուի գտումը հիմնվում է շարքերի վերլուծության վրա, որի արդյունքում էլ տարանջատվում են հիմնական բաղադրիչները¹¹⁹:

Տվյալ գործընթացի իրացման հիմք են համարվում.

- Պարզ դինամիկ վերլուծությունը, այսինքն կանխատեսվող ցուցանիշը փոփոխվում է ժամանակի համեմատ ուղղակի (հակարժ) համամասնությամբ¹²⁰: Հետևաբար կանխատեսվող նշանակությունները որոշելու համար կիրառվում է հետևյալ կախվածությունը.

$$Y(t)=at+b. (3.1.1),$$

Որտեղ՝

t-ն ժամանակային փոփոխության համարն է,

a,b-ն փոքրագույն քառակուսիների մեթոդով որոշվող կշռային գործակիցներն են:

- Բազմագործունե գրեսիոն վերլուծություն.

Այն կիրառվում է կոնկրետ ցուցանիշի կանխատեսման կառուցման նպատակով՝ հաշվի առնելով արդյունքային ցուցանիշի և հավասարման փոփոխականների միջև գոյություն ունեցող

¹¹⁷Այս քայլում կօգտվենք մեր կողմից 2.1 ենթաաղագրում մշակված մոտեցման արդյունքներից:

¹¹⁸Дубовиков М.М., Крянев А.В., Старченко Н.В. Размерность минимального покрытия и локальный анализ фрактальных временных рядов // Вестник РУДН, 2004, Т3, №1, ст. 81-95.

¹¹⁹Гадзевич О. І. Основи економічного аналізу і діагностики фінансово-господарської діяльності підприємств / О. І.Гадзевич. – К. : Кондор, 2004.). ст. 64-68. Петерс Э. Фрактальный анализ финансовых рынков: применение теории. М.: Интернет-трейдинг, 2004 304 с.

¹²⁰Румянцев Э.О. Методы прогнозирования финансового состояния предприятий // Российское предпринимательство. — 2008. — № 5 Вып. 2 (111). ст. 64-68.

կապերը: Մասնավորապես գույն շահույթի նշանակությունը ընդունելով որպես արդյունքային ցուցանիշ՝ Y , ըստ հիմնական գործոնների՝ X_i , (որտեղ $i=0:n$) կառուցող ռեգրեսիոն հավասարումը կունենահետևյալ տեսքը.

$$Y = a_0 + a_1 X_1 + a_2 X_2 + \dots + a_n X_n, \quad (3.1.2):$$

- Ավտոռեգրեսիոն կախվածությունների վրա հիմնված վերլուծություն, որի շրջանակներում գործնականում կիրառվում են տրենդի հետազոտության վիճակագրական մեթոդներ¹²¹:

Քայլ 3. Ֆինանսական կայունության տեսակի որոշում՝ ըստ կանխատեսման ժամանակային փուլի:

Կազմակերպության ֆինանսական կայունության գնահատման ու կանխատեսման մեթոդիկայի հիմքում ընկած է կազմակերպության ֆինանսական կայունության այն մոդելը, որը հաշվի է առնում հետադարձ և կանխատեսվող տվյալները: Կազմակերպության ֆինանսական վիճակի տեսակների քանակապես հիմնավորված ընտրությունը՝ ճգնաժամային, անկայուն և կայուն ֆինանսական վիճակների կարող է հիմնվել կազմակերպության ֆինանսական վիճակը ժամանակի ցանկացած փուլում դինամիկ համակարգի ձևով ներկայացնելու վրա, որն իրացնում է ինչպես կայուն, այնպես էլ քառային ռեժիմները: Գործնական հաշվարկների համար մեր կողմից կկիրառվի Է. Պետերսի¹²² առաջարկած R/S վերլուծությունը:

Ենթադրվում է, որ կազմակերպության շահույթի դինամիկան, տրվում է որոշ ժամանակային միջակայքերի ընթացքում շահույթի նշանակության հաջորդականությամբ: Ծահույթը համարվում է արդյունքային ցուցանիշ, կազմակերպության գործունեության արդյունք և համարվում է կազմակերպության բոլոր համակարգերի կառավարման արդյունավետության ելակետում դրվող ցուցանիշ: Համապատասխանաբար կորոպորատիվ ֆինանսների համակարգի վիճակի և վարքագծի փոփոխությունը անմիջականորեն կախված է շահույթի

¹²¹Статистический анализ временных рядов авторегрессии и скользящего среднего: Учебное пособие / А.Ф.Тараскин; Самар. гос. аэрокосм. ун-т. Самара, 1998. ст.7-16. LeSage, J., Pace, R. K.: Spatial Dependence in Data Mining, in Data Mining for Scientific and Engineering Applications, R. L. Grossman, C. Kamath, P. Kegelmeyer, V. Kumar, and R. R. Namburu (eds.), Kluwer Academic Publishing (2001) pp. 439-460. Scaling and correlation in financial time series / P. Gopikrishnan, V. Plerou, Y. W. Liu et al // Physica A, 2000, No 287, pp. 362-373.

¹²²Петерс Э. Фрактальный анализ финансовых рынков: Применение теории хаоса в инвестициях и экономике. – М.: Интернет-трейдинг, 2004. ст. 31-32.

դիսամիկայից, ինչն էլ ուղղակիորեն ազդում է կազմակերպության ֆինանսական կայունության վրա: Բարդ դիսամիկ ֆինանսական համակարգերի վարքագծի ուսումնասիրումը հնարավոր է Տաստիճանի օրենքի¹²³ օգնությամբ: Ոչ գծային գործընթացները պայմանական գծայինի վերափոխելու համար կօգտվենք հետազոտվող կազմակերպության (ների) շահույթ ցուցանիշի և ոգարիթմական արժեքներից: Ֆինանսական կայունության կառավարման արդյունավետ որոշումների ընտրության համար, կիրառելով Է. Պետերսի մոտեցումը¹²⁴, որոշենք հետազոտվող կազմակերպության (ների) ֆինանսական վիճակը՝ S -ը, Յ. Յերսթի մեթոդով¹²⁵՝

$$S = \frac{\ln(R/\delta)}{\ln(N/a)}, \quad (3.1.3)$$

որտեղ՝

R –կազմակերպության զուտ շահույթի նշանակության՝ X -ի

շեղումների ռիթմն է,

δ –ստանդարտ շեղումն է,

N –ը՝ դիտարկումների թիվն է,

a –փորձագիտական գործակիցն է, որը ընտրվում է՝ ելնելով S

ֆունկցիայի գոյության միջակայքից:

Եթե ընդունենք, որ e_i -ն շահույթ ցուցանիշի ներհոսքն է i տարում, իսկ M_N –ը N փուլում միջին մեծությունն է, ապա այդ դեպքում $X_{t,N}$ կորոշվի հետևյալ կերպ.

$$X_{t,N} = \sum_{i=1}^t (e_i - M_N), \quad (3.1.4)$$

որտեղ՝

$X_{t,N}$ -y N փուլում կուտակված շահույթի (վնասի) շեղումն է,

M_N -ը e_i շահույթ ցուցանիշի միջին մեծությունն է N փուլում:

Հաջորդ ենթաբայլում կազմակերպության զուտ շահույթի նշանակության՝ X -ի շեղումների ռիթմը՝ R -ը, կհաշվարկենք, որպես զուտ շահույթի մեծության առավելագույն և նվազագույն նշանակությունների տարբերություն՝ օգտվելով հետևյալ բանաձևից.

¹²³Mitzenmacher, M.: A Brief History of Generative Models for Power Law and Lognormal Distributions. Internet Math. 1, 2004. pp. 226–251.

¹²⁴Петерс Э. Э., Хаос и порядок на рынках капитала: Новый аналитический взгляд на циклы, цены и изменчивость рынка [Текст] Э.Э. Петерс; Пер.с англ.В.И.Гусева; Под ред.А.Н.Романова. - Москва : Мир, 2000. 333с.

¹²⁵Leland W. E., Taqqu M., Willinger W., Wilson D. V., On the Self-Similar Nature of Ethernet Traffic, Proc. SIGCOM93, 1993, San Francisco, California, pp. 183-193

$$R = \max(X_{t,N}) - \min(X_{t,N}), \quad (3.1.5)$$

Չուտ շահույթ ցուցանիշը որոշելու համար շեղումների ռիսկը՝ R -ը, հարաբերում ենք ստանդարտ շեղմանը:

Ֆունկցիայի նշանակության միջակայքերին համապատասխան S -ի սանդղակը մեր կողմից առաջարկվող մոտեցման շրջանակներում կունենաթիվ 3.1.1 աղյուսակում ներկայացված տեսքը:

Աղյուսակ 3.1.1

Ֆինանսական կայունության առաջարկվող տեսակները

Միջակայքը	Ֆինանսական կայունության տեսակը
$-1 \leq S \leq 0$	ճգնաժամային
$0 \leq S < 0,3$	Անկայուն
$0,3 \leq S \leq 0,5$	Բավարար կայուն
$0,5 < S \leq 1$	Կայուն

Քայլ 4. Չարգսման ռազմավարության ընտրության տարբերակներ և հավանական ռիսկերի գնահատում: Խմիչքների արտադրության հետազոտված կազմակերպության (ներքին) փաստացի ֆինանսական վիճակի արտորոշումը ըստ 3 քայլի համարվում է կազմակերպության ֆինանսական կայունության գործընթացի վերահսկողության մի մասը:

Քայլ 5. Կառավարչական որոշումների ընդունում՝ հիմք ընդունելով խմիչքների արտադրության կազմակերպության (ներքին) ֆինանսական կայունության ռազմավարությունը:

Կազմակերպության ֆինանսական կայունության բարձրացման ուղղված կառավարչական որոշումների ընտրությունը որոշվում է առաջին քայլում նախատեսված ֆինանսական կայունության համալիր գնահատման միջոցով, երկրորդ քայլի կանխատեսվող տվյալներով և երրորդ քայլում որոշվող ֆինանսական կայունության տեսակով: $0 \leq S < 0,3$ միջակայքը համապատասխանում է ֆինանսական համակարգի ցուցանիշների փոփոխականությանը: S ցուցանիշի նշանակությունը 0-ից փոքր կամ մոտ լինելու դեպքում փաստում է հաճախակի փոփոխությունները՝ տվյալ դեպքում կազմակերպության գործունեության առումով անկումները կամ վերելքները: Եթե նույն փուլում նկատվում է ֆինանսական ցուցանիշների բարելավում, մասնավորապես շահույթի տրենդի աճ, ապա հաջորդ փուլում պետք է սպասել որոշակի վատթարացման, վնասների, և

հակառակը: Այս ափսոսով, ելևեկով խմիչքների արտադրության կազմակերպության (ներքին) ֆինանսական վիճակի տեսակներից իրականացնենք ֆինանսական կայունության բարելավմանն ուղղված կառավարչական միջոցառումների ընտրություն և իրացում: ՀՀ խմիչքների արտադրության կազմակերպությունների ֆինանսական կայունության կանխատեսման համար առաջարկված մոտեցմամբ փորձենք կոնկրետ կազմակերպության՝ երևանի Շամպայն գինիների գործարան ԲԲԸ-ի համար ներկայացնել ֆինանսական վիճակի վերահսկողության գործընթացը և տալ կիրառական բնույթի լուծումներ:

1-ին և 2-րդ քայլերի լուծումներ: Հարկ ենք համարում նշել, որ խմիչքների արտադրության կազմակերպությունների գործունեությունը բնութագրող ցուցանիշները բավականին շատ են, և բոլորն էլ որոշակի ազեցություն են ունենում ֆինանսական կայունության վրա: Վերլուծական նկատառումներից ելևեկով՝ ցուցանիշների սեղմ խմբի ընտրությունը կապվում է հետևյալ պահանջների բավարարման հետ.

- բազմաֆունկցիոնալությունը, դիսամփկայում օգտագործելու հնարավորությունը, որը թույլ է տալիս գնահատել ֆինանսական հոսքերը և կատարել կանխատեսումներ,
- կազմակերպության գործունեության հիերարխիկ կառուցվածքը արտացոլելու համադրելիությունը,
- ամբողջական լինելը, ինչ անհրաժեշտ է ֆինանսական կայունության ախտորոշման և վերլուծության համար:

Ֆինանսական կայունության ինտեգրալ ային ցուցանիշի որոշման համար, եթե հիմնվում ենք կառավարչական հաշվառման տեղեկատվության վրա, անհրաժեշտ են նյութերի ծախսային հոդվածները, հիմնական և օժաղակ արտադրության գծով ինքնարժեքի կառուցվածքը, ֆինանսական հոսքերը, նյութական ռեսուրսները, շահույթի բաշխման նորմատիվները և նմանաբնույթայլ տեղեկատվություն: Սակայն, նման տեղեկատվությունը ոչ միշտ է հնարավոր ձեռք բերել, քանի որ կառավարչական հաշվառման տվյալները որպես կանոն դժվար հասանելի են վերլուծողի համար: Եթե խնդիրը քննարկենք կոռելացիոն-ռեգրեսիոն վերլուծության ֆունկցիոնալ կապերի առումով հիմնական ցուցանիշների

փորձանմուշային նախընտրություն¹²⁶ կամ հիմնական բաղադրիչների (գործոնների) ընտրություն մեթոդի¹²⁷ տեսանկյունից, ապա գործնականում հնարավոր է տարանջատել այն գործոնները, որոնք էական ազդեցություն են ունենում խմիչքների արտադրության կազմակերպությունների ֆինանսական կայունության վրա: Դրանք հետևյալն են՝

- Հիմնական ֆինանսական ռեսուրսի՝ հասույթի ծավալների փոփոխման միտումները,
- Ծախսային քաղաքականության ցածր արդյունավետությունը,
- Մակրոտնտեսական միջավայրում տեղի ունեցող տատանումները,
- Արտարժույթի փոխարժեքային անբարենպաստ ազդեցությունները,
- Արտահանման ենթակա ապրանքատեսակների (խմիչքների) մրցունակություն անկումը,
- Ոչ ընթացիկ և ընթացիկ ակտիվների ձևավորված կառուցվածքը և դրանց օգտագործման արդյունավետությունը,
- Սեփական կապիտալով ապահովվածությունը,
- Որպես հաստատուն պասիվներ՝ գնումների գծով կրեդիտորական պարտքերը և ստացված կանխավճարները,
- Ներգրավված վարկերի ժամկետային կառուցվածքը,
- Բաժնետիրական ընկերությունների դեպքում շահութաբաժնային քաղաքականությունը:

Ֆինանսական վիճակի մասին հաշվետվության (հաշվապահական հաշվեկշռի) ամփոփ հոդվածների գծով դինամիկայում վերլուծություն կատարելու համար մեր կողմից կիրառվել է տրենդային գնահատման մեթոդը: Կոնկրետ կազմակերպության համար վերլուծական հաշվեկշռի հիման վրա իրականացվում է հիմնական բաղադրիչների գծով վերլուծություն, որպեսզի բացահայտվեն առավել ազդեցություն ունեցող ցուցանիշները: Ստորև թիվ 3.1.2-3.1.3 աղյուսակներում ներկայացվել են կատարված հաշվարկները:

Աղյուսակ 3.1.2

Երևանի Շամպյ և գինիների գործարան ԲԲԸ-ի հաշվապահական հաշվեկշիռը

¹²⁶Кремер Н. Ш. Теория вероятностей и математическая статистика: Учебник для ВУЗов. — 2- изд., перераб. и доп.- М.: ЮНИТИ-ДАНА, 2004. 573 с

¹²⁷Морено Я. Л. Социометрия: Экспериментальный метод и наука об обществе / Пер. с англ. М.: Академический проект, 2001. 384 с.

Ցուցանիշներ/տարիներ	2009	2010	2011	2012	2013	2014	2015
Ակտիվներ	1 860 413	4138281	3860658	4136805	4207665	4119683	3989543
Ոչ ընթացիկ ակտիվներ (X ₁)	346194	2418964	2411030	2449886	2393212	2344188	2278130
Ընթացիկ ակտիվներ (X ₂)	1 514 219	1719317	1449628	1686919	1814453	1775495	1711413
Պասիվներ	1 860 413	4138281	3860658	4136805	4207665	4119683	3989543
Սեփական կապիտալ (X ₃)	1 432 601	1 370 111	1384189	1494934	1719358	1650833	1690210
Պարտավորություններ (X ₄)	427 812	2 768 170	2 476 469	2 641 871	2 488 307	2 468 850	2 299 333

Հիմք ընդունելով թիվ 3.1.2 աղյուսակի տվյալները՝ ստորև ներկայացրել ենք մաթեմատիկական տրենդին գնահատմամբ ստացված արդյունքները՝ ըստ գծային կապի և ըստ քառակուսի հավասարման (հիմքերը ներկայացվել են հավելված 1-ում):

Աղյուսակ 3.1.3

Երևանի Շամալյան գիւղի գործարան ՓԲԸ-ի հիմնական հաշվեկշռային հոդվածների գծով մաթեմատիկական տրենդի գնահատականները

Ցուցանիշներ/տարիներ	Կապարում	Քառակուսի
Ոչ ընթացիկ ակտիվներ (X ₁)	201016x+1E+0.6	0.3166
Ընթացիկ ակտիվներ (X ₂)	38170x+2E+06	0.3735
Սեփական կապիտալ (X ₃)	59623x+1E+06	0.7455
Պարտավորություններ (X ₄)	179563x+2E+06	0.2317

Մաթեմատիկական տրենդի գնահատականներից հետևում է, որ վերլուծվող կազմակերպությունում առավել կայուն վարքագիծ է դրսևորել սեփական կապիտալ բաղադրիչը, ինչը էական գործոն է ֆինանսական կայունության ապահովման գործընթացում: Հաշվապահական հաշվեկշռի մյուս հիմնական հոդվածներից X₁-ի և X₄-ի գծով նկատվում է անկման միտում՝ տես թիվ 3.1.3 հավելվածում բերված գծապատկերները: Սեփական կապիտալի նման հարաբերականորեն կայուն վարքագիծ է նկատվել նաև ընթացիկ ակտիվների գծով: Ինչ վերաբերում է Երևանի Շամալյան գիւղի գործարան ՓԲԸ-ի ֆինանսական վիճակի բաղադրիչների վերլուծությանը և ամփոփ գնահատականին, ապա դրան վերաբերյալ կատարված հաշվարկները ներկայացվել են թիվ 3.1.4-3.1.8 աղյուսակներում:

Աղյուսակ 3.1.4

Երևանի Շամալյան գիւղի գործարան ՓԲԸ-ի ֆինանսական վիճակի բաղադրիչներից կապիտալով ապահովվածություն վերլուծության

արդյ ու ն ք ն եր ղ և գ ու մ ար ա յ ի ն գ ն ա հ ա տ ա կ ան ղ¹²⁸

	2009	2010	2011	2012	2013	2014	2015
ԿԱ ₁	0,767	0,331	0,359	0,361	0,408	0,401	0,424
ԿԱ ₂	0,303	2,020	1,789	1,767	1,453	1,496	1,360
ԿԱ ₃	0,230	0,669	0,641	0,639	0,591	0,599	0,576
ԿԱ ₄	0,763	0,753	0,686	0,748	0,735	0,622	0,670
Y _{ԿԱ}	2,063	3,773	3,475	3,516	3,187	3,117	3,031
Y _{ԿԱ} 2,1,1	0,507	1,394	1,252	1,263	1,096	1,078	1,026

Ար ղ ու ս ա կ 3.1.5

Երևանի շ ա մ ա յ ն գ ի ն հ ն եր ի գ որ ծ ար ա ն ԲԲԸ-ի ֆ ի ն ան ս ա կ ան վ ի ճ ա կ ի բ ա լ ա տ ի չ ն եր ի գ վ ճ ար ու ն ա կ ու թ յ ան վ եր լ ու ծ ու թ յ ան ար ղ ու ն ք ն եր ղ և գ ու մ ար ա յ ի ն գ ն ա հ ա տ ա կ ան ղ¹²⁹

	2009	2010	2011	2012	2013	2014	2015
ՎՃ ₁	0,229	0,669	0,641	0,639	0,590	0,599	0,576
ՎՃ ₂	0,000	0,603	0,588	0,581	0,530	0,510	0,504
ՎՃ ₃	1,468	5,144	1,243	2,612	5,366	1,794	1,878
Y _{ՎՃ}	1,697	6,415	2,473	3,832	6,486	2,904	2,959
Y _{ՎՃ} 2,1,2	1,049	3,711	1,046	1,977	3,837	1,404	1,456

Ար ղ ու ս ա կ 3.1.6

Երևանի շ ա մ ա յ ն գ ի ն հ ն եր ի գ որ ծ ար ա ն ԲԲԸ-ի ֆ ի ն ան ս ա կ ան վ ի ճ ա կ ի բ ա լ ա տ ի չ ն եր ի գ ի ռ ա ց վ ել ի ու թ յ ան վ եր լ ու ծ ու թ յ ան ար ղ ու ն ք ն եր ղ և գ ու մ ար ա յ ի ն գ ն ա հ ա տ ա կ ան ղ¹³⁰

	2009	2010	2011	2012	2013	2014	2015
Ի ₁	3,320	1,751	2,450	1,977	2,165	1,743	2,043
Ի ₂	0,183	0,147	0,047	0,030	0,065	0,009	0,008
Ի ₃	0,183	0,147	0,047	0,030	0,065	0,009	0,008
Ի ₄	3,539	2,500	2,898	2,969	3,297	2,371	2,958
Y _Ի	7,225	4,544	5,442	5,006	5,593	4,133	5,017
Y _Ի 2.1.3	3,102	1,953	2,421	2,263	2,505	1,872	2,282

Ար ղ ու ս ա կ 3.1.7

Երևանի շ ա մ ա յ ն գ ի ն հ ն եր ի գ որ ծ ար ա ն ԲԲԸ-ի ֆ ի ն ան ս ա կ ան վ ի ճ ա կ ի բ ա լ ա տ ի չ ն եր ի գ գ որ ծ ար ա ր ա կ ս ի վ ու թ յ ան վ եր լ ու ծ ու թ յ ան ար ղ ու ն ք ն եր ղ և գ ու մ ար ա յ ի ն գ ն ա հ ա տ ա կ ան ղ¹³¹

	2009	2010	2011	2012	2013	2014	2015
--	------	------	------	------	------	------	------

¹²⁸ Y_{ԿԱ} 2.1.1 հ ա ղ վ ար կ ել ու հ ա մ ար ո գ տ վ ել ե ն ք մ եր կ ո ղ մ ի գ 2.1 ե ն թ ա հ ար գ ու մ մ շ ա կ վ ա ծ (2.1.1) հ ա վ ա ս ար ու մ ի գ :

¹²⁹ Y_{ՎՃ} 2.1.2 հ ա ղ վ ար կ ել ու հ ա մ ար ո գ տ վ ել ե ն ք մ եր կ ո ղ մ ի գ 2.1 ե ն թ ա հ ար գ ու մ մ շ ա կ վ ա ծ (2.1.2) հ ա վ ա ս ար ու մ ի գ :

¹³⁰ Y_Ի 2.1.3 հ ա ղ վ ար կ ել ու հ ա մ ար ո գ տ վ ել ե ն ք մ եր կ ո ղ մ ի գ 2.1 ե ն թ ա հ ար գ ու մ մ շ ա կ վ ա ծ (2.1.3) հ ա վ ա ս ար ու մ ի գ :

¹³¹ Y_{ԿԱ} 2.1.4 հ ա ղ վ ար կ ել ու հ ա մ ար ո գ տ վ ել ե ն ք մ եր կ ո ղ մ ի գ 2.1 ե ն թ ա հ ար գ ու մ մ շ ա կ վ ա ծ (2.1.4) հ ա վ ա ս ար ու մ ի գ :

ԳԱ ₁	0,648	0,255	0,320	0,375	0,344	0,390	0,348
ԳԱ ₂	0,844	0,769	0,892	1,037	0,844	0,973	0,821
ԳԱ ₃	3,743	0,446	0,524	0,634	0,608	0,687	0,611
ԳԱ ₄	0,795	0,613	0,852	0,919	0,800	0,905	0,811
ԳԱ ₅	12,045	2,047	5,509	2,751	2,330	3,418	2,622
ԳԱ ₆	0,910	0,954	1,027	1,400	1,257	1,237	0,032
Y _{գԱ}	18,985	5,084	9,123	7,116	6,184	7,611	5,245
Y _{գԱ} 2.1.4	5,683	0,865	1,796	1,193	1,064	1,393	1,093

Աղյ ու սակ 3.1.8

Երևանի շամպայ և գինիների գործարան ԲԲԸ-ի ֆինանսական վիճակի բաղադրիչներից շահույթաբերության վերլուծության արդյունքները և գումարային գնահատականը¹³²

	2009	2010	2011	2012	2013	2014	2015
ՇԲ ₁	0,012	-0,035	0,032	0,027	0,053	-0,017	0,010
ՇԲ ₂	0,016	-0,106	0,090	0,074	0,131	-0,042	0,023
ՇԲ ₃	0,046	-0,083	0,104	0,057	0,132	0,063	-0,024
Y _{ՇԲ}	0,074	-0,224	0,227	0,158	0,315	0,005	0,009
Y _{ՇԲ} 2.1.5	0,050	-0,049	0,082	0,034	0,099	0,093	-0,039

Հիմք ընդունելով ստացված արդյունքները և 2.1 ենթահարցում կառուցված կազմակերպության ֆինանսական վիճակի ընդհանրացված վերջնական գնահատականի հաշվարկման (2.1.6) ռեգրեսիոն հավասարումը, ստորև թիվ 3.1.9 աղյուսակում ներկայացվել է Երևանի շամպայ և գինիների գործարան ԲԲԸ-ի 2009-2015թթ. համար ստացված արդյունքները:

Աղյ ու սակ 3.1.9. Երևանի շամպայ և գինիների գործարան ԲԲԸ-ի ֆինանսական վիճակի ամփոփգնահատականը¹³³

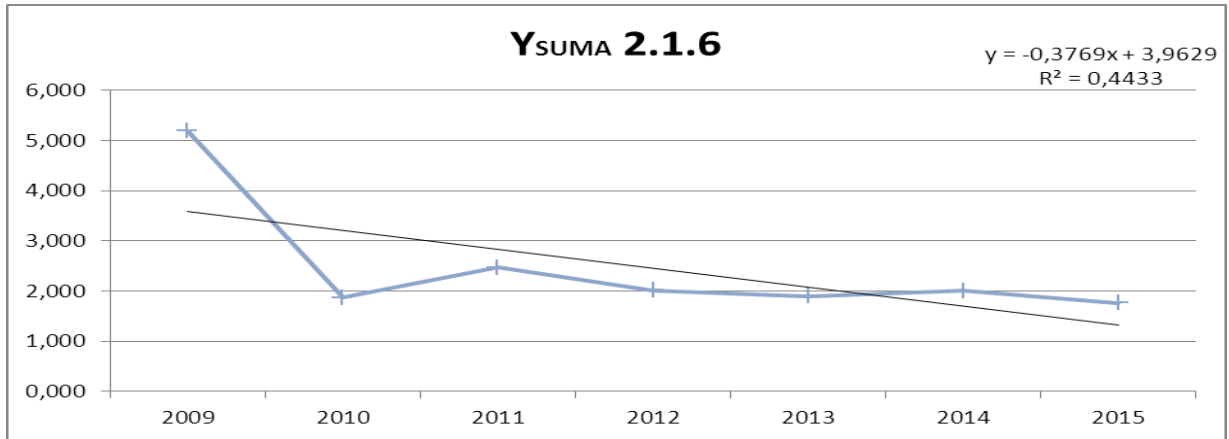
	2009	2010	2011	2012	2013	2014	2015
YC 2,1,1	0,507	1,394	1,252	1,263	1,096	1,078	1,026
YV 2,1,2	1,049	3,711	1,046	1,977	3,837	1,404	1,456
YL 2,1,3	3,102	1,953	2,421	2,263	2,505	1,872	2,282
YAC 2,1,4	5,683	0,865	1,796	1,193	1,064	1,393	1,093
YR 2,1,5	0,050	-0,049	0,082	0,034	0,099	0,093	-0,039
Y _{SUMA}	10,391	7,874	6,597	6,730	8,601	5,840	5,818
Y _{SUMA} 2,1,6	5,182	1,868	2,464	2,010	1,899	2,000	1,765

Կատարված հաշվարկներից պարզում ենք, որ Երևանի շամպայ և գինիների գործարան ԲԲԸ-ի 2009-2015թթ. ընկած ժամանակահատվածում

¹³² Y_{ՇԲ} 2.1.5 հաշվարկվել ու համար օգտվել ենք մեր կողմից 2.1 ենթահարցում մշակված (2.1.5) հավասարումից:

¹³³ Օգտվել ենք մեր կողմից 2.1 ենթահարցում մշակված (2.1.6) հավասարումից:

ամենակայուն ֆինանսական վիճակ եղել է 2009թ.: Ֆինանսական կայունության վերահսկողության տեսանկյունից ֆինանսական վիճակի գումարային ամփոփ գնահատականի տատանման մեծ դիսպարիտի բացասական է բնորոշում այդ գործընթացում իրականացված ներքին վերահսկողությունը; Դա են փաստում նաև մաթեմատիկական տրենդի գնահատականները՝ տես թիվ 3.1.2 գծապատկերը:



Գծապատկեր 3.1.2 Երևանի շամայ և գինիների գործարան ԲԲԸ-ի ֆինանսական վիճակի ամփոփ գնահատականի տրենդային վերլուծությունը

Կայուն զարգացման տարիներ գնահատվել են 2009 և 2014-2015թթ.: Չարկ է նկատել, որ փոխարժեքային տատանումներով պայմանավորված, մասնավորապես ՌԴ ռուբլու առումով, այս կազմակերպությունը կարողացել է դիմակայել, որն էլ իր դրական ազդեցությունն է դրսևորել 2014 և 2015թթ. Ֆինանսական վիճակի ամփոփ գումարային գնահատականների վրա:

3-րդ քայլ: Այս քայլում կատարենք R/S վերլուծություն: Երևանի շամայ և գինիների գործարան ԲԲԸ-ի 2009-2015թթ. համար գույն շահույթի միջին մեծությունը՝ M_N -ը, կազմել է 44.039 հազ. դրամ, որի հիման վրա հաշվարկվել ենք $X_{t,N}$ ցուցանիշը: Ըստ տարիների ստացված արդյունքները ներկայացրել ենք թիվ 3.1.10 աղյուսակում:

Աղյուսակ 3.1.10 Երևանի շամայ և գինիների գործարան ԲԲԸ-ի համար $X_{t,N}$ ցուցանիշի հաշվարկային մեծությունները

Ցուցանիշ/տարիներ	2009	2010	2011	2012	2013	2014	2015
$X_{t,N}$	-21	-189	80 893	66 706	180 385	-112	-4 662

Ինչ վերաբերում է X-ի շեղումների ռիթմի՝ R-ի, հաշվարկին, ապա այն կազմել է՝

$$R = \max(X_{t,N}) - \min(X_{t,N}) = 224424 - 145282 = 79142 \text{ հազ. դրամ:}$$

Չուտշահույթ ցուցանիշի գծով ստանդարտ շեղումը կազմել է՝ 124181.6 հազ. դրամ: Յետևաբար, R/δ ստացվում է՝ 0.637: Որպեսզի որոշենք առաջարկվող այս մոտեցմամբ երևանի շամպայն գինիների գործարան ԲԲԸ-ի ֆինանսական կայունության տեսակը, ապա հաշվարկենք S ցուցանիշը: $N=7$, իսկ $a=0.3$:

$$S = \frac{\ln(R/\delta)}{\ln(N/a)} = \frac{\ln(0.637)}{\ln(23.333)} = -0.143:$$

Փաստորեն, ըստ 3-րդ քայլի գնահատականի՝ երևանի շամպայն գինիների գործարան ԲԲԸ-ում առկա է ֆինանսական կայունության ճգնաժամային վիճակ: Այս քայլի արդյունքները վերահաստատեցին երևանի շամպայն գինիների գործարան ԲԲԸ-ի համար 2.2 ենթահարցում ստացված գնահատականները:

4-րդ քայլի լուծումներ: Կայունության որոշումը հետադարձ տվյալների հիման վրա, որոնք 2 քայլում կատարված գնահատման արդյունք են, հնարավորություն են տալիս դատել ապագա վիճակը: Սակայն, նշվածով հանդերձ, անհրաժեշտ է զարգացման ռազմավարության տարբերակների նորամուծական հավաքածու իրենց գնահատման չափանիշներով՝ հաշվի առնելով ապագայում ձեռնարկվելիք նորամուծությունները: Բնականաբար չպետք է անտեսել նորամուծությունների իրականացման համար անհրաժեշտ ռեսուրսների և հավանական ռիսկերի գնահատման հանգամանքը ևս: Յաշվի առնելով խմիչքների արտադրության ճյուղի և դրա ենթաճյուղերի առանձնահատկությունները կառավարչական որոշումների ընտրությունը Էականորեն կախված կլինի իրականացվող նորամուծությունների որակից:

5-րդ քայլի լուծումներ: Յարկ է նշել, որ կազմակերպության ճգնաժամային, անկայուն ֆինանսական վիճակի դեպքում, ինչն առկա է երևանի շամպայն գինիների գործարան ԲԲԸ-ում, վերահսկողության հիմնական խնդիրներ կհամարվեն.

- վնասաբեր գործունեության կանխարգելումը և շահույթի ավելացմանն ուղղված միջոցների ձեռնարկումը,
- կապիտալի կառուցվածքում անհրաժեշտ փոփոխությունների իրականացումը,
- գործունեության տեղեկատվական ապահովման կազմակերպման մեխանիզմների կատարելագործումը,
- կազմակերպության ֆինանսական պլանների օպերատիվ ճշգրտումը՝ կիրառելով բյուջետավորման գործընթացը:

Կիրառվող մոտեցման շրջանակներում կազմակերպության ֆինանսական անկայուն, ճգնաժամային վիճակը վկայում է պատահականության և իրադարձությունների կոռելացված չլինելը, ինչն էլ իր հերթին բարդացնում և սահմանափակում է ճշգրիտ կանխատեսումներ կատարելու հնարավորությունները:

$0,3 \leq S \leq 0,5$ միջակայքում վերահսկողության խնդիրներ կհամարվեն հետևյալները.

- նորամուծական միջոցառումների իրականացում, ինչը կհանգեցնի իր հերթին նոր ներդրումային նախագծերի սրդյունավետության գնահատմանը,
- կազմակերպության ֆինանսական վիճակն արմատապես փոփոխելու նպատակով նոր ֆինանսական ռազմավարության մշակում՝ հաշվի առնելով միջոցներ ներգրավելու հնարավորությունները,
- անհրաժեշտության դեպքում նպատակահարմար կարող էլինել ակտիվների մի մասի կամ ամբողջ կազմակերպության վերակազմավորումը,
- վատագույն լուծումներից կհամարվի կազմակերպության սնանկացման գործընթացի իրականացումը:

Կազմակերպության կայուն ֆինանսական վիճակը $0,5 < S \leq 1$ միջակայքում վկայում է, որ հեռանկարում՝ ըստ կանխատեսումների, կպահպանվեն արձանագրված միտումները, այսինքն շահույթի տրենդը կլինի կայուն: Եթե S -ի արժեքը մոտենում է 1-ի, ապա բարձրանում է կազմակերպության գործունեության վարքագծի կայունությունը, և հակառակը, եթե S -ի արժեքը մոտլինի 0.5-ին, ապա կազմակերպության գործունեության վարքագծի կայունությունը աստիճանաբար կնվազի, կլինի թույլ:

Յարկ է նկատել, որ կազմակերպության շահույթի դրական դինամիկայի դեպքում խմիչքներ արտադրող հայրենական կազմակերպությունները կարող են իրականացնել նաև երկարաժամկետ միջոցների ներդրումներ և արդիականացնել ու հզորացնել իրենց արտադրական ներուժը: Սակայն, ելնելով ՀՀ-ում 2009թ. մարտի 3-ին և 2014թ. դեկտեմբեր ամսին ՀՀ դրամի փոխարժեքային ցնցումներից, կարծում ենք, որ ներդրումային որոշումներ կայացնելիս խմիչքներ արտադրող հայրենական կազմակերպությունները կցուցաբերեն բավականին մեծ զգուշավորություն, որպեսզի զերծ մնան հետագա ֆինանսական կորուստներից:

Կազմակերպության շահույթի բացասական դինամիկայի դեպքում ֆինանսական ճգնաժամը հաղթահարելու համար կպահանջվի իրականացնել ֆինանսական պլանների ճշգրտումներ, ինչը բյուջետավորման ներդրման պայմաններում կլինի առավել մատչելի և արդյունավետ և կազմակերպության ֆինանսական համակարգն ամբողջությամբ կատարելագործելու համար էական նշանակություն կունենան ռազմավարական նոր որոշումները:

Այսպիսով՝ մեր կողմից այս ենթահարցում առաջարկված մոտեցմամբ կատարված հաշվարկները համապատասխանում են կազմակերպության (ների) ֆինանսական կայունության վերլուծության նպատակին և խնդիրներին: Արդյունքները կարող են օգտագործվել կազմակերպության կայուն զարգացման սցենարների մշակման դեպքում և ներքին վերահսկողության համար ռազմավարական կառավարչական որոշումների ընդունման համար՝ նպաստելով ֆինանսական կայունության բարելավմանն ուղղված արդյունավետ միջոցառումների իրականացմանը:

3.2. Ֆինանսական կայունության ներքին վերահսկողության վարկանշման վրահիմնված մոտեցումը

Ներքին վերահսկողության առկա մոտեցումներին որպես փոխընթացակառուց, սույն հետազոտության շրջականերում կարևորել ենք վարկանշման վրահիմնված մոտեցումը:

Նկատի ունենալով ֆինանսական գործընթացների բազմազանությունը, ֆինանսական ցուցանիշների ընդգրկումը համախմբերը, դրանց սահմանային մակարդակների գնահատականների տարատեսակությունը, գնահատման գործընթացում առկա բարդությունները, մեր կողմից կարևոր նշանակություն է տրվում ֆինանսական վիճակի վարկանշման վրահիմնված վերահսկողական նոր մոտեցման մշակման հետազոտական աշխատանքներին: Ըստ էության, վարկանշման համակարգի մշակման ժամանակ յուրաքանչյուր հետազոտող ընտրում է կազմակերպության ֆինանսատնտեսական գործունեությունը բնութագրող իր տեսանկյունից կարևոր համարվող ցուցանիշները¹³⁴:

Ժամանակի պահանջներին համահունչ մշակվել և գործնականում կիրառվել են կազմակերպությունների ֆինանսական անկայուն վիճակը կանխատեսող մոտեցումներ, որոնցում իրենց նշանակությամբ առանձնացվում են վարկանշման գնահատման մեթոդները¹³⁵:

Մեր կողմից առաջարկվել է ալկոհոլային խմիչքներ արտադրող հայրենական կազմակերպությունների համար վարկանշման նոր մոտեցում: Այն կառուցվել է տասներկու ցուցանիշների հիման վրա, որոնցից յուրանքաչյուրի համար տարանջատել ենք ֆինանսական կայունության վերահսկողության բարձր, միջին և ցածր մակարդակներ: Նշենք, որ ֆինանսական կայունության վերահսկողության հիմքում դրվող սահմանային միջակայքերը ցուցանիշների համար ստացվել են տվյալ ոլորտի հետազոտված հայրենական կազմակերպությունների տվյալների լրամշակման արդյունքում: Նախորոշել ենք կոնկրետ ցուցանիշի գծով միջին

¹³⁴ Платежеспособность (Методика Д. Дюрана) [Электронный ресурс] / <http://investment-analysis.ru/metodFSA2/duran-solvency.html> (дата доступа 07.04.2013).

¹³⁵ Методика финансового анализа деятельности коммерческих ... Шеремет А.Д., Негашев Е.В. 2-е изд., перераб. и доп. - М.: 2008. 208 с. Финансовый менеджмент: теория и практика. Под ред. ... Под ред. Стояновой Е.С. 5-е изд., перераб. и доп. - М.: 2003. 656 с

արժեքը, այնուհետև առավելագույն և նվազագույն արժեքների միջոցով տարբերակել ենք համապատասխան միջակայքերը: Առաջարկվող մոտեցման տեսամեթոդական հիմքերը ներկայացվել են թիվ 3.2.1 աղյուսակում:

Աղյուսակ 3.2.1

Ֆինանսական կայունության ներքին վերահսկողության վարկանշման առաջարկվող մոտեցումը

Ֆինանսական կայունության վերահսկողության նպատակով կիրառվող ցուցանիշները	Ֆինանսական կայունության վերահսկողության բարձր մակարդակ	Ֆինանսական կայունության վերահսկողության միջին մակարդակ	Ֆինանսական կայունության վերահսկողության ցածր մակարդակ
	Բ	Մ	Ց
1. Ֆինանսական անկախության գործակից՝ սեփական կապիտալ / խափարկ	>0.4	0,2–0,4	<0,2
2. Փոխառու միջոցների բաժինը ընդհանուր պասիվներում՝ փոխառու կապիտալ / ընդհանուր պասիվներ – K_2	<0,2	0,2–0,6	>0,6
3. Ֆինանսական լծակի ուս՝ փոխառու կապիտալ / սեփական կապիտալ – K_3	<0.3	0.3–1.5	>1.5
4. Ընթացիկ իրացվելիության գործակից՝ ընթացիկ ակտիվներ / ընթացիկ պարտավորություններ – K_4	>2,9	2.4–2,9	<2.4
5. Արագ իրացվելիության գործակից՝ (դրամական փոխարկ)	>0,4	0,1–0,4	<0,1
6. Բացարձակ իրացվելիության գործակից՝ դրամական միջոցներ / ընթացիկ պարտավորություններ – K_6	>0,2	0,1–0,2	<0,1
7. Տնտեսական շահույթաբերությունը՝ հաշվեկշռային շահույթ / ընդհանուր ակտիվներ – K_7	>0,20	0,1–0,20	<0,1
8. Սեփական կապիտալի շահույթաբերությունը՝ զուտ շահույթ / սեփական կապիտալ – K_8	>0,15	0,1–0,15	<0,1

9. Ակտիվների շրջանառելիության գործակից՝ իրացումից գուտիասույթ/ընդհատ	>0.6	0.4–0,6	<0.4
10. Սեփական ընթացիկ ակտիվներով ապահովվածության գործակից՝ սեփական ընթացիկ ակտիվներ / ընթացիկ ակտիվներ – K_{10}	>0,20	0,10–0,20	<0,10
11. Կուտակված կապիտալի բաժինը՝ չբաշխված շահույթ / հաշվեկշռի հանրագումար – K_{11}	>0,1	0,05–0,1	<0,05
12. Ֆինանսական ամրություն արդ, %՝ $100/ՈԱՌԷ – K_{12}$	>50.3	12–50	<12

Մեր կողմից առաջարկվող մոտեցման շրջանակներում ֆինանսական կայունության վերահսկողության մակարդակի ամփոփ վարկանշային գնահատականը որոշվում է հետյալ կերպ: Նախ յուրաքանչյուր ցուցանիշի փաստացի արժեքը համադրվում է բերված սահմանային միջակայքերին՝ որոշելով դրանցից մեկին վերջինիս համապատասխանությունը, այնուհետև հստակեցվում է ֆինանսական կայունության վերահսկողության մակարդակը՝ տալով տառային նիշը. Բ՝ բարձր մակարդակ, Մ՝ միջին մակարդակ և Ց՝ ցածր մակարդակ:

Թիվ 3.2.1 աղյուսակում ներկայացված ցուցանիշները և դրանց համար տարանջատված նորմատիվային նշանակությունները՝ ներքին վերահսկողության տեսանկյունից նպատակահարմար է կիրառել նաև եռամսյակային, կիսամյակային կամ տարեկան կտրվածքով վարկանշային վերահսկողական քարտեզներ կազմելիս և դրանցում արտացոլված տեղեկատվությունը կիրառել ռազմավարական պլանավորման գործընթացում: Մեր կողմից առաջարկված մոտեցմամբ ստացված արդյունքները ներկայացրել ենք թիվ 3.2.2 աղյուսակում:

Հետագոտված պլանիկային խմիչքներ արտադրող հայրենական կազմակերպությունները, ըստեության, ՀՀ տնտեսական իրավիճակին համահունչ¹³⁶, դրսևորել են ֆինանսական կայունության ցածր

¹³⁶ Матевосян А. В. Оценка и прогноз показателя экономической активности на основании потенциального ВВП РА. Современная наука: тенденции развития: Материалы X Международной научно-практической конференции. 26 августа 2015г.: Сборник научных трудов. -Краснодар, 2015.-226 с. ISSN 2308-667X, ст. 89-96.

մակարդակ, ինչն էլ կարևոր և հրատապ է դարձրել դրանցում ֆինանսական կայունության բարելավմանն ուղղված արդյունավետ միջոցառումների ձեռնարկումը: Ֆինանսական վերահսկողության տեսանկյունից հետազոտված կազմակերպչություններում պատկերը հետևյալն է.

- «Երևանի «Վան» արտադրական ֆիրմա» ԲԲԸ՝ Բ-9, Մ-1, Ց-2,
- «Վեդի ալկո ՓԲԸ»՝ Բ-6, Մ-2, Ց-4,
- «Երևանի Արարատկոնյակի-գինու կոմբինատ» ԲԲԸ՝ Բ-4, Մ-4, Ց-4,
- «Երևանի շամպայն գինիների գործարան» ԲԲԸ՝ Բ-6, Մ-3, Ց-4,
- «Պռոշյանի կոնյակի գործարան» ՍՊԸ՝ Բ-7, Մ-4, Ց-1,
- «Ավշարի գինու գործարան» ՍՊԸ՝ Բ-5, Մ-3, Ց-4,
- «Արմենիավայն» Գործարան ՍՊԸ՝ Բ-3, Մ-0, Ց-9:

Այլ ուսակ 3.2.2

Ալկոհոլային խմիչքներ արտադրող կազմակերպչությունների համար առաջարկված մոսեցմամբ ստացված արդյունքները¹³⁷

Ցուցանիշ	Երևանի ՎԱՆ արտադրական ֆիրմա ԲԲԸ		Վեդի Ալկո ՓԲԸ		Երևանի Արարատ կոնյակի-գինու կոմբինատ ԲԲԸ		Երևանի Շամպայն գինիների գործարան ԲԲԸ		Պռոշյանի կոնյակի գործարան ՍՊԸ		Ավշարի գինու գործարան ՍՊԸ		Արմենիավայն Գործարան ՍՊԸ	
	Փաստացի մակարդակը	Վարձարժեքը կայունության վերահսկողության մեթոդով	Փաստացի մակարդակը	Վարձարժեքը կայունության վերահսկողության մեթոդով	Փաստացի մակարդակը	Վարձարժեքը կայունության վերահսկողության մեթոդով	Փաստացի մակարդակը	Վարձարժեքը կայունության վերահսկողության մեթոդով	Փաստացի մակարդակը	Վարձարժեքը կայունության վերահսկողության մեթոդով	Փաստացի մակարդակը	Վարձարժեքը կայունության վերահսկողության մեթոդով	Փաստացի մակարդակը	Վարձարժեքը կայունության վերահսկողության մեթոդով
K ₁	0,87	Բ	0,28	Մ	0,11	Ց	0,42	Բ	0,77	Բ	0,15	Ց	0,02	Ց
K ₂	0,13	Բ	0,72	Ց	0,89	Ց	0,58	Մ	0,23	Մ	0,85	Ց	0,98	Ց
K ₃	0,15	Բ	2,60	Ց	7,95	Ց	1,36	Մ	0,30	Բ	5,63	Ց	47,67	Ց

¹³⁷ Ետազոտության ընթացքում հաշվարկների համար կիրառվել են ընտրված կազմակերպչությունների տարեկան ֆինանսական հաշվետվություններից և առևդիտորական եզրակացություններից վերցված 2015 թ. միջինացված և վերամշակված տվյալները:

K ₄	19,93	F	3,05	F	5,43	F	2,96	F	6,01	F	11,26	F	1,56	S
K ₅	5,021	F	0,065	S	0,727	F	0,008	S	0,274	U	0,180	U	0,027	S
K ₆	5,021	F	0,030	S	0,164	U	0,008	S	0,274	F	0,180	U	0,006	S
K ₇	0,09	S	0,13	U	0,11	U	0,06	S	0,15	U	0,05	S	0,03	S
K ₈	0,03	S	-0,05	S	0,17	F	0,02	S	0,08	S	0,15	F	1,14	F
K ₉	0,15	F	0,52	F	0,32	F	0,35	F	0,68	F	0,30	F	0,03	S
K ₁₀	0,95	F	0,67	F	0,82	F	0,66	F	0,83	F	0,91	F	0,36	F
K ₁₁	0,48	F	0,15	F	-0,06	S	0,10	U	0,26	F	0,08	U	-0,001	S
K ₁₂	21,26	U	50,45	F	50,15	U	-13,76	S	48,39	U	57,16	F	91,41	F

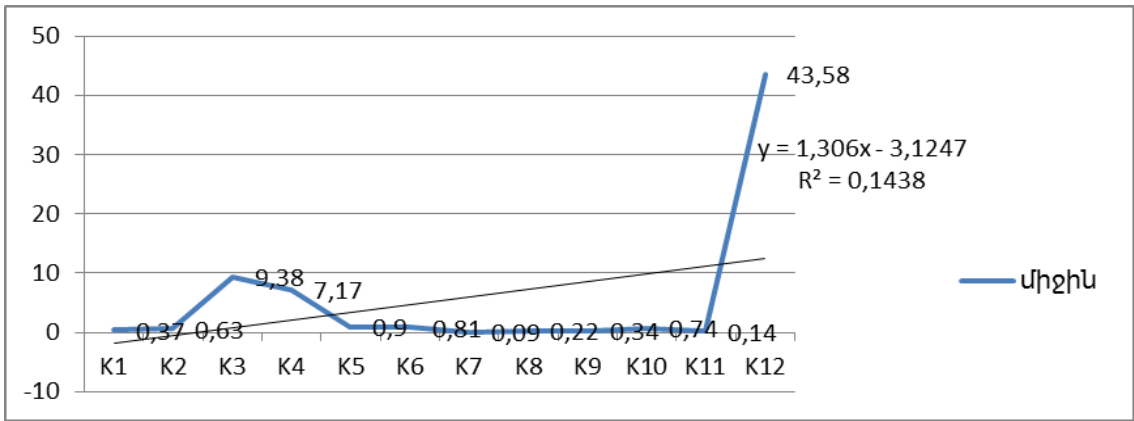
Համեմատական վերլուծության գնահատականներով ֆինանսական կայունության արդյունավետ վերահսկողությունն ալկոհոլային խմիչքներ արտադրող հետազոտված կազմակերպություններից իրականացվել է «Երևանի Վան» արտադրական ֆիրմա ԲԲԸ-ում: Այս կազմակերպությունում վարկանշման համար կիրառված ցուցանիշներից 9-ը եղել են բարձր, 1-ը միջին և 2-ը ցածր մակարդակներում: Հունսալիության տեսանկյունից ֆինանսական կայունության ներքին վերահսկողության լավ մոտեցում է արձանագրվել նաև Պռոշյանի կոնյակի գործարան ՍՊԸ-ում, որում 7-ը եղել են բարձր, 4-ը միջին և 1-ը ցածր մակարդակներում: Համեմատական վերլուծության տեսանկյունից ֆինանսական կայունության վերահսկողությունը բավարար արդյունավետ ենք գնահատել «Վեդի ալկո ՓԲԸ» ՓԲԸ-ում, Երևանի Արարատ կոնյակի-գինու կոմբինատ ԲԲԸ-ում, Երևանի շամպայն գինիների գործարան ԲԲԸ-ում և Ավշարի գինու գործարան ՍՊԸ-ում: Ինչ վերաբերում է «Արմենիա վայն» գործարան ՍՊԸ-ին, ապա թերևս հետազոտված կազմակերպություններից միակն է, որում արձանագրվել է ֆինանսական կայունության ներքին վերահսկողության ցածր մակարդակ՝ առավելագույն թվով 9 ցուցանիշի գծով:

Հետազոտված կազմակերպությունների համար կիրառված

վարկանշման ցուցանիշների միջինացված արժեքների համաձայն (տես թիվ 1 գծապատկերը) ֆինանսական կայունության ներքին վերահսկողությունը գնահատվել է հետևյալ կերպ՝ Բ-7, Մ-1, Ց-4: Բերված արդյունքները փաստում են, որ ֆինանսական կայունության ներքին վերահսկողության գործընթացը՝ ըստ կիրառված ցուցանիշների գնահատականների խիստ բևեռացված է: Յետևաբար, մնում է ենթադրել, որ հետազոտված ալկոհոլային խմիչքներ արտադրող հայրենական կազմակերպություններում դեռևս ֆինանսական կայունության ներքին վերահսկողությունը արդյունավետն համակարգված չէ:

Համեմատական վերլուծության արդյունքներով հետազոտված ալկոհոլային խմիչքներ արտադրող կազմակերպություններում ֆինանսական կայունության ներքին վերահսկողության միջինացված արժեքների գնահատականներով կարևորում ենք հետևյալ խնդիրները.

- Ալկոհոլային խմիչքներ արտադրող կազմակերպություններում K_1 , K_2 և K_3 ցուցանիշների գծով ֆինանսական կայունության վերահսկողության ցածր մակարդակը կապիտալի ոչ ռացիոնալ կառուցվածքի արդյունք է, ինչի պատճառով էլ բավականաչափ բարձր է փոխառու միջոցներից կախվածությունը, ֆինանսական բարձր լարվածությունը: Յետևաբար, տվյալ կազմակերպություններում պասիվների կառուցվածքային փոփոխությունների իրականացումը լուծման հիմնական ուղիներից է:



Գծապատկեր 3.1.1.
Հետազոտված ալկոհոլային խմիչքներ արտադրող կազմակերպությունների վարկանշման հիմքում դրվող

ցուցանիշների միջին արժեքները և մաթեմատիկական տրենդի գնահատականը

Իրացվել ի ու թյան ցուցանիշների առումով վերահսկողությունը եղել է բարձր մակարդակում, ինչից հետևում է, որ հաշվեկշռի կառուցվածքով պայմանավորված հետազոտված կազմակերպություններում ֆինանսական կայունությունը բարելավելու համար առկա են անհրաժեշտ ռեզերվներ:

• K₇ և K₈ ցուցանիշների գծով պատկերը հակառակն է: Եթե տնտեսական շահույթաբերության առումով ֆինանսական կայունության վերահսկողությունը դասվել է ցածր, ապա սեփական կապիտալի շահույթաբերության առումով՝ բարձր մակարդակի: Հիմնական պատճառներից կարևորում ենք ՀՀ տնտեսության մեջ գործարար ակտիվության նվազումը, ՌԴ ռուբլու արժեզրկումը, ինչն անմիջականորեն ազդում է արտահանման ծավալների և նաև ՀՀ բնակչության վճարունակության մակարդակի վրա: Որպես հետևանք ինչպես ներքին, այնպես էլ արտաքին շուկաներում նշանակալիորեն կրճատվել են սպառման ծավալները:

• K₉ և K₁₀ ցուցանիշների գծով ֆինանսական կայունության վերսահակողության միջին գնահատականը նույնպես բևեռացված է: Պետք է նկատել, որ ալկոհոլային խմիչքների արտադրող հայրենական կազմակերպությունները ունեն ակտիվների շրջանառելիության արագացման խնդիր, որը էական նշանակություն կունենա ֆինանսական կայունության բարելավման համար: Դրական ենք գնահատում այն հանգամանքը, որ իրացվել ի ու թյան արդյունավետ վերահսկողության տեսանկյունից հետազոտված կազմակերպությունները ապահովված են սեփական ընթացիկ ակտիվներով, ինչ էլ կապիտալի շրջապտույտի ընթացքում կարևոր դեր է ստանում վաճառքի քաղաքականությունը ճշգրտելու համար:

• K₁₁ և K₁₂ ցուցանիշների գծով նշենք, որ կապիտալ ացման առումով հետազոտված ալկոհոլային խմիչքների արտադրող հայրենական կազմակերպություններում միջին գնահատականով առկա է ֆինանսական կայունության բարձր մակարդակ, ինչը ևս փաստում է, որ ընթացիկ և երկարաժամկետ կայունության բարելավման համար բոլոր դեպքերում առկա են անհրաժեշտ ռեզերվներ:

Նույն մոտեցումը կիրառել ենք նաև ոչ պարզ կոհուլային խմիչքներ արտադրող ՀՀ կազմակերպությունների համար: Ստացված արդյունքերը ներկայացրել ենք թիվ 2.3.3 աղյուսակում (ցուցանիշների սահմանային միջակայքերը ներկայացվել են թիվ 3.2.1 հավելվածում):

Աղյուսակ 2.3.3

Ոչ պարզ կոհուլային խմիչքներ արտադրող կազմակերպությունների համար

առաջարկված մոտեցմամբ ստացված արդյունքները¹³⁸

Ցուցանիշ 2D	Ալ ֆաֆուդ սերվիս ՍՊԸ		Պլ ազաՍիս-տեմա ՓԲԸ		Ունիվերսալ Օրդեր ՍՊԸ		Սիսնա-տուրալ ՓԲԸ		Ջերմուկ գրուպ ՓԲԸ		Թամարա և Անի ՍՊԸ	
	Փաստացի մակարդակը	կայունության վերահսկողություն	Փաստացի մակարդակը	կայունության վերահսկողություն	Փաստացի մակարդակը	կայունության վերահսկողություն	Փաստացի մակարդակը	կայունության վերահսկողություն	Փաստացի մակարդակը	կայունության վերահսկողություն	Փաստացի մակարդակը	Ֆինանսական կայունության վերահսկողություն
K ₁	0.21	Ց	-0.35	Ց	-0.11	Ց	0.516	Բ	0,029	Ց	-0,09	Ց
K ₂	0.78	Ց	1.35	Ց	1.107	Ց	0.483	Մ	0,971	Ց	1,095	Ց
K ₃	3.75	Ց	-3.85	Ց	-10.3	Ց	0.934	Ց	33,432	Ց	-11,4	Ց
K ₄	1.19	Մ	0.52	Ց	0.903	Ց	5.64	Բ	1,846	Մ	1,413	Մ
K ₅	0.419	Մ	0.089	Ց	0.506	Մ	0.635	Բ	0,091	Ց	0,347	Մ
K ₆	0.12	Մ	0.088	Ց	0.252	Բ	0.042	Ց	0,070	Ց	0,009	Ց
K ₇	0.19	Մ	1,195	Բ	0.155	Մ	0.151	Մ	0,374	Բ	0,412	Բ
K ₈	0.679	Բ	-185	Ց	-1.2	Ց	0.032	Բ	3,807	Բ	-0,83	Ց
K ₉	0.64	Ց	1.23	Մ	0.26	Ց	0.882	Ց	0,641	Ց	1,54	Մ
K ₁₀	0.16	Մ	-0.92	Ց	-0.11	Ց	0.822	Բ	0,458	Բ	0,292	Բ
K ₁₁	-0.07	Ց	-0.34	Ց	-0.09	Ց	0.174	Բ	0,012	Ց	-0,09	Ց
K ₁₂	76.3	Բ	83.3	Բ	91.7	Բ	8.62	Ց	55,298	Բ	33,89	Բ

Մեր կողմից հետազոտված հինգ ոչ պարզ կոհուլային խմիչքներ արտադրող կազմակերպություններում ևս դրսևորվել է ֆինանսական կայունության թուլված վերահսկողություն, ինչն էլ կարևոր և հրատապ է դարձրել դրանցում ֆինանսական կայունության բարելավմանն ուղղված միջոցառումների ձեռնարկումը: Ֆինանսական վերահսկողության տեսանկյունից հետազոտված կազմակերպություններում պատկերը հետևյալն է.

- «Ալ ֆաֆուդ սերվիս» ՍՊԸ՝ Բ-2, Մ-5, Ց-5,

¹³⁸ Հետազոտության ընթացքում հաշվարկների համար կիրառվել են ընտրված կազմակերպությունների տարեկան ֆինանսական հաշվետվություններից և առևտրորակայնագրակազմակերպություններից վերցված 2015 թ. միջինացված և վերամշակված տվյալները:

- «Պլ ազասիստեմս» ՓԲԸ՝ Բ-2, Մ-1, Ց-9,
- «Ու նիվերսալ օրդեր» ՍՊԸ՝ Բ-2, Մ-2, Ց-8,
- «Սիս Նատուրալ » ՓԲԸ՝ Բ-6, Մ-2, Ց-4.
- «Ջերմուկ գրուպ» ՓԲԸ՝ Բ-4, Մ-1, Ց-7,
- «Թամարան Անի» ՍՊԸ՝ Բ-3, Մ-3, Ց-6:

Համեմատական վերլուծության գնահատականներով ֆինանսական կայունության արդյունավետ վերահսկողության իրականացվել է «Սիս Նատուրալ » ՓԲԸ-ում: Այս կազմակերպության կայուն վարկանշման համար կիրառված ցուցանիշներից 6-ը եղել են բարձր, 2-ը միջին և 4-ը ցածր: Համեմատական տեսանկյունից ֆինանսական կայունության վերահսկողությանը բավարար արդյունավետ ենք գնահատում «Ալ ֆա ֆուդ սերվիս» ՍՊԸ-ում, «Ջերմուկ գրուպ» ՓԲԸ-ում և «Թամարան Անի» ՍՊԸ-ում: Մեր գնահատականներով ֆինանսական կայունության վերահսկողության անբավարար գնահատական է տրվել «Պլ ազասիստեմս » ՓԲԸ-ին և «Ու նիվերսալ օրդեր» ՍՊԸ-ին, որոնցում գերակայող է եղել Ց գնահատականը:

Եթե հիմք ենք ընդունում հետազոտված կազմակերպությանների միջինացված գնահատականները, ապա ֆինանսական կայունության վերահսկողության առումով վեր ենք հանում հետևյալ խնդիրները.

- Ոչ ալկոհոլային խմիչքներ արտադրող կազմակերպություններում K_1, K_2 և K_3 ցուցանիշների գծով ֆինանսական կայունության վերահսկողության ցածր մակարդակը նույնպես կապիտալ ռիսկ ռացիոնալ կառուցվածքի արդյունք է, ինչի պատճառով էլ բավականաչափ բարձր է փոխառու միջոցներից կախվածությունը, ֆինանսական ռիսկի բարձր և արվածությունը:

- Իրացվել իության ցուցանիշներից K_4 և K_5 առումով վերահսկողությանը եղել միջին մակարդակում, իսկ K_6 մասով ցածր մակարդակներում: Ըստ էության, հաշվեկշռի կառուցվածքով պայմանավորված հետազոտված կազմակերպություններում ֆինանսական կայունությանը ևս արդյունավետ չի վերահսկվել:

- K_7 և K_8 ցուցանիշների գծով պատկերը հակառակն է, ինչը փաստում է նաև հարկային վճարումների կարգավորման խնդրի վերաբերյալ տրվող լուծումները: Եթե տնտեսական շահույթներով և առումով ֆինանսական կայունության

վերահսկողությունը դասվել է միջին, ապա սեփական կապիտալի շահույթաբերության առումով՝ ցածր մակարդակի: Հիմնական պատճառներից մեկը ՀՀ տնտեսության մեջ գործարար ակտիվության անկումն է, բնակչության վճարունակության նվազմամբ պայմանավորված ներքին շուկայում սպառման ծավալների կրճատումը:

- K_9 և K_{10} ցուցանիշների գծով ֆինանսական կայունության վերսահակողության միջին գնահատականը եղել է բավարարարյունավետ: Պետք է նկատել, որ հայրենական կազմակերպությունները ունեն և ակտիվների, և սեփական կապիտալի շրջանառելիության արագացման խնդիր, ինչն էլ պետք է դիտարկել ֆինանսական կայունության բարելավման ներքին կարևոր ռեզերվ:

- K_{11} և K_{12} ցուցանիշների գծով նշենք, որ կապիտալ ացման առումով հայրենական հետազոտված ոչ ակոհոլային խմիչքներ արտադրող կազմակերպություններում միջին գնահատականով առկա է ֆինանսական կայունության ցածր, իսկ ֆինանսական ամրության պաշարի առումով՝ բարձր մակարդակ:

Երևանի շամպայն գինիների գործարան ԲԲԸ-ի 2009-2015թթ. ընկած ժամանակահատվածի համար մեր կողմից առաջարկված մոտեցմամբ ստացված արդյունքները ներկայացվել են թիվ 2.3.4 աղյուսակում:

Հետազոտված Երևանի շամպայն գինիների գործարան ԲԲԸ-ի համար ֆինանսական կայունության ներքին վերահսկողության գործընթացում բացահայտել ենք հետևյալ խնդիրները.

- Երևանի շամպայն գինիների գործարան ԲԲԸ –ում K_1 , K_2 և K_3 ցուցանիշների գծով ֆինանսական կայունության վերահսկողության ցածր մակարդակը կապիտալի ոչ ռացիոնալ կառուցվածքի արդյունք է, ինչի պատճառով էլ բավականաչափ բարձր է փոխառու միջոցներից կախվածությունը, ֆինանսական բարձր լարվածությունը: Ըստ էության, մեր կողմից առաջարկված վարկանշման վրա հիմնված ներքին վերահսկողության մոտեցմամբ ստացված արդյունքները հավաստում են սույն հետազոտության շրջանակներում կատարված այլ առաջարկությունների օբյեկտիվությունը:

Աղյուսակ 2.3.4

Երևանի շամպայն գինիների գործարան ԲԲԸ-ի համար առաջարկված

Ներքին վերահսկողության մուտքամաբ ստացված արդյունքները

Ցուցանիշը	2009		2010		2011		2012		2013		2014		2015	
	Փաստացի մակարդակը	կայունության վերահսկողության	Փաստացի մակարդակը	կայունության վերահսկողության	Փաստացի մակարդակը	կայունության վերահսկողության	Փաստացի մակարդակը	կայունության վերահսկողության	Փաստացի մակարդակը	կայունության վերահսկողության	Փաստացի մակարդակը	կայունության վերահսկողության	Փաստացի մակարդակը	կայունության վերահսկողության
K ₁	0,77	F	0,33	Մ	0,36	Մ	0,36	Մ	0,41	Մ	0,40	Մ	0,42	Մ
K ₂	0,23	F	0,67	Մ	0,64	Մ	0,64	Մ	0,59	Մ	0,60	Մ	0,58	Մ
K ₃	0,30	F	2,02	Ց	1,79	Ց	1,77	Ց	1,45	Ց	1,50	Ց	1,36	Ց
K ₄	3,54	F	2,50	F	2,90	F	2,97	F	3,30	Մ	2,37	F	2,96	F
K ₅	0,396	Մ	0,147	Ց	0,047	Վ	0,030	Ց	0,065	Ց	0,009	Ց	0,008	Ց
K ₆	0,183	Մ	0,147	Մ	0,047	Ց	0,030	Ց	0,065	Ց	0,009	Ց	0,008	Ց
K ₇	0,16	Մ	0,04	Ց	0,09	Ց	0,09	Ց	0,09	Ց	0,10	Մ	0,06	Ց
K ₈	0,02	Ց	-0,11	Ց	0,09	Ց	0,07	Ց	0,13	Մ	-0,04	Ց	0,02	Ց
K ₉	0,65	Ց	0,25	Ց	0,32	Ց	0,37	Ց	0,35	Ց	0,39	Ց	0,35	Ց
K ₁₀	0,72	F	0,60	F	0,65	F	0,66	F	0,70	F	0,58	F	0,66	F
K ₁₁	0,07	Ց	0,02	Ց	0,03	Ց	0,05	Ց	0,10	Մ	0,09	Ց	0,10	Մ
K ₁₂	18,79	Մ	-54,9	Ց	35,84	F	23,71	Մ	50,31	F	24,33	F	-13,7	Ց

• Իրացվել իունթյան ցուցանիշներից K₄ առումով վերահսկողությունը եղել բարձր մակարդակում՝ երաշխավորելով կարճաժամկետ կտրվածքում կազմակերպության վճարունակությունը: K₅ և K₆ ցուցանիշների գերակայող է եղել

վերահսկողության ցածր մակարդակը, ըստ որի եզրահանգում ենք, որ միջնաժամկետ և երկարաժամկետ հեռանկարում կազմակերպության իրացվելիությունը և հետևաբար դրանից կախված վճարունակությունը պահանջում է կարգավորում: Ըստ էության, հաշվեկշռի կառուցվածով պայմանավորված երևանի շամպայն գինիների գործարան ԲԲԸ-ում ֆինանսական կայունությունը նույնպես արդյունավետ չի վերահսկվել:

- K_7 և K_8 ցուցանիշների գծով պատկերը նույնպես մտահոգող է: Եվ տնտեսական շահութաբերության և առումով սեփական կապիտալի շահութաբերության առումով վերահսկողությունը եղել է ցածր մակարդակում: Հիմնական պատճառները, ինչպես նշել ենք խմիչքների արտադրության ճյուղի կազմակերպությունների համար ՀՀ տնտեսության մեջ տնտեսական ակտիվության անկումն է, բնակչության վճարունակության նվազամաբ պայմանավորված ներքին շուկայում սպառման ծավալների կրճատումը:

- K_9 ցուցանիշի գծով ֆինանսական կայունության վերսահսկողությունը եղել է ցածր մակարդակում, իսկ K_{10} ցուցանիշի գծով՝ բարձր մակարդակում: Այս իրավիճակում բացասականն այն է, որ երևանի շամպայն գինիների գործարան ԲԲԸ-ն ունի ակտիվների շրջանառելիության արագացման խնդիր, իսկ դրականն այն է, որ կազմակերպությունն որոշակիորեն լուծել է սեփական ընթացիկ ակտիվներով ապահովվածության խնդիրը: Դա փաստեց նաև ավանդական մոտեցմամբ 2.3 ենթահարցում վերլուծության ստացված գնահատականները, սակայն մեր կողմից առաջարկված մոտեցումների վերջնական գնահատականները ցույց տվեցին, որ այս կազմակերպությունն ունի ֆինանսական կայունության և դրահետ կապված նաև վարկունակության կարգավորման խնդիրներ:

- K_{11} և K_{12} ցուցանիշների գծով նշենք, որ կապիտալ ացման առումով երևանի Շամպայն գինիների գործարան ԲԲԸ-ում առկա է ֆինանսական կայունության վերահսկողության ցածր, իսկ ֆինանսական ամրության պաշարի առումով իրականացվել է թույլ վերահսկողություն, առկա է վերահսկողության անկայուն վարքագիծ:

Վերոնշյալի համատեքստում խմիչքների արտադրող հայրենական կազմակերպություններում ներքին վերահսկողության համակարգի

կատարել ագործման հիմնական ուղղությամբ ունենալ կարևորում ենք հետևյալները.

- Ներքին վերահսկողության տեսության և պրակտիկայի զարգացման հիմնական ուղղությամբ ունենալ կարևոր նշանակություն ունեցող օրենսդրական առումով ներքին վերահսկողների պատասխանատվությանն առնչվող խնդիրների լուծումները:

- Նոր խնդիրների լուծման նպատակաուղղվածությունը շեշտադրելու համար ներքին վերահսկողության կառուցվածքի և կառավարման մեթոդների վերակառուցումը:

- Վերահսկողության գործունեության աշխատանքների գիտական հիմքերով կազմակերպումը:

- Կազմակերպության ներքին վերահսկողության համակարգի որակի բարելավումը: Վերահսկողության քաղաքականությունը և որակի բարելավմանն ուղղված միջոցառումները վերահսկողության աշխատակիցների կողմից ընդունվում են վստահաբար և նրանք մոտիվացված են դրանք կյանքի կոչելու ուղղությամբ:

- Կազմակերպության գործունեության պլանավորման կոշտ և ճկուն համակարգերի համատեղումը:

- Գործառնությունների իրականացման հատուկ սխեմաների միջոցով կազմակերպության գործունեության կարգավորումը:

- Կազմակերպության ներքին վերահսկողության աշխատակիցների արտադրողականության գնահատումը: Դրա համար նախնառաջ անհրաժեշտ է գնահատել վերահսկողական կոնկրետ գործառնությունների իրականացման տեսանկյունից յուրաքանչյուր աշխատակցի կարողությունը և պատրաստակամությունը:

- Վերահսկիչների ընտրության, նախապատրաստման, որակի կատարելագործման համակարգերի ներդրումը և կիրառումը: Այս տեսանկյունից միջազգային փորձում առավել կիրառական է փորձաքննի կիրառումը:

- Համակողմանի արդյունավետ վերահսկողություն: Վերահսկողության միջոցառումների պլանավորման դեպքում անհրաժեշտ է լիարժեք դիտարկել տնտեսական, իրավաբանական, գիտատեխնիկական, արտադրական, առևտրային և սոցիալական ուղղությամբ ունենալ:

- Կազմակերպության ակտիվների, մասնավորապես առևտրային

մուրհակների, դրամական չեկերի և առևտրային գաղտնիք պարունակող տեղեկատվական այլ ֆայլերի անվտանգության ապահովման համակարգի կիրառումը:

- Կազմակերպության ընդհանուր գույքագրումը: Օրենքով նախատեսված գույքագրման նպատակն է որոշել կազմակերպությունների արդյունավետությանը, էներգատարությանը, կապիտալ ատարությանը, արտահանման ներուժը, մրցունակությունը, տրանսպորտային կապերը, հումքի, նյութերի մատակարարման համակարգերը և այլն:

- Կազմակերպության պարտքի իրավական կարգավիճակի որոշումը: Ժամանակակից պայմաններում արտադրողը, որը թողարկել է որակյալ ապրանքներ և այն առաքել է սպառողներին, պարտքի կարգավիճակի լիարժեք ամրագրված իրավական երաշխիքներ չունի:

- Չափապահական հաշվառման ինտեգրացված համակարգը: Մասնավորապես, անգլոսաքսոնական երկրներում օգտագործվում է հաշվառման ինտեգրացված համակարգ, որն ապահովում է առանձին արտադրատեսակների ինքնարժեքի կալկուլացիան և դրանց արտադրության ծախսերի վերահսկողություն: Այս համակարգը հիմնվում է պաշարների անընդհատ հաշվառման վրա, հումքի գծով պաշարների, անավարտ արտադրության և պատրաստի արտադրանքի բոլոր ընթացիկ փոփոխությունները արտացոլվում են հաշվապահական համապատասխան հաշիվներում:

- Ներքին վերահսկողության համակարգի ինտեգրացումը:

ԵՉՐԱԿԱՑՈՒ ԹՅՈՒՆՆԵՐ

Խմիչքներ արտադրող հայրենական կազմակերպությունների ֆինանսական կայունության և վերահսկողության հիմնախնդիրների բացահայտման ու դրանց լուծումների վերաբերյալ կատարված հետազոտությունը թույլ է տալիս կատարել հետևյալ եզրակացությունները և առաջարկությունները.

- Կազմակերպության ֆինանսական կայունության բնութագրության տարբեր տեսակետների և մոտեցումների առկայությունը հնարավորություն է տալիս տարբերել դրամիչարք կարևոր բնութագրիչներ, ինչպիսիք են վճարունակությունը, հաշվեկշռի իրացվելիությունը, սեփական կապիտալով ապահովվածությունը, գործարար ակտիվությունը, պաշարները և ծախսերը կայուն աղբյուրներով ֆինանսավորելու կարողությունը, սեփական և փոխառու կապիտալի միջև նախընտրելի հարաբերակցությունը, կազմակերպության զարգացման համար ֆինանսական ռեսուրսների արդյունավետ ձևավորում, բաշխումը և օգտագործումը, ընդլայնված վերարտադրություն իրականացնելու անհրաժեշտությունը, դրամական միջոցների շարժունակության ապահովումը, արտադրության և իրացման գործընթացների անընդհատությունը, եկամուտների գերազանցումը ծախսերի նկատմամբ և ձեռնարկատիրական գործունեության ռիսկի ցածր մակարդակը:

- Ֆինանսական կայունությունը համարվում է ցանկացած արտադրական կազմակերպության, այդ թվում հետազոտված խմիչքների արտադրության կազմակերպությունների արդյունավետ գործունեության ապահովման գործընթացի անբաժանելի մասը: Այն ուղղակի ազդեցություն է ունենում ինչպես տնտեսական գործունեության միջառք ցուցանիշների, այնպես էլ ֆինանսական վիճակի կարևոր բաղադրիչներից գործարար ակտիվության և շահութաբերության վրա: Ֆինանսական կայունության վիճակը և մակարդակը, որը գնահատվում է տարբեր համալիր ցուցանիշներով, որոնց վրա անուղղակի ազդեցություն են ունենում մակրո և միկրո միջավայրերի տարբեր գործոններ՝ փոփոխելով կազմակերպության ակտիվների և պասիվների կազմն ու կառուցվածքը, ֆինանսական

ռեսուրսների աղբյուրների հարաբերակցությունը:

Տեսաձեռնարկային և դիտարկումների արդյունքների հիման վրա եզրակացրել ենք, որ արտադրական կազմակերպություններում ներքին վերահսկողության ճկունության բարձրացման համար կարևոր են.

- Արտաքին և ներքին միջավայրերի պայմանների փոփոխության վերաբերյալ ստացվող տեղեկատվության արագությունը և հավաստիությունը,

- Ներքին վերահսկողության համակարգի օպերատիվ գործունեությունը ու կարգավորումը, ինչը պետք է ապահովվի հատուկ ստորաբաժանման ձևավորման միջոցով,

- Ներքին վերահսկողության գբաղվող աշխատակիցների մասնագիտական պատրաստվածության մակարդակի բարձրացման միջոցով,

- Վերահսկողության մեթոդների արագ կողմնորոշումը,

- Տնօրինվող ռեսուրսները արագ մանևերել ու հնարավորությունները:

• Գնահատել ենք ՀՀ խմիչքների արտադրության կազմակերպությունների ֆինանսական կայունությունը՝ կիրառելով տվյալ ճյուղի համար առավել նախընտրելի համարվող ֆինանսական գործակիցները, ինչպես նաև ինտեգրալ ային ամփոփ ցուցանիշները: Այս առումով, իրականացված ուսումնասիրությունների հիման վրա մեր կողմից կարևորվել են ինչպես արտերկրյա, այնպես էլ հայ տնտեսագետ հետազոտողների կողմից մշակված մոտեցումները, ինչն էլ հնարավորություն է ընձեռել վերջնարդյունքում առաջարկել հեղինակային մոտեցում:

- Կառուցվել է ֆինանսական կայունության գործոնային գնահատման համալիր մոտեցում, որի կիրառմամբ խմիչքներ արտադրող կազմակերպությունների համար գնահատվել են ֆինանսական վիճակի վրա ազդող բաղադրիչների ազդեցությունները: Ֆինանսական դրության ամփոփիչ գնահատականի արդյունքներով ամենաբարձր ազդեցություն դրսևորող գործոն է տարբերակվել «գործարար ակտիվություն» բաղադրիչը, որպես երկրորդ կարևոր գործոն է տարբերակվել «իրացվելիություն» բաղադրիչը, երրորդ գործոն է տարբերակվել «կապիտալով

ապահովվածություն» բաղադրիչը, չորրորդ գործոնն է տարբերակվել «վճարունակություն» բաղադրիչը և ամենացածր ազդեցությունն դրսևորող գործոնն է տարբերակվել «շահույթաբերություն» բաղադրիչը:

- Յիմք ընդունելով գործոնային վերլուծության արդյունքները՝ հետազոտված խմիչքների արտադրության կազմակերպությունների համար կատարել ենք հետևյալ առաջարկները.

- ՅՅ խմիչքների արտադրության զարգացման համար առաջնային լուծման ենթակախնդիր ենք համարում բարձրակ և միջազգայնորեն մրցունակ արտադրանքի թողարկումը, ԵԱՏՄ շուկաներում վաճառքի ծավալների աճը, քանի որ հետազոտված կազմակերպություններն ունեն արտադրական բարձր ներուժ, սակայն միջոցների տեղաբաշխումը դրանցում դեռևս օպտիմալ չէ, պետք է փորձեն բարելավել գործարար ակտիվությունը՝ ապահովելով դրամական հոսքերի խիստանհրաժեշտների հոսքերը:

- Յանրապետությունում կոնյակի և գինու արտադրության ծավալների ավելացման համար հատուկ ուշադրություն դարձնել խաղողագործության զարգացմանը, ուշադրություն դարձնելով նոր սորտերի զարգացմանը: Դրա իրականացումը կպահանջի ֆինանսավորման նոր մեխանիզմների կիրառում և կլուծի հետազոտված կազմակերպություններում առկա հեռանկարային իրացվելիության կարգավորման խնդիրը, ինչն էլ կբարձրացնի գործընկերային հարաբերություններում վստահությունը:

- Ֆինանսական կայունության բարձրացման նպատակով անհրաժեշտ է բարձրացնել սեփական կապիտալի հաստատուն մասը, քանի որ շահույթի աճի տեմպը հայրենական կազմակերպություններում բարձր չէ:

- Կազմակերպությունների ֆինանսական կայունության վերլուծությունը և գնահատումը կարևոր տեղ է զբաղեցնում կառավարչական որոշումների համակարգում: Միաժամանակ, ֆինանսական կայունության օբյեկտիվ գնահատականի որոշումը պահանջում է կազմակերպության կայուն զարգացումը բնութագրող հիմնական ցուցանիշների հետ սերտ փոխկապակցության ապահովում: Նշածն իրագործելու համար, մեր կողմից, համեմատական

վերլուծության միջոցով գնահատվել է խմիչքների արտադրող հայրենական կազմակերպությունների ֆինանսական կայունությունը և տարբերակվել են ակոհոլային և ոչ ակոհոլային խմիչքների արտադրող կազմակերպություններում ներքին վերահսկողության առումով լավագույն և վատագույն սցենարները:

• Առևտրային բանկերի կողմից փոխառու կազմակերպության վարկունակության մակարդակը գնահատելիս կիրառվում են ցուցանիշների առանձին համախմբեր՝ ըստ երաշխավորված նշանակությունների: Դրանց հիման վրա էլ փոխառուին տրվում է վարկունակության կոնկրետ դաս: Սակայն պետք է նկատել, որ կիրառվող ցուցանիշների նշանակությունները կախված են բանկի տվյալ տնտեսական գործունեության տեսակի նկատմամբ կիրառվող քաղաքականությունից, փոխառուի ճյուղային առանձնահատկություններից: Նկատի ունենալով, որ դեռևս լիարժեք չեն վարկունակության գնահատման միասնական, ֆինանսական դրության բաղադրիչները փոխկապակցող մոտեցումներ, առաջարկել ենք խմիչքների արտադրող կազմակերպության օրինակով ֆինանսական կայունության և վարկունակության փոխկապակցությունը գնահատող մոտեցում, որի շրջանակներում դասակարգվել են ռեսուրսների օգտագործման ինտենսիվության փուլերը, կատարվել է դրանց համապատասխան ֆինանսական կայունության և վարկունակության դասերի որոշում և գնահատվել է ռեսուրսների օգտագործման ակտիվությունից կախված վարկային ռիսկը:

• Փոխառու կազմակերպության ֆինանսական կայունության և վարկունակության փոխկապակցության գնահատումը՝ ըստ առաջարկված մոտեցման, հնարավորություն է ընձեռում բնութագրել կազմակերպության ընդհանուր ֆինանսական վիճակը և բարելավել արտադրական ռեսուրսների օգտագործման նկատմամբ ներքին վերահսկողության աշխատանքների արդյունավետությունը:

• Հիմնարար փոփոխությունները կազմակերպությունների վերահսկողության համակարգում պահանջում են համապատասխան ճշգրտումներ ցանկացած վերահսկողական ընթացակարգերում: ՀՀ-ում ևս կիրառում են ստանդարտներին վերահսկողության ամբողջական համակարգի կատարելագործմանն ուղղված նոր

մոտցումները: Նկատի ունենալով այս գործընթացում առկա ձեռքբերումներ, մեր կողմից, կազմակերպության ֆինանսական կայունության ներքին վերահսկողության կատարելագործման նպատակով առաջարկվել է ֆինանսական կայունության ներքին վերահսկողության մոտեցում, ըստ որի կատարվել է ժամանակային շարքերի վերլուծություն, ընտրվել է կազմակերպության ֆինանսական կայունության զարգացման ռազմավարությունը՝ գնահատելով հավանական ռիսկերը և տարբերակվել են լուծման նպատակով արդյունավետ համարվող կառավարչական որոշումները:

- ճգնաժամային, անկայուն ֆինանսական վիճակի դեպքում, ինչն առկա է երևանի շամպայն գինիների գործարան FFC-ում, վերահսկողության հիմնական խնդիրներից կարևորել ենք՝ վնասաբեր գործունեության կանխարգելումը և շահույթի ավելացմանն ուղղված միջոցների ձեռնարկումը, կապիտալի կառուցվածքում անհրաժեշտ փոփոխությունների իրականացումը, գործունեության տեղեկատվական ապահովման կազմակերպման մեխանիզմների կատարելագործումը, կազմակերպության ֆինանսական պլանների օպերատիվ ճշգրտումը՝ կիրառելով բյուջետավորման գործընթացը:

• Կազմակերպության շահույթի բացասական դինամիկայի դեպքում ֆինանսական ճգնաժամը հաղթահարելու համար կապահանջվի իրականացնել ֆինանսական պլանների ճշգրտումներ, ինչը բյուջետավորման ներդրման պայմաններում կլինի առավել մառչելի ու արդյունավետ և կազմակերպության ֆինանսական համակարգն ամբողջությամբ կատարելագործելու համար էական նշանակություն կունենան ռազմավարական նոր որոշումները:

• Կազմակերպությունների արդյունավետ կառավարումը պետք է հիմնվի մշակվող ռազմավարության վրա, ինչը վճռորոշ նշանակություն ունի շուկայական հարաբերություններին բնորոշ մրցակցությանը դիմակայելու համար: Իսկ այդ ռազմավարության իրացումն ապահովելու նպատակով խիստ կարևորվում են ներքին վերահսկողության համակարգերը: Նկատի ունենալով հիմնախնդրի նշանակությունը՝ մեր կողմից մշակվել է վարկանշման մոտեցումների նորաբացայլ ընտրանք՝ ֆինանսական կայունության ներքին վերահսկողության մոտեցում՝ փոխկապակցելով և

վերահսկել ով կապիտալ ի ներգրավման, հաշվեկշռի իրացվել ի ու թյան
և գործառնական կառավարման ընթացքում առաջացող ռիսկերը:
Միաժամանակ հստակեցվել են խմիչքների արտադրող հայրենական
կազմակերպություններում ներքին վերահսկողության համակարգի
կատարելագործման հիմնական ուղղությունները:

ՕԳՏԱԳՈՐԾՎԱԾ ԳՐԱԿԱՆՈՒ ԹՅԱՆ ՑԱՆԿ

Օրենքներ և նորմատիվ իրավական ակտեր

1. ՀՀ Քաղաքացիական օրենսգիրք, ընդունված ՀՀ ԱԺ կողմից մայիսի 5-ին 1998թ.,
2. Բաժնետիրական ընկերությունների մասին ՀՀ օրենքը, ընդունված ԱԺ-ի կողմից, 25.09.2001,
3. Անվճարունակություն (սնանկացման) մասին ՀՀ օրենք, ընդունված ԱԺ-ի կողմից 17.12. 2003թ.,
4. Սնանկություն մասին ՀՀ օրենքը, ընդունված ԱԺ-ի կողմից 25.12.2006թ. (ուժի մեջ է 10.02.2007թ.),
5. ՀՀ օրենքը Ձեռնարկությունների և ձեռնարկատիրական գործունեության մասին՝ ընդունված ՀՀ Ազգային ժողովի կողմից, 14 մարտի 1992թ.,
6. ՀՀ Ֆինանսների և Էկոնոմիկայի նախարարության ' Կազմակերպությունների տարեկան (ամբողջական փաթեթով, միջանկյալ), Ֆինանսական հաշվետվությունների ձևերը և դրանց հրահանգը հաստատելու մասին՝ N 465 հրամանը, 12.12.2001թ.,

Գիտական գրականություն և, հոդվածներ, ժողովածուներ

7. Կազմակերպությունների ֆինանսական վերլուծության ուղեցույց, 29.05.1999թ.,
8. Արմենակյան Կ. Ռ. Կազմակերպության ֆինանսական վիճակի վերլուծության և կանխատեսման հիմնախնդիրները՝ (ՀՀ օրինակով), տնտեսագիտության թեկնածուի գիտական աստիճանի հայցման ատենախոսություն, Երևան 2005, 149 էջ ,
9. Բայադյան Ա. Հ. Ձեռնարկությունների ֆինանսական դրություն գնահատումը, Եր. Ասողիկ, 2002, 298 էջ :
10. Հարությունյան Լ. Մ. ՀՀ սննդի արտադրության կազմակերպությունների անվճարունակություն և սնանկացման հիմնախնդիրները, տնտեսագիտության թեկնածուի գիտական աստիճանի հայցման ատենախոսություն, Երևան 2011թ., 141 էջ :

11. ՀՀ ԱԿԾ Արդյ ու նաբերական կազմակերպութիւնը ու ներքին հիմնական ցուցանիշներն ըստ տնտեսական գործունեութեան երկնիշ դասակարգման, Վիճակագրական տեղեկագիր, Երևան 2016թ., Տեղեկագրի ծածկագիրը՝ 1210-201, 8 էջ էջ 5:
12. ՀՀ ԱԿԾ Արդյ ու նաբերական կազմակերպութիւնը ու ներքին հիմնական արտադրատեսակների թողարկումը բնեղեն արտահայտութեամբ, Վիճակագրական տեղեկագիր, Երևան 2016թ., Տեղեկագրի ծածկագիրը՝, 1210-202, էջեր 5-6: 7 էջ:
13. Մաթևոսյան Ա.Վ. Արդյ ու նաբերական կազմակերպութիւնը ու ներքին ֆինանսական առողջացման հիմնահարցերը: Եր.: Հեղինակային հրատարակութիւն, 2009: 192 էջ:
14. Մելքումյան Մ. և ուրիշներ. Ձեռնարկատիրական գործունեութեան կազմակերպում, Չանգակ-97 ՍՊԸ, Երևան 2014թ., 512 էջ:
15. Մնացականյան Հ.Գ. Առևտրական գործունեութեան զարգացման հիմնախնդիրները և ուժեղները Հայաստանի Հանրապետութեան ներքին տնտեսագիտութեան դոկտորի հայցման ատենախոսութիւն, Երևան 2012, 340 էջ:
16. Ստեփանյան Թ. Ա. Ֆինանսական կայունութեան գնահատման և բարելավման հիմնախնդիրները (ՀՀ ծխախոտի արտադրութեան կազմակերպութիւնը ու ներքին օրինակով), տնտեսագիտութեան թեկնածուի գիտական աստիճանի հայցման ատենախոսութիւն, Երևան 2013թ., 201 էջ:
17. Վարդանյան Գ.Ի. Գիտելիքաւեճ տնտեսութիւն, ՀՀ ԳԱԱ Գիտութիւն հրատարակչութիւն, Երևան 2008թ., էջ 283:
18. Քոչարյան Ա.Ռ., Արտադրական կազմակերպութեան վարկունակութեան գնահատման հիմնախնդիրները (ՀՀ արդյ ու նաբերութեան օրինակով), Հայաստան, Ֆինանսներ և Էկոնոմիկա, 3 (92), մարտ, 2008թ., էջեր 38-43:
19. Քոչարյան Ա.Ս., Կազմակերպութեան ֆինանսական վիճակի համակարգային գնահատականի դերը վարկունակութեան բնութագրման գործընթացում, Հայաստան, Ֆինանսներ և Էկոնոմիկա, 3 (92), մարտ, 2008թ., էջեր 43-46:
20. Ֆինանսական կառավարման հիմնախնդիրները ՀՀ արդյ ու նաբերական կազմակերպութիւնը ու ներքին /Աշոտ

- Մաթևոսյան, Եր.: Ոսկան Երևանցի, 2011, 368 էջ :
21. Ֆինանսական կառավարման հիմնախնդիրները ՀՀ արդյունաբերական կազմակերպություններում, / Աշոտ Մաթևոսյան, Եր.: Ոսկան Երևանցի, 2011, էջեր 28-43 և 207.232:
 22. Адамс Р. Основы аудита. Перевод с английского / Под ред. Я.В.Соколова. М. Аудит, ЮНИТИ 1995. 398 с. [ст. 5-7].
 23. Анализ инвестиционной привлекательности организаций / Ендовицкий Д.А., Бабушкин В.А., Батурина Н.А. и др. – М.: КНОРУС, 2010. 376 с.
 24. Анализ финансово-экономической деятельности предприятий [Текст] : учебно-практическое пособие / М.С.Абрютина, А.В.Грачев. - 2-е изд., испр. ... [Текст]: учеб. пособие / М.С.Абрютина.- Москва : Дело и сервис, 2000. 512с. [ст. 51-52].
 25. Анализ хозяйственной деятельности предприятия. Савицкая Г.В. 5-е изд., перераб. и доп. - М.: Инфра-М, 2009. 536 с.
 26. Аникин Б.А. Логистика / Б.А. Аникин. - М.: Проспект, 2013. 406 с.
 27. Антикризисное управление / рук. авт. колл, проф. И. К. Ларионов. – [6-е изд., перераб. и доп.]. – М. : Дашков и К, 2009. 292 с. [ст. 17-18].
 28. Баканов М.И., Шеремет А.Д. Теория экономического анализа. Учебник. 4-е издание. М.: Финансы и статистика, 2001. 416 с. [ст. 28-30].
 29. Баканов М.И., Мельник М.В., Шеремет А.Д. Теория экономического анализа. Учебник. 5-е издание, перераб. и доп. М.: ФиС, 2007 . 536 с. [ст. 146-152].
 30. Баканов М.И., Шеремет А.Д. Теория экономического анализа. Учебник. — 4-е изд., доп и перераб. — М.: Финансы и статистика, 2002. 416 с.
 31. Бебрис А.О., Решетько Н.И. Формирование механизмов развития предпринимательских структур в условиях конкуренции. Вестник Университета (Государственный университет управления). 2011. № 17. с. 113-118.
 32. Белых Л. П. Реструктуризация предприятия / Л. П. Белых, М. А. Федотова. – М. : ЮНИТИ, 2004. 414 с. [ст. 53-54] .
 33. Бердникова, Т.Б. Анализ и диагностика финансово-хозяйственной деятельности предприятия/Т.Б. Бердникова.- М. Инфра-М 2005. ст. 204.
 34. Бланк И.А. Основы финансового менеджмента. Том 2 DJVU: Эльга, Ника-Центр, 2007. 521 с. [ст. 475].
 35. Борисова В. А. Методологічні основи аналізу фінансового стану підприємств агропромислового виробництва / В.А.Борисова //Фінанси України.-2000.-№ 10. ст.66-68.

36. Бочаров В.В. Финансовый анализ Краткий курс. 2-е изд. — СПб.: Питер, 2009. 240 с. [ст .18-32].
37. Бурцев В. В. Организация системы внутреннего контроля коммерческой организации / В. В. Бур цев. М.: ЭКЗАМЕН, 2000. 320 с. [ст. 15].
38. Бурцев В.В. Опыт использования систем внутреннего контроля организаций // Президентский контроль. 2001. № 7. ст. 32-40.
39. Валдайцев, С.В. Оценка бизнеса и управление стоимостью предприятия: Учебное пособие для вузов. / С.В. Валдайцев. – GUMER-INFO, 2007. 720 с.
40. Виноходова А.Ф., Марченкова И.Н. Методика оценки платежеспособности предприятия // Фундаментальные исследования. – 2009. – № 1 ст. 53-54.
41. Гадзевич О. І. Основи економічного аналізу і діагностики фінансово-господарської діяльності підприємств / О. І.Гадзевич. – К. : Кондор, 2004.). 180 с. [ст . 64-68].
42. Годин, А. М. Статистика: учебник / А. М. Годин. – Москва: Дашков и К°, 2012. 451 с.
43. Горская Н. В. Сравнительный анализ методик оценки финансовой устойчивости // Молодой ученый. .2015. №10.2. ст.106-108.
44. Грищенко О. В. Анализ и диагностика финансово-хозяйственной деятельности предприятия: Учебное пособие. / О.В. Грищенко. -Таганрог: Изд-во ТРТУ, 2007. 328 с.
45. Григорьев, В.В. Оценка предприятия: теория и практика. / В.В. Григорьев. – М.: НОРМА-ИНФРА-М, 2006. 320 с.
46. Дєєва Н. М. Фінансовий аналіз / Н. М. Дєєва, О. І. Дедіков. – К. : Центр учбової літератури, 2007. 328 с. [ст. 61-62].
47. Дмитриев В.В., Дмитриев Н.В., Воскресенская В.А., Фролова А.Д., Кожеко Ю.Р. Развитие методологии интегральной оценки экологической целостности геосистем // Международный журнал прикладных и фундаментальных исследований. 2014. № 8 ст. 78-85.
48. Долгосрочная и краткосрочная финансовая политика предприятия: учебное пособие / О. Н. Лихачева, С. А. Щуров. – Москва: Вузовский учебник, 2008. 286 с.
49. Донцова Л.В., Никифорова Н.А. Анализ бухгалтерской отчетности. М.: Издательство «Дело и сервис», 2004. 336 с.
50. Дубовиков М.М., Крянев А.В., Старченко Н.В. Размерность минимального покрытия и локальный анализ фрактальных временных рядов // Вестник РУДН, 2004, Т3, №1, ст. 81-95.
51. Европейская федерация экспертов (Federation dex Experts Comptables Europeens, FEE) "Обеспечение постоянного контроля. Внешний аудит в Европе" //

- Бухгалтерский учет и аудит. - 2002. - № 3. - ст. 55-62.
52. Ендовицкий, Д.А. Анализ и оценка кредитоспособности: заемщика Учебно-практ. пособие/ Д. А. Ендовицкий, И. В. Бочарова.- М.- Прогресс,- 2005. 272 с.
 53. Ефремов В.С. Классические модели стратегического анализа и планирования: Модель VCG // Менеджмент в России и за рубежом. 1997. Июль–август. ст. 80–86.
 54. Звягин Л. С. Системный анализ как новое направление исследования процессов управления [Текст] / Л. С. Звягин // Молодой ученый. 2014. №3. ст. 420-424.
 55. Згуровский М. З. Глобальное моделирование процессов устойчивого развития / М. З. Згуровский, А. Д. Гвишиани. – К. : Політехніка, 2008. 348 с.
 56. Илышева, Н.Н. Анализ финансовой отчетности / Н.Н. Илышева, С.И. Крылов. – М.: Финансы и статистика, Инфра - М, 2011. 412 с.
 57. Ильяшенко С.Н. Факторы риска поиска целевых рынков // Бизнес Информ. - 1998. - №3. ст. 68-71.
 58. Казакова Н. А. Управленческий анализ и аудит компании в условиях кризиса. М.: Дело и сервис, 2010. 304 с. Михнюк И. Антикризисная диагностика предприятия // Антикризисное управление. Ежемесячная газета. 2010. № 6 (24). ст. 12–13.
 59. Капанадзе Г.Д. Оценка финансовой устойчивости: методы и проблемы их применения // Российское предпринимательство. — 2013. — № 4 (226). ст. 52-58.
 60. Ковалев В.В., Волкова О.Н. Анализ хозяйственной деятельности предприятия. - М.:Юнити-дана, 2009. 316 с. [ст. 132].
 61. Когденко В.Г., Крашенинникова М.С. Особенности анализа новых форм бухгалтерской отчетности (баланс и отчет о прибылях и убытках) // Экономический анализ: теория и практика. 2012. № 18. ст. 21-32.
 62. Коротков. А. Стратегические матрицы как объект и инструмент классификации // Маркетинг. 2004. №4. ст. 89–99.
 63. Крейнина М. Н. Анализ финансовой деятельности предприятия для совершенствования бизнеса: учеб. пособие / Учеб.-методол. центр при М-ве РФ по налогам и сборам. – М.: УМЦ, 2002. 209 с. [ст.31-33].
 64. Кремер Н. Ш. Теория вероятностей и математическая статистика: Учебник для ВУЗов. 2 изд., перераб. и доп.-М:Юнити-дана, 2004. 573 с
 65. Кузнецов Н.В. Управление рисками: учеб. пособие. - Владивосток: Издательство Дальневосточного университета, 2004. ст.. 38-64.
 66. Кыштымова Е.А. Основы аудита: учебное пособие по направлению "Экономика" /

- Е. А. Кыштымова. – М.: Форум: ИНФРА-М, 2013. 223 с. [ст. 22-27].
67. Любушин, Н. П. Анализ финансового состояния организации: учебное пособие " / Н. П. Любушин. – Москва: Eksmo education: Эксмо, 2007. 254 с.
68. Матевосян А. В. Оценка и прогноз показателя экономической активности на основании потенциального ВВП РА. Современная наука: тенденции развития: Материалы X Международной научно-практической конференции. 26 августа 2015.: Сборник научных трудов. -Краснодар, 2015.-226 с. ISSN 2308-667X, [с. 89-96.]
69. Матевосян А.В. „Проблема финансовой устойчивости и пути развития МСП в Республике Армения,,Актуальные вопросы экономических наук: сборник материалов XXII Международной научно-практической конференции: в 2-х частях. Часть 2/Под общ. Пед. Ж. А. Мингалевой, С. С. Чернова.-Новосибирск: Издательство НГТУ, 2011. 249 с. [ст.181-186].
70. Мельник М.В. Организация системы внутреннего аудита и контроля в крупных организациях // Аудиторские ведомости. 2012. № 1-2. ст. 118-134.
71. Методика финансового анализа деятельности коммерческих ...Шеремет А.Д., Негашев Е.В. 2-е изд., перераб. и доп. - М.: 2008. 208 с.
72. Морено Я. Л. Социометрия: Экспериментальный метод и наука об обществе / Пер. с англ. М.: Академический проект, 2001. 384 с.
73. Нагуманова, Р.В. Независимая оценка эффективного управления предприятием. Текст/ Р.В. Нагуманова // Ученые записки, 2006 г. – Казань: Казанский финансово-экономический институт, 2006. ст. 527-532.
74. Новикова Н. В. Определение типа, ретроспективный анализ и экспертная оценка уровня финансовой устойчивости организации [Текст] / Н. В. Новикова // Проблемы современной экономики: материалы II междунар. науч. конф. (г. Челябинск, октябрь 2012 г.). — Челябинск: Два комсомольца, 2012. ст. 124-128.
75. Паршенцев А.С. финансовая устойчивость предприятия // Современные наукоемкие технологии. – 2005. – № 2 ст. 66-67.
76. Песелис А.А. Оценка факторов риска внешней среды при реализации учебного оборудования // Российское предпринимательство. -2013. -№ 3 (225). ст. 31-35.
77. Петерс Э. Фрактальный анализ финансовых рынков: применение теории. М.: Интернет-трейдинг, 2004. 304 с.
78. Петерс Э. Э., Хаос и порядок на рынках капитала: Новый аналитический взгляд на циклы, цены и изменчивость рынка [Текст] Э.Э. Петерс; Пер.с англ.В.И.Гусева;Под ред.А.Н.Романова. - Москва : Мир, 2000. 333с.

79. Платежеспособность (Методика Д. Дюрана) [Электронный ресурс] / <http://investment-analysis.ru/metodFSA2/duran-solvency.html> (дата доступа 07.04.2013).
80. Попов Е.В., Логинов Г.В. Матричные методы стратегического планирования деятельности компании // Маркетинг в России и за рубежом. 2004. № 2. ст. 3–15.
81. Порозова Ю. М. Методика формирования кредитными организациями резервов на возможные потери как финансовый механизм регулирования экономики // Молодой ученый. 2012. №5. ст. 199-201.
82. Портер М. Конкурентное преимущество: Как достичь высокого результата и обеспечить его устойчивость / Майкл Е. Портер ; [пер. с англ.]. – М. : Альпина Бизнес Букс, 2005. 715 с. [ст. 221-247].
83. Порядок оценки стоимости чистых активов акционерных обществ, приказ Минфина РФ № 10н, ФКЦБ РФ № – 3-6/пз от 29.01.2003.
84. Прокушев Е.Ф. Менеджмент первичного уровня. - М.: Дашков и К, 1999. 320 с. [ст.199-207].
85. Пястолов С.М. Экономический анализ деятельности предприятия: учебник /С.М. Пястолов. – М.: Академический Проект, 2010. 576 с. [ст. 336-337].
86. Региональные индексы изменения сметной стоимости на территории Томской области на 3 кв. 2014 г. // ТомскСтройЦена. 2014. № 3 (86) 839 с.
87. Родионова В. М. Финансовая устойчивость предприятия в условиях инфляции / В. М. Родионова, М. А. Федотова. – М. : Перспектива. – 1995. 327 с. [ст. 15].
88. Румянцев Э.О. Методы прогнозирования финансового состояния предприятий // Российское предпринимательство. 2008. № 5 Вып. 2 (111). ст. 64-68.
89. Саакян Т.Г. Прогнозное моделирование финансовой устойчивости предприятий отрасли по производству безалкогольных напитков на основе рейтинговой оценки. [Текст]. Т.Г.Саакян. Молодой ученый. 2013. N 11. ст. 451- 456.
90. Савицкая Г.В. Анализ хозяйственной деятельности предприятия. М.: Инфра-М, 2009. 536 с. [ст. 172-174].
91. Савицкая, Г.В. Теория анализа хозяйственной деятельности. / Г.В. Савицкая. - М.: Инфра-М, 2007. 288 с. [ст. 251-252].
92. Селезнева Н. Н. Финансовый анализ. Управление финансами / Н. Н.Селезнева, А. Ф. Ионова. – М. : ЮНИТИ, 2003. 639 с. [ст. 311-315].
93. Система показателей и алгоритм комплексно сравнительной рейтинговой оценки// ВестникОрелГИЭТ. 2011. №6. ст. 22-30.

94. Кувшинов Д.А., Половцев П.И.. Рейтинговая оценка финансового состояния предприятия// Экономический анализ: теория и практика. - 2007. №6. с. 25-28
95. Крейнина М. Н. Анализ финансовой деятельности предприятия для совершенствования бизнеса: учеб. пособие / Учеб.-методол. центр при М-ве РФ по налогам и сборам. – М.: УМЦ, 2002. 209 с. [ст.31-33].
96. Статистический анализ временных рядов авторегрессии и скользящего среднего: Учебное пособие / А.Ф.Тараскин; Самар. гос. аэрокосм. ун-т. Самара, 1998. 64 с. [ст. 7-16].
97. Теория экономического анализа : учебник / А. Д.Шеремет. - 2-е изд., дополненное. - Москва : Инфра-М, 2010. 367 с. [ст. 42-71].
98. Турманидзе, Т. У. Анализ и диагностика финансово-хозяйственной деятельности предприятия : учебник / Т. У. Турманидзе. — Москва : Экономика, 2011. 479 с.,
99. Уткин Э.А. Управление фирмой. - М.: Акалис, 1996. 516 с. [ст. 15-17].
100. Файнова Н. А. Диагностика банкротства и антикризисное управление на предприятии [Текст] / Н. А. Файнова // Молодой ученый. — 2013. №11. ст. 488-490.
101. Финансовый анализ предприятия: Учебное пособие /Г.Н. Лиференко.— М: Издательство. Экзамен., 2005. 160 с. [ст.124-150].
102. Финансовый менеджмент: теория и практика. Под ред. ... Под ред.Стойановой Е.С. 5-е изд., перераб. и доп. - М.: 2003. 656 с
103. Філімоненков О. С. Фінанси підприємства / О. С. Філімоненков. – К. : Вид-во «Ніка-Центр», 2002. 359 с. [ст. 303-305].
104. Хайруллин, А.Н. Факторы корпоративной устойчивости / А.Н. Хайруллин, В.Г. Тимирясов, Л.М. Рабинович -- Казань: Татглимат ИЭУиП, 2006 .43 с.
105. Чернов В.А. Анализ коммерческого риска.-М.:Финансы и статистика, 1998. ст.54-63.
106. Чупров С. Повышение эффективности управления устойчивостью предприятий // Проблемы теории и практики управления. 2004. N 4. ст.114-118.
107. Шеремет А. Д. Теория экономического анализа : учебник / А. Д. Шеремет. – М. : Инфра-М, 2011. 333 с. [ст. 42-49].
108. Шеремет А.Д., Негашев Е.В. Методика финансового анализа деятельности коммерческих организаций. 2-е изд., перераб. и доп.-М.: ИНФРА-М, 2008. 208 с. [ст.155-158].
109. Шеремет А.Д., Негашев Е.В. Методика финансового анализа деятельности

- коммерческих организаций. - М.: ИНФРА-М, 2011. 438 с. [ст. 336].
110. Шеремет А.Д., Сайфулин Р.С. Финансы предприятий. М.: ИНФРА-М, 1998. 343 с. [ст. 287-288].
111. Шредер Г.А. Руководить сообразно ситуации.-М.: Интерэксперт, 1994. 156 с. [с.142-145].
112. Экономический анализ: Учебник / Г.В. Савицкая. - 14-е изд., перераб. и доп. - М.: НИЦ ИНФРА-М, 2013. 649 с. [ст.122-128].
113. Altman E.I. Further Empirical Investigation of the Bankruptcy Cost Question //Journal of Finance, September 1984, pp. 1077 – 1082.
114. Core Principles Methodology, Basel, Switzerland, October 2006, 54 p,
115. Leland W. E., Taqqu M., Willinger W., Wilson D. V., On the Self-Similar Nature of Ethernet Traffic, Proc. SIGCOM93,. 1993, San Francisco, California, pp. 183-193.
116. LeSage, J., Pace, R. K.: Spatial Dependence in Data Mining, in Data Mining for Scientific and Engineering Applications, R. L. Grossman, C. Kamath, P. Kegelmeyer, V. Kumar, and R. R. Namburu (eds.), Kluwer Academic Publishing (2001) pp. 439-460.
117. Mitzenmacher, M.: A Brief History of Generative Models for Power Law and Lognormal Distributions. Internet Math. 1, 2004, pp. 226 –251.
118. Scaling and correlation in financial time series / P. Gopikrishnan, V. Plerou, Y. W. Liu et al // Physica A, 2000, No 287, pp. 362-373.
119. Quality Control for Audit Work”), принятого Международной федерацией бухгалтеров (IFAC) в редакции 1999. p 17.

ՀԱՎԵԼ ՎԱՅ

Հավելված 2.1.1

Աղյուսակ 2.1.1.1

Կապիտալ ով ապահովվածությամբ բաղադրիչի գծով համադրելի աղյուսակը

Կազմակերպության ներքին	ԿԱ ₁	ԿԱ ₂	ԿԱ ₃	ԿԱ ₄	ΣԿԱ
Երևանի ՎԱՆ արտադրական ֆիրմա ԲԲԸ	3,718	0,041	0,174	0,155	0,213
Վեդի Ալկո ՓԲԸ	1,193	0,697	0,941	0,824	0,784
Երևանի Արարատ Կոնյակի-գինու կոմբինատ ԲԲԸ	0,479	2,135	1,158	1,843	1,876
Երևանի Շամպայն գինիների գործարան ԲԲԸ	1,818	0,365	0,751	0,256	0,413
Պռոշյանի կոնյակի գործարան ՍՊԸ	3,309	0,08	0,298	0,328	0,293
Ավշարի գինու գործարան ՍՊԸ	0,648	1,511	1,107	2,042	1,631
Արմենիա Վայն Գործարան ՍՊԸ	0,088	12,797	1,277	5,424	8,562
Ալֆաֆոլդ Սերվիս ՍՊԸ	0,902	1,009	1,03	0,274	0,746
Պլազասիստեմս ՓԲԸ	-1,503	-1,035	1,761	0,51	-0,207
Ունիվերսալ -Օրդեր ՍՊԸ	-0,461	-2,766	1,444	0,384	-1,13
Սիսնատուրալ ՓԲԸ	2,218	0,251	0,63	0,412	0,41
Թամարան Անի ՍՊԸ	-0,409	-3,086	1,428	-0,451	-1,59

Աղյուսակ 2.1.1.2

Վճարունակությամբ բաղադրիչի գծով համադրելի աղյուսակը

Կազմակերպության ներքին	ՎՃ ₁	ՎՃ ₂	ՎՃ ₃	ΣՎՃ
Երևանի ՎԱՆ արտադրական ֆիրմա ԲԲԸ	0,174	0,313	0,204	0,209
Վեդի Ալկո ՓԲԸ	0,941	1,623	0,389	0,636
Երևանի Արարատ Կոնյակի-գինու կոմբինատ ԲԲԸ	1,158	2,333	3,03	2,556
Երևանի Շամպայն գինիների գործարան ԲԲԸ	0,751	1,348	0,77	0,826
Պռոշյանի կոնյակի գործարան ՍՊԸ	0,298	0,298	2,758	1,974
Ավշարի գինու գործարան ՍՊԸ	1,107	2,235	0,455	0,781
Արմենիա Վայն Գործարան ՍՊԸ	1,277	2,558	0,0002	0,541
Ալֆաֆոլդ Սերվիս ՍՊԸ	1,03	0,016	0,308	0,432
Պլազասիստեմս ՓԲԸ	1,761	-2,84	1,717	1,25
Ունիվերսալ -Օրդեր ՍՊԸ	1,444	-0,011	0,057	0,347
Սիսնատուրալ ՓԲԸ	0,63	1,103	1,359	1,176
Թամարան Անի ՍՊԸ	1,428	3,023	0,952	1,271

Աղյ ու սակ 2.1.1.3

Իրացվել ի ու թյ ու ն բաղադրիչ ի համադրել ի աղյ ու սակը

Կազմակերպությաններ	Ի ₁	Ի ₂	Ի ₃	Ի ₄	ΣԻ
Երևանի ՎԱՆ արտադրական ֆիրմաԲԲԸ	4,775	9,666	9,392	3,989	4,882
Վեդի Ալ կո ՓԲԸ	0,535	0,057	0,055	0,611	0,523
Երևանի Արարատ Կոնյ ակի-գինու կոմբինատԲԲԸ	0,982	0,316	0,307	1,086	0,964
Երևանի Ճամայն գինիների գործարան ԲԲԸ	0,500	0,016	0,016	0,592	0,495
Պռոշյ անի կոնյ ակի գործարան ՍՊԸ	0,944	0,527	0,512	1,204	1,028
Ավշարի գինու գործարան ՍՊԸ	2,532	0,347	0,337	2,255	2,168
ԱրմենիաՎայն Գործարան ՍՊԸ	0,381	0,012	0,012	0,312	0,309
Ալ ֆաֆուդ Սերվիս ՍՊԸ	0,216	0,275	0,266	0,238	0,233
Պլ ազասիստեմս ՓԲԸ	0,132	0,197	0,191	0,120	0,133
Ունիվերսալ -Օրդեր ՍՊԸ	0,206	0,486	0,596	0,181	0,228
Սիսնատուրալ ՓԲԸ	0,533	0,082	0,080	1,129	0,780
Թամարան Անի ՍՊԸ	0,263	0,019	0,237	0,283	0,259

Աղյ ու սակ 2.1.1.4

Գործարար ակտիվություն և բաղադրիչի գծով համադրելի աղյ ու սակը

Կազմակերպություններ	ԳԱ ₁	ԳԱ ₂	ԳԱ ₃	ԳԱ ₄	ԳԱ ₅	ԳԱ ₆	ΣԳԱ
Երևանի ՎԱՆ արտադրական ֆիրմաԲԲԸ	0,261	-0,273	0,196	0,422	1,155	0,212	0,446
Վեդի Ալ կո ՓԲԸ	0,907	-2,952	0,116	0,61	0,12	0,317	0,167
Երևանի Արարատ Կոնյակի-գինու կոմբինատ ԲԲԸ	0,548	-4,439	0,023	0,497	0,107	0,255	0,105
Երևանի Շամայ և գինիների գործարան ԲԲԸ	0,604	-1,289	0,013	0,843	0,152	0,446	0,093
Պռոշյանի կոնյակի գործարան ՍՊԸ	1,187	-1,393	0,069	0,897	0,139	0,579	0,141
Ավշարի գինու գործարան ՍՊԸ	0,519	-3,112	0,057	0,351	0,242	0,145	0,144
Արմենիա Վայ և Գործարան ՍՊԸ	0,045	-1,97	0,003	0,033	7,595	0,012	1,932
Ալ ֆաֆուդ Սերվիս ՍՊԸ	1,112	-4,788	0,244	0,71	0,154	0,733	0,301
Պլ ազասիս տեմս ՓԲԸ	2,144	5,538	0,092	1,83	1,012	5,15	0,508
Ունիվերսալ -Օրդեր ՍՊԸ	0,461	3,883	11,077	0,277	0,226	0,485	7,767
Սիսնատուրալ ՓԲԸ	1,53	-2,679	0,057	1,352	0,123	1,359	0,18
Թամարան Անի ՍՊԸ	2,682	25,474	0,052	4,179	0,975	2,307	0,215

Աղյ ու սակ 2.1.1.5

Շահույթներ և բաղադրիչի գծով համադրելի աղյ ու սակը

Կազմակերպություններ	ՇԲ ₁	ՇԲ ₂	ՇԲ ₃	ΣՇԲ
Երևանի ՎԱՆ արտադրական ֆիրմաԲԲԸ	0,276	-0,226	0,489	0,83
Վեդի Ալ կո ՓԲԸ	-0,134	0,342	0,47	0,289
Երևանի Արարատ Կոնյակի-գինու կոմբինատ ԲԲԸ	0,195	-1,233	0,641	1,584
Երևանի Շամայ և գինիների գործարան ԲԲԸ	0,102	-0,17	-0,092	0,038
Պռոշյանի կոնյակի գործարան ՍՊԸ	0,6	-0,551	0,397	1,057
Ավշարի գինու գործարան ՍՊԸ	0,231	-1,082	0,374	1,194
Արմենիա Վայ և Գործարան ՍՊԸ	0,241	-8,318	3,424	9,164
Ալ ֆաֆուդ Սերվիս ՍՊԸ	1,471	-4,957	0,845	4,624
Պլ ազասիս տեմս ՓԲԸ	6,698	13,538	3,004	-1,786
Ունիվերսալ -Օրդեր ՍՊԸ	1,33	8,761	2,003	-2,374
Սիսնատուրալ ՓԲԸ	0,165	-0,234	-0,002	0,21
Թամարան Անի ՍՊԸ	0,825	6,13	0,445	-2,832

Աղյուսակ 2.1.2.1

Կապիտալ ով ապահովվածություն և բաղադրիչի ռեգրեսիոն հավասարման վիճակագրական բնութագրիչները

<i>Ռեգրեսիոն վիճակագրություն</i>			
Կարգավորված R քառակուսի			0,99
Ստանդարտ շեղում			0,000499
Դիտարկումներ			12
Վարիացիայի և կովարիացիայի վերլուծություն			
	<i>df</i>	<i>SS</i>	<i>MS</i>
Ռեգրեսիա	4	72,97429	18,243572
Մնացորդային արժեքներ	7	1,75E-06	2,495E-07
Ընդամենը	11	72,97429	
Հաստատուն փոփոխական	<i>Գործակիցների կշռային ազդեցություններ</i>		<i>Ստորին 95%</i>
Ազատանդամ	0,051	-1,998	2,100
ԿԱ₁	0,020	-0,458	0,498
ԿԱ₂	0,507	0,507	0,508
ԿԱ₃	0,066	-1,506	1,637
ԿԱ₄	0,356	0,355	0,357

Աղյուսակ

Լսակ 2.1.2.2

Վճարունակություն և բաղադրիչի ռեգրեսիոն հավասարման վիճակագրական բնութագրիչները

<i>Ռեգրեսիոն վիճակագրություն</i>			
Կարգավորված R քառակուսի			0,991
Ստանդարտ շեղում			0,000261
Դիտարկումներ			12
Վարիացիայի և կովարիացիայի վերլուծություն			
	<i>df</i>	<i>SS</i>	<i>MS</i>
Ռեգրեսիա	3	5,332856	1,777619
Մնացորդային արժեքներ	8	5,46E-07	6,82E-08
Ընդամենը	11	5,332857	
Հաստատուն փոփոխական	<i>Գործակիցների կշռային ազդեցություններ</i>		<i>Ստորին 95%</i>
Ազատանդամ	-0,0002	-0,0007	0,0003
ՎՃ₁	0,2143	0,2139	0,2147
ՎՃ₂	0,1046	0,1045	0,1047
ՎՃ₃	0,6813	0,6811	0,6815

Իրացվել ի ությ ու ն բաղադրիչ ի ռեգրեսիոն հավասարման վիճակագրական բնութագրիչ ներքո

<i>Ռեգրեսիոն վիճակագրություն</i>			
Կարգավորված R քառակուսի			0,998
Ստանդարտ շեղում			0,000311
Դիտարկումներ			12
Վարիացիայի և կովարիացիայի վերլուծություն			
	<i>df</i>	<i>SS</i>	<i>MS</i>
Ռեգրեսիա	4	19,9297	4,982426
Մնացորդային արժեքներ	7	6,76E-07	9,65E-08
Ընդամենը	11	19,92971	
Հաստատուն փոփոխական	<i>Գործակիցների կշռային ազդեցությունները</i>		<i>Ստորին 95%</i>
Ազատանդամ	0,00031	-9,3E-05	7,2E-04
h₁	0,40333	4,0E-01	4,0E-01
h₂	0,05392	5,1E-02	5,7E-02
h₃	0,04998	4,7E-02	5,3E-02
h₄	0,49266	4,9E-01	4,9E-01

Աղյուսակ

Լսակ 2.1.2.4

Գործարար ակտիվություն բաղադրիչ ի ռեգրեսիոն հավասարման վիճակագրական բնութագրիչ ներքո

<i>Ռեգրեսիոն վիճակագրություն</i>			
Կարգավորված R քառակուսի			0,9998
Ստանդարտ շեղում			0,000309
Դիտարկումներ			12
Վարիացիայի և կովարիացիայի վերլուծություն			
	<i>df</i>	<i>SS</i>	<i>MS</i>
Ռեգրեսիա	6	52,7753	8,795883
Մնացորդային արժեքներ	5	4,77E-07	9,54E-08
Ընդամենը	11	52,7753	
Հաստատուն փոփոխական	<i>Գործակիցների կշռային ազդեցությունները</i>		<i>Ստորին 95%</i>
Ազատանդամ	-0,0006	-0,0016	0,0005
ԳԱ₁	0,0094	0,0077	0,0112
ԳԱ₂	-0,0093	-0,0095	-0,0091
ԳԱ₃	0,6970	0,6968	0,6971
ԳԱ₄	0,0138	0,0118	0,0158
ԳԱ₅	0,2516	0,2514	0,2518
ԳԱ₆	0,0380	0,0377	0,0384

Ճահուժաբերությունն բաղադրիչի ռեգրեսիոն հավասարման վիճակագրական բնութագրիչները

<i>Ռեգրեսիոն վիճակագրություն</i>			
Կարգավորված R քառակուսի	0,9981		
Ստանդարտ շեղում	0,000382		
Դիտարկումներ	12		
<i>Վարիացիայի և կովարիացիայի վերլուծություն</i>			
	<i>df</i>	<i>SS</i>	<i>MS</i>
Ռեգրեսիա	3	116,0801	38,69336
Մնացորդային արժեքներ	8	1,17E-06	1,46E-07
Ընդամենը	11	116,0801	
Հաստատուն փոփոխական	<i>Գործակիցների կշռային ազդեցությունները</i>		<i>Ստորին 95%</i> / <i>Վերին 95%</i>
Ազատանդամ	-2,5E-05	-0,00037	0,000318
ՇԲ₁	0,428608	0,42835	0,428867
ՇԲ₂	-0,60503	-0,6051	-0,60496
ՇԲ₃	1,176478	1,176179	1,176778

Աղյուսակ

Ֆինանսական դրություն վերջնական գումարային գնահատականի որոշման ռեգրեսիոն հավասարման վիճակագրական բնութագրիչները

<i>Ռեգրեսիոն վիճակագրություն</i>			
Կարգավորված R քառակուսի	0,99992		
Ստանդարտ շեղում	0,0000019		
Դիտարկումներ	5		
<i>Վարիացիայի և կովարիացիայի վերլուծություն</i>			
	<i>df</i>	<i>SS</i>	<i>MS</i>
Ռեգրեսիա	5	0,295347	0,059069
Մնացորդային արժեքներ	0	0	65535
Ընդամենը	5	0,295347	
Հաստատուն փոփոխական	<i>Գործակիցների կշռային ազդեցությունները</i>		<i>Ստորին 95%</i> / <i>Վերին 95%</i>
ԿԱ	3,116651	0,000001	0,000001
ՎՃ	1,079837	0,105692	0,105692
Ի	0,648559	0,000001	0,000001
ԳԱ	0,799145	0,642316	0,642316
ՇԲ	3,098852	0,074518	0,074518

Հավելված 2.1.3

Աղյուսակ 2.1.3.1

Ֆինանսական դրույթն ան ամփոփ գնահատականի հաշվարկման համադրելի աղյուսակը

Կազմակերպության նուններ	ԿԱ	ՎՃ	Ի	ԳԱ	ՇԲ
Երևանի ՎԱՆ արտադրական ֆիրմա ԲԲԸ	0,104	0,204	4,373	0,306	0,333
Վեդի Ալկո ԲԲԸ	0,755	0,463	0,574	0,117	0,388
Երևանի Արարատ Կոնյակի-գինու կոմբինատ ԲԲԸ	2,022	2,851	1,035	0,033	0,244
Երևանի Շամպայն գինիների գործարան ԲԲԸ	0,354	0,781	0,548	0,030	-0,089
Պռոշյանի կոնյակի գործարան ՍՊԸ	0,185	2,490	1,092	0,079	0,238
Ավշարի գինու գործարան ՍՊԸ	1,679	0,550	2,339	0,078	0,085
Արմենիա Վայն Գործարան ՍՊԸ	10,005	0,166	0,335	0,875	0,900
Ալֆաֆուդ Սերվիս ՍՊԸ	0,782	0,366	0,230	0,235	-0,194
Պլազասիստեմս ՓԲԸ	-0,464	1,625	0,126	0,212	5,349
Ունիվերսալ-Օրդեր ՍՊԸ	-1,637	0,177	0,195	9,796	3,218
Սիսնատուրալ ՓԲԸ	0,328	1,289	0,879	0,068	-0,030
Թամարան Անի ՍՊԸ	-2,114	1,038	0,273	0,170	1,558

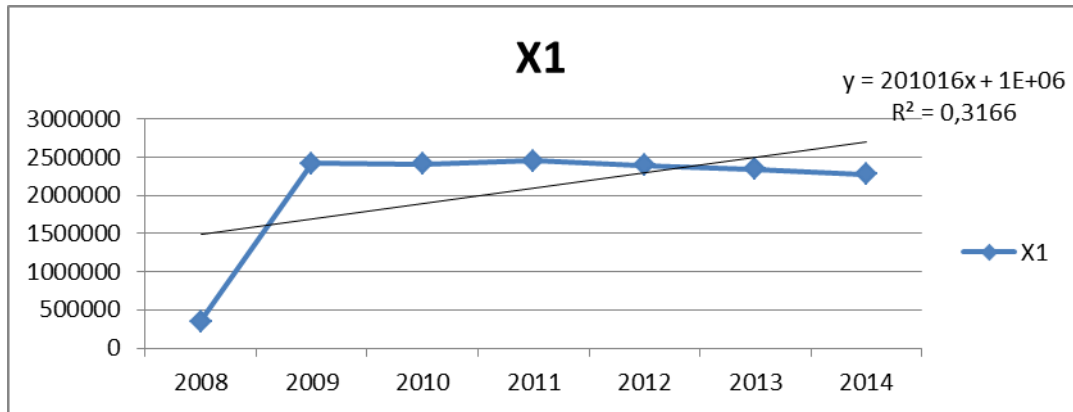
Հավելված 2.1.4

Աղյուսակ 2.1.4.1

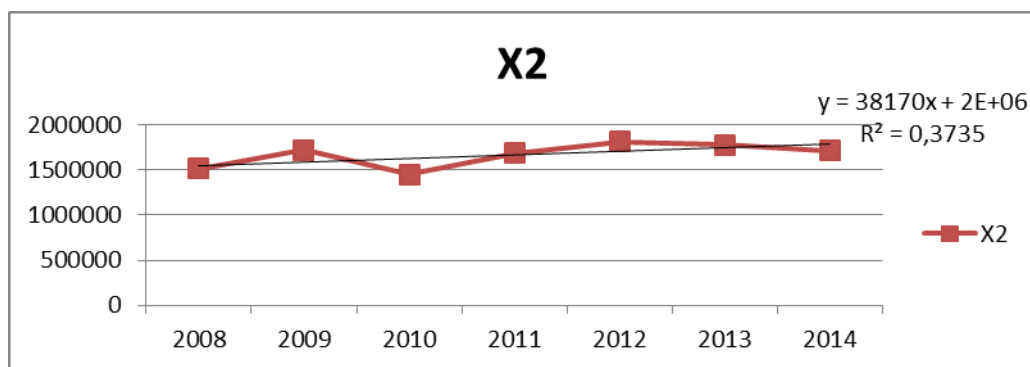
Ֆինանսական դրույթն ան վերջնական գումարային գնահատականի որոշման ռեգրեսիոն հավասարման վիճակագրական բնութագրիչները

<i>Ռեգրեսիոն վիճակագրության նուններ</i>			
Կարգավորված R քառակուսի	0,99992		
Ստանդարտ շեղում	3,54E-16		
Դիտարկումներ	12		
<i>Վարիացիայի և կովարիացիայի վերլուծության նուններ</i>			
	<i>df</i>	<i>SS</i>	<i>MS</i>
Ռեգրեսիա	5	51,80711	10,36142
Մնացորդային արժեքներ	6	7,5E-31	1,25E-31
Ընդամենը	11	51,80711	
Հաստատուն փոփոխական	<i>Գործակիցների կշռային ազդեցության նուններ</i>	<i>Ստորին 95%</i>	<i>Վերին 95%</i>
Ազատանդամ	-1,7E-17	-6,4E-16	6,04E-16
ԿԱ	0,0614	0,06142	0,06142
ՎՃ	0,0395	0,039519	0,039519
Ի	0,0883	0,088268	0,088268
ԳԱ	0,8015	0,801514	0,801514
ՇԲ	0,0093	0,009278	0,009278

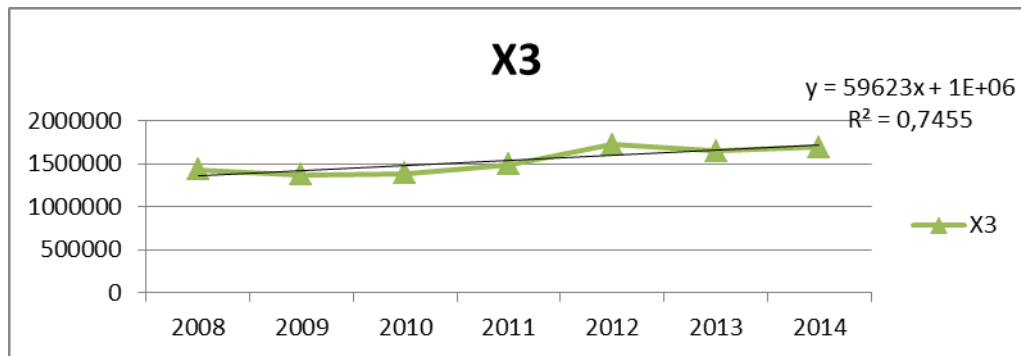
Հավելված 3.1.1



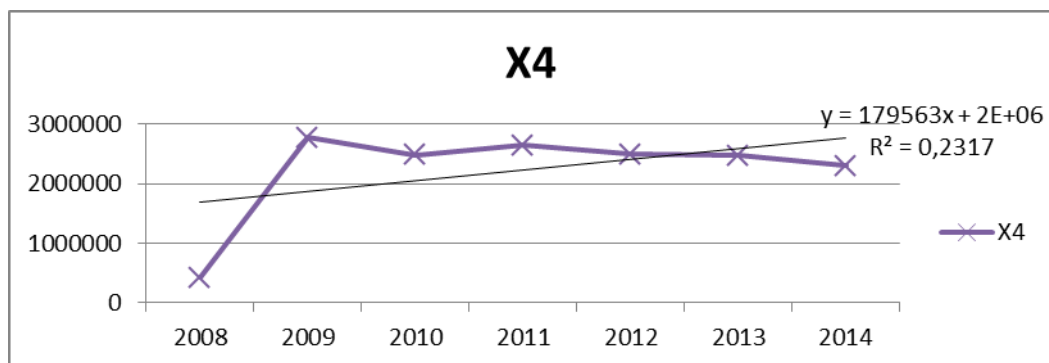
Գծապատկեր 3.1.1.1 Ոչ ընթացիկ ակտիվների տրենդային գնահատականը Երևանի ծամպայ և գինիների գործարան ՓԲԸ-ում



Գծապատկեր 3.1.1.2 Ընթացիկ ակտիվների տրենդային գնահատականը Երևանի ծամպայ և գինիների գործարան ՓԲԸ-ում



Գծապատկեր 3.1.1.3 Սեփական կապիտալի տրենդային գնահատականը Երևանի ծամպայ և գինիների գործարան ՓԲԸ-ում



Գծապատկեր 3.1.1.4 Պարտավորությունների տրենդային գնահատականը Երևանի ծամպայ և գինիների գործարան ՓԲԸ-ում

Հավելված 3.2.1

Ֆինանսական կայունության ներքին վերահսկողության վարկանշման առաջարկվող մոտեցման միջակայքերը ոչ ալկոհոլային խմիչքներ արտադրող կազմակերպության ներքին

Ֆինանսական կայունության վերահսկողության նպատակով կիրառվող ցուցանիշները	Ֆինանսական կայունության վերահսկողության բարձր մակարդակ	Ֆինանսական կայունության վերահսկողության միջին մակարդակ	Ֆինանսական կայունության վերահսկողության ցածր մակարդակ
	Բ	Մ	Ց
1. Ֆինանսական անկայունության գործակից՝ սեփական կապիտալ / հաշվեկշռի հանրագումար - K_1	>0,5	0,3–0,5	<0,3
2. Փոխառու միջոցների բաժինը ընդհանուր պասիվներում՝ փոխառու կապիտալ / ընդհանուր պասիվներ - K_2	<0,5	0,5–0,7	>0,7
3. Ֆինանսական լծակի ուժ՝ փոխառու կապիտալ / սեփական կապիտալ - K_3	<1	1–1,5	>1,5
4. Ընթացիկ իրացվելիության գործակից՝ ընթացիկ ակտիվներ / ընթացիկ պարտավորություններ - K_4	>2,0	1,0–2,0	<1,0
5. Արագ իրացվելիության գործակից՝ (դրամական միջոցներ + պատրաստի արտադրանք + կարճաժամկետ ֆինանսական ներդրումներ) / ընթացիկ պարտավորություններ - K_5	>0,5	0,3–0,5	<0,3
6. Բացարձակ իրացվելիության գործակից՝ դրամական միջոցներ / ընթացիկ պարտավորություններ - K_6	>0,2	0,1–0,2	<0,1
7. Տնտեսական շահույթաբերությունը՝ հաշվեկշռային շահույթ / ընդհանուր ակտիվներ - K_7	>0,25	0,1–0,25	<0,1
8. Սեփական կապիտալի շահույթաբերությունը՝ զուտ շահույթ / սեփական կապիտալ - K_8	>0,15	0,1–0,15	<0,1
9. Ակտիվների շրջանառելիության գործակից՝ իրացումից զուտ հասույթ / ընդհանուր ակտիվներ - K_9	>1,6	1,0–1,6	<1,0
10. Սեփական ընթացիկ ակտիվներով ապահովվածության գործակից՝ սեփական ընթացիկ ակտիվներ / ընթացիկ ակտիվներ - K_{10}	>0,26	0,1–0,26	<0,1
11. Կուտակված կապիտալի բաժինը՝ չբաշխված շահույթ / հաշվեկշռի հանրագումար -	>0,1	0,05–0,1	<0,05

K_{11}			
12. Ֆինանսական ամրություն պաշարը, %՝ 100/ԳԼ ՈԻ, – K_{12} ,	>25	10–25	<10